

دَلِيلُ التَّالِبِ
لِلسَّيِّدِ الْمَطَالِبِ

HANBELÎ İLMİHÂLÎ

Delîlü't Tâlib Li-Neyli'l Metâlib

Allâme

Mer'î bin Yûsuf el-Kermî el-Hanbelî

مرعي بن يوسف الكرمي الحنبلي

دار الحنفية العلمية مدرسته سي

DÂRU'L-HILÂFET'I-ALİYYE MEDRESESİ

دَلِيلُ الطَّالِبِ
لِـنَّيْلِ الْمَطْلَبِ

HANBELÎ İLMİHÂLÎ

DELÎLÜ'T TÂLIB Lİ-NEYLİ'L METÂLIB

Allâme
– MER'Î BİN YÛSUF KERMÎ EL-HANBELÎ –
(rahimehullah)

دَارُ الْخِلَافَةِ الْعَلِيَّةِ مَدْرَسَتُهُ سَيِّدِي
DÂRU'I-HÎLÂFETİ'İ-ALÎYYE MEDRESESİ

Hanbelî İlmihâli
Delilü't Tâlib Li-Neyli'l Metâlib
– ALLÂME MER'Î BİN YÛSUF KERMÎ EL-HANBELÎ –

Dâru'l Hilâfeti'l Aliyye Medresesi:

12

Orijinal İsmi:

دليل الطالب لنيل المطالب
Delilü't Tâlib li-Neyli'l Metâlib

Tahkîk Eden:

Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî

Editör:

Furkan bin Abdullah

Mütercim:

Fahreddin Tülki

Tashih:

Osman Akyıldız

Tashih&Mizanpaj:

Dâru'l Hilâfeti'l Aliyye Medresesi

Kapak:

İnkreativ Arts

Baskı & Cilt:

Step Ajans Matbaa Ltd. Şti.

Adres: Göztepe Mah. Bosna Cad. No: 11 Bağcılar/İstanbul

Tel: 0212 446 88 46 Sertifika No: 45522

IM AUFTRAG DES ISLAM

DÂRU'L HİLÂFETİ'L ALİYYE MEDRESESİ

Sontra Mescidi, Lindenauer Str. 4

36205 Sontra / Almanya

E-Mail: hilafetialiyye@gmx.net

www.imauftragdesislam.com • www.hilafetialiyye.com • www.aliyye.de

Türkiye Dağıtım:

Küresel Kitap Yayıncılık

Yamanevler Mah. Küçüksu Cad. Bıldırcın Sok. No: 9/1 Ümraniye / İstanbul

Tel: +90 539 762 66 95 , +90 539 762 66 95 • Online Sipariş: www.kureselkitap.com

İstanbul, 1442 - 2021

* Bu kitabın her türlü basım hakkı Dâru'l Hilâfeti'l Aliyye Medresesi Yayınları'na aittir.

İÇİNDEKİLER

Mukaddime	10	Abdestin Sıfatı	42
MER'İ BİN YÛSUF EL-KERMÎ		Abdestin Sünnetleri	43
EL-HANBELÎ KİMDİR?	13	Mestler Üzerine Meshetmek	44
İsmi ve Nesebi	14	Cebire Üzerine Meshetmek	44
İlim Yolculuğu	14	Abadesti Bozan Durumlar	45
Şeyhlerinden Bazıları	15	Fasıl	46
Talebelerinden Bazıları	15	Guslû Gerektilen Haller	46
Bazı Âlimlerin Müellif		Guslûn Sıhhat Şartları, Vacibleri	
Hakkındaki Övgüleri	16	ve Sünnetleri	47
Vefatı	16	Teyemmüm	50
Eserleri	16	Teyemmümün Farzları ve	
KİTAP HAKKINDA	19	Vacibleri	51
Kitabın Adı	20	Necâsetin İzale Edilmesi	53
Telif Tarihi	20	Necisler Hakkında Fasıl	53
Menheci ve Faydalandığı		Hayız	54
Kaynaklar	20	Fasıl	56
Üzerine Yazılan Şerhler, Haşiyeler		Ezan ve Kâmet	57
ve Manzumeler	22	Namazın Şartları	58
Takriz ve İcazet	25	NAMAZ KİTABI	63
Takriz	26	Namazın Vacibleri	66
Takriz	27	Namazın Mekruhları	70
Takriz	28	Namazı Bozan Durumlar	71
Tahkik Edenin Önsözü	29	Sehiv Sevdesi	73
Mukaddime	33	Tatavvu (Nafîle) Namazlar	74
TAHARET KİTABI	35	Gece Namazı	76
Kaplar	38	Tilavet Secdesi	76
İstincâ ve Tuvalet Âdâbı	38	Namaz Kılmanın Nehyedildiği	
Fasıl	39	Vakitler	77
Misvak	40	Cemaatle Namaz	78
Fasıl	41	Me'mumun İmama Uyması	79
Abdest	41	İmamet	79
Niyet	42	İmamın Namazdaki Duruşu	81
		Cuma ve Cemaatle Namazı	
		Terketmek İçin Geçerli Özür	
		Halleri	82
		Özür Sahiplerinin Namazı	82

Yolcunun Namazı	82	Fasıl	118
Namazı Cem Etme	83	Orucun Kazası	118
Korku Namazı	84		
Cuma Namazı	85	İTİKAF KİTABI	121
Fasıl	87		
Bayram Namazı	88	HAC KİTABI	125
Bayram Günlerinde Tekbir		İhram	127
Getirmek	89	İhramlıya Yasak Olan Şeyler	128
Küsun (Güneş) Namazı	89	Fidye	129
İstiska (Yağmur) Namazı	90	Avlanmanın Cezası	130
		Fasıl	130
CENAZE KİTABI	93	Haccın Rükunleri ve Vacipleri	131
Ölünün Yıkanması	95	Tavafin Sıhhatinin Şartları	133
Ölüyü Kefenlemek	96	Sa'y'ın Sıhhatinin Şartları	134
Ölü Üzerine Namaz Kılmak	97	İhsar ve Kazaya Kalanlar	135
Ölüyü Taşımak ve Defnetmek	98	Kurban	135
Taziye Hükümleri	100	Kurbanın Hükümleri	136
		Akika	137
ZEKAT KİTABI	101	CİHAD KİTABI	139
Sâime Hayvanların Zekatı	103	Esirler	141
Fasıl	104	Ganimet	141
Fasıl	104	Fey	142
Yerden Çıkan Mahsulün Zekatı	105	Zimmet Akdi	142
Fasıl	106	Zimmet Ehlinin Hükümleri	143
Esman (Altın ve Gümüş) Zekatı	106	Fasıl	144
Fasıl	107		
Ticaret Mallarının Zekatı	107	TİCARET KİTABI	145
Fıtır Sadakası	108	Ticaretin Sıhhatinin Engelleri	147
Fıtır Sadakasının Verileceği Vakit	108	Ticaretteki Şartlar	147
Zekat Verme Zamanı	109	Fasıl	148
Zekatta Niyet Etmek	110	Muhayyerlik	148
Zekat Almaya Ehil Kimseler	110	Fasıl	150
Zekat Vermenin Sahih Olmadığı		Fasıl	151
Kişiler	111	Riba (Faiz)	151
Fasıl	112	Fasıl	151
		Usul ve Meyve Ticareti	152
ORUÇ KİTABI	113	Meyvelerin Ticareti	153
Orucun Vücubiyet Şartları	114	Fasıl	153
Özür Sahipleri	116	Selem Akdi	154
Orucu Bozan Durumlar	117		

Karz Akdi	155	Şüf'a	186
Rehin Akdi	156	Vedia	188
Rehnin Kabzedilmesi	156	Fasıl	189
Fasıl	157	Fasıl	189
Fasıl	157	İhya	190
Kefalet ve Damân	158	Fasıl	190
Beden İle Kefalet	158	Cuâle	191
Havale Akdi	159	Lukata	192
Sulh Akdi	159	Fasıl	194
İnkar Üzerine Sulh Hakkında		Lakît	194
Fasıl	160	Fasıl	195
Fasıl	161		
HACR KİTABI	163	VAKIF KİTABI	197
Fasıl	165	Vakfin Sıhhatinin Şartları	198
Velayet	165	Vakfin Hükümleri	200
Velinin Tasarrufları	166	Vakfin Masrafı	201
Fasıl	166	Vakfin Nâzırı	202
Vekalet	167	Fasıl	203
Vekaletin Bâtıl Olduğu		Fasıl	203
Durumlar	167	Hibe	204
Fasıl	168	Hibenin Temliki	205
		Hibeden Rücu Etmek	206
ŞİRKET (ORTAKLIK) KİTABI	169	Hayattayken Varisler Arasında	
Mudarebe Ortaklığı	171	Malı Taksim Etmek	207
Vücuht Ortaklığı	172	Fasıl	207
Müsakat Ortaklığı	172		
İcare Akdi	173	VASİYET KİTABI	209
Fasıl	175	Mûsa Leh	211
Fasıl	175	Fasıl	212
Fasıl	176	Mûsa Bih	213
Fasıl	176	Mûsa İleyh	214
Müşabaka	177	Fasıl	215
ÂRİYET KİTABI	179	FERÂİZ KİTABI	217
Fasıl	180	Fasıl	218
		Fasıl	220
GASP KİTABI	183	Fasıl	221
Fasıl	184	Fasıl	222
Fasıl	185	Hacb	224
Fasıl	186	Asabeler	225
		Fasıl	226

Red ve Zevî'l-Erhâm	227
Zevîl Erhâm	228
Usûlî Mesâil	229
Ana Karnındaki Çocuğun	
Mirasçı Olması	229
Yitik Kimsenin Mirası	230
Hünâsânın Mirası	230
Birlikte Boğulan ve Benzeri	
Kişilerin Mirası	231
Farklı Din Mensuplarının Mirası	231
Boşanmış Eşin Mirası	232
Mirasa Ortak Olan Bir Kişi ya da	
Kişilerin Var Olduğunu İtiraf	
EtmeK	233
Katilin Mirası	233
Kısmî Azat Olmuş Kölenin	
Mirası	234
Vela	234
Fasıl	235
ITK KİTABI	237
Fasıl	239
Fasıl	240
Tedbir	240
Kitabet	242
Fasıl	242
Fasıl	244
Fasıl	244
Fasıl	245
Umumî Veleidin Hükümleri	247
NİKAH KİTABI	249
Fasıl	250
Nikahın İki Rüknu ve Şartları	252
Fasıl	254
Kimseler	255
Fasıl	256
Nikahın Şartları	257
Fasıl	258
Nikahta Ayrıların Hükmu	259

Fasıl	260
Kafirlerin Nikahı	261
Fasıl	262
SADAK (MEHİR) KİTABI	263
Fasıl	265
Fasıl	265
Fasıl	266
Fasıl	268
Fasıl	268
Fasıl	269
Velime ve Yemek Âdâbı	270
Fasıl	271
Fasıl	272
Eşler Arası Muamele	272
Fasıl	273
Fasıl	273
Fasıl	274
Fasıl	275
HUL' (MUHALEA) KİTABI	277
TALAK KİTABI	281
Fasıl	282
Sünî ve Bid'î Talak	283
Sarih ve Kinayeli Talak	283
Fasıl	284
Talak Sayısında İhtilaf	285
Fasıl	286
Fasıl	286
Zamana Dayalı Talak	287
Şarta Bağlı Talak (Muallak Talak)	287
Fasıl	288
Fasıl (Çeşitli Meseleler)	288
Fasıl	289
Ric'î Talakın Hükümleri	289
İLÂ KİTABI	291
ZİHÂR KİTABI	293

Fasıl	295
Fasıl	296
LİAN KİTABI	297
Fasıl	299
Fasıl	299
Fasıl	300
İDDET KİTABI	301
Fasıl	303
Fasıl	303
Cariyenin İstibrası	304
Fasıl	304
RADÂ' KİTABI	307
NAFAKA KİTABI	311
Fasıl	312
Fasıl	313
Akraba ve Memlûkun (Köle)	
Nafakası	314
Fasıl	314
Fasıl	315
Hadanet (Çocuk Bakıcılığı)	315
Fasıl	316
CİNAYETLER KİTABI	317
Nefis (İnsan) Konusunda Kısas	
Şartları	319
Kısasın İfa Şartları	320
Fasıl	321
Nefs (Can) Dışındaki	
Durumlarda Kısas Şartları	321
Fasıl	322
DIYETLER KİTABI	323
Fasıl	325
Fasıl	326
Fasıl	326
Fasıl	327
Menfaatlerin Diyeti	328

Baş, Yüz ve Mide	
Yaralamasındaki Diyet	328
Fasıl	329
Âkile	329
Katl Keffareti	330
HADLER KİTABI	331
Zina Haddi	333
Kazf Haddi	334
Haddi Düşüren Durumlar	335
Kazf Lafızları	335
Muskirin (İçki) Had Cezası	336
TA'ZİR BÖLÜMÜ	337
Fasıl	339
Hırsızlıktan Dolayı Elin	
Kesilmesi	339
Yol Kesicilerin Had Cezası	341
Fasıl	341
Bağilerle Savaşmak	342
Mürtedin Hükümü	343
Mürtedin Tevbesi	343
YİYECEKLER KİTABI	345
Fasıl	346
Fasıl	347
Hayvan Kesmek	348
Fasıl	349
AV KİTABI	351
YEMİN KİTABI	355
Yemin Kefareti	356
Yemin Türleri	357
Genel Yeminler	357
Fasıl	358
Fasıl	358
Fasıl	358
Fasıl	359
Fasıl	360

Nezir (Adak)	361
Fasıl	362
KADÂ' KİTABI	365
Fasıl	367
Kadı'nın Şartları	367
Fasıl	368
Hüküm Yolu ve Niteliği	369
Fasıl	370
Fasıl	371
Gaip Olan Biri Hakkında	
Hüküm	371
Kısmet (Bölüşmek)	372
Fasıl	373
Dava ve Beyyineler	374
ŞAHİTLİK KİTABI	377
Fasıl	379
Şahitliği Kabul Edilecek Kişide	
Aranan Şartlar	380
Fasıl	381
Şahitliğe Mani Olan Hususlar	381
Şahitlik Edilen Şeylerin Kısımları	383
Fasıl	385
Şahitlik Üzerine Şahitlik Etmek	
ve Bunu Yapmanın Şekli	386
Fasıl	387
Davalarda Yemin	387
Fasıl	388
İKRAR KİTABI	391
Fasıl	393
İkrarın Hasıl Olduğu Durumlar	
ve İkrarı Değiştiren Etkenler	393
İkrar'ı Değiştirecek Bir Şeyin	
Bitişmesi Konusunda Bir Fasıl	394
İkrarda İstisna	394
Fasıl	394
Kapalı Bir Şeyi İkrar	395
Fasıl	395
HÂTİME	397

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

MUKADDİME

Hamd el-Alîm olan Allahu Teâlâ'ya, salât-ü selâm âlimleri kendine mirasçı bırakan Nebiyy-i Ekrem'e, ilmiyle âmil olan ashâbına, tâbiîne ve tebe-i tâbiîne olsun.

Dâru'l Hilâfetil Aliyye Medresesi olarak Türkçe'ye şimdiye kadar onlarca kitap tercüme edip yayınladık elhamdülillah. Rabbimize ne kadar hamd etsek azdır.

Elinizdeki kıymetli fıkıh kitabı ise Hanbelî mezhebine mensup kardeşlerimize yönelik olup, yayınevimizin Hanbelî mezhebi hakkındaki ilk kitabıdır. İlerleyen zamanlarda gerek Hanbelî fıkıhına dâir muteber kaynak eserler, gerekse imam Ahmed bin Hanbel (*rahimehullah*)'ı anlatan, fikhî istinbatlarını, hayatını, ilmî mücadelesini konu edinen eserler de çıkaracağız inşallah.

Öteden beri Türkçe'de Hanbelî fıkıhına dâir yok denecek kadar az kitap olduğu için yayınevimiz büyük Hanbelî âlim Mer'î bin Yûsuf el-Kermî el-Hanbelî (*rahimehullah*)'ın elinizde bulunan "*Delîlü't-Tâlib li Neyli'l Metâlib*" isimli ilmihâl hüviyetindeki eserini Türkçe'ye tercüme ederek bu sahadaki boşluğu doldurmayı hedeflemiştir.

Birçok baskısı olan kitabın tercümeye esas aldığımız nüshası Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî tarafından tahkik edilerek *Dâru Taybe* (Riyad, 1425 / 2004) tarafından basılan nüshadır.

Hanbelî olan her Müslümanın başucu ilmihâli olacak bu kitabı aynı zamanda diğer fikhî mezheplere mensup Müslümanlar da okuyarak istifade edebilir, mezhepler arasındaki farklı fikhî tercihleri görebilirler.

Şunu da belirtmek isteriz ki Ehl-i Sünnet ve'l Cemaat çatısı altında yer alan bütün mezhepler kardeştir. Kişi 4 mezhepten birini taklid edebilir ve bu durum tartışma sebebi olmamalıdır. 4 mezhebin dışında “hadisle amel ediyorum” diyerek hiçbir müctehidin yapmadığı bir anlayış ise özellikle günümüzdeki Hanbelî mezhebine sokulmak istenen bir bid'attır. İmam Ahmed bin Hanbel ve mezhebinin büyüklerinden son yüzyılda ortaya çıkan âlimleri dikkate almadan hadisin zâhiriyle amel etme düşüncesi temelsiz ve birçok hataya mahal verecek bir davranıştır.

İşte Hanbelî olan kardeşlerimiz için kendi kaynaklarından mezheplerini öğrenmek ve kendi mezheplerinin gereğini yerine getirmeleri noktasında elinizdeki kitap bir kılavuz hüviyetindedir.

Gayret bizden, tevîk Allahu Teâlâ'dan ...

Furkan bin Abdullah
Dâru'l Hilâfetil Aliyye Medresesi
İstanbul 1442 hicrî / 2021 miladi

**MER'Î BİN YÛSUF
EL-KERMÎ EL-HANBELÎ
KİMDİR?**

İsmi ve Nesebi

Müellifin tam adı Mer'î bin Yûsuf bin Ebî Bekr bin Yûsuf el-Kermî¹ el-Makdisî² el-Ezherî el-Hanbelî'dir. Lakabı "Zeyneddin"³dir.

Müellif, Tulkarim beldesinde doğmuştur. Fakat kaynaklarda hangi yılda doğduğu belirtilmemiştir. Kendi beldesinde büyüymüş, oradaki şeyhlerden ilk eğitimini almıştır.

İlim Yolculuğu

Müellif, ilk eğitimini kendi beldesindeki şeyhlerden aldıktan sonra, ilme devam etme şevki artmıştı. İlk rıhletini, oradaki şeyhlerden ders almak için Beytul Makdis'e yaptı. Belli bir müddet orda kaldıktan sonra Kahire'ye gitti. Ezher'de ilim almaya başladı. Orada ilim almaya devam etti ta ki önde gelen ilim ehlinde biri olana kadar. Ardından tedris ve te'liflere başladı. Aynı zamanda Kahire'deki Sultan Hasan medresesinde şeyhlik makamını aldı.

- 1 Nablus'un kuzeybatısındaki bir köy olan "Tor Kerm"e nispet edilmiştir. Bugünkü adıyla "Tulkarim"dir.
- 2 Beytul Makdis'e nispet edilmiştir. Çünkü orada ilim öğrenmiş, derslerini orada şeyhlerinden almıştır.
- 3 Müelliften sonra gelip de biyografi veya mezheple alakalı tabakat kitabı yazan bütün âlimler onun biyografisine değinmiştir.

Aynı zamanda bazı muhakkikler, te'lif edilen kitaplar için onu ve kitaplarını incelemiştir. Bunlardan bazıları: Şeyh Şuayb el-Arnaut tahkik ettiği **Ekâvîl'us Sikât**adlı kitabın mukaddimesinde, Dr. Necm Abdurrahman Halef tahkik etmiş olduğu **el-Kevâkibu'd Dirâse**adlı kitabın mukaddimesinde, Dr. Abdulaziz Mebrûk el-Ahmedi tahkik ettiği **el-Lafzu'l Muvatta**kitabının mukaddimesinde, Şeyh Cemal Yûsuf tahkik etmiş olduğu **Şifâu's Sudûr**kitabının mukaddimesinde, Şeyh Sultan bin Abdurrahman el İyâd tahkik etmiş olduğu **Delilu't Tâlib**kitabının mukaddimesinde, Dr. Hüsameddin Musa Afâte Kudüs Üniversitesi'nde Usûliddin ve Davet Fakültesi'nde yaptığı araştırma henüz basılmadı.

Araştırmacı Şeyh Abdullah bin Muhammed eş-Şemrânî, müellif Mer'î bin Yûsuf el-Kermî hakkında araştırma yapmış ama henüz basılmamıştır.

Şeyhlerinden Bazıları

1. Şeyh, İmam, Allâme Muhammed bin Ahmed el-Merdâvî el-Kâhirî: Hanbeli mezhebi fakihi ve kendi dönemindeki şeyhlerindendir. H.1026 yılında Mısır'da vefat etti.⁴
2. İmam, Allâme, Müfessir, Muhaddis Muhammed bin Muhammed bin Abdullah el-Ekrâvî eş-Şâfiî el-Kalkaşendî: Muhammed Hicâzî diye tanınır. H.957'de doğdu, H.1035 yılında vefat etti.⁵
3. Şeyh, İmam, Ferâiz ilminde mütehassıs Yahya bin Musa bin Ahmed bin Musa el-Hicâzî el-Makdisî ed-Dımeşkî es-Sâlihî el-Kâhirî.⁶
4. Muhakkık Âlim Ahmed bin Muhammed bin Ali el-Ğuneymî el-Ensârî el-Mıs-rî el-Hanefî el-Hazrecî; H.1044 yılında Receb ayında vefat etmiştir.⁷

Talebelerinden Bazıları

1. Şeyh, İmam Muhammed bin Musa bin Muhammed el-Cemmârî el-Hüseynî el-Mâlikî: H.1065 yılında Mısır'da vefat etmiştir.⁸
2. Âlim, Allâme Abdulbâkî bin Abdulbâkî bin Abdulkadir bin İbrahim el-Ba'liy el-Hanbelî el-Ezherî ed-Dımeşkî: İbn Fakîh Fussa diye meşhur olmuştur. H.1005 yılında doğmuş, H.1017 yılında vefat etmiştir.⁹
3. Faziletli Şeyh Ahmed bin Yahya bin Yûsuf bin Ebî Bekr el-Kermî el-Makdisî Ebu'l Abbas Şihabuddin: H.1000'de doğmuş, H.1091 yılında da vefat etmiştir.¹⁰

4 Biyografisi için bakınız: **en-Na'tu'l Ekmel**, s.185 ve **es-Sahbu'l Vâbile**, 2/885.

5 Biyografisi için bakınız: **Hülâsatu'l Eser**, 4/174.

6 Biyografisi için bakınız: **en-Na'tul Ekmel**, s.182 ve **es-Sahbu'l Vâbile**, 3/1199.

7 Biyografisi için bakınız: **Hülâsatu'l Eser**, 1/312 ve **el-E'lâm**, 7/237.

8 Biyografisi için bakınız: **Hülâsatu'l Eser**, 4/234 ve **el-E'lâm**, 7/341.

9 Biyografisi için bakınız: **en-Na'tul Ekmel**, s.223 ve **es-Sahbu'l Vâbile**, 2/439.

10 Biyografisi için bakınız: **en-Na'tul Ekmel**, s.249 ve **es-Sahbu'l Vâbile**, 1/227.

Bazı Âlimlerin Müellif Hakkındaki Övgüleri

Muhibbî (*rahimehullah*): “Mer’î bin Yûsuf, Mısır’ın en büyük Hanbelîâlimlerinden biriydi. İmam, muhaddis, fakih, fıkıh nakillerini, hadis in ince nüktelerini ve mütedavil ilimleri çok iyi bilen biriydi.”¹¹

Ğazzî: “Mer’î bin Yûsuf, İslam’ın şeyhlerinden bir şeyh, muhakkik âlimlerden, asrının ve kendi zamanında gözde, birçok te’lif ve araştırma yazmış, müteahhir âlimlerin sonuncusudur. İlmiyle övgü seması olarak isimlendirilen, onunla övünenlerin övgüsü üzerine doğan bir fecir; tahkik ehli nazarında allâme, tetkik ehli nazarında fehmet sahibi birisidir.”¹²

İbn Bişr: “Fıkıh ve diğer ilimlerde derinleşen, çeşitli ilim dallarında çeşitli tasnifler yazan biridir.”¹³

Şattî: “... Şeyhul İslam, öncü âlimlerden biri, asrın ve kendi zamanın eşsiz âlimi, çeşitli te’lifler ve araştırmalar yapmış, tahkik ve tetikte allâme. Mukaddes belde (Beytül Makdis) kendisiyle şeref bulmuştur... ilim, fazilet ve incelemede âlemde önder şahsiyetti.”¹⁴

Vefatı

Biyografisini yazanların çoğunluğu, Mer’î bin Yûsuf’un Mısır’da H.1033 yılında vefat ettiğine dair ittifak etmiştir. İlim, gayret ve ilmi başarılarla dolu bir hayattan sonra ebediyete göç etmiştir. Allah ona rahmet etsin ve cennetine koysun. Âmin.

Eserleri

Mer’î bin Yusuf (*rahimehullah*), çeşitli ilim dallarında birçok telifte bulunmuştur. Kitap ve risale olarak yaklaşık seksen beş tasnifi vardır.¹⁵ Bu da onun ilmî derinliğine, çeşitli ilim dallarındaki geniş bilgisine delalet eder. Dr. Abdurrahman el-Useymin (*rahimehullah*) “*es-Sahbu’l Vâbile*” kitabına yaptığı talikte şunları zikreder: “Mer’î’nin

¹¹ Hülâsatü’l Eser, 4/358.

¹² en-Na’tul Ekmel, s.190.

¹³ Unvânu’l Mecd, 1/31.

¹⁴ Muhtasar Tabatâku’l Henâbile, s.110.

¹⁵ Faziletli Şeyh Abdullah eş-Şemrânî (*rahimehullah*)’ın yaptığı İmam Mer’î el-Kermî ve Kitabı Delîlu’t Tâlib adlı araştırmasına bakınız.

yaptığı te'liflerin çoğunluğu kaybolmaktan korunmuştur. Şu anda çeşitli nüshalarda te'lifleri elimizde mevcuttur. Allah'a hamdolsun çoğunluğuna muttali olduk."

Müellifin, çoğu risâle türünde olan çalışmalarından bazıları şunlardır:

1. *Bedî 'u'l-İnşâ ' ve's-Sıfât fi'l-Mükâtebât ve'l-Mürâselât*. İnşâ 'ü Mer 'î diye tanınan eserin birçok baskısı yapılmıştır (Bulak 1242; Kahire 1275, 1297, 1298, 1301, 1305 [İnşâ 'ü'l- 'Attâr ile birlikte]; nşr. Şeyh Abdürrezzâk, Kahire 1299; İstanbul 1299).

2. *Ğâyetü'l-Müntehâ fi'l-Cem ' beyne'l-İknâ ' ve'l-Müntehâ* (nşr. Muhammed Cemîl eş-Şattî - M. Züheyr eş-Şâviş, I-III, Dimaşk 1378). Haccâvî'nin *el-İknâ 'ı* ile İbnü'n-Neccâr el-Fütûhî'nin Hanbelî fıkına dair *Müntehâ'l-İrâdât*'ından geniş ölçüde istifade edilerek hazırlanmıştır. 1026 (1617) ve 1028'de (1619) yazılan iki versiyonundan biri Necid'e, diğeri Şam'a gönderilmiştir. İbnü'l-İmâd'ın "*Kitâbü'l-Vekâle*"ye, İsmâil b. Abdülkerîm el-Cirâî'nin "*Kitâbü'l-Vekâle*"den "*Kitâbü'n-Nikâh*"a kadar gelebildiği eksik şerhlerinden başka Mustafa es-Süyûtî, *Metâlibü Üli'n-Nühâ fî Şerhi Ğâyeti'l-Müntehâ* adıyla eseri başından sonuna kadar şerhetmiş (nşr. M. Züheyr Şâviş, I-VI, baskı yeri yok, 1380/1961, 1415/1994), Hasan b. Ömer eş-Şattî de kitap üzerine *Minhatü Mevle'l-Feth fî Tecridi Zevâ 'idi'l-Ğâye ve's-Şerh* isminde bir hâşiye yazmıştır (I-VI, baskı yeri yok, 1380/1961 [Metâlibü Üli'n-Nühâ ile birlikte], 1415/1994).

3. *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Menâkibi'l-Müctehid* (eş-Şeyh) İbn Teymiyye. Şemseddin İbn Abdülhâdî, Ebû Hafs Sirâceddin Ömer b. Ali el-Bezzâr ve Ahmed b. Fazl'ın İbn Teymiyye hakkında yazdıkları menâkıbnâmelerden istifade edilerek 1027'de (1618) kaleme alınmıştır (Kahire 1329, el-Mecmû 'u'l-Müştemil 'ale'd-Düreri'l-Âtiye içinde, s. 137-231; nşr. Abdullah el-Eşkar, I-II, Küveyt 1985; nşr. Necm Abdurrahman Halef, Beyrut 1406/1986).

4. *el-Fevâ 'idü'l-Mevzû 'a fi'l-Ehâdissi'l-Mevzû 'a*. Eserde 206 rivayete yer verilmiştir (nşr. Muhammed b. Lutfî es-Sabbâğ, Riyad 1395/1975, 1418/1998; Beyrut 1397/1977).

5. *Kalâ 'idü'l-Mercân fî (beyâni)'n-Nâsih ve'l-Mensûh mine'l-Kur 'ân* (nşr. Sâmi Atâ Hasan, Küveyt 1400/1980; nşr. Muhammed er-Ruhayyil Garâyibe - Muhammed Ali ez-Zügûl, Amman 1421/2000). Eyüp Aslan tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir (baskı yeri ve tarihi yok [Hak Yayınları]).

6. *eş-Şehâdetü'z-Zekiyye fî Senâ 'i'l-E'immeti 'alâ İbn Teymiyye* (nşr. Necm Abdurrahman Halef, Beyrut 1404/1983).

7. *Ekâvilü's-Sikât fî Te 'vili'l-Esmâ ' ve's-Sıfât ve'l-Âyâti'l-Muhkemât ve'l-Müteşâbihât* (nşr. Şuayb el-Arnaût, Beyrut 1406/1985).

8. *İrşâdü Zevî'l-İrfân limâ fi'l-Umr mine'z-Ziyâde ve'n-Noksân*. Müellifin kendisine ait *Behcetü'n-Nâzırîn ve Ervâhu'l-Eşbâh fi'l-Kelâm 'ale'l-Ervâh* adlı eserlerinin muhtasarıdır (nşr. Meşhûr Hasan Mahmûd Selmân, Ürdün 1408/1988).

9. *Mesbûkü'z-Zeheb fî Fazli'l-Arab ve Şerefi'l-İlm alâ Şerefi'n-Neseb*. Tahkik edilerek basılmıştır (Ürdün 1408/1988; Riyad 1411/1990).

10. *Tahkîku'l-Burhân fî İsbâti Hakîkati'l-Mîzân* (nşr. Süleyman b. Sâlih el-Huzzi, Kahire 1409/1989; nşr. Meşhûr H. Mahmûd Selmân, Kahire 1990).

11. *el-Lafzü'l-Muvatta fî Beyâni's-Salâti'l-Vüstâ* (nşr. Abdülazîz b. Mebrûk el-Ahmedi, Medine 1412/1991).

12. *Tenvîrü Besâ'iri'l-Mukallidîn fî Menâkıbi'l-E'immeti'l-Müctehidîn* (nşr. Ebû Yahyâ Abdullah el-Kündürî, Beyrut 1419/1998).

13. *Behcetü'n-Nâzırîn ve Âyâtü'l-Müstedillîn*. 1022'de (1613) tamamlanan ve çeşitli kütüphanelerde nüshaları bulunan (meselâ Beyazıt Devlet Ktp., Bayezid, nr. 1416) eser hakkında Halîl İbrâhim Ahmed doktora tezi hazırlamıştır.

14. *Kalâ'idü'l-İkyân fî Fezâ'ili Âli Osmân*. Osmanlı hânedanını yüceltmek için onun şerefli bir soya bağlama amacını güden eser 1031'de (1621) kaleme alınmış (Dârü'l-kütübi'l-Misriyye, nr. 1174; Rabat, el-Hizânetü'l-âmme, nr. 2380; Musul, Mektebetü'l-evkâf, Mecmua, nr. 22/9; Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2340; Nuruosmaniye Ktp., nr. 609; Viyana Milli Ktp., nr. 979; Bibliothèque Nationale, nr. 1624) ve Şa'bân-ı Şifâî tarafından bazı ilâvelerle Türkçe'ye çevrilmiştir (tercûme üzerine yapılan iki tez çalışması için bk. İÜ Ktp., nr. 2551, 6121). Ahmed İhsan Dünder tarafından Türkçe'ye çevrilmiş olup, Ümmülkura Yayınları tarafından 2014 senesinde yayınlanmıştır.

15. *Tahkîku'l-Burhân fî Şe'ni'd-Duhân ellezî Yeşrabühü'n-Nâsü'l-Ân* (nşr. Meşhûr Hasan, baskı yeri ve tarihi yok [Dâru Ammâr]).

16. *Tahkîku'l-Hilâf fî Ashâbi'l-A'râf*. 10 varaklık bir risâledir (nşr. Meşhûr Hasan, baskı yeri ve tarihi yok [Dârü's-sahâbe]).

17. *el-Meserre ve'l-Bişâre fî Fazli's-Saltana ve'l-Vizâre*. 1032'de (1623) yazılmış olup müellif nüshasından istinsah edilen bir kopyası günümüze ulaşmıştır (Washington, The Library of Congress, nr. 105).

KİTAP HAKKINDA

Kitabın Adı

Müellif hakkında biyografi yazan herkes, bu kitabından bahsetmiştir. Bu kitap, üzerinde yazılan şerhler, talikler ve ilim halkalarında en çok mütedavil olduğu için meşhur olmuştur. Müellifi kitabını “*Delilu’t Tâlib li Neyli’l Metâlib*” diye adlandırmıştır. Terâcim (Biyografi) kitaplarında da kitabın ismi böyle geçmiştir.

Telif Tarihi

Müellif (*rahimehullah*), kendisine itimat ettiği son kitabında şunları zikreder:

- “Müellifi –celal ve ikram sahibi olan Allah Teâlâ kendisinden razı olsun- der ki: “Kitabın talikini, H.1019’da haram olan aylardan Recep ayında cumartesi günü Ezher Üniversitesinde bitirdim.”

İbn Bişr, kitabı gözden geçirdikten sonra “*Ünvanu’l Mecd*” adlı kitapta dedi ki: “Kitabın tasnifi, H.1019’da Recep ayının on yedisinde cumartesi günü bitti.”

Aktarılan bu bilgilerden de anlaşılıyor ki müellif (*rahimehullah*), bu kitabını H.1019 yılında yani vefatından on dört yıl önce Kahire’deki Ezher Üniversitesinde telif etmiştir.

Menheci ve Faydalandığı Kaynaklar

Müellif, mukaddimede kitap hakkındaki menhecine kısaca değinmiştir ve kendi nefesine şunu şart koymuştur:

- Kitapta, Ahmed bin Hanbel'in *rahimchullah* mezhebinde tek bir görüşü zikrederek
- Bu görüş ise tashih ve vukuf ehlinin kabul ettiği olacak
- Tercih ve itkan ehli arasında fetvaya söz konusu olan görüş olacak

Kitaplarını tertip ederken ve baplara ayırırken “*el-İknâ*”¹⁶ ve “*el-Müntehâ*”¹⁷ ve buna benzer kitaplardan faydalanmıştır. Ancak bazı meseleleri tertip ederken birçok ashabının yoluna muhalefet etmiştir. Örneğin namaz ve hac bölümünde olduğu gibi...

Şeyh Bekr Ebû Zeyd “*el-Medhalu'l Mufassal*”¹⁸ adlı kitapta: “Bu kitap “*Zadu'l Müntaka*” adlı kitaptan daha basit ibareli olması ve kaide olarak daha az olması itibarıyla daha basittir. Bu nedenle bu metin, kendi tabakası ve sonrakilerde Şam, el-Kasım ve *Zadu'l Mustanka'* adlı kitaba inayet etme hususunda Cezire ehli alimleri arasında ihtilaf olması ve birçok meselelerinde ayrıntı olmasından dolayı mutemet olan metin olmuştur.”

İlim ehlinin bir grup âlim bu kitabın “*Müntehal İrâdât fî Cem'il Mukni mea't Tenkih ve Ziyâdât*” adlı kitabın muhtasarı olduğunu söylemiştir. Müellif, kitabının mukaddimesinde tevriye yoluyla buna işaret etmiştir. Şöyle ki: “Allah'ın, ‘Müntehal İradat’ vesilesiyle başarıya erdiren...’ diye söyler. İşte sana bazı alimlerin sözleri:

1. Şeyh Salih bin Hasan el-Behuti (ö.1121): “*Mesleku' Rağib Şerhu Delili't Talib*” adlı kitabında der ki: “*Delilu't Talib* ismiyle *Müntehal İradat*’ın muhtasarını görünce...”
2. Şeyh Ahmed bin Muhammed bin İvad el-Merdavey (ö.1101), musannife ait “*Münteha'l İradat* kitabı vesilesiyle başaran” sözünü yaptığı talikte şunları zikreder: “Buradaki maksat, tevriye yoluyla bu kitabın, “*Münteha'l İradat*” kitabını ihtisar ederek başarı kazanmıştır. Tevriye: İki manası olan bir lafız kullanmaktır. Burada müellif “*Müntehal İradat*” lafzı kullanmış ama uzak manası olan kitabın ismini kast etmiştir.”

16 “*el-İknâ li Tâlibi'l İntifa*” kitabın müellifi: Musa bin Ahmed bin Musa el-Heccavi (ö.968). İbnu'l Ammad *Şüzüratu'z Zeheb*, 10/472'teder ki: “Bu kitapta İmam Ahmed'in mezhebindeki sahih görüşleri almıştır. Nakilleri tahrir etmede bunun bir misali görülmemiştir.”

17 “*Münteha'l İrâdât fî Cem'il Mukni mea't Teknih ve'z Ziyâdât*” Müellifi: Muhammed bin Ahmed bin Abdulaziz; İbn Neccar adıyla meşhur (ö.972)

18 *el-Medhalu'l Mufassal*, 2/791

3. Şeyh Osman İbn Bîşr (ö.1290) “*Ünvanu’l Mecd*” adlı kitapta Şeyh Mer’î (*rahimehullah*)’tan bahsederken şunları zikreder: “*Delilu’t Talib*” kitabı ise, bana zikredildiğine göre Şeyh Mer’î, Mansur el-Behuti’ye okuduğu “*el-Münteha*” adlı kitabın metninden yazmıştır.”

Bu kitaba bir grup âlim övgüde bulunmuş, ilk defa bu baskıda yayınladığımız çeşitli takriz ve icazetlerde bulunmuşlardır. Daha önce bunlar basılmamıştı. Takriz ve icazetlerde bulunan alimlerden bazıları şunlardır: Şeyh Yahya bin Musa el-Hicavi (*rahimehullah*), Şeyh Ebu’l Mevâhib el-Bekrî es-Sıddîkî (*rahimehullah*), Şeyh Abdullah ed-Denuşrî (*rahimehullah*), Şeyh Ahmed bin Eminuddin el-Hanefî (*rahimehullah*), Şeyh Ahmed bin Abdulvaris el-Bekrî es-Sıddîkî (*rahimehullah*), Şeyh Ahmed el-Ğuneymî el-Ensârî (*rahimehullah*).

Üzerine Yazılan Şerhler, Haşiyeler ve Manzumeler

Âlimler nazarında bu kitabın önemi yüksek olunca, âlimler bu kitaba şerhler, talikler, haşiyeler ve beyitler yazmaya özen gösterdiler:

Kitaba Yazılan Şerhler:

1. *Mesleku’r Rağib Şerh Delilu’t Talib*: Kitabın müellifi “Salih bin Hasan bin Ahmed el-Behuti (ö.1121)
2. *Neylu’l Mearib bi Şerhi Delilu’t Talib*¹⁹: Kitabın müellifi: “Abdulkadir bin Ömer bin Abdulkadir et Teğlebi eş-Şeybânî ed-Dımeşkî (ö.1135). Dr. Muhammed Süleyman el-Eşgar’ın yapmış olduğu tahkikle matbudur.

Bu şerhe iki haşiye yapılmıştır:

1. *Haşiyetun ala Neyli’l Mearib*: Şeyh Mustafa ed-Devmânî (ö.1200)
2. *Teysiru’t Tâlib ila Fehmi ve Tahkiki Neyli’l Mearib Şerhu Delili’t Tâlib*: Kitabın Müellifi; Abdulğani bin Yasin el-Lebedî en-Nablûsî (ö.1319). Dr. Muhammed Süleyman el Eşgar’ın yaptığı tahkikle bu kitap matbudur.
3. *Şerhu’d Delil*: Kitabın müellifi: Muhammed bin Ahmed bin Salim bin Süley-

19 İbn Bedran el-Medhaladlı kitapta “Metnin asıl maksadına muvafık olmamıştır.”

man es-Sefarinî en-Nablûsî (ö.1189). "Hadler" bölümüne kadar yazmıştır.²⁰

4. *Şerhu Delili't Talib*: Kitabın müellifi: İsmail bin Abdulkerim bin Muhyiddin bin Süleyman ed-Dımeşkî; el-Cerai diye meşhur olmuştur (ö.1202). İki ciltten oluşur. Ama kitabı tamamlayamamıştır.²¹
5. *Vehabu'l Mearib ala Delili't Talib*: Kitabı müellifi: Şeyh Ahmed bin Ahmed el-Makdisî.
6. *Şerhu Delili't Talib*: Kitabın müellifi: Abdulaziz bin Muhammed bin Bişr (ö.1359)
7. *Menâru's Sebîl fi Şerhi'd Delîl*: Kitabın müellifi İbrahim bin Muhammed bin Salim bin Duveyyan (ö.1353). Bu kitabın bir özelliği, delili zikredip, Şeyhul İslam İbn Teymiye'nin tercihini de aktarmasıdır.²²

Kitaba Yazılan Hâşiyeler:

1. *Hâşiyetu İbn Avd*

Kitabın Müellifi: Ahmed bin Muhammed bin Avd el-Mâverdi en-Nablûsî (ö.1105). Yaklaşık otuz kitapçıktan olup iki cilt kadardır, faydası ise çok büyüktür.²³

2. *Hâşiyetun alâ Delîlu't Tâlib*

Kitabın müellifi: Mustafa ed-Dumânî; Mısır'da Hanbelilerin müftüsü. (ö.1200) Yaklaşık on kitapçıktan oluşur.

3. *Hâşiyetu alâ Delîlu't Tâlib*

Kitabın müellifi: Osman bin Salih bin Osman el-Kâdî (ö.1266)

4. *Hâşiyetu alâ Delîlu't Tâlib*

Kitabın müellifi: Muhammed bin Abdulaziz bin Mani (ö.1380). Delilleriyle beraber matbudur.

²⁰ es-Sahbu'l Vâbile, 2/842

İbn Bedran el-Medhaladlı kitabında der ki: "Bu kitabı görmedik, bu kitabı gördüğünü haber vereni de görmedik."

²¹ el-Medhalu'l Mufasssal, 2/793

²² el-Medhalu'l Mufasssal, 2/793

²³ es-Sahbu'l Vâbile, 1/239

Kitaba Yazılan Beyitler:1. *Nazmu'd Delîl*

Müellif: Muhammed bin İbrahim bin Muhammed bin Arıkan el-Vâili (ö.1271). Üç bin beyitten oluşur.

2. *Nazmu Delîli't Tâlib*

Müellif: Ahmed bin Ahmed bin Abdulkadir bin Ahmed bin Muhammed; es-Sıddîkî diye meşhur olmuştur. (ö.1343)

3. *Teyşîru'l Metâlib Nazmu Delîli't Tâlib*

Müellif: Şeyh Abdulkadir el-Kassab (ö.1260). 1476 beyitten oluşur. Dr. Vehbe Zuhaylî'nin "el-Fıkhü'l Hanbelî el-Müeyesser" adlı kitabın sonuna tabedilmiştir.

4. *Nazmu'l Buy'û mine'd Delîl*

Müellif: Süleyman bin Atiye bin Süleyman el-Müzeynî (ö.1363). Yüz altmış beyitten oluşur. "el-Hâiliyye" diye isimlendirmiştir.

5. *Nazmu Delîli't Tâlib*

Müellif: Abdurrahman bin Nasr es-Sâdî (ö.1376). Dört yüz beyitten oluşur.

6. *Nazmu'd Delîl*

Müellif: Süleyman bin Abdurrahman bin Hamedan (ö.1397)²⁴

7. *Manzûmetu'l Mezhebi'l Hanbelî fi'l Fıkhı'l Hanbelî li Delîli't Tâlib*

Müellif: Musa Muhammed Şehadet er-Ruhaybî.

24 Dr. Bekr Ebu Zeyd'e ait **Hidâyetu'l Eribî'l Emced** kitabının mukaddimesidir.

TAKRİZ VE İCAZET

Hamd, fürû meselelere şahitlik eden asılların olduğu, şaibelerden uzak lafızlarla, gereken yeterliliğe ulaşan, mezhebin râcih görüşüyle meseleleri süsleyen; bununla beraber durumun ihtiyaç gördüğü ihtivaları kapsayan, övülen bir müellifle İmam Ahmed'in mezhebini destekleyen Allah'adır. Seher vaktinde, ağaç yapraklarında ve sağlam binalarda kumrular ötüp şakırdadığı müddetçe sonsuz salât ve selâm, en mübarek vakitlerde üzerimize bol bol bereket yağdıran razı olunmuş temiz ve temizleyici şeriatin sahibi olan Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, her birisinin din uğruna canını sattığı, büyük fetih kazanılana kadar savaştığı ashabının ve ailesinin üzerine olsun.

Bu değerli, derlenmiş faydalı kitabın birçok yerlerine vakıf oldum. İçindeki inci ve cevherler üzerinde düşününce aklıma şu söz geldi: "Öncekiler sonrakilere ne kadar çok şey bırakmış". Bu değerli ve naçiz çalışmasından dolayı müellifi tebrik ederim. Yaptığı çalışmasını en güzel bir şekilde, tashih ederek ve meseleleri bir araya topladığını gördüm. Bu sebeple yaptığı bu çalışma telakki edildi. Ben de müellife, dilediği kimseye fayda vermesi için icazet verdim. Çünkü o, buna ehil biridir. Hatta daha fazlasına da sahip biridir. Allah, beni ve onu kendi yolunda hizmet eden ihlaslı kullarından eylesin, mağfireti ve rahmetiyle kurtulanlardan eylesin. Hüsnü hâtimeyle çene kapamayın nasip etsin ve kendisine yakın olanlardan eylesin. Kuşkusuz O, her şeye kadirdir, dualara icabet edendir.

Şeyh Yahya bin Musa bin Ahmed bin Musa el-Hicâvî

(rahimehullah)

TAKRİZ

Hamd, dinde ve fıkhıta dilediğini fakih kılan, mümin kullarından dilediğini ilimle iştigal eden, müctehidlerin imamı, muhaddislerin en sika olanı ve bidatçıların önünü kesen efendimiz İmam Ahmed'in mezhebini, "*Delîlu't Tâlibîn*" gibi eşsiz, müftülerin kaynakçası, fıkıh öğrenenler için yeterli gelen bir kitabı yazan bir müellifle destekleyen Allah'a aittir. Salât ve selâm, kıyamete kadar âlemlerin efendisi ve gönderilmiş elçilerin en şereflişine, ailesine ve dinin kaidelerini belirleyen, şeriatin meşalesini yükselten ashabının üzerine olsun.

Bu ilginç metotla yazılmış kitabı mütalaa ettim, en güzel bir şekilde tashih edilip tezhip edildiğini, en güzel bir şekilde tertip ve düzene sokulduğunu gördüm. Müellifi, bu çalışmasından dolayı tebrik ederim. Bu çalışmasını, en güzel bir şekilde hazırlamış, bir araya getirmiş, kitaba geçirdiği bilgileri tezhip etmiştir. İmamının mezhebi ile alakalı yaptığı bu çalışmasından dolayı Allah ondan razı olsun, cennette en güzel ipek elbiseleri giydirdi, benim ve onun amellerini cennetle tamamlasın, bana ve ona cennete en güzel karşılığı versin. Bizleri ihlaslı kulları arasına dahil eylesin, rahmetiyle başarıya ulaşanlardan eylesin, şeriatine sımsıkı sarılanlardan eylesin ve bize rahmetiyle muamelede bulunsun. Âmin.

Şeyh Ahmed bin Emînuddin el-Hanefî

(rahimehullah)

TAKRİZ

Hamd, en değerli ilimleri lütfuyla gözeten, fıkıhta “*Delîlu’t Tâlibîn*”i dinde güçlü bir mürşid kılan, meseleleri aydınlatan ve delilleri doğru yol için aydınlık bir dolunay kılan kimseye ihsanda bulunan Allah’adır. Şehadet ederim ki Allah’tan başka ilah yoktur. O, tektir, hiçbir ortayı yoktur. O, öyle bir ilah ki kendine itaat edilmesini vacip kılmış, cehaleti çirkin görüp haram kılmış, kullarına küfrü ve isyanı kerih görmüş, dinler arasında en hayırlısı olan fikhî yüceltmış, her yol ve esasta fakihleri bir önder kılmış ve onları, insanlar arasında çıkarılmış en hayırlı ümmet kılmıştır. Ve yine şehadet ederim ki Muhammed, O’nun kulu ve elçisidir. O ki, fasih konuşmasıyla ilimlerin arasını düzeltmiş, en güzel işaretiyle en üstün kavrayışa sahip olmuştur. Salat ve selam onun seçkin, nurların nuru ve sırların anahtarı olan ailesinin üzerine olsun.

Eşsiz ve değerli olan musannifin yazmış olduğu bu ilginç nümuneye ve acayip üsluba vakıf oldum. Gördüm ki çabasını, Cevza yıldızının dahi ulaşamadığı zirvede tuttuğunu gördüm. İbaresi basit ancak eşsiz, işareti güzel ve kuşatıcı, sıkmayacak şekilde veciz, bıktırmayacak şekilde geniş tutulmuş. Bakışlarımı kitabın gizliliklerinde dolaştırdım, düşüncemi en güzel meziyetlerinde açtım. Kendi kendime dedim ki: El Hallak (çokça yaratan) olan Allah, noksan sıfatlardan münezzehtir. Ve şöyle nida ettim: Rezzak olan Allah noksan sıfatlardan münezzehtir. Bu kitap ancak Rabbani bir hediye, rahmani bir ihsandır.

Allâme Şeyh Ahmed bin Abdolvâris el-Bekrî es-Sâdikî

TAKRİZ

Akılları farklı farklı veren Allah'a hamd eder, *"Allah, kime hayrı dilerse onu dinde fakih kılar"* diyen en şerefli elçiye, ailesine ve ashâbına salât ve selâm ederim.

Bu değerli te'life vakıf olduğumda, ibaresini muntazam ve incilerle süslenmiş olduğunu gördüm. Böyle bir zamanda, böyle istisnaları bir araya toplayan, dağınık bir haldeyken kayıtlayan birini var eden Allah'a hamd ettim. Bu gibi emsalleri çoğaltmasını ve faziletini arttırması için gizli ve açık Allah'a tazarruda bulundum. Bu te'lifele anladım ki müellif, Allah'ın kendilerine hayır nasip ettiği kimselerdendir. Ona icazet vermekle beraber ondan istediğim, dualarında benim için tevfik ve afiyet dilemesidir. Kuşkusuz O, en hayırlı dosttur. Güç ve kuvvet yalnızca yüce ve azim olan Allah'a aittir. Salat ve selam efendimiz Muhammed'e, ailesine ve ashabının üzerine olsun.

Allâme Muhakkik Şeyh Ahmed el-Ğuneymî el-Ensârî

(rahimehullah)

TAHKİK EDENİN ÖNSÖZÜ

Hamd, Allah'a aittir. O'nu över ve O'ndan bağışlanma dileriz. Nefislerimizin şerinden ve kötü amellerimizden Allah'a sığınırız. Allah, kime hidayet verirse artık onu saptıracak yoktur, kimi de saptırırsa artık onu hidayete erdirecek yoktur. Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve yine şahitlik ederim ki Muhammed O'nun kulu ve elçisidir.

Mer'îbin Yûsuf el Kermî'ye (ö.1033 hicrî)ait olan "*Delîlu't Tâlib li Neylil Metâlib*" kitabı, Hanbelî mezhebiyle alakalı en önemli muhtasar kitaplardandır. Müteahhir Hanbelîâlimleri, bu kitaba oldukça itina göstermiştir. Müellif, bu kitabında mezhepteki en râcih ve mezhebin asıl fetvası olan tek bir görüşten bahsedeceğini kendine şart koşturmuştur. Müellife ait mezhepte iki önemli metni vardır²⁵: Birincisi elimizde olan bu kitap, ikincisi ise: "*Ğâyetu'l Müntehâ fi'l Cem'i beynel İknâi ve'l Müntehâ*" adlı metnidir.

Bu kitabı, bir grup âlim övgüyle bahsetmiştir. Bunlardan bazıları; Osman bin Abdullah İbn Bişr (ö.1290), Abdulkadir bin Muhammed et-Teğlebî (ö.1135), İbn Bedran adıyla meşhur Abdulkadir bin Muhammed (ö.1346), Muhammed bin Abdulaziz bin Mani (ö.1385) ve Süleyman bin Abdurrahman bin Hamdan (ö.1397). Her mezhepten muasır olan âlimler ise bu kitaba takriz, nesir ve nazım yazmışlardır. Bunlardan bazıları: Müellifin şeyhi Yahya el-Hicâvî, Ebu'l Mevâhib el-Bikrî, Ahmed bin Abdulvâris es-Sâdikî, Abdullah ed-Denuşrî, Ahmed bin Emînuddin el-Hanefî, Şeyh Ahmed el-Ğuneymî ve daha birçokları...

Bu kitap, âlimler nazarında böyle yüksek bir mesabede olunca, bu kitabın makamına yarışır ve âlimler nazarında bu kitabın konumuna münasip gelecek bir hizmet yapılmadığını farkettiğimde, Allah'ın yardımıyla el yazması nüshasına dayanarak bu metni ortaya çıkarmaya azmettim. Böylece okunması ve ilim talebeleri tarafından ezberlenmesi kolay olsun. Aynı zamanda öğrencinin, şeyhine okurken hatası azalsın ve dilbilgisi hatasını azaltsın, doğru okumak içinde bir tecrübe olmuş olsun. Umarım bu çalışmaya muvafık olmuşumdur.

Bu kitabı tahkik ederken şu adımları takip ettim:

1. Mahtut eserin aslıyla dikkatli bir şekilde karşılaştırarak kitabın nüshasını çıkardım. Asıl metinde bir hata ve kopukluk olduğunu görünce onu tashih ettim. Hâşiyesinde ise bunu belirttim.
2. Diğer iki nüshayla asıl nüshayı karşılaştırdım. Her iki nüshaya ayrı ayrı rumuzlar koyarak dipnotta arasındaki farkları belirttim.
3. Şeyh Allâme Muhammed bin Süleyman el-Cerrah (*rahimehullah*)'a okunan matbu nüshayla kitabı karşılaştırdım. (C) rumuzunu koyarak baskıdan kaynaklanan farklılığa işaret ettim.
4. Teğlebî'ye ait "*Neylû'l Mearib*" adlı kitapla İbn Daviyan'a ait "*Menâru's Sebîl*" adlı iki kitabın metniyle bu kitabı karşılaştırdım. Çünkü bu iki âlim de itimat ettikleri aynı metne şerh yaptılar. Bununla beraber ister ziyade, ister eksiklik olsun ihtilafı yerleri ilk kitap için "N" rumuzunu, ikinci kitap için de "M" rumuzunu koydum.
5. Her meseleyi fıkranın başına yazdım ki ilim talebesine ezberlemesi, öğrenmesi ve münferit olarak şeyhine okuması kolay olsun. Böylece her mesele şerhi olması gerektiği gibi tamamlansın.
6. Kur'an ayetlerini azda olsa Mushaf-ı şerife uygun olarak hatt-ı Osmânî haliyle gösterdim.
7. Kitapta varid olan hadisleri, asıl kaynağına atfederek hükmüyle beraber tahrir ettim. Bunu yaparken de âlimlerin sözlerinden faydalandım.

8. Şeyhul İslam İbn Teymiye ve öğrencisi İbn Kayyım (rahimehullah)'a ait bazı tercihleri de gücüm yettiği kadar vermeye çalıştım.
9. Müellifin “*el-İknâ*” veya “*el-Müntehâ*” kitaplarına muhalefet ettiği yerlere de işaret ettim. Aynı zamanda amel açısından ihtilaflı olan veya mezhepte doğru olan görüşle alakalı bazı âlimlerin sözlerini de aktardım.
10. Her ne kadar Şeyh Cerrah (rahimehullah)'a okunan nüshayı tahrir eden değerli kardeşler benden önce bu işe kalkışmışlarsa da ben bu kitabı tam manasıyla kontrol ettim. Çünkü onların kitap üzerinde yaptığı birçok çalışmaya itimat edemedim. Birçok yerlerde zapt ve şekillendirmede hata olduğunu gördüm. Çünkü biliyorum ki bazı lafızlar bir vechi ihtimal ederken, bazen de irap açısından birçok farklı vechi ihtimal edebilir.
11. Takrizleri ve âlimlerin “*Delîlu't Tâlib*” kitabına ilişkin icazetlerini zikrettim. İcazetler ilk defa neşrediliyor. Bu da kitabın mezhep âlimleri nazarında muteber bir konumu ve önemli bir değeri olduğuna delildir.
12. Müellife ait kısa bir biyografi yazdım. Kitabın ismi, menheci, te'lif yılı, âlimlerin kitap hakkındaki övgüleri, yaptıkları şerhleri, haşiyeleri ve manzumelelerini zikrettim.

Sözümü de Hafız Muhammed bin Yusuf el-Kirmânî (ö.786)'nin sözüyle bitirdim²⁶:

“Bu kitap, iki adamdan birinde olması gerekir: Ya musannifi bir âlimin elinde olması gerekir ki benim hakkımda hayra şahitlik etsin ve hata varsa beni mazur görsün. Ya da adaletsiz bir cahilin elinde olması gerekir ki zaten bunun ulumasının bir önemi, vesvesesinin de bir ihtimamı yoktur. Böyle birinin ne muhalefetinin ne de muvafık olmasının bir önemi yok. İtibar edilen kişiler ancak hak sahibine hakkını veren kişilerdir.

Aşiretimden saygın olanlar benden razı olduğunda

Aşağılık olanlar bana kızgın olmaya devam etsin

Ben, ismeti iddia etmiyorum. Beşer, eksikliğe müpteladır ancak Allah'ın korumuş oldukları müstesna. Hata ve unutkanlık insan olmanın gerekliliğidir. Fakat asıl maksat insaf, hasetten, inattan ve alçaklıktan kaçınmaktır. Allah, bizi muvaffak eylesin, doğruluk ve rüşd üzerinde olmamız için bize sebat versin.”

Sona doğru gelirken Azîm ve büyük arşın Rabbi olan Allah'tan, bu amelimi rızası için kabul etmesini, ne malın ne de çocukların fayda vermediği ancak Allah'a selim bir kalple gelenlerin kurtulacağı bir günde amellerime eklemesini dilerim. Salât ve selam peygamberimiz Muhammed'e, ailesine ve ashabının üzerine olsun.

Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî

Allah onu, anne ve babasını affetsin

15/07/1420

MUKADDİME

Allah'ım, ancak senden yardım dilerim.

Hamd, alemlerin Rabbi olan Allah'a aittir. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir, hiçbir şeriki yoktur. Din günün sahibidir.

Ve yine şehadet ederim ki Muhammed, O'nun kulu ve elçisidir. Dinin hükümlerini açıklayan, Rabbi tarafından nihai iradenin (münteha'l irâdât) galibidir.²⁷ Her kim, onun şeriatine temessük ederse kurtuluşa erer. Salât ve selâm, onun, tüm peygamberlerin, elçilerin, ailesinin ve tüm ashabının üzerine olsun.

Bu kitap, İmam Ahmed'in mezhebi olan Hanbelî mezhebi üzerine yazılmış muhtasar bir fıkıh kitabıdır. Allah Teâlâ tarafından bağışlanma dileğiyle mezhebin izahına çalıştım. En güzel bir şekilde hükümleri açıklamaya gayret ettim. Kitapta yalnızca tashih ve irfan ehli tarafından doğruluğu kesinleştirilmiş, tercih ve itkan sahipleri nazarında fetvaya asıl olan görüşü verdim. Kitaba ise "*Delîlu't Tâlib li Neyli'l Metâlib*" adını verdim.

Allah'tan dileğim, bu kitapla iştigal eden herkesi en güzel bir şekilde faydalandırması, bana ve tüm Müslümanlara merhamet etmesidir. Şüphesiz O, merhametlilerin en merhametlisidir.

²⁷ İbn Avd'a ait **Hâşiyetu'd Delîl** adlı kitapta: "Bu kitap, **Münteha'l İrâdât** kitabının ihtisar edilmesiyle başarı kazanmıştır. Tevriye: İki manası olan bir lafız kullanmaktır. Burada müellif "nihai irade" lafzı kullanmış ama uzak manası olan **Müntehal İrâdât** kitabın ismini kast etmiştir." **Hâşiyetu ibn Manî**, s.3.

TAHARET KİTABI

Taharet: Hadesi (abdestsizlik ve cünüplük) ortadan kaldırmak ve pisliği (habes) gidermek demektir.

Su üç kısma ayrılır:

Birincisi: Temizleyici (Tahur) Su: Saf hali üzere kalmaya devam eden sudur. Bu su, hadesi (abdestsizliği) kaldırır ve pisliği giderir.

Bu su da dört çeşittir:

1. Kullanılması haram olup, hadesi kaldırmayan ve pisliği izale etmeyen su çeşidi: Bu su, mübah olmayan sudur.
2. Kadının hadesini gideren ama buluğ çağına ermiş bir erkeğin ve hünsânın hadesini gidermeyen su çeşidi: Bu su, mükellef olan bir kadının hadesten dolayı tam bir temizlik için yalnız kaldığı sudur.
3. İhtiyaç duyulmamakla beraber kullanılması mekruh olan su: Bu su çeşidi; kabristanda olan su kuyusundaki su, çok sıcak veya çok soğuk olan su, necis bir şeyde ısıtılan su, gasp edilmiş bir kapta ısıtılan su, vacip olmayan bir temizlik için veya bir kafirin yıkanmasında kullandığı su, tuzlu bir su ile değişen su veya suya uyum sağlamayan bir cismin içine girmesiyle değişen su; örneğin suya, kameri odunun²⁸, kafurun veya yağın girmesiyle suyun değişmesi. Zemzem suyunun kullanılması, yalnızca bir pisliği izale etmek için kullanmak mekruhtur.

---

28 Kameri odun, Hindistan'da olan bir odun türüdür.

4. Mekruh olmayan su; deniz, kuyu, pınar, nehir, hamam, güneşte ısıtılmış su, çok beklediğinden veya ölümler tarafından esen rüzgar, kasten konulmadığı müddetçe yosun ve ağaç yaprakları gibi suyun kendisinden sakınılması zor olan şeylerin içine düşmesiyle değişen sular.

İkincisi: Temiz olup, hadesin giderilmesi ve pisliğin temizlenmesi dışında kullanılmasının caiz olduğu sular.²⁹ Bunlar, renginin çoğu, tadı veya temiz bir şeyle kokusunun değiştiği sulardır. Şayet kendi kendine böyle olan bir suyun değişikliği izale olursa, tekrar temizlik vasfı geri döner.³⁰

Tahir olan sulardan bir tanesi de: Su az olup hadesin kaldırılmasında kullanılan veya en az abdesti bozacak derecede gece uyuyan mükellef bir müslümanın, uyandığında elini üç kere yıkamadan önce niyet edip besmele çekerek elini içine daldırdığı su. Niyet ve besmele getirdikten sonra üç kere elini yıkamak vaciptir.

Üçüncüsü: Necis (pis) su. Zaruret dışında bu suyu kullanmak haramdır. Necis su, hadesi kaldırmaz, pisliği de temizlemez. Bu su, içine necasetin düştüğü az su veya çok su olup üç vafından birisinin değiştiği sulardır.

Şayet suyun değişkenliği, kendi kendine olursa veya içine temizleyici bir şey katılırsa veya içinden pisliğin çıkartılmasıyla iki kulle veya daha fazla su kalırsa su temiz olur.

Çok su: Takriben iki kulle kadardır.³¹ **Az su ise:** İki kullenden daha az olandır.

29 Yani hades ve pisliğe benzer şeylerde buna dahildir. Bu tür bir suyla bir ölüyü yıkamak, gece uykusundan kalkın kimsenin abdest kabına elini daldırmadan önce elini yıkaması, akan mezinin yıkanması, Cuma günü için müstahap olan bir gusül abdesti almak veya sünnet olan bir namaz abdesti almak gibi abdest almak vesaire bunlar sahih olmaz. Kaldı ki bunlar hadesi ortadan kaldırmak veya pisliği temizlemek değildir. Dolayısıyla müellifin ibaresinde eksiklikler var. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.12.

30 Bu bir kayıt değildir. Suya bir şey izafe edilerek veya buna benzer bir uygulamayla değişiklik giderilirse, yeniden suyun temizlik vasfı geri döner. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.12.

31 Takriben lafzını: "İki kulle, beş yüz irak rıtlıdır" cümlesinden sonra getirmesi daha uygun olurdu. Çünkü çok su, sınır olarak iki kulle. Su, iki kullenden biraz bile azalırsa iki kulle olmaktan çıkar. Burada hüküm, suyun ya iki kulle olması veya iki kullenden daha olmasıdır. Ancak iki kullenin, beş yüz irak rıtlına denk gelmesi ise kesin bir sınır değil, takribidir. Bu miktar bir veya iki rıtlı az olursa zarar vermez, yine iki kulle diye adlandırılır. Çünkü iki kulle nasla belli, iki kulleyi beş yüz irak rıtlına tekabül gelmesi ise, Hecer kullerinden olan iki kulle. Bir kulle, iki kırbadan biraz fazlaya denk gelirdi. Bir kırba ise, dokuz yüz rıtlıdır. İki kırbadan biraz fazlasını ise ihtiyata binaen iki buçuk kırba olarak aldılar. Biraz fazlası olan kısım, yarım kırbadan az olması hatta dörtte biri olması mümkündür. Bu nedenle suyun beş yüz rıtlıdan biraz az olması zarar vermez. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.13.

Temiz olan su çok olup, herhangi bir necaset sebebiyle de değişmediğinde, içinde necaset kalıntısı olsa dahi su tahurdur (temiz ve temizleyici). Suyun çokluğunda şüphe duyulursa, o zaman su necis hükmünü alır.

Taharetin caiz olduğu su ile taharetin caiz olmadığı suyun hangisi olduğu karıştırılırsa, suyu dökmeksizin teyemmüm alınır.

Suyun necis olduğunu bilen birinin, necis suyu kullanmak isteyen kimseye bildirmesi gerekir.

KAPLAR

Pahalı dahi olsa her türlü temiz kap edinmek ve onu kullanmak mübahtır. Altın, gümüş ve bu ikisiyle kaplanmış kaplar ise alınması ve kullanılması caiz değildir.

Altın ve gümüş kaplarda ve gasp edilmiş kaplarda abdest almak caizdir. Süs olmaksızın bir kabın küçük bir bölümünün gümüşle kaplanması mübahtır.

Kafirlerin kapları ve elbiseleri temizdir. Bir şey, pis olduğu bilinmediği müddetçe şüpheden dolayı necis olmaz.

Meytenin (leş/ölü) kemikleri, boynuzu, tırnakları, toynağı, sinirleri ve cildi necistir, tabaklanmakla temizlenmez.³²

Kedi ve fare gibi eti yenilmeyen hayvanlar dahi olmak üzere yaşarken temiz olan hayvanların ölüsünden kopan tüy, kıl ve yün temizdir.

Yemek ve su kaplarının üstlerinin kapatılması sünnettir.³³

İSTİNCÂ VE TUVALET ÂDÂBİ

İstincâ: Temiz bir suyla veya yassı temiz bir taşla her iki yoldan çıkan pisliği temizlemeye denir.

32 **el-Müntehâ** (1/21) adlı kitapta: "Necis olan bir hayvanın tabaklandıktan sonra derisi temizlenir, o deriyi kullanmak mübah olur."

33 **el-Müntehâ** (1/12): "Su ve yemek kaplarının ağızlarının kapatılması sünnettir. Gece ve gündüz olması fark etmez. **el-İknâ** (1/21): "Akşam olduğunda kapatmak sünnettir."

Taş ve benzeri şeyle temizlik, yalnızca suyun giderebileceği bir eser kalacak şekilde temizlenmesidir. Pislik mahallini kapsayacak şekilde üç defadan daha az sıyırmak yeterli gelmez.³⁴

Su ile temizlik: Pisliğin çıktığı mahalli, önceki temiz haline döndürmektir. Temizlendiği zannı yeterlidir.

Önce taşla sonra da suyla istincâ yapmak sünnettir. Tam tersi mekruhtur. Taş veya sudan herhangi birini kullanmak yeterlidir. Su en faziletlisidir.

İstincâ sırasında kibleye ön veya arka tarafın dönük bir halde olması mekruhtur. Hayvanlara ait dahi olsa dışkı, kemik ve yiyecek gibi şeylerle istincâ yapmak haramdır. Şayet bunlarla istincâ yapılırsa yeterli gelmez. Yapıldığı takdirde de yeniden sadece suyla istincâ yapılması gerekir. Aynı zamanda tuvalet sırasında çıkan şey normal mahallin dışına taşarsa sadece su ile istincâ yapılması gerekir.³⁵

İnsandan çıkan her şeyden dolayı istincâ vaciptir. Ancak temiz olan bir şey (meni) veya çıkış mahallini pisletmeyen bir necasetin [taş] çıkması istisnadır.

FASIL

Helaya girecek kişi sol ayakla girer ve girerken şu duayı okumak sünnettir:

“بِسْمِ اللَّهِ”³⁶ “اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ”³⁷ “Allah’ım, dişi ve erkek cinlerden sana sığınırım.”

34 Bu şart, metindeki sekizinci şarttır.

Metnin sahibi burada sekiz şart saymıştır. *El İkna* adlı kitapta geriye kalan on iki şarttan istifade edilebilir. “Hunsa-i müşkilin her iki kubulü (ön avreti), mahreçten çıkan pislik dışında farklı bir pislikle kirlenmesi gibi ferç dışında farklı bir mahrecin ve iğne parçalarının çıkması sonucu taşla temizli yeterli olmaz. Bu dört şarttı. Altı şartta daha önce geçti. Geriye kalanı da ileride gelecek. *Neylul Meârib*, 1/50.

35 Bir kadının bevlî, hayız kanını çıktığı yere taşarsa orayı yıkaması gerekir, sadece isticmar (taşla temizleme) yetmez. Çünkü ikisinin çıkış yerleri farklıdır. *El Muğni’de* böyle bir durumda yıkamanın vacip olmadığı bilakis sadece isticmarda yeterli olduğuna dair bir ihtimalde zikredilir. Bu görüş, *Eş Şerh* ve *Er Riaye* adlı kitapta ikrar etmiştir. Çünkü bu durum, başkalarda olduğu gibi kadınların bir adetidir. Ben derim ki: Bu görüş doğru olandır inşallah. Bu görüşün doğruluğuna “adet mahalli” sözleri irşad eder. Şayet onların kastı farkı olsaydı “çıkış mahalli” veya “mahreç (çıkan yer)” derlerdi. Bu sözlerine binaen kadının asla isticmar etmesi sahih olmazdı. Çünkü az önce zikredilen taşma durumu her seferinde olurdu. Kadının her seferinde avret mahallini yıkaması gerektiğini de hiç kimse söylememiştir. Allah en doğrusunu bilendir. *Hâşiyetu’l Lebedî*, 16.

36 İbn Mâce (297): Bu hadis mutabileri ve şahitleriyle beraber sahihtir.

37 Buhari (142), Müslim (122/375)

Heladan çıkarken sağ ayakla çıkmak ve çıkarken şu duayı okumak sünnettir:

^{39 38} ⁴¹ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَذْهَبَ عَنِّي الْأَذَى وَعَافَانِي ⁴⁰ ve غُفْرَانِكَ ³⁹

Tuvalette ihtiyacı giderme sırasında güneşe, aya⁴², rüzgarın estiğini yöne doğru yönelmek, konuşmak⁴³, kaba, oyuğa, ateşe ve küle bevl etmek mekruhtur.

Ayakta bevl etmek mekruh değildir.

Sahrada ihtiyaç giderme sırasında bir hail (sütire) koymaksızın kişinin önünü ve arkasını kibleye çevirmesi haramdır. Elbise yenini sarkıtması hail olarak yeterlidir. Kişinin, insanların kullandığı yolda, faydalanılan bir gölgede, meyve veren ağacın altına ve Müslüman kabirlerin arasında bevlini ve büyük abdestini yapması haramdır. Kişinin tuvalette ihtiyacından fazlası durması da haramdır.

MİSVAK

Dağılmayan yaş bir dal ile misvaklamak sünnettir. Misvak mutlak olarak kullanmak sünnettir. Ancak oruçlu için zeval vaktinden sonra misvak kullanmak mekruhtur. Zevalden önce kuru bir misvak kullanmak sünnet, yaş bir misvak kullanmak ise mübahtır.

Misvak dışında farklı bir şeyi⁴⁴ misvak niyetiyle kullanan kişi sünnete isabet etmiş olmaz.

On yerde misvak kullanmak daha önceliklidir:

Abdest alırken, namaz kılarken, Kur'ân okurken, uykudan uyanırken, ağız kokusunun değişmesi halinde, mescide ve eve girerken, uzun bir süre suskun kaldıktan

38 Tirmizi (7), Hafız İbn Hacer **Netâicu'l Efkâr** (1/214) adlı kitapta: Bu hadis hasen sahihtir" demiştir.

39 Allah'ım, senden bağışlanma dilerim.

40 İbn Mace (301), Hafız İbn Hacer **Netâicu'l Efkâr** (1/217) adlı kitapta: "Bu hadisi İbn Mace tahrir etmiş, İsmail dışında ravileri sikadır."

41 Benden ezayı gideren ve bana afiyet veren Allah'a hamdolsun.

42 İbn Kayyım der ki: "Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'den bu konuda ne sahih, ne zayıf, ne mürsel, ne muttasıl hiçbir söz nakledilmemiştir. Bu konuda şeriatta bir asıl yoktur." **Miftâhu Dâru's Saâde**, 2/205-206.

43 **el-Ğâye**(1/18) ve **el-İknâ**(1/15) adlı kitapta: "Kör ve gafil olan bir masumun tehlike anında uyarılması vacip olur." **el-Müntehâ** (1/13) adlı kitapta: "Mutlak olarak konuşmak mekruhtur" der.

44 Parmak veya bez kullanmak gibi. **Neylu'l Meârib**, 1/54

sonra ve dişlerin sararması durumunda.

İki ve daha fazla kişinin bir misvakı kullanmasında bir beis yoktur.

FASIL

Etek tıraşı olmak, koltuk altını yolmak, tırnakları kesmek, (süslenmek için) aynaya bakmak, güzel koku sürünmek, her gece her bir göze üç defa sürme çekmek, bıyıkları kısaltmak ve sakalı uzatmak sünnettir. Sakalı kazımak ise haramdır. Bir kabzadan fazlasını almakta bir beis yoktur.

Ergenliğe girdikten sonra erkek ve kadının sünnet olması vaciptir. Ergenlikten önce sünnet olmak daha faziletlidir.

ABDEST

Abdest alırken besmele getirmek vaciptir, sehven besmele getirilmediğinde yeniden abdest alınmaz. Abdest sırasında besmele çekmediğini hatırlarsa, abdesti baştan tekrarlar.

Abdestin fazları altıdır:

1. Yüzü yıkamak; mazmaza (ağza su vermek) ve istinşak (burna su vermek) yüzden sayılır,
2. Dirseklere kadar elleri yıkamak,
3. Başın tamamını meshetmek; kulaklarda baştan sayılır,
4. Topuklarla (aşık kemiği) beraber ayakları yıkamak,
5. Tertip (abdest azaları arasında sırayı gözetlemek)
6. Muvâlât (peş peşe) yıkamak.

Abdestin şartları sekizdir:

1. (Hayız, nifas ve benzeri) abdesti gerektirecek şeylerin kesilmesi,
2. Niyet,

3. İslam,
4. Akıl,
5. Temyiz,
6. Mübah olan temiz/temizleyici su,
7. (Mum, un ve benzeri) Suyun ulaşmasını engelleyen şeylerin giderilmesi,
8. İstincâ veya isticmâr.

NİYET

Niyet; hadesi kaldırmaya kast etmek veya taharetin vacip olduğu; namaz, tavaf ve Kur'ân'a dokunmayı mübah kılmaya kastetmek veya taharetin sünnet olduğu; kıraat, zikir, ezan, uykudan uyanma, şüpheyi ortadan kaldırma, kızgınlığı giderme, haram olan bir sözün söylenmesinden sonra, bir mescitte oturmak, ilim tedris etmek, yemek gibi şeyleri yapmaya kastetmektir. Yukarıda sayılanlardan birine niyet ederek abdest alsa hades ortadan kalkar.

Kişi niyet ettiğinin dışındaki bir şeye dili sürçmesi, niyette şüphe duyması veya farz olan bir ibadetini bitirdikten sonra niyetinde şüphe duyması niyetine zarar vermez.

Farz olan ibadeti yaptığı sırada niyette şüphe duyulursa ibadet yeniden yapılır.

ABDESTİN SIFATI

Önce niyet edip sonra besmele getirilir. Ardından eller yıkanır, mazmaza ve istinşak yapılır, sonra yüzün baştaki mutâf olan saç bitim yerinden başlayarak yıkanır. Sadece sakalın üstünü yıkamak yeterli gelmez. Ancak sakal seyrek olup ten gözükyorsa sadece sakalı yıkamak yeterli gelir. Sonra dirseklerle beraber eller yıkanır; tırnak altında bulunan az bir pislik abdeste zarar vermez. Ardından başın üst kısmının tamamı meshedilir; yüzün saç bitiminden başlar kafa (başın arka tarafı) kısmına kadar mesh edilir. Kulaklar üzerindeki beyazlık baştan sayılır. İşaret parmağı kulağın içine koyularak temizlenir, başparmakla da kulağın dış kısmı meshedilir. Ardından aşıklık kemiğiyle beraber ayaklar yıkanır.

ABDESTİN SÜNNETLERİ

Abdestin sünnetleri on sekiz tanedir:

1. Abdest alırken kibleye yönelmek,
2. Misvak,
3. Elleri üç kere yıkamak,
4. Yüzü yıkamadan önce mazmaza ve istinşak yapmak,
5. Oruçlu kişi dışında ağza ve burna bolca su vermek,
6. İster oruçlu olsun ister olmasın diğer azalarda bol su kullanmak,
7. Yüzü yıkarken (yüz ve alın çizgileri ve kılları için) bol su kullanmak.
8. Gür sakalların arasını hilallemek,
9. Parmak aralarını hilallemek,
10. Kulak için yeni bir su almak,
11. Önce sağdan başlamak,
12. Farz mahallinden daha fazla yeri yıkamak,
13. İkinci ve üçüncü yıkama,
14. Abdest bitimine kadar abdest niyetini (içinden) devam ettirmek,
15. Elleri yıkarken niyet getirmek
16. Sessiz bir şekilde niyeti ağızla söylemek.
17. Abdest bitirdikten sonra semaya bakarak:
^{45 46} أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ demek.
18. Abdest alırken başkasından yardım almamak.

⁴⁵ Müslim (1/210)

⁴⁶ Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. O tektir, hiçbir ortağı yoktur. Ve yine şehadet ederim ki Muhammed, O'nun kulu ve elçisidir.

MESTLER ÜZERİNE MESHETMEK

Yedi şartla caiz olur:

1. Mestlerin suyla alınan tam bir abdestten sonra giyilmesi,
2. Bağlanmasıyla dahi olsa farz olan mahalli kaplaması,
3. Örfen mestlerle yürüyebilme imkanı olması,
4. Yere bıraktığında mestin kendiliğinden sabit durabilmesi,
5. Mestin, mübah bir durumdan dolayı giyilmesi⁴⁷,
6. Mestlerin temiz olması
7. Ten rengini gösterecek kadar ince olmaması.

Mukim olan ve bir masiyet için sefere çıkan kişinin mest süresi bir gün bir gece, masiyet maksadıyla olmasa seferi için mest süresi üç gün üç gecedir.

Seferdeyken mestler üzerine mesh edip sonra mukim olursa veya haderiyyken (kendi beldesindeyken) mesh edip sonra sefere çıkarsa veya mestin süresinde şüpheye düşerse, mukimin mest süresini baz alır.

Mestin üst kısmının çoğunluğunun mesh edilmesi vaciptir. Mestin altı ve arkasını meshetmek yeterli değildir ve sünnette yeri yoktur.

Guslü gerektiren bir durum olduğu zaman veya mestle kapatılması farz olan bir yerin açılması halinde veya mest müddeti dolduğu zaman abdest bozulur.

CEBİRE ÜZERİNE MESHETMEK

Abdestli bir halde cebire (yara üzerine sarılan sargı) saran kişi, cebiresi ihtiyacın dışına taşmamışsa sağlam kısmı yıkayıp, cebire sarılan kısmın üzerinin su ile mesh edilmesi yeterlidir. Abdestli bir şekilde sarılmamışsa, -yıkamakla beraber- teyemmüm almak vacip olur.

47 İster mestin giyilmesini zorunlu kılan bir sebep olsun; şiddetli soğuktan dolayı parmağının kopma tehlikesi isterse de herhangi bir zaruret olmasının fark etmez. Dolayısıyla gasp edilen mestin giyilmesi veya ipek çorap giyen bir erkeğin çorap üstüne mesti giymesi caiz olmaz.

Abdestsiz bir şekilde cebire sarılıp yara mahalli de aşmışsa, sağlam kısmının yıkanması, cebireli kısmın üzerine mesh etmek ve teyemmüm almak vaciptir.

ABADESTİ BOZAN DURUMLAR

Abdesti bozan durumlar sekiz tanedir:

1. Az olsun veya çok olsun, temiz olsun veya pis olsun her iki yoldan çıkan şeyler
2. Bedenin geriye kalan kısmında necasetin çıkması; çıkan şey bevl veya gaita (dışkı) ise mutlak olarak abdest bozulur, bunun dışında kan, kusmuk gibi şeylerse fahiş derecede çoksa abdest bozulur.
3. Aklın gitmesi, bayılma veya uyku durumunda abdest bozulur. Uyku, oturarak veya ayaktayken örfen az olursa bozulmaz.
4. Ferç veya dübürü (gaitanın çıktığı yer) herhangi bir engel yokken ellemek abdesti bozar. Ferce veya dübüre tırnağın değdirilmesi, testise ve koparılmış olan ferce dokunulması abdesti bozmaz.
5. Kadının erkeğin tenine veya erkeğin kadının tenine arada bir engel olmaksızın şehvetle dokunması abdesti bozar. Dokunulan kişi ölü, acuze veya mahrem biri olsa dahi abdest bozulur. Yedi yaşının altında olan birine dokunmak, dişe, tırnağa ve kıla dokunmakla abdest bozmaz.

Şehvet duysa dahi ferce dokunulan ve bedeni ellenen kişinin abdesti bozulmaz.

1. Ölünün tamamını veya bir kısmını yıkamak abdesti bozar. Meyyiti çeviren ve ona dokunan yıkayan kişi sayılır. Yoksa üzerine su döken kişi değildir.
2. Çiğ dahi olsa deve etini yemek abdesti bozar. Devenin karaciğerini, kalbini, dalağını, içkembesini, içyağını, böbreğini, başını, dilini, hörgücünü, ayağını, bağırsağını, etinin suyunu yemekle abdest bozulmaz. Bunları yiyen birinin et yemediğine dair yemin etmesi durumunda yemini bozulmuş olmaz.
3. Riddet (dinden çıkmak)

Ölmek dışında guslü gerektiren her durum abdest almayı da gerektirir.

FASIL

Abdestli olduğunu yakinen bilip, abdestsiz olduğuna şüphe duymak veya abdestsiz olduğunu yakinen bilip, abdestli olduğuna şüphe duyma durumunda yakın üzere amel edilir.

Abdestsiz olan kişiye haram olan şeyler:

1. Namaz kılmak,
2. Tavafe etmek,
3. Teniyle herhangi bir engel olmaksızın mushafa dokunmak.

Gusül abdesti alması gereken kişiye ayrıca şunlar da haram olur:

1. Kur'ân okumak,
2. Abdestsiz bir şekilde mescitte kalmak.

GUSLÜ GEREKTİREN HALLER

Guslü gerektiren durumlar yedi tanedir:

1. Meninin erkeklik organındandışarıya doğru çıkmak için hareket ettiğini hissetmek. Kişi, gelen meniye hapsedip çıkmasını engellerse, yine de gusül vacip olur. Meninin dışarı çıkması için harekete geçmesinden dolayı gusül abdesti aldıktan sonra lezzet olmaksızın meni akarsa yeniden gusül almak gerekmez.
2. Kan şeklinde dahi olsa meninin normal mahrecinden çıkması; uyku ve benzeri durumlar dışında çıkan meni için lezzet şartı koşulur.

3. Haşefenin (erkek üreme organının baş kısmı) tamamı veya haşefe miktarı kadar, üzerinde bir hail (engel) olmaksızın kadının fercinde(cinsel organında) kaybolması –meyyitin, hayvanın veya kuşların dübüründe dahildir- lakin guslün vacip olması için erkeğin on, kızın ise dokuz yaşını doldurmuş olması gerekir.
4. Kafirin veya mürtedin Müslüman olması
5. Hayız kanının akması
6. Nifas kanının akması
7. Ölüm

GUSLÛN SIHHAT ŞARTLARI, VACİBLERİ VE SÛNNETLERİ

Guslün sıhhat şartı yedi tanedir:

1. (Cimânın bitmesi ve hayız kanı kesilmesi gibi) Guslü gerektiren durumun kesilmesi,
2. Niyet,
3. İslam,
4. Akıl,
5. Temyiz,
6. Mübah olan temiz su,
7. Gusül suyunun ulaşmasını engelleyen şeylerin izale edilmesi.

Guslün vacibi:

1. Gusül abdesti alırken besmele getirmek vaciptir. Sehven unutulduğu takdirde bu şart düşer.

Guslün farzı:

1. Suyun tüm bedene, ağız ve burnun iç kısmına, kadının tuvalet ihtiyacını gidermesi için oturduğunda fercinden ortaya çıkan kısmı ve saç dipleri gusül abdesti alırken yıkanması farz olan yerlerdir.

Bir kadının saçlarını, cenabet hali dışında hayız ve nifastan dolayı gusül alırken açması vaciptir.

Gusül abdesti alırken, zannı galipçe gusül abdesti aldığına inanmak yeterlidir.

Guslün sünnetleri:

1. Gusülden önce abdest almak,
2. Gusülden önce bedende var olan pislikleri temizlemek,
3. Üç kere başa su dökmek,
4. Geri kalan kısma üç kere su dökmek,
5. Su dökerken sağ taraftan başlamak,
6. Muvâlât,
7. Elle cesedi ovalamak,
8. Gusül aldıktan sonra farklı bir yerde ayakları yıkamak.

Sünnet veya vacip olan bir gusle niyet ederek alınan gusül abdesti, diğer şeyler içinde geçerlidir.

Gusül abdesti alan kişi, büyük ve küçük abdestsizliğe niyet ederse veya büyük ve küçük abdestsizlikle kayıtlamadan mutlak olarak hadesin kaldırılmasına niyet ederse veya gusül abdesti alırken, gusül ve abdestsiz mübah olmayan bir işe niyet ederse, aldığı gusül hem gusül hem de abdest için geçerlidir.

Bir müdle abdest almak sünnettir. Bir müd⁴⁸: Bir Irak rıtlı ve bir rıtlın üçte birine tekabül eder. Kudüs'ün ise iki ukiyyesi kadardır. Gusül abdestini de bir sa' ile almak sünnettir. Bir sa': Beş Irak rıtlı ve bir rıtlın üçte biri kadardır. Kudüs'ün ise on ukiyye ve bir ukiyyenin yedide ikisi kadardır.

Guslün mekruhları:

1. Suda israfa kaçmak mekruhtur. Ancak yukarıda gusül ve abdest için zikredilen miktarın altında bir su kullanmakla tam bir abdest alınmış olmaz.

Eziyet vermediği müddetçe mescitte gusül almak mübahtır. Harama düşmemekten emin olduğunda hamamda da gusül abdesti almak mübahtır. Hamamda harama düşme korkusu varsa mekruh olur, kesin haram olduğu biliniyorsa hamama girmek haram olur.

MÜSTAHAP OLAN GUSÜLLER

Müstahap olan gusüller on altı tanedir:

1. En önemlisi Cuma namazı için Cuma günü alınan gusül abdesti
2. Ölüyü yıkamak için alınan gusül,
3. Bayram günü için alınan gusül,
4. Kûsuf (güneş tutulmasından dolayı kılınan namaz) namazı için alınan gusül,
5. İstiska namazı (yağmur namazı),
6. Delilikten kurtulan kimsenin alacağı gusül
7. Bayginken ayılan kimsenin alacağı gusül
8. İstihaze kanı gören kadının her namaz için gusül alması
9. İhrama giymek için alınan gusül,
10. Mekke'ye girmek için alınan gusül,

48 Bir ölçü birimidir. Miktarı ise insanın iki avucun birleştirilerek aldığı miktardır. Yaklaşık 509 veya 543 grama tekabül eder.

11. Hareme girmek için,
12. Arafat'ta vakfeye durmak için,
13. Ziyaret tavafı için,
14. Veda tavafı için,
15. Müzdelife'de geceleme için,
16. Şeytan taşlamak için alınan gusül.⁴⁹

Zarureten dolayı yukarıda sayılan tüm müstehap gusüller için teyemmüm alınabilir.

TEYEMMÜM⁵⁰

Teyemmüm sekiz şartla sahih olur:

1. Niyet
2. İslam
3. Akıl
4. Temyiz
5. İstincâ veya isticmar
6. Namaz vaktinin girmesi. Dolayısıyla namaz vakti girmezden önce teyemmüm alınmaz. Aynı zamanda namaz kılmanın nehyedildiği vakitlerde de nafile namaz için teyemmüm almak sahih olmaz.
7. Suyu kullanmanın zor olduğu durumlarda; suyun bulunmaması veya kullanıldığı takdirde zarar görülmesi halinde.

⁴⁹ Yağmur duası için alınacak gusül, namaz için çıkmaya niyetlenirken alınır. Kûsuf namazı için güneş tutulması sırasında alınır, hac için alacağı gusül ise hac ibadetlerin başlamaya yakın bir zamanda alır.

⁵⁰ Şeyhul İslâm İbn Teymiye der ki: "Teyemmümle namaz kılmaktan imtina eden kişi, Yahudi ve Hıristiyan cinsindendir. Çünkü teyemmüm, Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetine has bir şeydir." **Hâşiyetu'r Ravd**, 1/300.

Var olan suyun, muhterem olan insan veya hayvanın susuzluğunun giderilmesi için kullanmak vaciptir.

Abdestine yetmeyecek kadar az su bulan kimse, olduğu kadarını kullanması vaciptir. Geriye kalan kısmı için teyemmüm alır.

Yolcu olan kişi su bulur da vakitte daralmışsa veya su sırası kendisine gelene kadar vaktin çıkacağını biliyorsa, teyemmüm alır. Seferi olmayan biri vaktin çıkacağını bilse dahi teyemmüm almaz.

Namaz vakti içindeyken suyu döken veya var olan bir suyun yanından geçip de abdest alma imkanı olduğu halde abdest almazsa, başka su da bulmayacağını biliyorsa haram işlemiş olur. Ardından teyemmüm alıp namaz kılsa, namazı iade etmez.

Bedeninde ve elbisesinde necaset olan abdestsiz kişi, hem abdest için hem de necaseti gidermeye yetmeyecek kadar az bir su bulursa, önce elbisesindeki necaseti yıkaması, arta kalanla da bedenini yıkaması, yine arta kalırsa abdest alması vacip olur. Su yetmezse teyemmüm alır.

Her türlü abdestsizlik için teyemmüm alınabilir. Bedende bir necaset varsa imkânı dahilinde temizlenir. Geriye kalan kısmı için ise teyemmüm alınır. Bedendeki necaseti imkânı dahilinde temizlemeden teyemmüm alırsa, aldığı teyemmüm sahih olmaz.

1. Teyemmüm temiz, mübah, yanmamış ve elde toz bırakacak bir toprakla alınır.

TEYEMMÜMÜN FARZLARI VE VACİBLERİ

Teyemmümde vacip olan besmele getirmektir. Unutulduğu takdirde vücubiyeti düşer.

Teyemmümün farzları beştir:

1. Yüzü meshetmek
2. Bileklere kadar elleri meshetmek.

3. Abdest azalarında tertibi gözetmek; dolayısıyla abdest azasından herhangi birinde yara varsa, yaralı bölge sırası geldiğinde teyemmüm edilir, geriye kalan sağlam kısım ise yıkanır.
4. Peş peşe yapmak; dolayısıyla her teyemmüm alındığında sağlam kısmının da yeniden yıkanması gerekir.
5. Teyemmüm alırken hadesten mi yoksa necasetten mi teyemmüm alındığını niyette belirtmek gerekir; dolayısıyla necaset için alınan teyemmümün niyeti, hades için alınan teyemmümün yerini almaz, hades için alınan teyemmümün niyeti necaset için alınan teyemmümün yerini almaz. Ancak ikisi için niyeti getirerek teyemmüm alınırsa geçerli olur.

Teyemmümü bozan durumlar beş tanedir:

1. Abdesti bozan her şey teyemmümü de bozar.
2. Suyun bulunması
3. Vaktin çıkması
4. Teyemmümü mübah kılacak durumun ortadan kalkması⁵¹
5. (Mest veya cebire gibi) üzerine meshettiği şeyin çıkması.

Teyemmümle namaz kılan kişi namaz sırasında suyu bulursa namaz bozulur. Namaz bittikten sonra su bulunursa, yeniden iade etmek gerekmez.

Teyemmüm alma şekli:

Önce niyet edilir, ardından besmele getirilir, her iki elle parmak araları açık bir şekilde temiz toprağa bir kere vurulur. İhtiyata binaen iki kere vurulması daha evladır. Önceden parmaklarda bir yüzük vesaire varsa çıkartılır. Toprağa vurulan elin içiyle yüze sürülür, el ayasıyla da eller bileklere kadar meshedilir.

Su bulmayı uman kimse, teyemmüm almayı son vakte bırakması sünnettir. Bir teyemmümle dilediği kadar farz ve nafile kılabilir. Ancak nafile için teyemmüm alan kişi için, o teyemmümle farz namaz kılması mübah değildir.

⁵¹ Hastalıktan dolayı alınan teyemmüm, hastalığın iyileşmesiyle teyemmümün mübahlığını da ortadan kalkar.

NECÂSETİN İZALE EDİLMESİ

Pislenmiş her şey için yedi defa yıkama şart koşulur: Köpeğin veya domuzun pislettiği bir şeyde, yedi temizlemeden birinin temiz ve temizleyici bir toprak olması -veya sabun ve benzeri şey olması- gerekir. Necâsetin tadı kaldığı müddetçe yıkanan kabın temizliğine zarar verir. Ancak necâsetin rengi, kokusu veya ikisi bir arada bulunması zarar vermez.

Henüz (anne sütünden başka) isteyerek yemek yememiş erkek bir çocuğun bevinin temizliği için suyun üzerine serpilmesi yeterlidir.

Akıcı bir şeyle pislenmiş bir taşın, havuzun ve yerin temizliği için –köpek veya domuz tarafından pisletilmiş olsa bile- necasetin rengi veya kokusu gidene kadar üzerine bol su dökmek yeterlidir.

Pislenmiş yer güneş, rüzgar ve yerin üzerindeki necâsetin kurumasıyla temizlenmez. Aynı şekilde bir necaset yakılarak da temizlenmez.⁵²

Bir kapta bulunan içki, kendi kendine sirkeye dönüşmesiyle hem kendisi hem de kap temizlenir.

Necaset mahallinin neresi olduğu bilinmezse, pis olan yerin temizlendiği yकिन inanınana kadar yıkanır.

NECİSLER HAKKINDA FASIL

Akıcı olan müskir (sarhoş edici içecek), esrar, yaratılış bakımından kediden büyük eti yenilmeyen hayvan ve kuşlar da necistir.

Yaratılış olarak kediden daha küçük olan yılan, fare ve akıcı olmayan sarhoş edici şeyler⁵³ temizdir.

İnsan, balık, çekirge, akrep, bokböceği, tahtakurusu, pire ve bit gibi akıcı kanı olmayan hayvanlar dışındaki tüm leşler necistir.

Eti yenilen, yemlerinin çoğunun necis olmadığı hayvanların: bevli, gübresi, kusmuğu, mezisi, vedisi, menisi ve sütü temizdir.

⁵² Geriye kalan küller necistir.

⁵³ Hint cevizi (Muskat) gibi. *Neylü'l Meârib*, 1/100

Eti yenilmeyen havanların ise bevli, gübresi, kusmuğu, mezisi, vedisi, menisi ve sütü necistir. Ancak eti yenilmediği halde insan menisi ve sütü temizdir.

Kusmuk, kan ve irin necistir. Lakin az olduğu takdirde henüz bitmemiş namaza zarar vermez. Miktarı az olduğu takdirde hayız kanı dahi olsa insan veya eti yenilen bir hayvandan olursa abdeste zarar vermez.

Az olduğu için affedilen pislik, bir elbisede ayrı ayrı yerlerde olursa bir araya getirilir, bir araya geldiğinde çok olduğu anlaşılırsa namaza engel olur. Farklı farklı elbiselerdeki pislikler bir araya getirilmez, her bir elbisedeki necaset ayrı ayrı değerlendirilir.

Necis olduğu zannedilen yoldaki çamur ve eti yenilsin veya yenilmesin temiz olan bir hayvanın teri temizdir.

Kedi;fare, dağ gelinciği ve kirpi gibi temiz hayvanları yerse veya çocuk necis olan bir şeyi yerse, ondan sonra akıcı bir sıvıyı içerse, o sıvıya zarar vermez.

Temiz olan hayvanın artığını kullanmak mekruh değildir.

HAYIZ

Dokuz yaşını doldurmayan, elli yaşını geçen ve hamile olan kadın⁵⁴ hayız kanı görmez.

Hayzın en azı bir gün bir gecedir.⁵⁵ Hayzın en fazlası ise on beş gündür. Çoğunlukla altı veya yedi gün sürer.

İki hayız arası en az temizlik müddeti: on üç gündür. Galiben ayın geri kalan kısmıdır.⁵⁶ İki hayız arası temizlik müddetinde üst sınır yoktur.⁵⁷

54 İkinci bir rivayette: Hamile bir kadın hayız kanı görür. Şeyhul İslâm İbn Teymiye bu görüşü desteklemiştir. İbn Müflih de bu görüşe destek vermiştir. Maverdi: "Bu görüş doğru olandır" demiştir. Bakınız: **el-İhtiyârât**, s:30; **el-Fürû**, 1/267; **el-İnsâf**, 1/357.

55 **Şerhu'l İknâ**: "Buradan kasıt: Bir gün ve bir gece miktarıdır. O da yirmi dört saate tekabül eder. Bu süreden daha kısa bir sürede kan kesilirse bu fesad bir kandır." **Neylü'l Meârib**, 1/104

56 Bir kadın her ay altı veya yedi gün hayız kanı görürse galiben ayın geri kalan yirmi üç veya yirmi dört günü temiz olarak geçirir.

57 Bu görüş, Şeyhul İslâm İbn Teymiye'nin tercihidir. **el-İhtiyârât**, s:28

Hayızlı olan kadına haram olan şeyler:

1. Ferç mahallinden yapılan cima,
2. Talak
3. Namaz
4. Oruç⁵⁸
5. Tavaf
6. Kur'ân okumak
7. Mushafı ellemek
8. Mescitte durmak; mescidin pisenmesinden endişe edilirse mescidin içinden geçmek de haram olur.

Hayız Kanı Neyi Gerektirir?

1. Hayız kanı kesildiğinde gusül
2. Ergenliğe girildiğini gösterir
3. İkraha altında, unutan, hayzın ne olduğunu bilmeyen veya hayzın cimâyı haram kıldığını bilmediği halde hayızlıyken cimâda bulunursa, kefarete gerekir.

Kefaret miktarı ise; tercihe bağlı olarak bir dinar veya yarım dinardır.⁵⁹

Kefaret, erkeğe vacip olduğu gibi, hayızlıyken cimâ yapmaya rıza gösterirse kadına da gerekir.

Hayız kanı kesildikten sonra, gusül veya [su bulamadığı takdirde] teyemmüm almadan önce ilişkiye girmek mübah değildir. Kadın, hayız kanı kesildikten sonra gusül veya [su olmadığı takdirde] teyemmüm almadan önce oruç tutması, talak ve mescitte durması mübahtır.

⁵⁸ İcmaen tutmadığı orucun kazasını tutar.

⁵⁹ **Şerhu'l Müntehâ:** "Bir dinarla yarım dinar arasında nasıl muhayyer bırakılır diye sorulursa şöyle cevap veririz: "Yolcu bir kimse dört rekatlık namazı kısaltma ile tamamlama arasında nasıl muhayyer bırakılmışsa bu da öyledir." **Neylû'l Meârib**, 1/107

Kanın kesilmesi, -kadının hayızlıyken kullandığı bez/pamuğun rengi değişmesi durumunda- temizlik dönemi girer.

Kadın, hayız ve nifastan dolayı tutmadığı orucu kaza eder ama kaçırdığı namazları kaza etmez.

FASIL

On beş günü geçen kan, istihaze (özür) kanıdır. Temyiz sahibi olmayan kadın her ayın altı veya yedi günü hayızlı sayılır, geriye kalan kısımda ise gusül abdesti alır, oruç tutar ve kan akan mahalli yıkayıp, bez bağladıktan sonra namaz kılar. Her namaz vakti için yeni bir abdest alır. Aldığı abdestle, ibadeti mübah görmeye niyet eder. Aynı şeyi abdestsizliği sürekli olan kimse (özür sahibi) de yapar.⁶⁰

İstihâzeli kadınla ilişkiye girmek haramdır. ilişkiye girildiği takdirde kefarete gerekmez.

Nifas:

Nifasın azı için bir sınırı yoktur. Nifasın en fazla süresi kırk gündür. Nifasın hükmü, insan şeklini almış çocuğun doğmasıyla başlar.⁶¹ Kırk günlük süre içerisinde bir temizlik görülürse, bu nifasın bitmesi demektir. Ancak o temizlik süresi içinde ilişkiye girmek mekruhtur.

Bir kadın bir seferde ikiz veya daha fazla çocuk doğurursa, ilk çocuğun doğmasıyla nifas süresi başlar. İki çocuk arasına kırk gün girerse ikinci çocuk için yeni bir nifas olmaz.

Nifaslı kadınla ilişkiye girmenin cezası, hayızlı kadınla ilişkiye girmenin cezasıyla aynıdır.⁶²

Kişi için, cimâyı engelleyecek mübah olan bir ilaç içmesi caizdir. Kadın için de hayız olması için veya hayızın kesilmesi için mübah bir ilaç içmesi caizdir.

60 İdrar ve mezisi sürekli gelen, yellenme hastalığı olan, iyileşmeyen yarası olan ve sürekli burun kanaması olan kişi de yara mahallini yıkar, bez bağlar ve her vakit için abdest alır.

61 Alaka veya henüz insan şekli olmayan mudğa şeklinde doğması halinde nifas hükmü sabit olmaz.

62 Nifas, haramlık ve teklifi düşürme açısından hayız gibidir. Ancak iddet ve buluşda farklılık arz eder. Hayız, ergenliğin alametidir, nifas ise doğurmanın alametidir, ergenliği gerektirmez. İlâ yapıldığında nifas süresi içinde dahil edilmez.

İlâ: Kocanın, eşiyle cinsel ilişkide bulunmamak üzere yaptığı yemine denir. Dört aylık süreyle sınırlıdır.

EZAN VE KÂMET

Ezan ve kâmet, haderî (mûkim olan) olan hür erkeklere farzı kifayedir. Münferit bir kimse için seferiyken ezan okuyup kamet getirerek namaz kılması sünnettir. Kı-sık sesle olsa bile kadınlar için ezan ve kamet mekruhtur.

Ezan ve kamet getirilirken sıraya dikkat edilmesi ve örfen peş peşe olması gere-kir. Bir kişi tarafından bir niyetle yapılması gerekir. Müezzinin Müslüman, erkek, akıllı, mümeyyiz, konuşabilen (dilinde herhangi bir hastalık olmayan) ve zâhirende olsa adaletli olması gerekir.

Sabah ezanı dışında, vaktinden önce ezan okunması sahih olmaz. Gece yarısın-dan sonra sabah namazı için ezan okunabilir.

Ezan okunurken, hazırda bulunanlar için olmadığı müddetçe yüksek sesle okun-ması ezanın bir rûknüdür.

Müezzinin gür sesli, emin, namaz vakitlerini bilen, abdestli, ezan ve kâmeti geti-rirken ayakta olması sünnettir. Ancak abdestsiz bir şekilde ezan okuması mekruh değildir. Kâmet için bu durum tam tersidir.

İlk vakitte ezan okunması, ezan okurken yavaş yavaş ve anlaşılır bir şekilde okun-ması, ezanı yüksek bir yere çıkıp okumak, yüzü yukarıya doğru kaldırmak, iki işaret parmağını kulağa götürmek, kıbleye doğru dönmek, “حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ” (hayye ale’s salâh) derken sağa, “حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ” (hayye alel felâh) derken de sola dönmek, sabah ezanında “حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ” dedikten sonra iki defa “الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ” (es-salâtu hay-run minen nevm) demek sünnettir. Bu, “tesvîb” diye isimlendirilir.

Zor gelmediği müddetçe ezan ve kameti bir kişi okuması sünnettir. Namazı cem eden veya kaza namazı kılan kişi ilk kılacağı namaz için ezan okur, geriye kalanlar için ise ayrı ayrı kamet getirir.

Ezan veya kamet getiren müezzini duyan kimse, müezzinin dediğini tekrar etme-si sünnettir. Ancak müezzin hay’ale lafızlarını söylediğinde, duyan kimse

“لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ”⁶³ der. Müezzin “الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ” dediği zaman, duyan

63 Güç ve kuvvet ancak Allah’a aittir

64 Müslim (12/385)

kimse “⁶⁵صَدَقْتُ وَبَرَزْتُ”⁶⁶. Müezzin kamet getirirken “قد قامت الصلاة” lafzını söylediğinde duyan kişi ⁶⁷أَقَامَهَا اللهُ وَأَدَامَهَا⁶⁸ der. Ardından kamet bittiğinde Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)’e salât ve selam getirir ve şu duayı yapar:

”اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ الثَّامَّةِ وَالصَّلَاةِ الْقَائِمَةِ آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ
وَالْفَضِيلَةَ وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ^{69 70}“

Bu duadan sonra ve kamet getirildiği sırada dua edebilir.

Ezan okunduktan sonra özürsüz bir şekilde veya tekrar geri dönme niyeti dışında mescitten çıkmak haramdır.

NAMAZIN ŞARTLARI

Namazın şartları dokuz tanedir:

1. İslam
2. Akıl
3. Temyiz⁷¹
4. Taharet
5. Vaktin girmesi

⁶⁵ Doğru ve haklı söyledin

⁶⁶ el-Mecd, kendi şerhinde bunu söylemiştir. el-Mecd’den de Merdavi **el-İnsafadlı** kitabında nakletmiştir. Bunun bir aslı yoktur. Birçok avam dilinde bunlar dolaşır. Bakınız: **Keşfu’l Hafâ**, 2/28 ve **et-Telhisu’l Habîr**, 1/210

⁶⁷ Allah, namazı ikame ve idame etsin

⁶⁸ Ebu Davud (528). İbn Hacer **en-Netâicadlı** kitabında: “Bu hadis gariptir” der. Ebu Davud da bu hadisi bu şekilde tahrir etmiş ve hadis hakkında yorum yapmamıştır. Hadisin senedinde müphem olan bir ravi vardır. Şehr bin Havşeb hakkında konuşulmuşsa da hadisi hasendir. Muhammed bin Sabit hakkında da konuşulmuştur. Veki, ondan rivayette bulunmuştur. Hadisin senedinde Şehr bin Havşeb’i zikretmemiştir.

⁶⁹ “Allah’ım! Ey bu tam davetin ve kılınacak namazın Rabbi, Muhammed’e vesileyi, fazileti ve yüksek dereceyi ver, O’nu kendisine vaat ettiğin Makam-ı Mahmud’a ulaştır”

⁷⁰ Buhari (614) Müslim (11/384)

⁷¹ “Bu üç şart tüm ibadetlerde şart koşulmuştur. Yalnızca Hac’da temyiz şartı aranmaz. Çünkü hac ibadeti, temyiz yaşına ulaşmamış kimselerden de sahih olur. Yeni doğmuş birisi dahi olsa yaptığı hac geçerlidir.

Öğle vakti: Zevalden başlar, zeval gölgesi hariç her şeyin gölgesi bir misli olana kadar devam eder.

İkinci vakti: Öğle vaktinin bitmesiyle başlar, zeval gölgesi dışında her şeyin gölgesi iki misli olana kadar devam eder.

Akşam Vakti: İkinci vaktinin bitmesiyle akşam namazının vakti girer ta ki kırmızı şafak kaybolana kadar devam eder.

Yatsı Vakti: Akşam vaktinin çıkmasıyla yatsı vakti girer. Gecenin üçte birine kadar muhtar olan vakittir. Ardından fecrin doğuşuna kadarki kısım da yatsı namazının kılınmasının zaruri olduğu vakittir.

Sabah namazı vakti: Yatsı namazının vaktinin çıkmasıyla başlar, güneşin doğuşuna kadar devam eder.

İftitah tekbiri tekbiriyle beraber vaktin namazına yetişilir.

Namazı, ruhsat vaktinden ertelemek haram olur. Ruhsat vakti içerisinde azmetmekle beraber ertelemek caizdir.

Namazı ilk vakitte kılmak en faziletli olandır. Namazın ilk vaktinde namaza hazırlanmakla fazilet hasıl olur.

Kazaya kalmış namazları tertipli bir şekilde hemen kılmak vaciptir. Kaza namazı olması halinde mutlak nafilerle sahih olmaz.⁷² Kazaya kalmış namazların sayısının unutulması ve vaktin dar olması halinde tertip düşer.

1. Ten rengini belli etmeyecek şekilde avret mahallini örtmek (setri avret);

On yaşına girmiş bir erkeğin, mümeyyiz hür bir kızın ve cariye'nin avret mahalli, göbekte diz arasıdır. Yedi ile on yaş arası bir çocuğun avret mahalli her iki fercidir. Ergenlik çağına girmiş hür bir bayanın avreti ise; bedeninin tamamıdır. Ancak namazda yüzü avret değildir.⁷³

Velisi, onun yerine ihrama girer." **Neylû'l Meârib**, 1/120

72 Bu ibareden anlaşılıyor ki mukayyet olan nafilerle namazlar; revatip sünnetler ve vitir namazı, kaza namazı olduğu halde kılınabilir. **Neylû'l Meârib**, 1/124

73 Yine namazda bir kadının elleri de avret mahalli sayılmaz. Bu görüşü el-Muvaffak ve Şeyhu'l İslâm İbn Teymiye tercih etmiştir. **el-Kâfi** (1/111), **Mecmû'ul Fetâvâ** (22/114-118)

Buluğa girmiş bir erkeğin farz olan avret mahallinde, elbiseyle iki omzundan bir tanesinin kapatması şarttır.

Gasp edilmiş bir elbisede veya ipek elbiseyle bilerek namaz kılan kişinin namazı sahih olmaz.

Gasp edilmiş bir elbise olsa dahi çıplak namaz kılınır, elbise olmadığı takdirde ipek ve necis elbiseyle namaz kılınır. Bu şekilde kılınan namaz iade de edilmez.

Altın ve gümüşün içine dokunmuş veya karıştırılmış ve tamamı veya galibi ipek olan bir elbisenin erkekler tarafından giyilmesi haramdır.

Bir elbisenin defolu olan kısmını ipekle kapatıp ipek dışında farklı bir cinsle lehimlenmesi halinde veya görünürde ipekle farklı cinsin eşit olduğu bir elbisenin erkekler tarafından giyilmesi mübahtır.

1. Bedende, elbisede ve namazın kılınacağı yerin necis olmasından içtinap etmek

Kişi, necis olan bir yerde hapsedilirse orada namaz kılması caizdir. Fakat imkânı dahilinde, yaş olan bir necaset olması halinde imayla namaz kılar ve iki ayağı üzerine oturur.

Temiz olan bir elbise necis olan bir elbiseye değerse, yaslanmadığı necis bir duvara sürtünürse, halı, hasır ve benzeri şeyler üzerinde namaz kıldığı yer temiz, ancak etrafları necisse veya namaz kılan kimsenin üzerine necis olan bir şey düştükten hemen sonra kendiliğinden izale olsa veya namaz kılan kimse bizzat kendisi izale etse, bu tür durumlarda kılınan namaz sahih olur.

Necaset namaz kılanın üzerine bulaştıktan sonra necasetin giderilmesinden aciz olursa veya necaseti izale etmek unutulsa, namaz kıldıktan sonra necasetin olduğu hatırlansa, kılınan namaz batıl olur.⁷⁴

Gasp edilmiş bir yerde, kabirde, mezbahanede, çöplükte, helada, develerin ağıllarında, yol ortasında, hamamda ve bu sayılan yerlerin çatısında kılınan namaz bâtil-dır.⁷⁵

74 **el-İnsaf** (1/476): "Bu görüş mezhepte asıl olandır." Aynı kitaptan rivayetle: "Bu şekilde kılınan namaz sahihtir." demiştir. Müteahhir Hanbeli imamlarının çoğunun görüşü budur.

75 Çünkü nehyedilen yerlerin çatısı, İmam Ahmed'e göre aynı hükme tabidir. Çünkü hava, yerin hükmünü alır. Buna delil, cünüplü bir kimse mescidin çatısında kalmaktan alıkonur, evin içine girmeyeceğine dair yemin eden bir adam, çatısına çıktığı zaman yeminini bozmuş olur. **Neylû'l Meârib**, 1/129

Kabe'nin içinde -Hicr'de- ve Kabe'nin üstünde kılınan namaz sahih değildir. Ancak bunlar dışında başka bir yerde namaz kılma imkanı yoksa o zaman bu iki yerde namaz kılınabilir.

Adak ve nafil namazı Kabe'nin içinde ve üstünde kılmak caizdir, hatta sünnettir.

1. İstikbali kıble

Kıblenin ne tarafta olduğunu haber verecek birisi olmadığı takdirde içtihatla namaz kılınır. Hata etse dahi iade etmez.

2. Niyet; Hiçbir şekilde niyet düşmez. Niyetin yeri kalptir. Niyetin hakikati ise; bir şeyi yapmaya azmetmektir. Şartı ise: İslam, akıl ve temyizdir. Zamanı ise ibadetin ilk yapıldığı anda veya hemen öncesindedir. En faziletlisi ise tekbirle beraber getirilmesidir.

Niyet getirirken, -namaza niyetle beraber- öğlen, ikindi, vitir veya revatip sünnet mi olduğu belirtilir. Kılınan namaz muayyen değilse; mutlak nafil, gece namazı ve saire namazlar ise yalnızca namaz kılmaya niyet etmek yeterlidir.

Namazın kaza mı farz mı seferi mi yoksa haderi mi olduğunu tayin etmek şart değildir.

İmam olacak kişinin imamlığa niyet etmesi, me'mumun da imama tabi olmaya niyet etmesi şarttır.

Cemaatten ayrılmayı mübah kılan bir özürden dolayı imama tabi olan me'mumun, ayrılmaya niyet edebilir. -Henüz imam Fatiha'yı okumadan önce- imamdan ayrılan me'mum, Fatiha'yı ve sonrasındaki zammı sureyi okur. İmam, Fatiha'nın bir kısmını okumuşsa, me'mum imamın kaldığı yerden devam eder. -Fatiha'yı okuduktan sonra ayrılan me'mum- dilerse direk rüku yapabilir.

Farz bir ibadete başlayıp da -vakit genişse- sonradan onu nafilaye dönüştürülebilir. Vakit geniş değilse farzı nafilaye dönüştürmek sahih olmaz, kıldığı farz namazı bâtıl olur.

NAMAZ KİTABI

Namaz, hayızlı ve nifaslı kadın dışında her mükellef müslümana farzdır. Mümeyyiz olan kimsenin namazı da sahihtir. Mümeyyiz: yedi yaşına girmiş çocuklara denir. Yaptığı ibadetten sevap alır. Yedi yaşına gelmiş bir çocuğun, velisi tarafından namaz kılmasını emretmesi gerekir. On yaşına geldiğinde hala namaz kılmıyorsa dövmesi gerekir.

Her kim namazı inkar ederek terk ederse, mürted olur ve o kişiye mürtedin hükümleri uygulanır.

Namazın Rükünleri on tanedir:

Bu rükünler bilerek, sehven ve cehaletle dahi terk edilmesi halinde yine de düşmez.

1. Farz namazda güç yetirebilen kişinin dik duracak şekilde kıyama durması. Herhangi bir özür olmaksızın dik durmayacak şekilde namazda meyilli duran kimsenin namazı sahih olmaz. Başın eğik tutulması namaza zarar vermez. Kıyamdayken herhangi bir özür olmaksızın tek ayak üzerine durulması ise mekruhtur.

İftitah (başlangıç) tekbiri: Namaza “الله أكبر” (Allahu Ekber) denilerek başlanır. Bunun dışındaki bir lafızla başlanması geçerli olmaz. Kıyamdayken bu lafız söylenir. Kıyamda olmaksızın bu lafzı söylerse nafile namazda sahih olur. Lafızdaki “lam” harfini uzatılırsa tekbir geçerli olur. Ama “Allah” lafzındaki “a” harfinin uzatılması veya “Ekber” lafzındaki “E” harfinin uzatılması veya “Ekbâr” demek veya “el-Ekber” demek iftitah tekbirini bâtıl yapar.

İftitah tekbirinin, diğer bütün rükünlerin ve vaciplerin en azından namaz kılan kişinin kendisi duyacak kadar bir sesle okuması farzdır.

1. Tertipli bir şekilde Fatiha suresini okumak. Fatiha suresinde on bir şedde vardır. Bunlardan bir tanesini okumazsa veya surenin bir harfini eksik okuyup yerine getirmezse namaz sahih olmaz. Fatiha suresinin yalnızca bir ayetini bilen kişi, Fatiha'nın ayet miktarı kadar bildiği ayeti tekrar eder. Kıyamda okumaya güç getiremeyen kimse oturarak namaz kılar ve orda Fatiha suresini okur.
2. Rükû: Rükû miktarının en azı, elin dizlere dokunacak şekilde eğilmektir. En güzeli sırtın yassı durumda olacak şekilde eğilmesi, başı ise sırt hizasına eğmektir.
3. Rükudan doğrulmak; Doğrulurken rükudan başka bir kasıt olmaması gerekir. Şayet kişi rükudayken korktuğu bir şeyden dolayı doğrulursa yapılan rükû sahih olmaz.
4. Rükudan sonra dik duracak şekilde doğrulmak; Bu doğrulma uzarsa namaz bâtil olmaz.
5. Secde; Secdenin en kemali alın, burun, iki elin, dizlerin ve ayak parmakların üzerine yapılmasıdır. Secdenin en azı, sayılan her âzânın bir bölümünün yere değmesidir. Secde azalarının yapıldığı yer itibar alınır. Şayet alın, dağınık pamuk üzerine yapılırsa da secde yaptığı yerin sertliği hissedilmezse, secde sahih olmaz. Yen ve elbisenin fazlalığı üzerine yapılan secde sahihtir. Özürsüz bir şekilde yapılması ise mekruhtur. Alnıyla secde etmekten aciz olan kimseye, geriye kalan azalarla secde yapmak gerekli değildir. İmkânı dahilinde ima etmesi yeterlidir.
6. Secdeden doğrulmak
7. İki secde arasında oturmak; nasıl oturursa otursun yeterlidir. Sünnet olan oturuş ise: yayılan sol ayak üzerinde oturup sağ ayağı dadıkmaktır. Her ikisini de kibleye doğru yöneltir.
8. Mutmainlik: Fiili olan her rükünde –az da olsa- durmak gerekir.
9. Son teşehhüt (son oturuş). İlk teşehhüt (tahiyat) okunduktan sonra:

⁷⁶ اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ okunur. Tahiyat:

التحيات لله سلام عليك ايها النبي ورحمة الله سلام علينا وعلى عباد
الله الصالحين اشهد ان لا اله الا الله وان محمدا رسول الله ⁷⁷

Tam olan teşehhüt/tahiyat ise meşhur olan teşehhüttür.⁷⁸

1. Teşehhüt ve selam için oturmak; Oturmaksızın teşehhüt okunsa veya ilk selamı oturarak, ikinci selam da oturmaksızın verilirse, namaz sahih olmaz.
2. Her iki tarafa; اَلسَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ diyerek selam vermek; evla olan selamın sonuna وَبَرَكَاتُهُ lafzının eklenmemesidir.⁷⁹
3. Nafile ve cenaze namazında bir tarafa selam vermek yeterlidir.
4. Zikrettiğimiz şekilde rükünlerin tertipli bir şekilde yapılması; Örneğin rüküdan önce bilerek secdeye giden kişinin namazı batıl olur. Sehven yapsa rükuya geri dönmek vaicptir.

NAMAZIN VACİBLERİ

Namazın vacipleri sekiz tanedir bilerek terk edildiği takdirde namaz bâtıl olur, sehven ve bilmeyerek terk edildiğinde vücbiyet düşer:

1. İftitah tekbiri dışındaki tekbirler;⁸⁰ Mesbûkun⁸¹ iftitah tekbirinden sonra getireceği tekbir sünnettir.

⁷⁶ Allah'ım! Muhammed'e salât eyle!

⁷⁷ "Tüm senalar yalnızca Allah'adır. Allah'ın rahmeti ve selamı senin üzerine olsun ey Nebi! Selam, bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed, O'nun elçisidir."

⁷⁸ Meşhur olan teşehhüt: "التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ" diye devam eden teşehhüttür.

⁷⁹ Mezhebin asıl görüşü budur. Nitekim **el-İnsâf**(1/85), **el-İknâ**(1/124), **el-Müntehâ**(1/83), **el-Ğâye**(1/143) adlı kitaplarda böyle geçer. **el-Muğnî**(1/245) adlı kitapta: وبركاته lafzını söylemek güzeldir. Ama söylenmemesi daha güzeldir. Çünkü وبركاته lafzını olmadığı hadislerin ravileri daha çok ve tarikleri daha sahihtir.

⁸⁰ Daha önce geçtiği üzere iftitah tekbiri rükünlerden sayılır.

⁸¹ Mesbuk: Cemaatle kılınan namazda başta imama yetişmeyip ilk rekatin rukuundan sonra yetişen kişiye denir.

2. Me'mum hariç, imam ve münferit namaz kılan kimsenin⁸² سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ demesi,
3. Me'mum, münferit ve imamın⁸³ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْد demesi,
4. Rükuda⁸⁴ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْعَظِيمِ demesi,
5. Secdede⁸⁵ سُبْحَانَ رَبِّيَ الْأَعْلَى demesi,
6. Her iki secde arasında⁸⁶ رَبِّ اغْفِرْ لِي demesi,
7. Tabi olduğu imamı kalkmadığı müddetçe ilk teşehhüd,
8. İlk teşehhüt için oturmak vaciptir.

Namazın Sünnetleri:

Namazın sünnetleri söz ve fiillerden oluşur. Bilerek dahi terk edildiğinde namaz bâtil olmaz. Sehven terk edildiğinde sehiv secdesi yapmak mübahtır.

Namazın Kavli Sünnetleri on bir tanedir:

- iftitah tekbirinden sonra
- سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ⁸⁷ demek⁸⁸
- Teavvuz (Euzu billahi mine's şeytani'r racim) demek
- Besmele çekmek
- (Fatiha'dan sonra) Âmin demek
- Fatiha'dan sonra zammı sure okumak

82 Allah, kendisine hamd edeni işitti.

83 Sen bizim Rabbimizsin ve hamd ancak sana aittir.

84 Azim olan Rabbim, her şeyden münezzehtir.

85 En yüce olan Rabbim her şeyden münezzehtir.

86 Rabbim! Beni affet!

87 Allah'ım! Sen eksik sıfatlardan pak ve uzaksın. Seni daima böyle tenzih eder ve överim. Senin adın mübarektir. Varlığın her şeyden üstündür. Senden başka ilah yoktur.

88 Ebu Davud (776), Hafız İbn Hacer en-Netâic (1/397)adlı kitabında: "Şeyhimiz El Iraki der ki: "Bu hadisin ricalleri sikadır."

- İmamın kıraati açıktan okuması; me'mum için açıktan okuması mekruhtur, münferit kılınan namazda ise kişi muhayyerdir.
- Me'mum dışındaki -imam veya münferit namaz kılan kişinin- رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ dedikten sonra مَلَأَ السَّمَاءَ وَمَلَأَ الْأَرْضَ وَمَلَأَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بعددini okuması⁸⁹
- Rükü ve secdede yapılan tesbihlerin birden fazla söylenmesi
- İki secde arasında رَبِّ اغْفِرْ لِي⁹¹ demek
- -Son teşehhütte- salli bârik dualarını okumak
- Sonrasında da dua etmek

Fiili sünnetler; bunlar Hey'et sünnetler diye de isimlendirilir:

- İftitah tekbiriyle beraber elleri kaldırmak⁹²
- Rükuya giderken elleri kaldırmak
- Rükudan kalkarken elleri kaldırmak
- Akabinde elleri indirmek
- Sağ eli sol elin üzerine koymak
- Elleri göbek altına bağlamak
- Secde edilen yere bakmak⁹³
- Kıyamdayken ayak aralarının ayırık tutulması

89 Gök, yer ve bundan sonra dilediğin kadar hamd sana aittir.

90 Müslim (204/476), el-İknâ (1/135) el-Fürû (1/432) adlı kitabın sahibi der ki: Bu hadis haberlerde meşhur olan bir hadistir.

91 Rabbim! Beni affet

92 **Neylû'l Meârib** (1/142) adlı kitapta şu ziyade vardır:
Her iki elin açık bir şekilde olması
Her iki elin, namaza başlarken parmak aralarının kapalı olması

93 **Neylû'l Meârib** (1/142) adlı kitapta ziyade olarak:
İftitah tekbirini cehren söylemek
Kur'an'ı tertilli okumak
Namazı hafif tutmak
İlk rekâtı daha uzun tutmak
İkinci rekâtı daha kısa tutmak.

- Rûku sırasında parmakların arası açılıp dizleri kaplamak
- Rükudayken sırtın yassı bir şekilde düz tutulması
- Rükudayken başın sırtın hizasında tutulması
- Secdeye giderken ilk olarak dizlerin, sonra ellerin sonra da alın ve burnun yere konulması. Secdedeyken secde azalarının tam oturması (temkin)
- Dizler dışında secde azalarının yerle arasında herhangi bir engel olmaksızın temas etmesi; dizlerin yere temas etmemesi mekruhtur.
- Secdedeyken ellerin yanlardan,
- Karnın ise uyluktan,
- Uyluğun ise bacadan ayrı olması
- İki diz arasının açılması
- Ayakların dik tutulması
- Parmakların ayırık bir şekilde yere konulması
- (Otururken) Parmaklar kapalı bir şekilde dizlerin üzerine konulması
- Diğer bir rekata kalkarken ilk olarak ellerin kaldırılması
- Ayağın ön tarafıyla ayağa kalkılması
- Ellerle dizlere dayanarak kalkılması
- İki secde arasında otururken iftiraş oturuşu yapmak.⁹⁴
- İlk teşehhütte iftiraş oturuşu yapmak
- İkinci teşehhütte teverruk⁹⁵ oturuşu yapmak

94 İftiraş oturuşu: namaz kılan kişinin sağ ayağını dikip sol ayağı üzerine oturmasıdır.

95 Teverruk oturuşu: namaz kılan kişinin sol kalçası üzerine oturup sağ ayağını dikmesi, sol ayağını da sağ ayağı altından çıkararak oturmasıdır.

- İki secde arasında ellerin, parmaklar açık bir şekilde dizlerin üzerine konulması
- Ancak teşehhütte sağ elin serçe ve yüzük parmağı kapatılır, orta parmak ve başparmakla halka yapılır, işaret parmağıyla da Allah'ı zikredileceği zaman dik tutulur
- Selam verirken sağa ve sola yüzün çevrilmesi
- Selam verirken namazdan çıkma niyeti olması
- Huşulu olmak

NAMAZIN MEKRUHLARI

- Namaz kılan kişinin, kıyamdayken yalnızca Fatiha suresini okumakla yetinmesi veya Fatiha suresini tekrar etmesi
- İhtiyacı olmadığı halde sağa sola bakmak⁹⁶
- Namazdayken gözlerin kapatılması
- Namaz kılan kişinin, kendisini meşgul edecek bir şeyi üzerinde bulundurması
- Secdedeyken dirseklerin yere değdirilmesi
- Abesle iştigal etmek
- Tahassur yapmak (elini beline koyması)
- Gerinmek
- Ağzını açmak
- Ağza bir şey koymak
- Namazdayken bir fotoğrafa, insana, konuşan birine, uyuyan birine, ateşe ve kendisini meşgul edecek bir şeye yüzün çevrilmesi

96 Buradaki mekruh olup namazı bozmayan iltifat; tüm bedeniyle dönmemesi ve kıbleden yüz çevirmemesidir. *Neylû'l Meârib*, 1/146

- (Secdeye giderken) yerdeki taşları elini vurarak düzeltmek
- Özürsüz bir şekilde yerdeki toprağı düzeltmek
- Pervaneyle kendini serinletmesi
- Parmakların çıtlatılması ve birbirine geçirilmesi
- Sakalla oynamak
- Elbiseyle oynamak

Tüm bu sayılanlar örfen çok yapılırsa namaz bâtil olur.

- Secde edecek yere özel bir şey koymak⁹⁷
- Secdeden dolayı alında kalan şeylerin namazdayken silinmesi
- İhtiyaç olmadığı halde bir yere dayanılması; şayet dayandığı şey çekildiğinde düşecek derecedeysen namaz bâtil olur.
- Hapşırdığı zaman veya sevindirici bir şey yaşadığı zaman hamd etmesi
- Kendisini üzecek bir şey bulduğu zaman istirca yapması (innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn)

NAMAZI BOZAN DURUMLAR

- Abdesti bozan her şey (namazda yapıldığı takdirde) namazı da bozar.
- Bilerek avret mahallini açmak; rüzgar ve saire şeyler tarafından avret mahalli açılır da hemen örterse namaz bozulmaz, aksi halde hemen kapatmazsa namaz bozulur. Rüzgar tarafından açılan kısım, bakıldığında fahiş bir durumda değilse yine namaz bozulmaz.
- Kiblede farklı bir yöne dönmek.
- Namaz sırasında necasetin bulaşması; şayet hemen o necaseti giderirse namaz bozulmaz, aksi halde namaz bozulur.

---

97 Çünkü bu adet Rafizilerin bir şiarıdır.

- Zaruret olmaksızın birbirinden farklı hareketler yaparak⁹⁸ adeten çok amel yapmak.
- Özürsüz bir şekilde namazdayken (çekildiğinde düşecek şekilde) bir yere yaslanmak.
- Kıraate başladıktan sonra bilerek teşehhüde geri dönmek.
- Fiili bir rüknü bilerek fazla yapmak.
- Bilerek bazı rükünleri bazılarından önce yapmak.
- Namazı tamamlamadan önce bilerek selam vermek.
- Kıraatte manayı bozacak şekilde bilerek değiştirmek.⁹⁹
- Çıplak bir şekilde namaz kılarken sütrenin uzak bir mesafede kalması.
- Namazdayken niyeti feshetmek.
- Niyeti feshettiğine dair tereddüde düşmek.
- Tereddüde azmetmek.
- Niyet edip etmediğine dair şüpheyi düşmek.
- Namazda dünyalık bir zevk istemek.¹⁰⁰
- اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى النَّبِيِّ derken Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkasını kast etmek.
- Kahkahayla gülmek.
- Sehven dahi olsa konuşmak.

98 Örneğin kapı açmak ve yürümek, sargı sarmak ve yazı yazmak vesaire.

99 Örneğin "اهدنا" lafzındaki hemzeyi fethalı, "انمت" lafzındaki son harekeyi ötreli veya "اياك" lafzındaki son harekeyi bilerek kesreli okumak gibi. **Neylû'l Meârib**, 1/150

100 Örneğin namazında: "Allah'ım! Bana güzel bir cariye, yeşil bir cübbe veya binek bir hayvan nasip et" diye dua etmesi gibi.

- Me'mumun (imama uyanın) imamın önüne geçmesi.
- İmamın namazının batıl olması.
- Bilerek ya da sehven me'mumun imamdan önce selam vermesi, imamdan sonra da selamı yeniden iade etmez.
- Örfen az olması hariç bir kimsenin namazdayken yemesi ve içmesi; dişler arasında kalan yemeği çiğnemededen yutmakla namaz batıl olmaz.
- İhtiyaç dışında boğazı "öhö öhö" diyerek temizlemek de konuşmak gibidir.
- Allah korkusu olmaksızın ağlamak.
- Üfürdüğü zaman en az iki harf ortaya çıkmak; namazda uyuyup uykudayken konuşmak, kıraat sırasında sürçü lisan, öksürmek zorunda kalmak, hapşırma, esnemek veya ağlamak; böyle bir durumda iki harf çıksa da namaz batıl olmaz.

SEHİV SEVDESİ

Sehven (selam vermek dışında) meşru olan bir sözü¹⁰¹ mahalli dışında söylemekten dolayı sehiv secdesi yapmak sünnet olur. Namazda sünnet olan bir amelin yapılmaması halinde sehiv secdesini yapmak mübah olur. Rûku, secde, kıyam, istirahat celsesi kadar dahi olsa oturmanın fazladan yapılması, namazı tamamlamadan önce selamın verilmesi, kıraatte manayı bozacak şekilde hata yapılması, bir vacibin terk edilmesi veya bir fiili yapma esnasında fazladan yaptığına dair şüphe hasıl olması halinde sehiv secdesi vacip olur.

Vacip olan sehiv secdesinin bilerek terk edilmesiyle namaz batıl olur. Ancak namazı tamamlamadan önce selam vermesiyle vacip olan bir şeyi terk etmek namazı bozmaz.¹⁰²

Kişi dilerse selamdan önce sehiv secdesi için iki secde yapar, dilerse de selamdan sonra sehiv için iki secde yapar. Fakat sehiv secdesi selamdan sonra yapılması halinde teşehhüt okumak vacip olur. Teşehhüt okunduktan sonra namazdan çıkmak için selam verilir.

¹⁰¹ Secdede ve teşehhütteken Kur'an okumak gibi.

¹⁰² Bilerek terk edildiğinde namazın batıl olmadığı sehiv secdesi, mahalli selamdan sonra olan bir şeyi terk etmektir. Örneğin ezan gibi.

Sehiv secdesi gereken bir namazda secdeyi getirmeyi unutup selam verdikten sonra araya örfen uzun bir süre girse veya abdesti bozulsu veya mescitten çıkarsa, sehiv secdesi düşer.¹⁰³

Namazın başlangıcında cemaatle namaza tabi olan me'muma, namazda hata yaptığı zaman sehiv secdesi gerekmez.

İmam hata yaparsa, imam sehiv secdesi yaptığında me'mum da imama tabi olur. İmam da sehiv secdesi yapmadığı zaman, me'mumun sehiv secdesi yapması vacip olur.

Fazladan bir rekata kalkan kişi, hatırladığı anda geri oturur.

Unutarak ilk teşehhüdü yapmadan kalkan kişi, teşehhüt için geri oturması gerekir. Tam olarak ayağa kalktığı zaman geri dönüp oturması mekruh olur. İlk teşehhüdü unutarak ayağa kalkan imama, me'mumun tabi olması gerekir. Kıraate başladığı zaman ilk teşehhüt için geri dönülmez.

Namazın rüknünden bir rükünde veya rekatların adedinde şüpheye düşerse, yakini üzere bina eder ki yakın ise en az miktarı almaktır. Sonra da sehiv secdesi yapar. Namaz bittikten sonra gelen şüphelerin bir önemi yoktur.

TATAVVU (NAFİLE) NAMAZLAR

Nafile namazlar, cihad ve ilimden sonraki en faziletli tatavvu amellerdendir. Nafile namazlar içinde en faziletli olanı ise cemaatle kılınması sünnet olan namazlardır.

En tekitli nafile namazlar: Kûsuf (güneş tutulması namazı), İstiska (yağmur isteme) namazı, teravih namazı ve vitir namazıdır. Vitir namazının en azı, bir rekattır, en fazlası ise on bir rekattır. Kemal derecesi en düşük olan vitir namazı ise üç rekatlı vitir namazını iki selamla bitirmektir. Üç rekatlı vitir namazını sadece son oturuşta verilen selamla bitirmekte caizdir. Vitir namazının vakti ise; yatsı namazından sonra başlar, fecrin doğuşuna kadardır.

Vitir namazının son rekatında rükudan sonra kunut okumak menduptur. Rükudan önce tekbir getirip ellerini kaldırarak kunut yapmak da caizdir. Kunutta dilediği şekilde dua etmekte bir beis yoktur. Varid olan dualardan bir tanesi şudur:

¹⁰³ Namaz sahih olur.

اَللّٰهُمَّ اهْدِنِيْ فِيْمَنْ هَدَيْتَ، وَعَافِنِيْ فِيْمَنْ عَافَيْتَ، وَتَوَلَّنِيْ فِيْمَنْ تَوَلَّيْتَ،
وَبَارِكْ لِيْ فِيْمَا اَعْطَيْتَ، وَقِنِيْ شَرَّ مَا قَضَيْتَ، فَاِنَّكَ تَقْضِيْ وَلَا يُقْضٰى عَلَيْكَ،
وَإِنَّهُ لَا يَذِلُّ مَنْ وَالَيْتَ، وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ، تَبَارَكَتْ رَبَّنَا وَتَعَالَيْتَ ^{105 104}

اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَعُوْذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ، وَاَعُوْذُ بِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوْبَتِكَ، وَاَعُوْذُ
بِكَ مِنْكَ، لَا اُحْصِيْ ثَنَاءً عَلَيْكَ، اَنْتَ كَمَا اَثْنَيْتَ عَلٰى نَفْسِكَ ^{107 106}

Vitir dışında bir namazda kunut okumak mekruhtur.

En faziletli revatib sünnet; Sabah ve akşam namazının sünnetleridir. Diğer geri kalanlar eşittir.

Müekked revatib sünnetler on rekattır: Öğleden önce iki rekat, öğleden sonra iki rekat, akşamdan sonra iki rekat, yatsıdan sonra iki rekat ve sabah namazından önce iki rekat. (Buhari, 1180; Muslim, 729)

Revatib ve vitir namazının kazası¹⁰⁸ sünnettir. Ancak farzıyla beraber fazla kaçan sünnetlerde evla olan kılmamaktır.

Farz ile sünnet arasına fasıla koymak sünnettir.

Teravih namazı, Ramazan ayında kılınan yirmi rekatlık bir namazdır. Vakti ise yatsı ile vitir namazları arasındadır.

¹⁰⁴ Allah'ım hidayet ettiklerinin arasında bana da hidayet et, afiyet verdiklerinin arasında bana da afiyet ver, sahip çıktıklarının arasında bana da sahip çık. Bana verdiklerine bereket ver.

¹⁰⁵ Ebu Davud (1425), Tirmizi(464)Hafız İbn Hacer **en-Netâic** (1/147)adlı kitabında: "Bu hadis hasen sahihtir. Bu rivayette "وَلَا يَعِزُّ مَنْ عَادَيْتَ" sözü yoktur. Bunu da Beyhaki rivayet etmiştir.

¹⁰⁶ Ebu Davud (1427), Nesai (11000) Hafız İbn Hacer **en-Netâic**(3/26)adlı kitabında: "Hadis sahihtir" demiştir.

¹⁰⁷ Allah'ım! Senin gazabından, rızana sığınırım. Cezalandırmandan affına sığınırım, senden yine sana sığınırım. Sana hakkıyla senada bulunamam. Sen, ancak kendini övdüğün gibisin.

¹⁰⁸ Lebidiel-Hâşiye'de (s.68) der ki: **Şerhu'l Müntehâ** dalı kitapta şöyle geçer: Revatib sünnetlerin terki mekruhtur. Revatib sünnetleri sürekli terk eden kimsenin adaleti düşer. İmam Ahmed, sürekli revatib sünnetleri terk eden adama: "Kötü adam" derdi. İmam Ahmed, bu sözünü kişinin yaptığı şeyin haram olduğunu göstermiştir. Kadı Ebû Ya'la'nın da sözü buna işaret eder: "Revatib sünnetleri sürekli terk eden kişi günahkar olur."

GECE NAMAZI

Gece namazı, gündüz kılınan nafile namazlardan daha faziletlidir. Gecenin son yarısında kılınan namaz, gecenin ilk yarısında kılınan namazdan daha faziletlidir. Teheccüd namazı, uyuduktan sonra kalkıp kılınan namazdır.

Gece namazı kılmak ve gece namazına hafif iki rekatla başlamak sünnettir. Gece namazının niyetini uyurken getirmek sünnettir.¹⁰⁹

Bir rekat dahi tatavvu namazı kılmak caizdir. Özürsüz bir şekilde oturarak namazı kılan kimsenin eciri, ayakta namaz kılanın yarısı kadardır. Çok rüku ve secde etmek, kıyamı uzatmaktan daha faziletlidir.¹¹⁰

Duha namazını aralıklı kılmak sünnettir. Duha namazının en azı iki rekattır, en fazlası ise sekiz rekattır. Vakti ise, nehiy vaktinin (güneş tam doğduktan sonra) bitmesiyle başlar, zeval vaktine kadar devam eder. Duha namazı kılmak için en faziletli vakit (zeval vaktinden önceki) sıcaklığı en çok olduğu andır.

Tahiyyetü'l mescid (mescidi selamla) namazı, abdest namazı ve iki gece arası olan gece namazını (akşamdan ikinci fecir doğana kadar) ihya etmek sünnettir.

TİLAVET SECDESİ

Araya kısa bir fasıla girse bile okuyan ve dinleyen kişiye tilavet secdesi yapması sünnettir. Tilavet secdesi nafile ibadet gibidir.¹¹¹

Tilavet secdesinin yapılışı: Secde yapacağı sırada iftitah tekbiri getirmeksizin secdeye gider, secdeden sonra oturur ve teşehhüt okumadan selam verir. Me'mum kendi okuduğu tilavet secdesi ayeti için secde ederse veya tabi olduğu imamın dışındaki birinin tilavet secdesi ayeti için bilerek secde ederse namazı batıl olur.

109 Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem) buyurur ki: "Gece namazına kalkma niyetiyle uyuyan kimseye, niyet ettiğinin (sevabı) yazılır ve onun uykusu onun için bir sadaka olur." Hasen hadis olup, Ebu Davud ve Nesai rivayet etmiştir.

110 Lebidîel-Hâşiye'de (s.71) der ki: "Tam aksi de söylenmiştir. Şeyh Takiyuddin der ki: Asıl olan kıyamdaki zikir olan kıraat, rüku ve secdelerdeki zikir olan tesbih ve duadan daha faziletlidir. Ancak rüku ve secdelerin bizzat kendisi, bizzat kıyamdan daha faziletlidir. Böylece rüku ve secde ile kıyam eşitlenmiş oldu. Bu nedenle Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)'in namazı mutedildi. Kıyamı uzattığı zaman, rüku ve secdeleri de birbirine denk gelecek şekilde uzatırdı." Bakınız: **el-İhtiyârât**, s.65.

111 İki omuzdan birini kapatmak veya tilavet secdesi yapmak için kıyam yapmak vacip değildir.

Cehri namazlarda me'mumun tilavette imama tabi olması gerekir. Bilerek imama tabi olmayı terk ederse namazı batıl olur.

İmamlığa uygun olan kari, dinleyenler tarafından itibar edilir; şayet kari secde etmezse, dinleyenler de etmez. Dinleyenler, karinin önünde secde etmezler. Karinin sağ tarafı boş olduğu halde sol tarafında secde etmezler. Bir erkek, bir kadının ve hünsânın tilavetinden dolayı tilavet secdesi yapmaz. Ama ümmî, kronik hastalığı olan ve mümeyyiz birinin okumasından dolayı tilavet secdesi yapar.

Bir nimet geldiğinde veya bir musibet atlatıldığında şükür secdesi yapmak sünnettir. Şayet şükür secdesini, namazdayken namazda olduğu bildiği halde yaparsa namazı batıl olur.

Şükür secdesinin yapılışı ve hükümleri, tilavet secdesinde olduğu gibidir.

NAMAZ KILMANIN NEHYEDİLDİĞİ VAKİTLER

- İkinci fecrin doğmasıyla beraber güneşin bir mızrak boyu yükselmesine kadar.
- İkinci namazından sonra, güneşin batışına kadar.
- Güneş öğle vakti tam tepe noktada olduğu zamandan meyledinceye kadar.

Bu vakitlerde nafile namaz kılmak haramdır. Nehiy vakti olduğunu veya o vakitte nafile namaz kılmanın haram olduğunu bilmeyen biri dahi olsa bu vakitte kıldığı namaz geçerli olmaz.

Ancak sabah namazından önce kılınan sabah namazı sünneti, iki rekat tavaf namazı, cem yapıldığında öğlenin sünneti, daha mescitteyken kişi kıldığı namazı cemaatle tekrar kılması bu haramlığın dışındadır.

Nehyedilen vakitlerde kazaya kalmış namazların kazası ve adak namazının kılması caizdir.

İkindiden sonra itibar edilen haramlık, ikindi namazının bitimiyle başlar, yoksa ikindi namazına başlanmasıyla değil. İkindi namazına başlayıp sonradan onu nafileye çevirirse, kıldığı nafile namazdan engellenmez.

Yolda, abdestsiz (küçük abdestsizlik), elbise, beden ve ağızda bir necaset olduğu halde Kuran okumak caizdir.

Kur'an'ı ezberlemek farzı kifayedir. Ancak kişinin namazda okunacak kadar Kur'an'ı ezbere bilmesi farzı ayndır.

CEMAATLE NAMAZ

Güç yetirebilen hür erkeklere seferi olsun haderi olsun cemaatle namaz kılmaları vaciptir.

Cemaatin en azı, imamla beraber kadın dahi olsa bir me'mumdur.

Farz namazda sadece mümeyyiz olanlarla cemaat olmaz.

Cemaatin mescitte olması ve kadınların ise erkeklerden ayrı olması sünnettir¹¹².

Görevli bir imamın olduğu bir mescitte başka birinin namazı kıldırması haramdır. Başkasının imamlık yapmasına razı olmayan bir mescidin görevli imamından, vakit daralmamışsa izin alınmasıyla cemaatle kılınan namaz sahih olur.

İmam ilk selamını vermeden önce namaza yetişen kişi, cemaate yetişmiş olur. Her kim (imam başını rükudan kaldırmadan önce) rükuya yetişirse, rekata yetişmiş olur.

Me'mumun, imamla beraber namaza başlaması sünnettir. İmama hangi haldeyken yetişirse yetişsin namaza dahil olur. Mesbuk, imamın ikinci selamından önce kalkarda imamın ikinci selamını vermesini beklemesi için tekrar oturmazsa kıldığı namaz nafilaye dönüşür.

İmamla beraber kılmak istediği namaz için kamet getirildiğinde, kişinin kılacağı nafilaye geçerli olmaz. Namaz için kamet getirildiğinde, kişi nafilaye namazdaysa namazını hafif tutup cemaate en kısa zamanda yetişmeye çalışır.

Tek başına vaktin farz namazını kıldıktan sonra, aynı namaz için cemaatle namaz kılınmaya başladığında, cemaatle beraber yeniden o namazı kılmak sünnettir. Ama ilk kıldığı namaz farz namazıdır.

İmam, dört rekatlık namazda ilk rekatı kaçıran me'mum adına; kıraati, sehiv secdesini, tilavet secdesini, sütreyi, kunut duasını ve ilk teşehhüdü üstlenir.

¹¹² İbn Kayyım der ki: Her kim sünneti hakkıyla tedebbür ederse, namazların mescitlerde kılınmasının farz-ı ayn olduğunu görecektir. **Hâşiyetu'r Ravd**, 2/262.

Me'mum, imamın cehren okuduğu namazda sübhaneke duasını okuyup, teavvuz (euzu besmele) çekmesi, Fatiha suresini okuması ve imamın kıraati sırasında meşru sektelerde zammı sure okuması sünnettir. Meşru sekte yerleri: Fatiha'dan önce, Fatiha'dan sonra ve kıraati bitirdikten sonradır.

Cehri olmayan namazda ise me'mun, dilediği zamanda okur.

ME'MUMUN İMAMA UYMASI

İmamlarla beraber veya imam, iftitah tekbirini bitirmeden önce namaza başlayan kimsenin namazı sahih olmaz.

Me'mum için en evla olan imamdan sonra namaz fiillerini yapmasıdır. Şayet me'mumun fiili, imamın fiiliyle aynı anda olması veya me'mumun selamı imamın selamıyla aynı anda olması mekruhtur. Me'mumun imamdan önce namaz fiillerini yapması haramdır.

Kişi, bilerek imamdan önce rükuya ve secdeye gitse veya secdeden kalksa, tekrar geri dönüp imamlarla beraber yapması gerekir. Bildiği halde bunu yapmazsa namazı batıl olur. Ancak unutan kişinin veya bu duruma cahil olan kişinin namazı batıl olmaz.

Namaz rükünlerini tam kılmakla beraber imamın namazı hafif tutması sünnettir. Namazı hafif tutmasının müstehaplığı, me'mumun namazın uzatılmasından sıkılmamasına bağlıdır. İmam, me'muma sıkıntı vermediği müddetçe namaza dahil olacak kişiyi beklemesi sünnettir.

Karısı veya cariyesi mescide gitmek için izin isterse, kocasının veya efendisinin onu engellemesi mekruhtur. Kadının evinde namaz kılması ise kendisi için daha hayırlıdır.

İMAMET

İmamete en evla olan, kıraati en güzel ve en fakih olan kişidir. Namaz fikhını bilmeyen kâri, ümmî fakihin önüne geçirilir. Ardından yaşça en büyük olan, sonra en saygın kimse, ardından en takvalı ve en verâli kimse geçirilir. Bunlarda durumlar eşitse kura çekilir.

Ev sahibi ve köle dahi olsa bir mescidin görevli imamı, imamete daha hak sahibidir.

Hür bir kimse, imamete köleden daha hak sahibidir.

Haderi (mukim), gören ve abdestli kimse, bunların tam tersi kimseye imamete daha hak sahibidir.

İmamete evla olmayanın izinsiz bir şekilde imamlık yapması mekruhtur.

Başkasının arkasında kılmanın imkansız olduğu cuma ve bayram namazı dışında, fasık bir kimsenin imameti sahih olmaz.

Kör, sağır, sünnetsiz¹¹³, manayı bozmayacak türde çok hata yapan, “t” harfinin sürekli tekrar eden kekemenin de imameti mekruh olmakla beraber sahihtir.

Namazın şartlarından veya rükünlerinden birini yerine getirmekten aciz olan kimsenin imameti sahih olmaz. Ancak namazın şart veya rükünlerinden birini yerine getirmekten aciz olup da iyileşmesi umulan bir mescidin görevli imamı istisna tutulur. Mesela bir mescidin görevli imamı, geçici olarak ayakta namaz kılamıyorsa, imam oturarak namaz kılar, cemaatte imamın arkasında oturarak namaza dururlar. Ayakta da namaz kılmaları sahihtir.

İmam, alimlerin üzerinde ihtilaf ettikleri bir rüknü veya şartı, bir alimi taklit ettiğinden dolayı terk ederse namazı sahih olur. Her kim, imamın terk ettiği bu rükün veya şarttan dolayı imamın namazının batıl olduğuna itikat ettiği halde arkasında namaz kılsa, namazını iade eder. İctihadi meselelerde inkar olmaz.

Kadınların erkeklere, mümeyyizinise yetişkinlere farz namazda imamlık yapması sahih olmaz.

Bir mümeyyizin, nafil namazda imamlık yapması veya farz namazı kendi gibi mümeyyiz olanlara kıldırması sahihtir.

¹¹³ Lebediel-Hâşiye(s.83) adlı kitabında: Sünnetsizden kasıt, özürsüz bir şekilde sünnet olmayı terk eden demek değildir. Aksi halde sünnet olmayı kabul etmeyen bir kimse fasık olur. Fasığın ise imameti sahih olmaz. Bu meselede benim görüşüm budur. Allah en iyisin bilendir. el-Ğâye adlı kitapta: “Sünnetsiz kişinin imameti mekruhtur” görüşünü buldum. Bu şöyle anlaşılır: Herhangi bir özür olmaksızın ısrarla sünnet olmayı kabul etmeyen kimsenin fasık olmasından dolayı imameti kabul edilmez. Bizim şeyhlerimiz böyle söyler. Nitekim bu görüş el-İnsaf kitabında açıkça zikredilmektedir.

Bildiği halde abdestsiz kılan veya farkında olmasına rağmen elbisesinde necis olan birinin imameti sahih olmaz. Şayet hem kendisi hem de ona tabi olan me'mun, namaz bitene kadar farkında değillerse sadece me'mumun namazı sahih olur.

-Fatiha suresini güzel okuyamayan- ümmi birinin imameti, ancak kendi gibi olanlara sahih olur.

Nafile namaz kılan birinin farzı kılan birinin arkasında namaz kılması sahihtir, aksi sahih olmaz.

Vaktin namazını kılanın arkasında kaza namazı kılmak sahihtir. İsim olarak benzerlik olduğunda tam aksi de sahih olur.¹¹⁴

İMAMIN NAMAZDAKİ DURUŞU

İmamın, me'mumların ortasında durması caizdir. Sünnet olan imamın, birden fazla me'mumun varsa önde durmasıdır. Me'mum tek kişiyse, imamın sağ tarafında imamın hizasında durur. Arkasında durması sahih olmaz. İmamın sağ tarafı boş olmasına rağmen sol tarafında durması da sahih olmaz.

Kadın me'mum, erkek imamın arkasında durur.

Bir adam tek başına safın arkasında bir rekat kılsa namazı batıl olur. Me'mum, imama uyma imkanı varsa, aralarında da üç yüz zira boyu mesafe varsa, imamı veya imamın arkasında duranları görüyorsa namazı sahihtir. İmam ve me'mun mescitteyse, me'mumun imamı görme şartı yoktur. İmamın tekbirini duyması yeterlidir. İmamla me'mun arasında içinde gemilerin geçtiği bir nehir veya yol varsa imama uymak sahih olmaz.

İmamın me'mumdan daha yüksek bir yerde durması mekruhtur, aksi ise mekruh değildir.

Soğan, turp vesaire ağız kokusu yapan şeyleri yiyen birinin mescide gelmesi mekruhtur.

¹¹⁴ Örneğin öğlenin kazasını kılan birinin arkasında öğle vaktinin farzını kılmak sahihtir.

CUMA VE CEMAATLE NAMAZI TERKETMEK İÇİN GEÇERLİ ÖZÜR HALLERİ

Hasta, hastalığın artmasından korkan, küçük ve büyük tuvaleti gelen, kaybettiği bir şeyi arayan, malının kaybolmasından, kaçırılmasından veya zarar gelmesinden korkan, bostan vesaire bir malı korumak için ücretle çalıştırılan bekçi, eziyet verici yağmur, çamur, kar, don ve karanlık gecede soğuk rüzgar varsa veya imam namazı uzun tutuyorsa, Cuma ve cemaatle namazı terk etmek için özür hasıl olur.

ÖZÜR SAHİPLERİNİN NAMAZI

Hasta kimsenin, farz namazları bir yere dayanarak dahi olsa ayakta kılması gerekir. Buna gücü yetmiyorsa oturarak kılar. Buna da gücü yetmiyorsa yanı üzerine namaz kılar. Sağ tarafına uzanarak kılması daha faziletlidir. Rûku ve secdeyi ima ile yapar. Secdeyi ima ile yaparken daha aşağıya bakar. Bunu da yapmakta acizse, bir gözüyle ima ederek namaz kılar, yapacağı hareketleri kalbinden geçirir. Aynı şekilde dilinde de hastalık varsa, kıraati kalbinden geçirir. Kişinin aklı olduğu müddetçe, namaz sorumluluğu devam eder.

Namaz sırasında ayağa kalkmaya veya oturmaya güç getirirse, namazın geriye kalan kısmını güç getirebildiği şekliyle kılar.

Münferit olarak kıldığında ayakta, cemaatle kıldığında ise oturmaya güç yetirebiliyorsa, kişi muhayyer bırakılır.

Yağmur ve çamurun kendisine eziyet verdiği veya bineğinden indiğinde sel, yırtıcı hayvan veya tekrar bineğe binememe gibi kendi nefsinden korkuyorsa binekte farz namazı kılınabilir. Özürden dolayı binekte namaz kılan kimseye, kibleye yönelmesi ve namazın rükünlerini güç yetirebildiği kadar yerine getirmesi vaciptir.

Suyun veya çamurun içinde olan kişi, ima ile namaz kılar.

YOLCUNUN NAMAZI

Mübah olan bir yolculuğa niyet eden seferi biri için, dört rekatlık namazları kısaltması daha faziletlidir. Seferilik mesafesi on altı fersah olması gerekir. Bu da, bulunduğu yerin binalarından ayrıldığı yerden başlayıp, yüklü develerle yürüme mesafesiyle iki gün kadardır.

Namazı kısalttıktan sonra seferi mesafesini tamamlamadan önce dönen kimse kıldığı namazı iade etmez.

Seferiliğe niyet etmiş bir kimse, henüz haderiyken bir vaktin namazı girdiğinde namazını tamamlaması veya namazı tam kılanların arkasında kılması gerekir. Nama-za başlayacağı sırada henüz kısaltmaya niyet etmemişse veya ikame etmeye niyet etmişse veya dört günden daha fazla kalacağına niyet etmişse veya ihtiyaçtan dolayı bir yerde ikamet edip ancak dört günden sonra gideceğini zannediyorsa veya namaz vakti daralana kadar özürsüz bir şekilde namazı erteleyen kimse, namazı kısaltmadan kılar.

İkame niyeti olmadan ihtiyaçtan dolayı bir yerde ikamet edip ihtiyacının ne zaman biteceğini bilmeden dört günden fazla kalan veya zulmen veya yağmur nedeniyle bir yerde hapsedilen kimse iki sene dahi kalsa namazı kısaltarak kılar.

NAMAZI CEM ETME

Namazın kısaltıldığı bir seferde, öğle ile ikindiye, akşam ile yatsı namazını cem etmek mübahtır.

Hasta bakıcısı olan bir kimse, hastayı terk ettiğinde bir meşakkat hasıl olacaksa, necasetin çok olduğundan dolayı meşakkat çeken emziren bayanın, her namazda abdest almaktan aciz olan kimsenin, Cuma ve cemaati terk etmeyi mübah kılan bir meşguliyet veya özür sahibi kimse, namazı cem ederek kılması mübahtır.

Evinde akşam ile yatsıyı cem edecek kişinin, kar, don, çamur, sert rüzgar ve meşakkate neden olan ve elbiseyi ıslatacak derecede sağanak yağın bir yağmur olması şart koşulur.

Cemi takdim ve tehir ederken en uygun olanı tercih etmek en faziletli olandır.

Cem-i takdim yapılacaksa sıhhat şartları şunlardır:

İlk namazın iftitah tekbirinde niyet edilmesi, iki namaz arasında nafil namaz kı-lacak kadar zaman aralığı koymamak; aradaki zaman kamet getirip hafif bir abdest alacak kadar olması gerekir, cem sırasında özür (cem etmeye sebep olan özür) devam etmesi gerekir ve bu özür ikinci namazın bitimine kadar da devam etmesi gere-kir.

Cem-i tehir yapılacaksa sıhhat şunlardır:

İkinci namazın vakti daralmadan önce ilk vaktin namazında cem niyeti getirmek, ikinci vakit girene dek cem yapılmasına sebep olan özrün devam etmesi.

Cem sıhhati için imam ve me'mumun aynı kişiler olması şart değildir. Cem edilecek namazın iki farklı imam arkasında kılınması veya imam ilk namazı bir cemaatle ikinci namazı farklı bir cemaatle kıldırması veya cem etmeyen birinin arkasında namaz kılmak veya ilk namaz münferit ikinci namazı cemaatle kılınsa veya cem etmeyenlerle beraber namaz kılınması halinde namaz sahih olur.

KORKU NAMAZI

- Yapılan savaş mübahsa- Haderi veya seferi olsun korku namazı sahih olur. Korku namazında rekat sayıları değil, namazın sıfatı ve bazı şartları değişir.

Korku arttığı zaman, kıbleye dönme şartı aranmaksızın ayakta ve binekte namaz kılınabilir. Böyle bir durumda namaza başlarken kıbleye dönmek gerekmez. İmkân dahilinde ima ile bile namaz kılınabilir.

Düşmandan, selden, yırtıcı hayvandan, ateşten, zalim alacaklıdan, Arefe'de vakfeye durma vaktinin kaçmasından korkan, kendi nefsinden, ehlinden veya malından korkan veya bunları müdafaa etmekle uğraşan kimsenin de durumu aynıdır.

Düşmanın korkusuyla arkadaşından geri kalmamak için korku namazı kılar da sonradan yolun emniyetli olduğu anlaşılırsa namazı iade etmez.

Güvende olduğu halde namaza başlayan kimse, namaz sırasında beklemediği bir korku durumu oluşursa, namazını korku namazına dönüştürür ve güvende olan kimsenin namaz heyeti üzere bine eder.

Namazı kılan kimse, namaz esnasında bir maslahata binaen vurkaç yapabilir. Vurkaç uzun sürse de namaz bozulmaz.

İhtiyaçtan dolayı necis olan bir şeyi üzerinde taşıyabilir, namazını da iade etmez.

CUMA NAMAZI

Hür, mükellef ve erkek olan her müslümâna Cuma namazı vaciptir.¹¹⁵ Bu özelliklere haiz kimsenin Cuma namazına gitmemesi için bir bahanesi yoktur.

Namazı kısaltmanın (kasr) mübah olmadığı seferi içinde Cuma namazı vaciptir. Şehir dışında mukim olan kimse için de, kendisiyle Cuma kılınan yer arasında bir fersah veya daha az bir mesafe varsa, Cuma kılması vacip olur.

Kasrın kendisine mübah olduğu kimseye, köleye ve kadına, Cuma namazı vacip değildir. Bunlardan herhangi biri Cuma namazını kılsa öğle namazı yerine geçer. Cuma namazı kendisine vacip olamayanlar ve belde ehli olmayan kimseler, Cuma namazının kılınması için gereken kırk kişiden sayılmazlar. Bunların Cuma namazında imametleri de kabul edilmez.

Cumanın sıhhat şartı dörttür:

1. Vakit¹¹⁶; Cuma namazı vakti, bayram namazının ilk vaktiyle başlar, öğle namazının son vaktine kadar devam eder. Zeval vaktinde kılmak vacip olur, zevalden sonra kılmak ise daha faziletli olandır.
2. Kırk kişinin vatanı ikame edindikleri, yaz veya kış göç etmedikleri kamıştan dahi olsa bir köyde olması. Binalara yakın olan sahrada da Cuma namazı kılmak sahihtir.
3. Kırk kişinin Cuma namazında olması; Cuma namazını bitirmeden önce bu sayı azalırsa, yeniden öğle namazı kılınır.
4. İki hutbe.

¹¹⁵ "Akıllı" olma şartı vardır. Çünkü İslam ve akıl, teklifin ve ibadetin sıhhat şartıdır. Dolayısıyla deliye ve çocuğa Cuma namazı vacip değildir.

¹¹⁶ Diğer namazlarda olduğu gibi "vaktin girmesi demedi" çünkü Cuma namazı, vaktinden önce ve sonra yapılması sahih olmaz. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.95

Cuma hutbesinin sıhhati için beş şart aranır:

1. Vakit
2. Niyet
3. İki hutbenin haderiyyken yapılması
4. Hutbe sırasında kırk kişinin hazır olması
5. İki hutbeyi veren imamın, Cuma namazı için imametinin sahih olması gerekir.

Cuma hutbesinin rükünleri altıdır:

1. Allah'a hamd etmek
2. Allah Rasûlü (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e salât ve selam getirmek
3. Kur'an'dan en az bir ayet okumak
4. Allah'tan korkmakla alakalı tavsiyede bulunmak¹¹⁷
5. İki hutbeden hemen sonra Cuma namazı kılmak
6. Cuma namazı için muteber sayıdaki kimselerin duyabileceği kadar imamın namazı cehren okuması

Hutbenin sünnetleri:

1. Abdestli olmak
2. Setri avret
3. Necaseti izale etmek
4. Müslümanlara dua etmek
5. Hutbe verenle namazı kıldıran bir imam olması
6. Takat ölçüsünde sesi yükseltmek

¹¹⁷ Şeyhu'l İslâm der ki: "İmam hutbe verirken, insanların kalplerini harekete geçirmesi ve hutbesiyle insanları hayra teşvik etmesi gerekir. Şayet imam "Allah'a itaat edin ve günahlardan kaçının" demekle yetinirse zahir olan görüşe göre yeterli gelmez." *el-Mübdî* ve *Neylül Meârib*(1/198)adlı kitapta da böyle geçer.

7. Yüksek bir yere çıkıp ayakta hutbe vermek
8. Hutbe sırasında bir kılıca veya asaya yaslanmak
9. İki hutbe arasında kısa bir süre oturmak

İki hutbe arasında oturmaz veya oturarak hutbe verirse, iki hutbe arasında bir fasıla koyar.

İki hutbenin kısa tutulması, ikincisinin ilkinden daha kısa tutulması sünnettir.

İmamın bir sayfaya bakarak hutbe vermesinde bir beis yoktur.

FASIL

İmam hutbe verirken, imama yakın olan kimsenin imamın duyabileceği kadar yüksek sesle konuşması haramdır. İmam, iki hutbe arasında durduğu zaman veya duaya başladığı zaman konuşmak mübahtır.

Bir beldede, Cuma ve bayram namazının birden fazla yerde kılınması haramdır. Ancak darlık, uzaklık ve fitneden korkulması halinde ihtiyaçtan dolayı farklı yerde kılınması istisnai bir durumdur. Bu sebepler dışında bir beldede birden fazla yerde Cuma veya bayram namazı kılınırsa, namaza ilk başlayan kimselerin namazı sahihtir.

Cuma namazının birrekatine yetişen kimse geriye kalan bir rekatı tek başına tamamlar. Bir rekattan daha az bir bölümde yetişen kimse öğleye niyet eder.

Cuma namazından sonra en az iki rekat en fazla ise altı rekatlık sünnet namazı kılınır.

Cuma günü Kehf suresini¹¹⁸, Cuma namazının ilk rekatında Secde suresini, ikinci rekatında ise İnsan suresini okumak sünnettir.¹¹⁹ Cuma namazında sürekli bu sureleri okumak ise mekruhtur.¹²⁰

¹¹⁸ Hakim 2/368 Ebu Said el Hudri hadisi. Bu hadis için Hakim, isnadı sahih, Buhari ve Müslim tahrir etmemiştir demiştir.

¹¹⁹ Buhari 891, Müslim 66/880

¹²⁰ Bu surelerin okunmasının vacip olduğu kanısı oluşmaması için

BAYRAM NAMAZI

Bayram namazı farz-ı kifâyedir. Bayram namazının şartları, iki hutbe dışında Cuma'nın şartları gibidir.

Bayram namazını sahrada kılmak sünnettir. Bayram namazından önce, namaz kılınan yerden ayrılmadan önce ve bayram namazından sonra nafîle namaz kılmak mekruhtur.

Bayram namazının vakti, duha namazının vakti gibidir. Zevalden sonra bayram olduğu bilinse ertesi gün kazası kılınır.

Me'mumun bayram namazına erken gelmesi, imamın ise daha geç gelmesi sünnettir. Bayram namazına gidilen yolun dönüşünde, farklı bir yol kullanmak sünnettir. Aynı şey Cuma namazı için de geçerlidir.

Bayram namazının kılınışı:

Bayram namazı iki rekattır. İlk rekatta iftitah tekbirinden sonra ve euzü besmele getirmeden önce altı tekbir getirilir, ikinci rekatta ise kıraatten önce beş tekbir getirilir; her tekbirle beraber eller kaldırılır, her tekbir arasında: الله اكبر كبيرا والحمد لله الله اكبر كثيرا وسبحان الله بكرة واصيلا وصلى الله على محمد النبي واله وسلم تسليما duası okunur. Ardından euzü besmele getirildikten sonra cehren Fatıha suresi okunur, ardından ilk rekatta "A'lâ" suresi ikinci rekatta ise "Ğaşiye" suresi okunur.

Selam verdikten sonra imam iki hutbe okur. Bu hutbelerin hükümleri ile Cuma namazının hutbelerinin hükümleri aynıdır. Fakat bayram namazının ilk hutbesinde dokuz tekbirle, ikinci hutbede ise yedi tekbirle başlar.

Bayram namazı nafîle namaz gibi kılınsa da sahîh olur. Çünkü bayram namazındaki fazla olan tekbirler, tekbirler arasındaki ve iki hutbe arasındaki zikirler sünnettir.

Bayram namazını kaçıran kimse zevalden sonra dahi olsa kazasını kılması sünnettir.

BAYRAM GÜNLERİNDE TEKBİR GETİRMEK

Her iki bayramın akşamından, bayram hutbesinin bitimine kadar ve zilhicce ayının onunda, cehren tekbir getirmek sünnettir.

Kurban bayramındaki tekbirler ise: Arefe günü sabah namazından başlar, teşrik tekbirlerinin son gününe kadar¹²¹ cemaatle¹²² kılınan her farz namazdan sonra getirilir. İhramlı olanlar bu tekbirleri getirmezler çünkü onlar kurban gününün öğle namazında getirirler. İmam, farz namazı kıldıktan sonra me'muma döner sonra tekbir getirir.

Tekbirler ikişer ikişer getirilir: الله اكبر الله اكبر لا اله الا الله والله اكبر الله اكبر والله الحمد

Namazı kılan kimsenin diğer namazı kılan kimseye: "Allah, kabul etsin" demesinde bir beis yoktur.

KÛSUF (GÜNEŞ) NAMAZI

Küsuf namazı, hutbe olmadan kılınan sünnet bir namazdır. Vakti ise: güneş tutulmasıyla başlar, tutulma bitimiyle vakti çıkar. Vakti kaçırılması halinde kazası kılınmaz.

Kılınışı:

Güneş tutulması iki rekattır. İlk rekatta cehren Fatiha suresiyle beraber uzun bir sure okunur. Ardından uzunca bir rüku yapılır. Rükudan kalktıktan sonra secdeye hemen gidilmez, kıyamda kalıp yine Fatiha suresiyle beraber uzun bir sure daha okunur. Sonra rükuya gidilir. Rükudan sonra iki uzun secde yapılır. Ardından ikinci rekata, ilk rekatta olduğu gibi kılınır. Teşehhütten sonra selam verilir.

Küsuf namazında her rekatta üç, dört veya beş rüku yapmakta bir beis yoktur.

İlk rükudan sonra yapılan rükular sünnettir; sonradan namaza dahil olan kimse ilk rükudan sonra namaza dahil olmuşsa rekata yetişmemiştir.

Küsuf namazının, nafil namaz gibi kılınması sahihtir.

¹²¹ Zilhicce ayının on bir, on iki ve on üçüncü günleridir.

¹²² Lebediel-Hâşiye'de (s. 98): "Namazdan sonra getirilin istiğfar ve "اللهم انت السلام" dan önce söylenir.

İSTİSKA (YAĞMUR) NAMAZI

İstiska namazı sünnettir. Vakti, sıfatı ve hükümleri; bayram namazı gibidir.

İmam, yağmur namazı için çıkmak istediğinde, insanlara vaaz eder, onlara tevbe etmelerini, yaptıkları zulümden el çekmelerini söyler. Namaz için temizlenip koku sürünür. Mütevazi, boyun eğerek, zelil bir görünümle ve dua eder bir halde çıkar.¹²³ Beraberinde ise ehli din, ehli ıslah ve yaşlılarla beraber gider. Çocukları, acuzeleri ve hayvanları¹²⁴ götürmek mübahtır. Salih insanlarla tevessülde bulunmak da mübah-tır.

İki rekat namaz kılındıktan sonra imam bir hutbe verir; bayram namazı gibi tek-birle başlar, çokça istiğfar getirir. İçinde istiğfarın olduğu ayetler okur. Ellerinin ar-kasını göğse kaldıracak şekilde kaldırır; Allah Rasûlü (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in yaptığı duaları yapar. Me'mum da imamın yaptığı duaya amin der.

Ardından imam hutbe sırasında kibleye döner sessizce şu duayı yapar: اللهم انك امرتنا بدعائك ووعدتنا اجابتك وقد دعوناك كما امرتنا فاستجب لنا كما وعدتنا¹²⁵ Ardından ridası-nı ters çevirir; sağ tarafı sola, sol tarafı sağ tarafa çevirir. İmamın yaptığını insanlarda yapar.

Bu duadan sonra yağmur yağmazsa, ikinci ve üçüncü defada yağmur duasına çı-karlar.

İlk yağmur yağdığı anda yağmurun altında kalmak, onunla abdest ve gusül al-mak, beraberinde götürdüğü eşyaları ve elbiseleri de yağmur isabet etmesi için orta-ya çıkarmak sünnettir.

¹²³ Lebediel-Hâşiye(s. 100) adlı kitabında der ki: "Mütevazi; yani bedeniyle, boyun eğerek yani kalbi ve gözleriyle, zelil bir halde yani elbisesiyle, yalvararak yani diliyle. İbn Nasrallah böyle söyler."

¹²⁴ İbn Kudame el-Muğnî(3/335)adlı kitabında: "Hayvanların götürülmesi müstahap değildir. Çünkü Allah Rasûlü (*sallallâhu aleyhi ve sellem*) böyle yapmamıştır."

¹²⁵ "Allah'im! Seni bize dua etmemizi emrettin ve duamıza icabet edeceğine dair vaat ettin. İşte emrettiğin gibi dua ettik. Bize vaat ettiğin gibi duamıza icabet et."

Yağmur, korkulacak kadar çok olursa; اللهم حوالينا ولا علينا اللهم على الاكام والطراب duası okunur. 126 وبطون الاودية ومنابت الشجر ربنا ولا تحملنا ما لا طاقة لنا به

Yağmur yağınca 127 مطرنا بفضل الله ورحمته 128 duasını okumak sünnettir. Ama مطرنا 131 "فى نوء كذا" demek de mübahtır. 129 كذا 130 demek haramdır.

126 Allah'ım! Üzerimize değil, etrafımıza, dağlara, tepelere, vadilere ve ağaç diplerine yağdır. "Rabbimiz! Bize, taşıyamayacağımız yük yükleme..." (Bakara, 286)

127 Allah'ın fazlı ve rahmetiyle yağmur yağdırıldı.

128 Buhari 846, Müslim 130/71

129 Falan yıldız sayesinde yağmur yağdırıldı.

130 el-Furû (2/163) kitabının sahibi der ki: "Yağmuru Allah dışında farklı bir yıldızla isnat etmek icmaen küfürdür."

131 Falan yıldızdan yağmur yağdırıldı.

CENAZE KİTABI

Ölüme hazırlanmak ve ölümü çokça düşünmek sünnettir. İnlemek ve fitneye düşme korkusu hariç¹³² ölümü temenni etmek mekruhtur.

Müslüman hastayı ziyaret etmek, ölmeye yakın konuşmaması halinde bir kereye mahsus “لا اله الا الله”¹³³ telkininde bulunmak, Fatıha ve Yasin¹³⁴ suresini üzerine okumak, yer elverişliyse hastayı kıbleye doğru sağ tarafına çevirmek, mümkün değilse sırt üstü çevirmek sünnettir.

Kişi öldüğü zaman gözlerinin kapatılması, ¹³⁵ بسم الله وعلى وفاة رسول الله demek sünnettir.¹³⁶

¹³² Şehadeti, özellikle de şehadet sebepleri hasıl olmuşsa şehid olmak için ölümü temenni etmek de bu istisna dahilindedir, müstahaptır. Nitekim Buhari’de geçen bir hadiste: “Kim kalbinden ihlaslı bir şekilde şehadeti temenni ederse, Allah ona şehidlik makamı verir.” **Neylül Meârib** (1/217)

¹³³ Müslim 1/916’ncı hadisin bir parçasından alıntı yapılmıştır.

¹³⁴ Şeyhu’l İslâm İbn Teymiye der ki: Öldükten sonra ölü üzerine Kur’an okumak bid’attir. Ancak henüz ölmeye yakın kişinin üzerine okumak bunun hilafıdır. Ölmeye yakın bir kimseye Yasin suresi okumak sünnettir. Denilir ki buradaki hikmet; Yasin suresinde, kıyamet ve kıyametin durumları, dünyanın durumu ve zeval bulacağı, cennet nimetleri ve cehennem azabı yer almaktadır. Ölüm döşeğindeki kişiye Yasin okunduğunda bu durumları hatırlar. Bu da ölmeye yakın olan kimse için sebat etmeye vesile olur. **Haşiyetu’r Ravd**, 3/18.

¹³⁵ Beyhaki’nin rivayet ettiği lafızda “وعلى ملة رسول الله” diye geçer.

¹³⁶ Asıl olan bu duanın, ölünün kabre konulması sırasında söylenmesidir.

ÖLÜNÜN YIKANMASI

Ölüyü yıkamak farzı kifâyedir.

Suda aranan şartlar: Temiz ve mübah olmasıdır, **ölüyü yıkayanda arayan şart ise:** Müslüman, akıllı ve mümeyyiz olmasıdır.

En faziletli olan, ölüyü yıkayan kişinin (gassal) sika (güvenilir) ve gusül ahkâmını bilen biri olmasıdır. En evla olanı ise ölünün geride bıraktığı adaletli vasisinin yıkamasıdır.¹³⁷

Gassal, yıkamaya başladığında ölünün avret mahallini kapatması vaciptir. Sonra eline bir bez parçası dolar, onunla ölünün avret mahallini yıkar. Ölüde var olan necasetin temizlenmesi vaciptir. Yedi yaşına girmiş ölü bir çocuğun avret mahalline (çıplak elle) dokunmak haramdır. Gassalın, eline bir bez parçası dolayarak ölünün tüm bedenini yıkaması sünnettir.

Ölen adamın eşi, annesi ve yedi yaşın altındaki kızı ölüyü yıkayabilir. Kadın ölüyü ise kocası, efendisi ve yedi yaşın altındaki erkek çocuğu yıkayabilir.

Ölüyü yıkama hususunda vacip ve sünnet olan hükümler, cenabetten dolayı gusül alırken ki vacip ve sünnetler gibidir. Fakat ölü yıkarken ağzına ve burnuna su verilmez. Bilakis ıslak bir bezle dişleri ve burun delikleri temizlenir.

Ölüden herhangi bir şey çıkmadığı takdirde sadece bir kere yıkamak mekruhtur. Ölüden bir şey çıkması halinde (çıkan şey devam ettiği müddetçe) yedi defaya kadar yıkamak vaciptir.¹³⁸ Eğer hala çıkmaya devam ediyorsa pamuk tıkanır. Pamuk çıkan şeyi durduramıyorsa, saf çamurla tıkanır ardından necaset mahalli yıkanır. Sonra da vücuben ölüye abdest aldırılır. Bu durumdayıkama gerekmez.

Ölü kefenledikten sonra ölüden bir şey çıkarsa ne gusül ne de abdest yeniden aldırılmaz.

¹³⁷ Kadınlarda en evla olan ise kadının geride bıraktığı bayan vasisidir. Sonra annesi ve yukarıya doğru aile fertleri, sonra kızı ve aşağıya doğru aile fertleri, sonra da mirasta olduğu gibi en yakın akrabadan uzak akrabaya doğru olmasıdır. **Hâşiyetü'l Lebedî**, s.103.

¹³⁸ Burada kast edilen, ölüden bir şey çıkmaya devam ettiği müddetçe yıkamaya devam edilir. Çünkü ölüden çıkan şey vacip olan yıkamayı yok eder. **el-İknâ**'da: Yedi defa yıkandığı halde ölüden bir şey çıkıyorsa, temizlenene kadar yıkanmaya devam edilmesi evla olandır. **Hâşiyetü'l Lebedî**, s.105.

Savaşta şehid olan ve zulmen öldürülen kişi, gusül ettirilmez, kefenlenmez ve üzerine cenaze namazı kılınmaz. Akan kanın yıkanmaması ve elbisesiyle defnedilmesi vaciptir.

Savaşta yaralı olarak çıkarıldıktan sonra yemek yiyen, içen, uyuyan, bevleden, konuşan, hapşıran veya örfen uzun bir süre kalan kimse veya cenabet vesaire gibi guslü gerektiren bir durum olduğu halde öldürülen kimse diğer ölüler hükmündedir.¹³⁹

Dört aylık düşük bir bebek, canlı bir şekilde doğan çocuk hükmündedir.

Müslüman birisi, zımmi dahi olsa kafir bir ölüyü yıkamaz, kefenlemez, cenaze namazını kılma ve cenazesine katılmaz. Bilakis kafirlerden onu gömecek herhangi biri olmaması durumunda onu direk gömer.

ÖLÜYÜ KEFENLEMEK

Ölüyü kefenlemek farzı kifâyedir.

İhramlıyken ölen erkeğin başını ve ihramlıyken ölen kadının yüzü hariç ölen kişinin tüm bedeninin ten rengini belli etmeyecek kefenle kapatılması vaciptir. Ölen kişi vasiyet etmediği müddetçe kefenin normal kalitedeki kefenlerden olması gerekir.

Ölen erkeğin pamuktan yapılmış üç parça beyaz kefenle sarılması sünnettir. Kefenler üst üste serilir, ölü sırt üstü kefenle yatırılır, ardından kefenin sol tarafı ölünün sağ yanına dolanır, ardından kefenin sağ tarafı ölünün sol tarafına dolanır. Bu şekilde ikinci ve üçüncü kefenlerde dolanır.

Kadınlarda ise pamuktan yapılmış beş paça kefenle sarılması sünnettir: İzâr, başörtüsü, kamis (gömlek) ve iki lifafeden oluşur. Ölen erkek çocuk ise bir parça kefenle sarılır, üç paçaya da sarılması mübahtır. Ölen kız çocuğunun kefeni ise bir kamis ve iki lifafeden oluşur.

Ölünün kıldan, yünden, safran katılmış kefenden, usfur ile boyanmış kefenden ve nakışlı kefenle kefenlenmesi mekruhtur.

Hayvan derisi, ipek ve altından yapılmış kefenle kefenlemek haramdır.

¹³⁹ Yani yıkanır, kefenlenir ve cenaze namazı kılınır.

ÖLÜ ÜZERİNE NAMAZ KILMAK

Cenaze namazı kılmak farzı kifayedir. Kadın bile olsa bir mükellefin kılmasıyla bu farziyet düşer.

Cenaze namazının şartları: Sekiz tanedir:

1. Niyet
2. Kılan kişinin mükellef olması¹⁴⁰
3. Kibleye yönelmek
4. Avret mahallini örtmek
5. Necasetten içtinap etmek
6. Cenaze beldeydeyse ölünün hazır bulunması
7. Namazı kılanın Müslüman olması
8. Üzerine namaz kılınan kişinin Müslüman olması
9. Namaz kılan ve kılınanın bir özürden dolayı teyemmümle dahi olsa abdestli olması

Cenaze namazının rükünleri¹⁴¹: Yedi tanedir:

1. Kıyam
2. Dört tekbir
3. Fatiha suresinin okunması
4. Muhammed (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e salât ve selam getirmek
5. Ölüye dua
6. Selam

¹⁴⁰ Yani cenaze namazı kılan kişinin ergenliğe girmiş akıllı biri olması gerekir. Bu şart, yalnızca farziyetin düştüğü namazın şartıdır. Aksi halde diğerinde olduğu gibi mümeyyizin de kıldığı namaz sahihtir. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.107.

¹⁴¹ **el-Müntehâ** adlı kitapta (1/161) "cenaze namazının vacipleri" diye geçer.

7. Tertip¹⁴²**Cenaze namazının kılınışı şekli:**

Niyet edilip tekbir getirilir. Ardından Fatıha suresi okunur sonra tekbir getirilir. Sonra teşehhütte olduğu gibi Allah Rasûlü (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'e salât ve selâm getirilir. Sonra yine tekbir getirilir, ¹⁴³ اللهم ارحمه gibi dualar yapılır. Ardından tekbir getirilir biraz bekledikten sonra selam verilir. Bir yöne selam vermek yeterlidir. Selam verirken ورحمة الله söylenmese de olur.

Definden önce cenaze namazını kılamayan kimse, ölünün defnedilmesinden bir aya kadar cenaze namazını kılabilir. Bundan sonra kılmak ise haram olur.¹⁴⁴

ÖLÜYÜ TAŞIMAK VE DEFNETMEK

Cenazeyi taşımak ve defnetmek farzı kifâyedir. Fakat ölen kişi kafirse, onu taşıma, defnetme ve onu kefenlemevücubiyeti düşer.

Cenaze teşhizi ve cenazeyi yıkama karşılığında bir ücret almak mekruhtur. Cenaze taşıma sırasında eşlik edenlerin cenazenin önünde, binek üzerinde gelenlerin ise cenazenin arkasında durmaları sünnettir. Cenazeye yakın olanlar cenazeye uzak olanlardan daha faziletlidir.

Otururken bir cenaze geçmesi halinde ayağa kalkmak ve zikir veya Kur'an'la dahi olsa sesleri yükseltmek mekruhtur.

Kabrin derin ve geniş kazılması sünnettir. Hayvanların ulaşmasını ve kokunun çıkmasını engelleyecek şekilde kazılması yeterlidir.

Kabre, odun/tahta ve ateşte yakılmış bir şeyin konulması, cenazenin altına bir şey serilmesi ve ölünün başının altına yastık konulması mekruhtur.

¹⁴² ilk olarak kıraat sonra Allah Rasûlü'ne salat getirilir. **el-Mustav'ib, el-Kâfi, et-Telhis ve el-Bulğâadlî** kitaplarda açıkça izah edilmiştir. **Neylül Meârib**, 1/227

¹⁴³ Allah'im! Ona merhamet et.

¹⁴⁴ Şayet defnedilmemişse bir aydan daha fazla bir süre geçse de cenaze namazı kılınabilir. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.110.

Ölüyü kabre bırakan kişinin:¹⁴⁵ “بسم الله وعلى ملة رسول الله” demesi sünnettir.

Ölünün kabre koyulurken kibleye döndürülmesi vaciptir, sağ tarafına yatırılması ise sünnettir.

Başka bir ölünün diğer bir ölü üzerine veya yanına zaruri haller dışında konulması haramdır. Ölünün üzerine önce üç avuç toprak serpildikten sonra toprak atılmaya başlanması sünnettir. Mezhep alimlerinin çoğuna göre ölü defnedildikten sonra telkinin yapılması¹⁴⁶ müstahaptır.

Kabri süslemek, kireçlek, tütsülemek, öpmek, tavaf etmek, kabre yaslanmak, kabir başında geceleme, yanında gülmek, kabir başında dünya işlerini konuşmak, üzerine yazı yazmak, üzerine oturmak, bina dikmek, diken ve benzeri şeylerin batması ihtimali dışında ayakkabıyla yürümek mekruhtur.

Kabirleri kandillerle aydınlatmak, kabirleri mescitlerde yapmak, başkasının mülkünde yapmak ve ölüyü kabirden çıkarmak haramdır.

Ölüyü sahraya defnetmek daha faziletlidir.

Hamile bir kadın öldüğü zaman, karnının yarılması haramdır. Kadınlar, yaşadığı umulan çocuğu kadının karnından çıkarırlar. Çıkarmak imkansız olursa kadının karnındaki çocuk ölene kadar kadın defnedilmez. Şayet kadının karnındaki çocuğun bir kısmı diri bir şekilde çıksa, geriye kalan kısmı çıkarmak için kadının karnı yarılabilir.

¹⁴⁵ Tirmizi 1064: “Hadis, bu açıdan hasen gariptir.” Hakim 1/366: “Şeyhayn’ın (Buhari/Müslim) şartı üzere sahihtir. Ama şeyhan bu hadisi tahric etmemiştir.

¹⁴⁶ Şeyhul İslâm İbn Teymiye (rahimehullah): “Zahir görüşe göre ölüye yapılan telkin mekruhtur. Çünkü Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem)’in böyle bir uygulaması yoktur. Bilakis ölüye dua edilir.” İbn Kayyim (rahimehullah): “Allah Rasûlü (sallallahu aleyhi ve sellem), ölünün kabri başında Kur’an okumamış ve telkinde bulunmamıştır. Telkinle alakalı hadis sahih değildir.” **Hâşiyetu’r Ravd**, 3/123-124.

TAZİYE HÜKÜMLERİ

Ölen bir müslümanın üç gün taziyesini yapmak sünnettir. Taziyeye gidildiğinde: استجاب الله دعاءك: denilmesi, cenaze sahibi ise: اجرك واحسن عزاءك وغفر لميتك¹⁴⁷ denilmesi, ورحمنا واياك¹⁴⁸ denilir.

Ölüye ağlamakta bir beis yoktur.

Nedb (ölünün iyiliklerini sayarak yas tutmak), dövünerek ağlamak, üzüntüden saç baş yolmak, elbiseyi yırtmak, yanaklara vurmak ve haykırmak haramdır.

Erkekler için kabirleri ziyaret etmek sünnet, kadınlar için mekruhtur. Bir kadın, yolu üzere olan bir kabirden geçerde selam verir ve dua ederse güzel bir davranış yapmış olur.

Kabirleri ziyaret eden veya kabirlerin yanından geçen kişilerin şu duayı yapması sünnettir: السلام عليكم دار قوم مؤمنين وانا ان شاء الله بكم للاحقون ويرحم الله المستقدمين منكم: والمستأخرين نسال الله لنا ولكم العافية اللهم لا تحرمنا اجرهم ولا تفتنا بعدهم واغفر لنا ولهم¹⁴⁹

Diri olan birine selam vermek sünnet, selamı geri çevirmek ise farzı kifayedir.¹⁵⁰

-Hapşırın kişi hamd ettiği zaman- Hamdı duyan kişinin karşılık vermesi farzı kifaye, ona karşılık vermek ise farzı ayndır.

Ölü, Cuma günü güneş doğmadan önce kendisine gelen ziyaretçiye tanır.¹⁵¹ Ölü, yanında yapılan bir münkerden eziyet görür, yapılan bir hayırla da faydalanır.

¹⁴⁷ Allah, ecrini arttırsın, taziyenin mübarek eylesin ve ölünü affetsin."

¹⁴⁸ Allah, duana icabet etsin, bize ve size rahmet etsin"

¹⁴⁹ Ey mümin kavmin diyarı! Selam Aleyküm! Bizlerde Allahın izniyle peşinizden geleceğiz. Allah, sizden önce ve sonra gidenlere merhamet etsin. Allah'tan bize ve size afiyet veremsini diliyorum. Allah'ım! Bizi onların ecrinden mahrum bırakma, onlardan sonra da bizi fitneye düşürme. Bizi ve onları affeyle."

¹⁵⁰ Selama karşılık vermek, münferit müslümana farzı ayn, Müslüman bir cemaate ise farzı kifayedir. Cemaatten bir kişinin selama karşılık vermesiyle diğerlerinden farziyet düşer. **Neylül Merâm**, 1/236

¹⁵¹ İbn Kayyim **Zâdu'l Meâd**(1/415)adlı kitabında: "Bu konuyla alakalı var olan hadisler ve eserler, ölü tarafından kendisine gelen ziyaretçileri tanıdığını, onları işittiğini ve onlarla ünsiyet kurduğunu gösteriyor. Bu, hem şehidler hem de diğer tüm ölüler için geçerlidir. Bu konuda da tayin edilen bir zamanda yoktur" der.

ZEKAT KİTABI

Zekatın vacip olma şartı beştir:

1. İslam; kafirlere ve mürtedlere zekat vacip değildir.
2. Hürriyet; mükateb (anlaşmalı) köle dahi olsa kölelerin zekat vermesinin vacip değildir. Ancak mübaad (bir kısmı köle, diğer kısmı hür olan köle çeşidi) olan köle, sahip olduğu mülkiyet hakkı kadar zekat verir.
3. Nisap miktarı kadar mala sahip olmak.
4. Tam bir mülkiyeti olması; efendinin, mükateb anlaşması yaptığı kölenin borcundan dolayı ve taksim edilmeden önce müdarebe anlaşmasındaki hisse zekat yoktur.
5. Tam bir havl (kameri yıl) geçmesi; havl süresinde yarım günün eksik olması zekatın verilmesi için herhangi bir zarar teşkil etmez.

Çocuğun¹⁵² ve delinin malında da zekat vaciptir.

Zekat, beş şeyde vaciptir:

1. Saime (otlayan) hayvanlarda¹⁵³
2. Yerden çıkan şeylerde
3. Balda

¹⁵² Miras ve vasiyet malından henüz anne karnında cenin olup diri olarak doğan bir çocuğa vakfedilen malda zekat vacip değildir. Çünkü anne karnında kaldığı müddetçe o çocuğun bir malı yoktur. İbn Hamedan aksi bir görüş beyan ederek vacip olduğu söyler. **Neylül Meârib**, 1/239.

¹⁵³ Deve, inek ve koyun.

4. Altın ve gümüşte
5. Ticaret mallarında

Nisap miktarının altına düşüren borç, zekatın vucubiyetini kaldırır.

Üzerinde zekat borcu olduğu halde ölen kimsenin, geride bıraktığı terekesinden (miras) tahsil edilir.¹⁵⁴

SÂİME HAYVANLARIN ZEKATI

Sâime hayvanların zekatında üç şart aranır:

1. Süt, çoğalma ve besiye çıkarmak için hayvanların edinmiş olması gerekir, yoksa işte kullanmak için edinilen hayvanda zekat olmaz.
2. Sâime olması gerekir¹⁵⁵; bir havlden daha fazla bir süre mübah olan otlarla beslenmesi.
3. Nisab miktarına ulaşmış olması.

Devenin nisab miktarı:

Devedeki en az nisab miktarı 5 devedir. 5 devede 1 koyun verilir. Ardından 25 deveye kadar her beş devede 1 koyun verilir. 25'ten 35'e kadar bir bintu mehad (bir yaşına girmiş) verilir. 36'dan 45'e kadar bir bintu lebun (iki yaşına girmiş bir deve) verilir. 46'dan 60'a kadar bir hikka (üç yaşına girmiş deve) verilir. 61'den 75'e kadar bir ceza' (dört yaşına girmiş deve) verilir. 76'dan 90'a kadar iki binti lebun verilir. 91'den 120'e kadar iki hikka verilir. 121'den 129'a kadar üç binti lebun verilir. Bundan sonra her kırk devede bir binti lebun, her ellide ise bir hikka verilir.

¹⁵⁴ Ölünün geride bıraktığı terekeden sırayla şunlar yerine getirilir: Cenaze masrafları, muayyen adağı, muayyen kurbanı, rehin karşılığında aldığı borç, zekat, kefare, mutlak adak, hisse sahipleri arasında var olan ortak borç, ölünün vasiyeti, ardından kalan mal varislere dağıtılır. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.117.

¹⁵⁵ Bu da gösteriyor ki hayvanın sâime olması, hayvanlarda zekatın vacip olabilmesi için bir şarttır. **el-İknâ** kitabında bu, kesin bir şekilde belirtilmiştir. Binaenaleyh hayvanın otlamaya başlamadan önce zekatın erkenden verilmesi sahih olmaz. Musannif, **el-Ğâye**adlı kitabında ise sâimeliğin olmaması, zekatın vucubiyeti için bir manidir, yoksa sâimelik bir şart değildir demiştir. **el-Müntehâ**da bu görüşü benimsemiş, binaenaleyh hayvan otlamadan önce zekatın erkenden verilmesi sahih olur. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.117.

FASIL

Sığır/İnek Zekat Nisabı:

Ehil olsun veya vahşi olsun fark etmeksizin ineekteki en düşük nisab miktarı otuzdur. 30 sığır/mandada 1 tebia (bir yaşına girmiş düve), 40 sığırda 1 müsinne (iki yaşına girmiş), 60 sığırda ise 2 tebia vardır. Bundan sonra her 30 sığırda 1 tebia, her 40 sığırda 1 müsinne vardır.

Koyunun Zekat Nisabı:

Ehil olsun vahşi olsun fark etmeksizin koyunun en az nisab miktarı kırktır. 40 koyun olduğu zaman 120 koyuna kadar bir yaşına girmiş 1 koyun veya altı aylık bir kuzu verilir. 121 koyun olduğu zaman 2 koyun zekat olarak verilir. 201 koyuna ulaştığı zaman 3 koyun zekat olarak verilir. 400 koyunda 4 koyun zekat verilir. Bundan sonra her bir yüz koyunda bir tane koyun zekat olarak verilir.

FASIL

Zekat ehlinde olan iki veya daha fazla kişi, tüm havl boyunca hayvanlarda ortak olur, hayvanların gece kaldığı yer, meraya gitmek için toplandıkları yer, süt sağılan yer, çiftleştirildikleri koç ve otlandıkları mera bir olursa¹⁵⁶, ortaklar bir tek kişiymiş gibi zekat verir.

Ortaklığa niyet etmek, hayvanların su içtiği yerin bir olması, çobanın bir olması, inek, sığır, kuzu ve keçi gibi çeşit farklılığı olması halinde çiftleşecek olan koçun bir olması gibi şartlar aranmaz.

Bazen ortaklık zorluğu ifade eder. Örneğin her yirmişer koyunu olan iki kişi ortak olduğunda bir koyun zekat vermeleri gerekir. Ancak ortak olmasalardı zekat nisabına yetişmediğinden dolayı zekat vermezlerdi. Bazen de ortaklık kolaylığı sağlar. Örneğin her birisinin kırk koyunu olan üç kişi yüz yirmi koyunda ortaklık yaptığı takdirde bu üç ortak sadece bir koyun zekat verir.

Sâime olmadığı müddetçe zekat hayvanlarının birbirinden ayrılmasında herhangi bir etki yoktur.

¹⁵⁶ Bu şartlar yalnızca vasıf ortaklığında itibar edilir. **el-İknâ, el-Fürû, el-Müntehâ** adlı kitapların sahibi ve bu kitabın şarihü görüşü benimsemiştir. Ki bu görüş zahir olandır. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.118.

Bir kişinin sâime hayvanı olup dahayvanlar, aralarında kısa bir mesafe olan iki farklı yerde olması halinde, her iki yerdeki hayvanların hükümleri farklı farklı değerlendirilir.

Kişiye ait birbirinden uzak farklı yerlerde kırkar koyun olması halinde, her bir yer ayrı ayrı değerlendirilip birer koyun zekat verilir. Ancak karışım olmadığı müddetçe her bir yerdeki koyun sayısı kırka ulaşmıyorsa o kişiye zekat düşmez.

YERDEN ÇIKAN MAHSULÜN ZEKATI

Mekil¹⁵⁷ olup iddihar olunabilen buğday, arpa, mısır, pirinç, nohut, mercimek, bakla, burçak, susam, tütün, kimyon, kişniş otu, keten, karpuz, pamuk tohumu ve buna benzer şeyler, meyvede ise: kuru hurma, kuru üzüm, badem, fıstık, fındık ve sumakta zekat vaciptir.

Hünnap¹⁵⁸, zeytin, ceviz, incir, kayısı, kiraz, yenidünya ve narda zekat yoktur.

Zekatın vacip olduğu meyve ve sebzelerde iki şart aranır:

1. Nisab miktarına ulaşması; Nisab miktarı ise –taneleri çıkarılıp, meyveler kurutulduktan sonra- beş vısktır¹⁵⁹. Buda üç yüz sa' yapar. Erdeb'le¹⁶⁰ ölçüldüğünde ise: Altı erdeb ve bir erdebın dörtte biri yapar. Irak rıtlına göre ise: 1600 rıtlıdır. Kudus rıtlına göre 257 rıtl ve bir rıtlın yedide birine eşittir.
2. Zekat vücubiyeti sırasında nisab miktarına malik olmak; habbede zekatın vacip olma zamanı habbe büyüdüğü zamandır, meyvede ise zekatın vacip olduğu zaman meyvenin olgunlaşmaya başladığı zamandır.

¹⁵⁷ Hacim ölçü birimiyle ölçülerek işlem gören misli mal anlamında hukuk terimi. (Mütercim)

¹⁵⁸ el-İnsâf (3/90): "Sahih olan görüşe göre hünnapta zekat vaciptir." el-Fürû (2/391): Bu görüş zahir asıldır. Kadı, el-Ahkâmu's Sultaniye, el-Müstavab, el-Kâfi'de ve İbn Akil el-Fusûl ve et-Tezkire' debu görüşü benimsemiştir. Çünkü hünnap, ölçülebilen ve saklanabilen bir türdür. Hâşiyetu'l Lebedi, s. 119.

¹⁵⁹ Bir vısk yaklaşık 61,122 kg eşittir. Buna binaen ekin ve meyvelerin zekatı 61,122 x 5=8,610 kg

¹⁶⁰ Erdeb: Mısırdaki bilinen bir ölçü türüdür. Bir erdeb 48 sa'dır. Çünkü bir sa' 24 rub'dur. Bir Rub' ise dört kadehtir. İki kadeh ise bir Sa'dır. Hâşiyetu'l Lebedi, s. 220.

FASIL

Külfetsiz (maliyetsiz) sulanan ekinlerde zekat miktarı onda birdir. Külfetle (maliyet) sulanan ekinlerde ise: onda birin yarısı zekat vardır.

Hububatlarda zekat verilirken hububatların ayıklanmış olması, meyvelerde ise kurutulmuş olması vaciptir. Daha yaşken verilen zekat caiz olmaz, nafile yerine geçer.

İmamın, hurma ve üzüm olgunlaşmaya başladığında verilecek zekat miktarını belirlemesi için tahminde bulanacak bir memur göndermesi sünnettir. Bir tane memur göndermesi yeterlidir. Tahminde bulunacak memurun; Müslüman, emin ve tahminde tecrübeli biri olması şarttır. Memurun ücretini ise meyve sahibi verir.

İmamın, zekat zamanına yakın çıkan malın zekatın almak için zekat memuru göndermesi vaciptir.

Öşür ve haraç, haraç topraklarında bir arada bulunur. Haraç toprakları: güç kullanılarak fethedilen topraklar olup, ganimet olarak paylaştırılmayan topraklardır; Mısır, Şam ve Irak toprakları buna örnektir.

Öşür ve haraç topraklarında, belli bir miktar elde edileceğine dair temin vermek batıldır.

Balda da onda bir alınır. Zekat nisabı ise yüz altmış Irak rıtlıdır.

Gömüde –az dahi olsa- beşte birdir. Kişinin borçlu olması gömü malından zekat vermeyi menetmez.

ESMAN (ALTIN VE GÜMÜŞ) ZEKATI

Altın ve gümüşte zekat miktarı nisab miktarına ulaştığı zaman kırkta bir alınır. Altının nisabı: 85 gramdır. Altın 85 grama ulaştığı zaman kırkta biri zekat olarak verilir.

Gümüşün nisabı ise iki yüz dirhemdir. Zekat nisabına ulaşması için altın ve gümüş bir arada sayılabilir; bu durumda altın veya gümüşten dilediğinden zekat olarak verilebilir.

Takmak için veya ödünç için tutulan mübah süs eşyasında zekat yoktur. Haram olan süs eşyasında, kiraya vermek veya nafaka için tutulan mübah süs eşyasında, nisab miktarına ulaştığı zaman zekat verilmesi vaciptir. Nisab miktarını aşarsa kıymetine göre zekat miktarı hesaplanır.

FASIL

Bir mescidin, altın veya gümüşle süslenmesi haramdır. Erkeklerin, bir miskali geçse bile gümüş yüzük takması mübahtır. Yüzüğü sol serçe parmağına takılması daha faziletlidir. Kılıç kabzası, kemer, zırh ve miğfer gümüşten veya altından yapılması mübahtır. Ancak üzenği, yular ve divitin altın veya gümüşten yapılması mübah değildir.

Kadınlar için, adete binaen bin miskali geçse de altın ve gümüş takması mübahtır. Erkek ve kadınların mücevher, yakut ve zebercetle süslenmesi mübahtır.¹⁶¹

Erkek ve kadının, demir, kurşun ve bakır yüzük takmaları mekruhtur. Akik yüzük takmaları ise müstahaptır.¹⁶²

TİCARET MALLARININ ZEKATI

Ticaret malları; kâr elde etmek amacıyla alınıp satılması için hazırlanan eşyalar-
dır. Bu tür eşyalar üzerinden bir havl geçtikten sonra parasal değeri hesaplanır.

Havlin başlangıcı, ticaret eşyasının kıymeti nisab miktarına ulaşmasıyla başlar. Kıymeti hesaplanırken miskinlere en fayda verecek şekilde altın ve gümüş üzerinden değerlendirilir. Ticaret malının kıymeti nisab miktarına ulaştığı zaman, kırkta birinin zekat olarak verilmesi vacip olur. Malların parasal değeri nisaba ulaşmazsa zekat vacip olmaz.

Aynı durum sarraflar içinde geçerlidir.

Altın ve gümüş kapların kıymeti değil ağırlıkları önemlidir. Aynı şekilde altın ve gümüşte var olan haram işçiliğin önemi yoktur, haram olan işçilik çıkartıldıktan sonra kıymeti hesaplanır. Ticaret için yanında bir mal bulunduran veya veraset yo-

¹⁶¹ el-İnsaf, 3/119: Mezhepte sahih olan görüş budur.

¹⁶² et-Telhîsadlı kitapta da bundan bahsedilmiştir. el-Müntehâ ve el-Müstevabadlı kitaplarda buna değinilmiş ve İbn Temim'de bu görüştedir. el-İknâadlı kitapta ise: "Akik yüzük takmak mübahtır" denilmiştir. Neylul Meârib, 1/252.

luyla kendisine kalan malı, servet olarak edinip ardından ticarete niyet ederse, takı eşyaları dışında sadece niyetle ticaret eşyasına dönüşmez.

Yerden çıkarılan madenlerde, kalıba sokulup tasfiye edildikten sonra nisab miktarına ulaşırsa kırkta bir verilir.¹⁶³

FITIR SADAKASI

Fıtır sadakası, bayramın ilk gecesiyle beraber vacip olur. O gece güneş batmadan önce ölen veya fakirleşen kimseye fıtır sadakası vermesi gerekmez. Güneşin batmasıyla fıtır sadakası zimmete biner.

Fıtır sadakası, bayram günü ve gecesi, kalacağı ev, hizmetçi, binek, giyeceği elbise ve ilim kitapları dışında kendine ve ailesine yetecek ve artacak kadar maişeti olan her müslümana vaciptir.

Kişi, kendisi ve geçimini sağladığı Müslümanların yerine fıtır sadakası vermesi gerekir.

Geçimini sağladığı kimselerin yerine veremiyorsa ilk önce kendi adına verir, sonra eşi, sonra kardeşi, annesi, babası, çocuğu ardından mirastaki sırayı gözetir.

Ramazan ayında gönüllü olarak bir kimsenin geçimini sağlayan kimsenin fıtır sadakasını da vermesi vaciptir. Yiyeceğini üstlendiği ücretli çalışanın adına fıtır sadakasını vermez. Henüz cenin olan çocuğun yerine de fıtır sadakası verilmez.

FITIR SADAKASININ VERİLECEĞİ VAKİT

Fıtır sadakasının verileceği en faziletli vakit, bayram namazından önce verilmesidir. Namazdan sonra vermek mekruhtur. Gücü yettiği halde bayram gününden sonrasına ertelemek ise haramdır. Ertelediği takdirde ise kazasını verir. Bayram gününden iki gün öncesinde fıtır sadakasını vermek caizdir.

Fıtır sadakası için vacip olan miktar, her bir kişi için bir sa' kuru hurma veya kuru üzüm veya buğday veya arpa veya peynirdir.

¹⁶³ Lebediel-Hâşiye(s.125)adlı kitabında: Nakitse kırkta bir, nakit değilse kırkta bir kıymeti verilir.

Habbe ağırlığına denk gelecek şekilde buğday veya arpa ununu fitır sadakası olarak vermekte geçerlidir.

Fitır sadakası için sayılan bu gıdalar olmadığı takdirde bunlar yerine geçecek darı, hünnap ve bakla verilir.

Bir grup insanın bir tek kişiye veya bir kişinin bir grup insana fitır sadakasını vermesi caizdir.

Mutlak olarak zekatın kıymetini vermek caiz değildir.

Kişinin, zekat ve fitır sadakasını satın alması haramdır. Vele ki satın aldığı zekat veya fitır sadakasını başkasından almış olsa dahi fark etmez.

ZEKAT VERME ZAMANI

Adak ve kefarette olduğu gibi kişinin zekatını hemen vermesi vaciptir. İhtiyaç zamanına kadar veya akrabası, komşusu veya farklı bir maldan çıkarma imkanı olsa dahi nisab miktarından çıkarma imkanı olmadığı takdirde ertelemesi caizdir.

Her kim bilerek zekatı inkar ederse, zekat verse bile kafir olur. Cimrilikten ve basite almaktan dolayı vermekten kaçınırsa, zorla ondan alınır ve tazir cezası verilir.

Her kim zekatı verdiğini veya havl zamanının henüz dolmadığını veya nisab miktarına henüz ulaşmadığını veya malının elinden çıktığını iddia etse, yemin ettirilmeksizin söylediği tasdik edilir.

Çocuk ve mecnunun zekatı velisi tarafından verilmesi vaciptir.

Zekat verecek olan kişinin, malından zekatı bizzat kendisi ayırması sünnettir. Zekatı verdiği sırada ¹⁶⁴ اللهم اجعلها مغنما ولا تجعلها مغرا ¹⁶⁵:

demesi, alan kişi ¹⁶⁶ بارك لك فيما ابقى وجعله لك طهورا demesi diye dua etmesi sünnettir.

¹⁶⁴ Allah'ım! Verdiğim zekatı benim için faydalı kıl, zarar kılma!

¹⁶⁵ İbn Mâce, 1797

¹⁶⁶ Allah verdiğin zekattan dolayı ecrini versin, geride bıraktığına bereket versin ve onu senin için temizleyici kılsın.

ZEKATTA NİYET ETMEK

Zekatı veren mükellefin niyet etmesi gerekir. Zekatı vermeden hemen önce niyet edebilir. En faziletli olanı ise zekat veya fıtır sadakası verdiği anda niyet getirmesidir. Tüm malını verse bile mutlak sadaka niyetiyle vermesi yeterli gelmez. Farz olduğuna veya hangi maldan zekat verdiği belirtecek şekilde niyet etmesi de vacip değildir.

Mal sahibi, zekat malını vermesi için Müslüman birin vekil olarak seçtiği zaman, zekat vermeye yakın bir zamanda vekil tayin edilmişse müvekkilin niyet etmesi yeterlidir. Ancak zekat verme zamanı henüz yakın değilse vekille beraber müvekkilde niyet eder.

En faziletli olanı ise her malın zekatının kendi beldesindeki fakirlere verilmesidir. Seferi olacak kadar uzak bir mesafeye verilen zekatın nakledilmesi haramdır ama nakledildiği takdirde de geçerlidir.

Nisab miktarı tamamlandığı takdirde en fazla iki havl önceden zekat vermek sahih olur. Yoksa var olan nisapta iki havlın zekatını vermek sahih olmaz.¹⁶⁷ Önceden verilen zekatın nisabı telef olur veya nisab miktarından eksilme olursa, verilmiş zekat nafiye yerine geçer.

ZEKAT ALMAYA EHİL KİMSELER

Zekat sekiz sınıfa verilir:

1. Fakir: İhtiyacının yarısını dahi bulamayan kişi.
2. Miskin: İhtiyacının yarısını veya daha fazlasını bulan kişi.
3. Zekat memuru¹⁶⁸: Zekat tahsildarı, zekat malını koruyan, zekat katibi veya zekat bölüştüren kişiler.
4. Müellefetü'l Kulûb (kalpleri İslam'a ısındırılmak istenen): Müslüman olması umulan kendi aşiretinde sözü dinlenen kişi veya şerrinden emin olunmak

¹⁶⁷ Örneğin kırk koyunu olan biri, iki yılın zekatı olarak iki koyun verse sahih olmaz. Sadece bir yılın zekatını verebilir. Çünkü iki koyunu vermesi halinde nisap miktarını altına düşer. Ancak verilen zekat kırk koyundan dışında verilse o zaman caiz olur. **Neylû'l Meârib**, 1/262.

¹⁶⁸ Zekat memuru için şart koşulanlar: Müslüman, emin, işini yapabilen ve akraba olmaması gerekir. **Neylû'l Meârib**, 1/263.

istenen kişi veya zekat verilerek imanının artması umulan veya zekat veremeyenlerden zekatı almaya güç yetirenlere vermektir.

5. Mükateb köleler.
6. Borçlu: insanların arasını ıslah etmek için borç alan veya kendisi için borç alıp sonradan zor durumda kalan kimse.
7. Allah yolunda olan gazi.
8. Yolda kalan kimse: Kendi beldesi dışında yolda kalmış kişi.

Zekat memuru dışındakilerin tamamına ihtiyacı kadar verilir. Zekat memuruna ise zengin veya köle dahi olsa ücreti neyse o kadar verilir.

Zekat, haricilere veya bağilere verilse de geçerli olur. Ayın şekilde zorla veya ihtiyari olarak sultan tarafından alındığı takdirde de zekat verilmiş sayılır. Aldığı zekatta adaletli davransın veya davranması fark etmez.

ZEKAT VERMENİN SAHİH OLMADIĞI KİŞİLER

Kafire, köleye, malı veya kazancı çok olan zengine, nafakasıyla mesul olan kişiye, kocaya ve Beni Haşim'e verilen zekat geçerli olmaz.

Bilmeden müstahak olmayana zekat verildikten sonra öğrenilse, verdiği zekat geçerli olmaz. Verdiği zekatı, verdiği süreç içinde nemalanmışsa nemasıyla beraber geri alır.

Fakir zannedip zekat verdikten sonra verdiği kişi zengin olduğu ortaya çıkarsa, zekat geçerli olur.

Kişinin, nafakasıyla mesul olmadığı hala ve erkek kardeşinin kızı gibi akrabaları arasında ihtiyaçları nispetinde zekatını dağıtması sünnettir.

Kişi, geçimini Allah rızası için üstlendiği kişiye zekatını vermesi caizdir.¹⁶⁹

¹⁶⁹ Şeyhul İslam İbn Teymiye bu görüşü tercih etmiştir. *el-İnsaf* (3/261) kitabının sahibi İbn Teymiye'den nakletmiştir.

FASIL

Sadaka, özellikle gizli bir şekilde her yer ve zamanda verilebilir. Komşuya ve akrabaya verilebilir. Akrabaya verildiği takdirde hem sadaka verilmiş hem de sıla-i rahim yapılmış olur.

Maişetini gideremeyecek derecede çok tasaddukta bulunan veya kendine veya alacaklısına zarar verecek şekilde tasaddukta bulunan kişi, yaptığı bu davranışıyla günahkar olur.

Sabırlı olmayan veya sıkıntıya gelemeyen kişinin, kendisine yetmeyecek miktardan fazla tasaddukta bulunması mekruhtur.

Sadakanın minnet edilerek verilmesi, büyük günahlara girer ve verilen sadakanın sevabı batıl olur.

ORUÇ KİTABI

Ramazan hilalinin görünmesiyle bütün Müslümanlara oruç tutmak vacip olur. Aynı şekilde Şaban'ın otuzuncu gecesinde hilalin görünmesine engel olacak bir mani olması halinde, Ramazan orucu niyetiyle ihtiyata binaen oruç tutmaları vaciptir. Ramazan hilalini görmeyenler için başka yerde başkaları tarafından görülmesi oruç tutulması için yeterlidir ve o günün akşamında teravih kılınır. Ama geriye kalan; talak, köle azat etme ve tayin edilmiş bir vaktin dolması gibi hükümler sabit olmaz.

Ramazan ayının hilali, köle veya kadın fark etmeksizin adaletli mükellef bir müslümanın haber vermesiyle sabit olur. Buna binaen geriye kalan hükümlerde sabit olur. Diğer ayların tespiti için ise ancak iki adaletli adamın şahitliği gerekir.

ORUCUN VÜCUBİYET ŞARTLARI

Orucun vücubiyet şartları dördtür:

1. İslam
2. Büluğ
3. Akıl
4. Oruç tutmaya kadir olmak

Yaşlılıktan veya iyileşmesinden umut kesilen bir hastalıktan dolayı oruç tutmaktan aciz olan kimse, orucu yer, her gün için bir müd veya yarım sa' miktarı bir miskini doyurur.

Orucun sıhhat şartı altıdır:

1. İslam
2. Hayız kanının kesilmesi
3. Nifas kanının kesilmesi
4. Temyiz; Temyiz çağına gelmiş bir çocuk, velisi tarafından çocuğun alışması için oruç tutması emredilir, oruç tutmadığı takdirde çocuğu dövmesi vaciptir.
5. Akıl¹⁷⁰; Kişi geceden oruç tutmaya niyet ettikten sonra delirir veya bütün gün baygın olup kısa bir süreliğine ayılırsa; orucu sahih olmuş olur.
6. Her gece niyet getirmek

Kişi, gece vakti kalbinden oruç tutacağını geçirirse niyet etmiş olur. Aynı şekilde kişi geceden ertesi gün oruç tutma niyetiyle yer ve içerse niyet etmiş olur.¹⁷¹

Kişi, akşamdan niyetini getirdikten sonra oruca münafi bir şey yapması niyetine zarar vermez. Aynı şekilde tereddüt etmeksizin niyet getirirken “inşallah” demesinde de bir beis yoktur.

Kişi, Ramazanın otuzuncu gecesinde “Şayet yarın Ramazan’sa oruçluyum, değilse oruçsuzum” diye niyet getirirse niyeti sahih olur, ancak ramazanın girişinde bunu söylerse niyeti sahih olmaz.

Oruçlu kimseye, ikinci fecrin doğmasından akşam güneşin batmasına kadar orucu bozacak her şeyden kaçınması farzdır.

Orucun sünnetler:

1. Oruç açmakta acele davranmak
2. Sahuru ertelemek
3. Hayırlı amelleri arttırmak

¹⁷⁰ Kişinin akıllı olması, orucun vücbiyette şartından olduğu da daha önce geçmişti. **Neylû'l Meârib**, 1/272

¹⁷¹ Şeyhul İslam İbn Teymiye (*el-İhtiyârât*, s:107) der ki: Oruç tutma niyetiyle akşam yemeğini yiyen kimse, oruca niyet etmiş olur. Bu nedenle bayram akşamının yemeği ile Ramazan akşamlarının yemeği arası ayrılır (farklı zamanlarda yapılır).

4. Kendisine sövüldüğü zaman: "Ben oruçluyum"¹⁷² demesi
5. İftarını açarken اللهم لك صمت وعلى رزقك افطرت سبحانك وبحمدك اللهم تقبل مني انك انت السميع العليم^{173 174} duası yapılır.
6. Yaş hurmayla iftar açmak, yaş hurma yoksa kuru hurma, o da yoksa su ile iftar etmek.

ÖZÜR SAHİPLERİ

Özrü olmayan kimselerin Ramazan'da oruç tutmaması haramdır. Hayızlı ve ni-faslı kadınların oruç tutmaması ve masum olan bir kimseyi tehlikeden kurtarmak için orucun bozulması da vaciptir.

Namazı kısaltmanın kendisine mübah olduğu seferiye ve zarardan korkan kişi-nin oruç tutmaması sünnettir.

Gün içinde sefere çıkan bir mukimin, kendi canından veya çocuklarından kor-kan hamile veya emziren kadının oruç tutmaması mübahtır. Fakat hamile ve emzi-ren kadın yalnızca çocuğundan korktukları için oruçlarını yerlerse, çocuğun velisi tarafından her gün için bir miskini doyurması gerekir.

Kafir birisi Müslüman olursa, hayızlı bir kadın temizlenirse, hasta olan kişi iyile-şirse, yolcu olan kişi mukim olursa, küçük bir çocuk ergenliğe girerse ve mecnun olan kimse gün içinde iyileşirse günün kalan kısmını oruçlu geçirmesi gerekir ve o günü de kaza etmesi gerekir.

Ramazan ayında oruç tutmamak için özrü olanların, Ramazan ayı içinde farklı bir oruç tutması caiz değildir.¹⁷⁵

¹⁷² Buhari 1904/ Müslim 160/1151 El Mecde der ki: Ramazan dışında oruçluyken böyle bir şeyle karşılaştığında riyaadan kaçınmak için bu sözü gizlice söyler. Şeyh Takiyyuddin ise mutlak olarak cehren söylemeyi tercih etmiştir. Çünkü hadisin lafzı mutlak olarak gelmiştir. **el-İnsaf**, 3/329; **el-Füru'**, 3/66.

¹⁷³ "Allah'ım! Senin rızanı kazanmak için oruç tuttum, senin verdiğin rızıkla orucumu açtım. Sen her şeyden münezzehsin. Yalnızca sana hamd ederim. Allah'ım! Tuttuğum orucu kabul eyle. Şüphesiz sen, her şeyi işiten ve her şeyi bilensin."

¹⁷⁴ Darekutni, 2/185.

¹⁷⁵ Mesela kaza, adak, nafile ve benzeri oruçları ramazan ayında tutması caiz değildir. **Neylü'l Meârib**, 1/276.

ORUCU BOZAN DURUMLAR

Orucu bozan durumlar on ikidir:

1. Hayız ve nifas kanının akması
2. Ölüm
3. Riddet (dinden çıkma)
4. Orucunu bozmaya azmetmek
5. İftar ettiğine dair tereddüt etmek
6. Bilerek kusmak
7. Dübürden iğne olmak¹⁷⁶
8. Ağza gelen balgamı yutmak
9. Hacamat yapan ve yaptıran
10. Bir kadına birden fazla bakmaktan dolayı meninin akması orucu bozar. Ancak tefekkür ederek veya ihtilamdan dolayı meninin akmasıyla oruç bozulmaz. Aynı şekilde mezinin akmasıyla da oruç bozulmaz.
11. Öpmek, dokunmak, mastürbasyon, ferç dışında kadına direk temas etme sonucunda mezi veya meninin akmasıyla oruç bozulur.
12. Karna veya boğaza veya beyne ulaşan her akıcı ve akıcı olmayan şeyden dolayı oruç bozulur.

Oruçlu bir kimse, beynine ulaşacak bir şeyi kulağına damıtırsa veya caife kısmını tedavi ederken ilaç karnına ulaşırsa veya boğazına ulaşacağını bildiği bir sürmeyi sürerse veya sakız çiğner veya bir yiyeceği tadarken sakızın veya yiyeceğin tadı boğazına ulaşırsa veya iki dudak arasına gelen tükürüğü yutarsa orucu bozulur.

¹⁷⁶ Lebediel-Hâşiye(s.138)adlı kitabında: Şeyhul İslam İbn Teymiye, mutlak olarak iğne yapmanın, me'mume (beynin deri kısmı) ve caife (karın bölümü) bölümüne ilaç vermenin ve boğaza ulaştığını bilsin veya bilmesin göze sürme çekmenin orucu bozmayacağını söylemiştir. el-İnsafadlı kitapta da böyle geçer.

Orucu bozacak her türlü şeyi unutarak veya ikrah altında yaparsa orucu bozulmaz. Oruçlu bir kimsenin boğazına toz veya kasıtsız bir şekilde sinek kaçarsa veya ağzında tükürük toplayıp yutarsa orucu bozulmaz.

FASIL

Her kim Ramazan gününde ölü veya hayvan olması fark etmeksizin ön veya arka taraftan cimada bulunursa, günün kalan kısmını oruçlu geçirmesi gerekir. Cimada bulunan kişi ister ikrah altında yapmış olsun isterse de unutarak yapmış olsun fark etmez. Aynı zamanda o günün kazasıyla beraber kefaret vermesi gerekir.

Cahil ve unutan kimse hariç, isteyerek kendisine cima yapılan kişi de o günün kazasıyla beraber kefaret vermesi gerekir.

Kefaret ise; Mümin olan bir köle azat etmektir. Azat edeceği bir köle bulamazsa iki ay peş peşe oruç tutar. Buna da güç yetiremezse altmış kişiyi doyurur. Buna da güç yetiremezse, diğer kefaretlerin aksine oruç kefareti kendisinden düşer.

Ramazan orucunda, cima ve lezbiyen ilişki dışında orucun bozulmasıyla kefaret gerekmez.

ORUCUN KAZASI

Ramazan'da orucu kaçırın kimse, kaçırdığı gün adedince kazasını tutar. Kazayı hemen tutmak sünnettir. Ancak tutamadığı gün adedince Şaban ayına bırakması halinde Ramazan ayı girmeden kazasını tutması vacip olur.

Ramazan kazası bulunan kimsenin nafile oruç tutması sahih olmaz. Ancak vacip veya kaza orucuna niyet edip sonradan nafile oruca dönüştürmesi halinde sahih olur.

Nafile oruç tutmak sünnettir. En faziletlisi bir gün tutup bir gün tutmamaktır.

Eyyamu'l Biyd orucu tutmak sünnettir. Eyyamu'l Biyd: ayın on üç, on dört ve on beşinci gününe denir. Aynı şekilde Pazartesi ve Perşembe orucu ve Şevval ayında altı gün oruç tutmak sünnettir.

Muharrem ayında oruç tutmak sünnettir. En tekitlisi Aşure orucudur. Aşure orucu senenin kefaretidir. Zilhicce ayının onunda oruç tutmak sünnettir. En tekitlisi Arefe gününde tutulan oruçtur. Bu oruç ise iki senenin kefaretidir.

Recep ayının tamamını oruçla geçirmek, yalnızca Cuma veya cumartesi¹⁷⁷ günü oruç tutmak mekruhtur.

Şek gününde oruç tutmak mekruhtur. Şek günü: Şaban ayının otuzuncu gününde Hilali görmeğe engel bir bulut, toz ve benzeri mani olmadığı halde hilalin gözükmemesidir.

Her iki bayram gününde ve teşrik günlerinde oruç tutmak haramdır.

Nafile oruç tutmaya başlayan bir kimse onu tamamlamak zorunda değildir. Ancak farz bir oruç tutmaya başlayan bir kimse, orucunu nafileye dönüştürmedikçe tamamlaması vaciptir.

¹⁷⁷ Şeyhul İslam İbn Teymiye, yalnızca cumartesi günü oruç tutmanın mekruh olmayacağını söylemiştir. Bununla alakalı hadisin şaz veya mensuh olduğunu söylemiştir. *el-Furû'*, 3/123.

İTİKAF KİTABI

İtikaf sünnettir, nezir (adak) olduğu zaman vacip olur.

İtikafın sıhhat şartı altıdır:

1. Niyet
2. İslam
3. Akıl
4. Temyiz
5. Guslü gerektirecek bir durumun oluşmaması
6. Bir mescitte olması

Cemaatle namaz kılmakla yükümlü olan birisi için itikaf yapılan mescidin, vakit namazlarının cemaatle kılındığı bir mescit olması gerekir.

Mescide ek olarak, avlusu, terası, minaresi ve kapısı mescitten sayılır. Üç mescit¹⁷⁸ dışında itikaf için herhangi bir mescit tayin edilmesi, illa tayin edilen mescitte itikaf etmek zorunlu değildir.

Özürsüz mescitten çıkmakla, çıkmasa bile mescitten çıkmaya niyet etmekle, ferç mahallinden ilişkiye girmekle, ferç dışında direk temas etmekle meni akması, riddet ve sarhoş olmakla itikaf batıl olur.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Mescidi Haram, Mescidi Nebi ve Mescidi Aksa

¹⁷⁹ **el-İknâ**, 1/322:İçki için sarhoş olmazsa veya büyük günahlardan birini işlerse itikaf bozulmaz.

Sayılan sebeplerden biriyle itikafın bozulması halinde herhangi bir zamanla kayıtlananmayan peş peşe adak itikafın yeninden yapılması vacip olur. Ancak itikaf bozulduğu için kefareti gerekmez. Şayet itikaf belli bir zamanla kayıtlanmışsa, bu durumda itikafı yeni baştan yapar, bununla beraber belirlenmiş zamanı kaçırdığından dolayı yemin kefareti öder.

Bevl, gaita, vacip olan bir taharet, necasetin giderilmesi veya Cuma namazı için camiden çıkılması halinde itikaf batıl olmaz. Aynı zamanda getirecek biri olmadığı takdirde yiyecek ve içecek getirmek için de mescitten çıkmak itikafı bozmaz.

Bir mescide gitmek isteyen biri, mescitte kalacağı süre zarfında özellikle de oruçluysa itikafa niyet edebilir.

HAC KİTABI

Hac, umreyle beraber ömürde bir defaya mahsus yapılması vaciptir.

Haccın vacip olma şartı beştir:

1. İslam
2. Akıl
3. Buluğ
4. Tam bir hürriyet; fakat küçük çocuk ve kölenin yaptığı hac sahihtir, ancak İslam haccı ve umresi için yeterli değildir. Vakfeye durmadan önce küçük çocuk ergenliğe girse veya köle azat edilse, ya da vakfeden sonra bu durumlar gerçekleşir de geri dönüp zamanında vakfeye dursa, ifrad haccı veya kıran haccına niyet edip ihrama girmemiş ve kudüm tavafından sonra sa'y yapılmışsa İslam haccı yerine geçer.

Aynı zamanda tavaf yapmadan önce çocuk ergenliğe girse veya köle azat edilirse İslam haccı geçerli olur.

5. İmkan olması; yeterli erzaka ve bineğe sahip olması veya bunları yerine getirecek bir mala sahip olması. Ziyade olarak ihtiyaç duyduğu kitaplar, mesken ve hizmetçisi olması, kendisinin ve ailesinin ihtiyacını giderecek iaşesinin de olması gerekir.

Sayılan bu şartları yerine getiren kimseye, yol güvenli olması halinde hemen hac yapması için çaba harcaması gerekir. Yaşlılık veya iyileşme imkanı olmayan hastalık gibi bir özürden dolayı hacca gitme çabası sarf etmezse, kadın dahi olsa kendi yerine hac ve umre yapacak hür bir naip tutması gerekir. Kişinin naibi ihrama girmeden

önce özü devam ediyorsa naibin yapacağı hac geçerli olur. Kişi naip seçmeden önce ölürse, geride bıraktığı terekesinden onun yerine hac ve umre yapacak birinin tayin edilmesi vacip olur.

Kendi haccını yapmayan birinin başkası adına hac yapması sahih olmaz.

Bayanlar için altıncı bir şart olarak;kendisiyle beraber bayanın ücretini, erzakını ve bineğini temin edecek mükellef olan eşi veya mahremi yanında olması gerekir.

Bayan, mahremi olmaksızın hac yaparsa haram işlemekle beraber yaptığı hac geçerli olur.

İHRAM

İhramı, mikatlarda veya mikatlara gitmeden önce evde giyilmesi vaciptir.

Delilik veya bayılma veya sarhoşlukla beraber giyilen ihram geçerli değildir. İhram geçerli bir şekilde giyildiği takdirde de ancak riddet olması halinde batıl olur. Fakat ihramdan ilk çıkma olmadan önce ferç mahallinden ilişkiye girildiği takdirde ihram fasit olur ama batıl olmaz. İbadetine devam edip tamamlaması gerekir. Bununla beraber kazasını da yapması gerekir.

İhrama girecek kişinin, temettü -ki bu en faziletli olandır¹⁸⁰- veya ifrad veya kıran haccından dilediğine niyet etmekte muhayyerdir.

Temettü Haccı: Hac aylarında kişinin umreye niyet ederek ihrama girip, umresini bitirdikten sonra hac için ihrama girmesidir.

İfrad Haccı: Kişinin hac için ihrama girip, haccını bitirdikten sonra umre için ihrama girmesidir.

Kıran Haccı: Kişini hac ve umreyi beraber yapmak için ihrama girmesidir veya umre için ihrama girip tavafa başlamadan önce haccı da üzerine dahil etmesidir.

Şayet hac için ihrama girer sonra da umreyi üzerine dahil ederse ihramı sahih olmaz.

¹⁸⁰ Şeyhul İslam İbn Teymiye: Kıran haccının, hedy (kurban) götürmesi halinde temettü haccından daha faziletli, temettü haccının ise kurban götürmeyenden daha faziletli olduğunu tercih etmiştir. **Mecmû'ul Fetâvâ**, 26/86

Kişi ihrama girer de genel bir niyet getirirse ihramı sahih olur. Daha sonra niyetini dilediğine sarf eder.

Böyle bir durumdan niyetini sarf etmeksizin amelde bulunursa yaptığı amel lağvıdır (boştur).

Fakat sünnette olan, kişinin bir ibadeti yapmak istediğinde onu belirtmesi ve ona şartlanması gerekir. Ardından şu niyeti getirir: “Allah’ım! Falan ibadeti yapmak istiyorum. Bu ibadetimi bana kolaylaştır ve kabul eyle. Yapacağım ibadetimi birisi engellerse benim ihramdan çıktığım yer hapsedildiği yerdir.”

İHRAMLIYA YASAK OLAN ŞEYLER

İhramlıya yasak olan şeyler yedi tanedir:

1. Erkeklerin mest dahi olsa bilerek dikişli elbise giymesi
2. Çamurla veya bir şeyle kendisini gölgelendirmek için dahi olsa bir adamın başını bilerek örtmesi, kadının ise yüzünü örtmesi. Fakat ihtiyaçtan dolayı yüzünü elbiseyle örtmesi caizdir.
3. Koku koklamaya kast etmek. Koku veren bir şeyi ellemek¹⁸¹ veya tadı veya kokusu belli olacak şekilde yiyecek ve içecekte kullanmak. Her kim unutarak, bilmeyerek veya ikrah altındayken dikişli elbise giyse, koku sürünse veya başını örtse, ona ceza olarak hiçbir şey yoktur. Kişinin bu gibi özürleri ne zaman ortadan kalkarsa, mevcut yasak olan şeyleri izale eder. Aksi halde fidye verir.
4. Burundan dahi olsa bedendeki kıllı almak ve tırnak kesmek.
5. Yenilen vahşi kara av hayvanını öldürmek, ona işaret etmek, öldürülmesi için yardımcı olmak ve yumurtasını ifsat etmek, çekirge ve bit öldürmek. Pire öldürmekte bir beis yoktur bilakis mutlak olarak eziyet verici her şeyi öldürmek sünnettir.
6. İhramlıyken nikah kıymak sahih olmaz.
7. Ferç yoluyla ilişkiye girmek ve ilişkiye davetiye çıkaracak şeyler, ferç mahalli dışında direk temasta bulunmak ve mastürbasyon yapmak. Her türlü ihram-

¹⁸¹ Gül suyunu ellemek gibi.

lıya yasak olan şeyi yapmakta fidye vardır. Ancak bit öldürmek ve nikah kıymakta fidye yoktur.¹⁸² Yumurta ve çekirgede, kıymetleri kadar fidye vardır. Kıl ve tırnakta ise bir miskini doyurmak vardır. iki kıl veya iki tırnakta ise iki miskini doyurmak vardır. İhramlı için zaruretler, yasak olan şeyleri mübah kılmakla beraber fidye de verir.

FİDYE

Fidye, ihram veya Mescidi Harem sebebiyle vacip olur.¹⁸³

Fidye iki kısımdır: Bir kısmı tercihe bırakılmıştır, diğeri ise tertip üzere yapılır.

Tercih kısmı: Giyilen elbise, sürülen koku, başın örtülmesi, vücutta ikiden fazla kılın veya tırnağın koparılması, bakmaktan dolayı meninin akması ve meni akmasızın kadınla cinsi temasta bulunmaktan dolayı verilir. Bu tür durumlar ya bir koyun kurban olarak verilir ya da üç gün oruç tutulur veya altı miskinin doyurulur; her miskin için bir müd buğday veya diğer gıda türlerinden yarım sa' verilmesi arasında kişi muhayyer bırakılır. Yine tercihe bırakılan durumlardan bir tanesi de av cezasıdır; dilerse öldürdüğü hayvanın misli olan bir hayvan keser, dilerse de öldürdüğü hayvan bulunduğu bölgede hayvanın kıymeti ne kadarsa kıymetini verir. Hayvanın kıymetiyle yiyecek alır; her miskine bir müd buğday veya buğday dışındaki şeylerde yarım sa' verir veya her bir miskin için yiyeceği için bir gün oruç tutar.

Tertip kısmı ise; Temettü ve kıran haccı için akıtılan kan, bir vacibi terk etme, hacda muhasara altına alınma, kadınla ilişkiye girme gibi yasak olan şeylerin yapılması halinde; temettü ve kıran haccı yapan ve bir vacibi terk eden kimseye kan akıtması (kurban vermesi) vaciptir. Şayet kurban veremezse veya kurbanın kıymetini vermezse hacdayken üç gün evine döndüğünde ise yedi gün oruç tutar. Hacdayken tutacağı üç günlük orucun en faziletli olanı son gününü Arefe gününde tutmasıdır. Teşrik günlerinde de bu oruçları tutmak caizdir.

Kuşatma/muhasara altında tutulan kişinin ihramdan çıkma niyetiyle bir kurban kesmesi vaciptir. Kesecek kurban bulamazsa on gün oruç tutar sonra ihramdan çıkar. Hacdayken ilk ihramdan çıkmadan önce cinsel ilişkide bulunan kimse, kadınla direk temasta bulunan, mastürbasyonla, öperek, şehvetle dokunarak veya tekrar

¹⁸² Çünkü nikah, ihramdan dolayı fasit bir akittir. Bu yüzden bunda fidye vacip değildir. **Neylül Meârib**, 1/297

¹⁸³ İhram veya Mescidi haremde işlenen yasaklar sebebiyle fidye vermek vaciptir.

tekrar bir kadına bakarak inzal olması halinde, fidye olarak bir deve kesmesi vaciptir. Kesecek deve bulamazsa üçünü hacda yedisini de eve döndüğünde tutmak üzere on gün oruç tutar.

Umrede ise sa'yı tamamlamadan önce umresini ifsad eden kişi, fidye olarak bir koyun keser.

İlk İhramdan Çıkma (Birinci Tahallül): Şeytan taşlama, tıraş olma ve tavaftan ikisi yerine getirmekle gerçekleşir. Bu durumda kadınlarla ilişkiye girmek dışında ihram mahzuratları mübah olur.

İkinci İhramdan Çıkma (İkinci Tahallül): Daha önce sa'y yapmamışsa, sa'yla beraber ilk ihramdan kalanları yerine getirerek gerçekleşir.

AVLANMANIN CEZASI

Hilkat olarak deve, sığır ve koyun gibi hayvanlardan misli olan av hayvanı; örneğin deve kuşu avlamakta, ceza olarak bir deve, yaban eşiği ve inekte ceza olarak bir inek, sırtlanda ise ceza olarak bir koç, ceylan öldürmede ceza olarak bir koyun, yaban faresi ve kertenkelede ceza olarak altı ayını doldurmuş bir oğlak, Arap tavşanı avlamakta ceza olarak dört ayını doldurmuş teke, tavşan öldürmede ceza olarak tekeden küçük bir dişi oğlak, güvercin öldürmede ceza olarak bir koyun vardır. Bir misli olmayan hayvanların avlanmasında ise; kaz, toy, keklik ve turna gibi hayvanların avlanmasında ise ceza olarak kıymeti ödenir.

FASIL

Mekke'de hayvan avlamak haramdır. Burada avlanan hayvanların hükmü ise ihramlıyken avlanmanın hükmü gibidir.

Mekke'de ağaç ve ot koparmak haramdır. İhramlı ve ihramsız kişi bu haramlık hususunda eşittir. Örfi olarak kesilen küçük ağacın tazmini bir koyun kesmekle, daha fazlasında ise bir inek, ot ve yaprağın kesilmesinde ise kıymeti kadar cezası verilir.

Bir deve yerine bir inek kesmek yeterlidir, aksi de böyledir. Yedi koyun yerine bir deve veya bir inek kesmek yeterlidir.

Vacip olan kandan kasıt; kurbanlık olarak yeterli gelen genç (12-14 aylık) koyun, keçi, devenin veya ineğin yedide birini vermesi yeterlidir. Ancak inek ve deveden birini kurban olarak keserse daha faziletlidir. Bu durumda kestiği inek veya devenin tamamı kurban olarak vermesi vacip olur.

HACCIN RÛKÛNLERİ VE VACİPLERİ

Haccın dört rûknü vardır:

1. **İhram;** ihramla beraber niyet getirmektir. Her kim ihram giyerken niyet getirmezse haccı geçerli olmaz.
2. **Arafat'ta vakfeye durmak;** vakfeye durma vakti ise Arefe günü fecrin doğmasıyla beraber başlar, kurban günü fecrin doğmasıyla biter.¹⁸⁴ Her kim bu süre zarfında velev ki oradan geçerken uğrayan biri dahi olsa veya oradayken kalacağı zamanı uykuyla geçirsün veya hayızlı olsun veya oranın Arafat olduğunu bilmesee dahi o kimse vakfe yapmış sayılır ve haccı sahihtir. Ancak kişi sarhoş veya deli veya baygın olursa vakfesi yerine gelmiş olmaz. Şayet insanların tamamı veya büyük bir kısmı sekizinci veya onuncu günü Arafat'ta hatayla geçirirlerse, yaptıkları vakfeleri geçerli olur.
3. **İfaza Tavafı;** ifaza tavafının ilk vakti vakfeye duran kimse için kurban ilk günün gece yarısından başlar, vakfeye durulmamışsa vakfeden sonra başlar, sonu için bir sınırı yoktur.
4. **Safa ve Merve arasında sa'y yapmak**

Haccın vacipleri yedi tanedir:

1. Mikatlarda ihrama giymek
2. Gündüz vakfeye duran kimse için güneş batana kadar vakfeye durmak
3. Kurban bayramı gecesinde, gecenin yarısından sonrasına kadar Müzdelife'de geçirmek
4. Teşrik günlerinde geceleri Mina'da geçirmek

¹⁸⁴ İkinci görüş ise; Arafat'ta vakfeye durma vakti zevalden sonra başlar. Mezhebin bir görüşüdür. Şeyhul İslam İbn Teymiye bu görüşü tercih etmiştir. *el-İnsaf*, 4/29; *Mecmu'ul Fetâvâ*, 26/161

5. Sırayla şeytan taşlamak¹⁸⁵
6. Saçları kazımak yada kısaltmak
7. Veda tavafını yapmak

Umrenin rükünleri üç tanedir:

1. İhram
2. Tavaf
3. Say'

Umrenin vacipleri iki tanedir:

1. Hil¹⁸⁶ bölgesinde ihrama girmek
2. Saçları kazımak veya kısaltmak

Umrenin Sünnetleri ise;

Arefe gecesini Mina'da geçirmek, kudüm tavafı yapmak, ilk üç şavtta reml (hızlı yürüme) yapmak, kudüm tavafında ise elbiseyi koltuk altına almak, ihram giyme sırasında erkeğin dikişli elbiseleri çıkarması, izar giymek, iki temiz rida giymek, ihram giyilmesinden ilk şeytan taşlamaya kadar telbiye getirmek.

Her kim hac veya umreye ait bir rüknü terk ederse, ancak o rüknü yerine getirmekle haccı veya umresi tamamlanır. Her kime bir vacibi terk ederse, ona dem (kurban) gerekir, yaptığı hac ise sahihtir. Her kim bir sünneti terk ederse, hiçbir cezası yoktur.

¹⁸⁵ İlk olarak Hayf mescidindeki şeytanı, sonra Vusta'daki sonra da Akabe'dekini taşlamak

¹⁸⁶ İhramdan çıkmaya da ihramda yasak olan fiillerin serbestlik kazanması sebebiyle hil veya tahallül denilir. Hil kelimesi örfi ve dini kullanımda, Mekke ve Medine haremlerinin dışında ve mikat sınırları içinde kalan bölgeyi ifade eder. (Mütercim)

TAVAFIN SIHHATİNİN ŞARTLARI

Tavafın on bir sıhhat şartı vardır:

1. Niyet
2. İslam
3. Akıl
4. Tavaf vaktinin girmesi
5. Setri avret
6. Necasetten taharet
7. Hadesten taharet
8. Yedi şavtın yapılması
9. Kabe'yi sol tarafa alarak etrafından dönülmesi
10. Gücün yetmesi halinde yürüyerek yapılması
11. Peş peşe yapmak

Tavaf sırasında abdestsizliğin olması halinde baştan yapılır. Aynı şekilde iki şavt arasında uzun bir süre geçmesi halinde de yeniden yapılır. Aradaki mesafe azsa veya namaz için kamet geldiyse veya bir cenaze getirilmişse namaz kılınır. Hacerü'l Esved'den başlayarak kalınan yerden devam edilir.

Tavafın Sünnetleri:

Sağ elle Rüknu'l Yemani'yi istilam etmek, aynı şekilde Hacerü'l Esvedi' istilam etmek, onu öpmek, dua etmek, zikirler çekmek, Kabe'ye yaklaşmak ve tavaftan sonra iki rekat namaz kılmak.

SA'Y'İN SIHHATİNİN ŞARTLARI

Say'ın sekiz sıhhat şartı vardır:

1. Niyet
2. İslam
3. Akıl
4. Muvalat (peş peşe)
5. Gücün yetmesi halinde yürümek
6. Kudüm tavafı gibi sünnet tavaf dahi olsa say'ın tavaftan sonra yapılması
7. Yedi şavt yapılması
8. Safa ile Merve arasını kapsamaması

Şayet Merve'den say' yapılmaya başlansa, yapılan şavt geçersizdir.

Say'ın sünnetleri:

1. Taharet
2. Setri avret¹⁸⁷
3. Tavaf ile say'ın peş peşe yapılması

Kişi dilediği zaman zemzem suyunu içmesi, bedenine ve elbisesine serpmesi sünnettir. Bunu yaparken de şunları söyler: *بسم الله اللهم اجعله لنا علما نافعا ورزقا واسعا* *"Bismillah Allah'ım! Bu suyu bize faydalı bir ilim, geniş bir rızık, susuzluğu ve açlığı gideren, her türlü hastalığa şifa kıl. Bu suyla kalbimi temizle ve kalbimi haşyetinle doldur."*

Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabrini ziyaret etmek, Ebu Bekir ve Ömer (radiyallâhu anhumâ) kabirlerini ziyaret etmek sünnettir.

¹⁸⁷ Lebedîel-Hâşiye'sinde (s.154) der ki: Şayet abdestsiz veya çıplak bir şekilde say' yapılırsa geçerlidir. Lakin setri avret mutlak olarak vaciptir, terk edilmesi halinde günahkar olur.

Allah Rasûlü (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'in mescidinde namaz kılmak müstahaptır. Orada kılınan namaz, diğer yerlerde kılınan bin namaza bedeldir. Mescidi Haram'da kılınan namaz ise yüz bin namaza, Mescidi Aksa'da kılınan namaz ise beş yüz bin namaza eşittir.

İHSAR VE KAZAYA KALANLAR

Kurban bayramında fecir doğduğunda, mahsur (kısıtlama) ve benzeri sebeplerden dolayı henüz Arefe'de vakfeye durulmamışsa, hac farızası kaçmış demektir. Giydiği ihramı umreye dönüşür ayrıca bu umre, İslam umresi (kişinin hayatında imkânı dahilinde en az bir kere yapması gereken umre) yerine geçmez. Dolayısıyla giydiği ihramdan çıkar. Kişiye dem (kurban) gerekir. Kazasını ise bir sonraki sene yapar. Fakat kişi vakfe yapmaktan men edilirse, böylece vaktini kaçırmaksızın ihramdan çıkarsa, kaza yapması gerekmez.

Her kim Kabe'ye gitmekten mahsur bırakılırsa velev ki vakfeden sonra olsa dahi ihramdan çıkma niyetiyle bir kurban keser. Kesecek bir kurban bulamazsa, ihramdan çıkma niyetiyle on gün oruç tutar.

Her kim yalnızca ifaza tavafından mahsur bırakılmışsa, şeytan taşlamış ve saçını da tıraş etmişse, tavaf etmeden ihramdan çıkmaz.

Her kim ihrama gireceği zaman: "Benim, ihramdan çıktığım yer hapsolduğum yerdir" veya "Hastalanır, aciz kalır veya nafakam elimden giderse, ihramdan çıkma yerim orasıdır" diye niyet ederse, ihramdan çıkmak için hiçbir şey yapmaksızın dilediği zaman ihramdan çıkabilir ve kazasını yapmasına da gerek yoktur.

KURBAN

Kurban, sünneti müekkettir. Kişi adak adaması halinde, "Bu Allah içindir" veya "Bu kurbanlıktır" demesi halinde, vacibe dönüşür.

Kurban kesilen hayvanlar arasında en faziletli olan deve, sonra inek sonra da koyun gelir. Bu üçü dışındaki hayvanlar kurban olarak verilmez.

Kişi, kendisi, ev halkı ve ailesi için bir koyun verebilir. İnek ve deve ise yedi kişi adına verilebilir.

Kuzunun kurban olabilmesi için altı ayını doldurmuş olması, keçide ise bir sene-sini doldurmuş olması, inek ve sığırdı ise iki yaşını doldurmuş olması, deve de ise beş yaşını doldurmuş olması gerekir.

Kurban edilen hayvanın boynuzsuz, kuyruksuz, hadım edilmiş, hamile, asli hil-kati kulaksız olması veya kuyruğunun veya kulağının yarısının kesilmiş olmasında bir beis yoktur.

Kurban edilecek hayvanın, açık bir hastalığı olması, göz aydınlığı kaybolacak de-recede bir körlük, gözler olduğu halde görme özelliğinin olmaması, cılız olması, to-pal olması, sağlam olduğu halde yürümeye güç yetirememesi, ön dişlerinin kökün-den çıkmış olması¹⁸⁸, boynuzu kırılmış hayvan, zekeri kesilerek iğdiş edilmiş hayvan ve kulağının veya boynuzunun büyük bölümünün koparıldığı hayvan kurbanlık hayvan olmaya uygun değildir.

KURBANIN HÜKÜMLERİ

Deveyi ayakta, ineği ve koyunu ise sağ tarafına yatırılıp kıbleye çevrilip kesilmesi sünnettir.

Kurbanı keseceği sırada tekbir getirip ¹⁸⁹ اللهم هذا منك ولك ¹⁹⁰ demesi sünnettir.

Kurban kesmenin ilk vakit belde de bayram namazı kılınıyorsa namazdan sonra, namaz kılınıyorsa namaz kılma miktarı kadar bekledikten sonradır. Bundan önce kesilmesi caiz değildir. Kurban kesme, gece gündüz olmakla beraber teşrik günleri-nin ikinci gününün sonuna kadar bekletilebilir.

Bu vakit kaçarsa vacip olan kurbanın kazasını yapar, nafil kurban ise düşer.

Nafil ve kurban olarak kestiği hayvandan yemek sünnettir. Temettü ve kıran haccından dolayı kurban kesen kimsenin de kurban etinden yemesi caizdir. Küçük bir parça dahi olsa kurban etinden tasadduk olarak dağıtılması vaciptir. Fakire kur-

188 el-İnsâf, 4/80: Ashaptan bir grup âlim böyle bir hayvanın kurban için uygun olmadığı söyler. et-Telhisadlı eserin sahibi: "Bu konuda ashabımızdan böyle görüşe rastlamadım. Kıyas yaptığımızda böyle bir hayvanın kurban için uygun olduğu ortaya çıkar. er-Riâyetu'l Kübrâ ve er-Riâyetu's Suğrâ, el-Hâvi's Sağır ve el-Hâvi'l Kebîr, el-Fâik, en-Nazm, Tezkiretu İbn Abdûs, ez-Zerkeşi vediger kitaplarda böyle bir hayvanın kurban için uygun olmadığı geçer. Şeyh Takiyyuddin der ki: İki görüşten en sahih olan görüşe göre bu özelliğe sahip bir hayvan kurban olarak geçerlidir demiştir.

189 Allah'ım! Bu sendendir ve senin rızan içindir.

190 Darimi, 1989

ban etinden verildiği zaman etin mülkiyeti de fakire geçer. Yoksa sadece kurban etinden yedirmek yeterli değildir.

Sünnet olan, kurban etinin üçte birini kesen kişinin yemesi, üçte birinin hediye edilmesi, üçte birinin ise tasadduk edilmesidir.

Kurbanlık hayvanın herhangi bir bölümünün, kılı veya derisi dahi satılması haramdır. Ücret karşılığı olarak kasaba kurban olarak kesilen hayvandan hiçbir şey verilmez. Ancak sadaka veya hediye olarak verebilir.

Kurbana son on gün kala, kurban kesecek olan veya adına kurban kesilecek olan kimseye; kurban keseceği zamana kadar tıraş olması veya tırnağını kesmesi haram olur. Kurban kestikten sonra da saçını kazıması sünnettir.

AKİKA

Akika, maddi durumu kötü dahi olsa yeni evlat sahibi olmuş babaya sünnettir. Erkek çocuk için iki koyun, kız çocuğu için bir koyun kesilir. Bir deve veya bir inek kesiminden bütün olarak verilmesi ancak caiz olur.

Akika kurbanı, yeni doğan çocuğun yedinci gününde kesilmesi sünnettir. Bugünde kesilmezse on dördüncü günde, o günde kesilmezse on birinci günde kesilir. Bundan sonra dilediği vakitte kesebilir.

Kesilen akika kurbanının kanından çocuğa sürülmesi mekruhtur.

Çocuk doğduğunda sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okunur. Çocuğun yedinci gününde saçının kazıtılması, saç ağırlığınca gümüş tasadduk etmesi ve isim verilmesi sünnettir. Allah'a en sevimli olan isimler, Abdullah ve Abdurrahman'dır.

Abdunnebi ve Abdulmesih gibi Allah'ın dışındaki bir varlığa kulluk isnat etmek haramdır.

Harb, Yesar, Mübarek, Müflih, Hayr ve Surur gibi isimler takmak mekruhtur. Melek ve peygamberlerin isimlerini takmakta ise bir beis yoktur.

Kurbanla akika vakti denk gelirse, birini diğeri adına vermek caizdir.

CİHAD KİTABI

Cihad, farzı kifâyedir. Bir kısım insan tarafından yapıldığı takdirde cihad sünnet olur.

Cihad mükellef, sağlıklı, hür, kendisine ve geride bıraktığı ailesine yetecek kadar malı olan, bineceği bir binek ve Müslüman erkeklere farzdır.

Bir gaziye karşılamak değil, teşyi etmek sünnettir. En faziletli nafile ibadet, cihad amelidir. Deniz gazvesi ise cihad sıralamasında en faziletli olanıdır.

Şehitlik, borç dışında tüm günahlara kefarettir. Borçlu bir kimse, ancak alacaklısının izniyle, ebeveyninden biri hür ve Müslüman olan kimse de ancak ebeveynin izniyle cihad edebilir.

Ribat sünnettir. Ribat; cihadda sınırlarda gözcülük yapmaktır. Ribatın en azı bir süreliğinedir, tamamı ise kırk gündür. Ribat, Mekke'de ikamet etmekten daha faziletlidir. Ribatın en faziletlisi de korku anında yapılanıdır.

Müslümanların, kendilerinden iki kat fazla olan kafirler karşısında savaştan kaçmaları caiz değildir. Ancak kafirler Müslümanlardan iki kattan daha fazla olursa o zaman kaçmak caiz olur.

Hicret, kafirlerin ve sapık bid'atçıların hükmünün galip geldiği bir yerde dinini yaşamaktan aciz olan her müslümana vaciptir. Şayet Müslüman, böyle bir yerde dinini yaşamaya kadirse, oradan hicret etmesi sünnettir.

ESİRLER

Kafir esirler iki kısımdır;

Bir kısmı, esir alınmakla köle olanlar. Bunlar; kadınlar ve çocuklardır. Bir kısmı ise sadece esir alınmakla köle olmazlar. Bunlar; ergenlik çağında olan savaşan erkeklerdir. Müslümanların imamı bunlar hakkında; öldürme, köle olarak alma, minnet edip serbest bırakma, mal veya Müslüman esir karşılığında serbest bırakmada muhayyerdir. İmamın en uygun olanı tercih etmesi vaciptir.

Kafirlerden alınan kölelerin, kafirlere para karşılığı satılması uygun olmaz.

Üç sebepten biri bulunması halinde kafir çocuklarından ergenliğe girmeyenlerin İslam'ına hükmedilir:

1. Ebeveyninden birinin Müslüman olması
2. Ebeveynden birinin Darul İslam'da kaybolması
3. Müslüman birinin, ebeveynden birinden çocuğu esir olarak alması.

Şayet zımmi biri, kafir bir çocuğu esir alırsa, çocuk zımminin dini üzeredir veya ebeveyniyle beraber esir alınırsa, çocuk ebeveynin dini üzeredir.

GANİMET

Savaş sırasında düşmandan birini öldüren kimse, öldürdüğü kimsenin elbisesini, süs eşyasını, silahını, üzerinde savaştığı hayvanını, hayvanın üzerindeki eşyalarını alma hakkına sahiptir. Ancak öldürdüğü kimsenin nafakası, hayvanın eğeri, çadırı ve yedekte var olan bineği ganimet malı sayılır.

Ganimet malları, ganimeti hak kazananlar arasında dağıtılır. Ganimetin beşte dördü, ganimeti hak edenler arasında dağıtılır. Melez at üzerinde savaşanlara ganimetten iki pay, Arap atı üzerinde savaşanlara üç pay verilir. At dışında farklı bir hayvan üzerinde savaşıyorsa böyle bir pay verilmez. Bir savaşçının ganimetten pay alabilmesi için şu dört şartı kendinde barındırması gerekir: Buluğ, akıl, hür ve erkek olmak.

Bu dört şarttan birisi olmazsa, ganimetten pay verilmez ancak bağış olarak verilebilir. Beşte dördü paylaştırıldıktan sonra geriye kalan beşte birlik kısmı beş paya ayrılır; bir payı Allah ve Rasûlü için; fey masrafları için harcanır yani Müslümanların maslahatı için kullanılır, ikinci bir payda Allah Rasûlü'nün akrabalarına; Haşimoğulları ve Abdulmuttalib oğulları arasında; erkeğe iki kadına bir pay şeklinde dağıtılır. Bir payda fakir yetimlere dağıtılır, bir payda miskinlere diğer bir payda yolda kalmışlara dağıtılır.

FEY

Fey; kafirlerle savaşılmadan alınan mallardır; cizye, haraç, savaş ehlinin yaptığı ticaretten alınan öşür ve zımmiden alınan öşrün yarısı, Müslümanlardan korkup kaçarken bıraktıkları mallar veya varisi olamayan birinin ölmesiyle geriye kalan mallar gibi şeylerdir.

Fey malı, Müslümanların maslahatı için kullanılır. Sınırların korunması, sınırları koruyanların ihtiyaçları, Müslümanların ihtiyaç duyduğu silah araç ve gereçler, köprü imarı, kadılar ve fakihlerin maaşı gibi önem arz eden yerlerde kullanılır. Şayet fey malından artan olursa zengin ve fakir olan Müslümanlar arasında dağıtılır.

Beytül Mal, Müslümanların mülküdür. Onu telef eden tazmin eder. İmamın izni olmaksızın izinsiz alınması haramdır.

ZİMMET AKDİ

Zimmet akdi, ancak ehli kitaba veya Mecusiler gibi ehli kitap olması muhtemel olan kimselerle yapılır.

Onların tuzaklarından emin olmak için imamın onlarla akit yapması vaciptir. Akit halinde Müslümanlara karşı dört hükmü yerini getirmek zorundadırlar;

1. Bizzat kendi elleriyle küçük düşmüş bir şekilde cizye verirler
2. İslam hakkında yalnızca hayırla bahsetmeleri
3. Müslümanlara zarar verecek bir şey yapmamaları
4. Can, mal ve ırz hususunda onların üzerine İslam'ın hükümleri uygulanır, kendi dinlerinde zina gibi haram olan şeylerde had cezası uygulanır, ancak

içki gibi helal gördükleri şeylerde ise had cezası uygulanmaz.

Kadın, hunsa, çocuk, mecnun, köle, müzmin, kör, piri fani ve inzivaya çekilmiş rahiplerden cizye alınmaz.

Kendilerinden cizye alınanlar, havl döneminden sonra Müslüman olursa, kendisinden cizye düşer.

ZİMMET EHLİNİN HÜKÜMLERİ

Zimmet ehlinden olanların öldürülmesi ve malının zorla alınması haramdır. Müslümanların imamına, onları koruması ve onlara eziyet edenleri men etmesi vaciptir.

Zimmet ehline ata binmek, silah taşımak, yeni kiliseler inşa etmek, yıkılmış kiliseleri yeniden bina etmek, münkeri izhar etmeleri, bayramlarını kutlamaları, haçlarını izhar edip çan çalmaları, kitaplarını cehren okumaları, Ramazan günlerinde açıktan yeme ve içmeleri, içki içmeleri, domuz eti yemeleri yasaklanır. Kur'an okumaları, Kur'an, fıkıh ve hadis kitaplarının ticaretini yapmaları ve Müslümanların binalarından daha yüksek bina yapmaları yasaklanır.

Müslümanlardan ayırt edici elbiseler giymeleri gerekir. Bizim onlara benzememiz ise mekruhtur.¹⁹¹

Ehli zimmet için ayağa kalkmak, meclislerde onlara yer açmak, onlara ilk selamı müslümanın vermesi, günaydın, iyi akşamlar, nasılsın gibi sözler söylemesi haramdır.

Onları tebrik etmek, taziyelerine gitmek ve bayramlarını kutlamak haramdır.

Her kim bir zimmiye selam verse, sonra da onun zimmi olduğunu öğrense "selamıma karşılık ver" demesi sünnettir. Zimmi olan biri, bir müslümana selam verse "ve aleykum" deyip cevap verilmesi gerekir. Bir kafir, hapşıran bir müslümana "yerhamukellah" derse Müslüman da ona cevap verir. Onlarla musafaha etmek de mekruhtur.

¹⁹¹ Haram olduğu söylenir. Nitekim Şeyhul İslam bu görüşü tercih ederek der ki: "Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "Her kim bir kavme benzerse o da onlardandır" sözü her ne kadar kafir bir topluma benzeyen bir müslümanın kafir olduğu anlaşılrsa da bu hadis en azından benzerliğin haram olduğunu gösterir. el-Furû' 1/360

FASIL

Ehli zimmetten biri cizye vermeyi, küçük düşmeyi, İslam'ın hükmüyle hükmonunmayı reddederse veya Müslüman bir kadınla zina eder, bir nikah adı altında onla ilişkiye girerse, haydutluk yaparsa, Allah ve Rasûlü'nü kötü bir şekilde zikrederse, bir Müslüman öldürse veya dinde fitne çıkarmaya kalkışırsa vermiş olduğu zimmet akdi bozulur.

Müslümanların imamı, ehli harptan alınan esirde olduğu gibi burada da muhayyerdur. Yukarda sayılan suçlardan herhangi birini yapan zimminin malını fey olarak alır, eşinin ve çocuklarının zimmet akdi bozulmuş sayılmaz. Şayet suçu işleyen zimmi Müslüman olursa, Allah Rasûlü (*sallallâhu aleyhi ve sellem*)'i sövmüş dahi olsa onu öldürmek haram olur.¹⁹²

¹⁹² **el-Fürû**, 1/287: "İbn Ebu Musa der ki: Allah Rasûlü'ne söven kimse, Müslüman dahi olsa öldürülür." **el-Mustav'ab** velbnu'l Benna **el-Hisâl** bu görüşü zikretmişlerdir. Şeyh Takıyyuddin İbn Teymiye **el-İhtiyârât** adlı eserde (s. 320): "Bu görüş mezhepte sahih olan görüştür."

Ben derim ki: Kitabın musannifi de bu görüşü zikretmiştir. Nitekim "Mürtedin Tevbesi Bölümü"nde der ki: Zındığın tövbesi, dünya hükmünde kabul edilmez. Zındık: Zahirin Müslüman olduğunu gösterip, küfrünü gizleyen kimsedir. Yine defalarca mürted olan, Allah'a ve Rasûlü'ne sövmek kimsenin de tövbesi kabul edilmez..."

TİCARET KİTABI

Alışveriş, şaka yoluyla hariç, alışverişe delalet edecek sözlerle veya “Şu fiyata ekmeği bana ver” gibi alıp vermeyle gerçekleşir.

Ticaretin yedi şartı vardır:¹⁹³

Rıza; ikrah altında olan birinin ticareti sahih olmaz.

1. Rüşt; Mümeyyiz ve sefihin velisi tarafından izin verilmediği müddetçe ticareti sahih olmaz.
2. Ticarete konu olan şeyin mal olması; içki, köpek ve meyyitin ticareti sahih olmaz.
3. Ticarete konu olan malın, satıcının mülkünde olması veya akit sırasında satması için kendisine izin verilmiş olması gerekir; daha sonra sahibi tarafından izin verilse bile, başkasına ait mülkü yetkisiz olarak satan kimsenin (fuzuli) alışverişi sahih olmaz.
4. Ticareti yapılan malın teslim edilmeye gücü olması; yakalama imkanı dahi olsa bir kimseye ait firari ve avare kölenin satılması sahih olmaz.
5. Fiyatın ve fiyat verilen şeyin akit sırasında veya hemen öncesinde ya vasfı bilinmesi veya aynı görülmesi.
6. “Ay başına geldiğinde sana satarım” veya “Zeyd razı olursa sana satarım” gibi bir şarta bağlı değil kesin satış olması gerekir. “Sattım” ve “Kabul ettim inşallah” demek alışveriş için sahih olur.

¹⁹³ Bu şartlardan bir tanesi eksik olursa, alışveriş sahih olmaz. Bu şartlar araştırmayla bilinir. **Hâşiyetu'r Ravd**,4/331

Bir kimse malum ve öğrenilmesi mümkün olan meçhul bir şeyi satarsa, malum olan eşyanın satışı sahih olur. Meçhul olan eşyanın öğrenilmesi imkansız olur da malum olan eşyanın parası belirtilmemişse ticaret batıldır.

TİCARETİN SIHHATİNİN ENGELLERİ

Mescitte alışveriş yapmak ve imam Cuma için minbere çıktığı vakit ezan okunmaya başlandığında Cuma'nın kendisine farz olan kimsenin alışverişi haram olup sahih olmaz. Aynı şekilde farz namazın vakti daraldığında, içki için üzüm veya post satın alan kişinin ticareti, kumar için yumurta, ceviz ve benzeri şeylerin ticareti, fitne sırasında silah ticareti, ehli harbe veya yol kesicilere silah satmak, Müslüman bir kölenin karşılığında hür bırakılmayan bir kafire satılması, Müslüman'ın ticareti üzerine ticaret yapmak haramdır.

Sarih bir rıza olsa bile Müslüman kardeşinin ticareti üzerine ticaret yapmak, Mushaf'ın satılması haramdır. Kendisiyle ilişkiye girdiği cariye iddet süresini beklemeden önce satılması haram olmakla beraber akit sahih olur.

Fasit bir akitle alınmış bir mal üzerinde tasarruf etmek caiz değildir. Gasp edilmiş bir mal gibi fasit bir akitle alınmış bir mal üzerinde tasarrufta bulunması halinde malın kendisi ve ziyadesi tazmin edilir.

TİCARETTEKİ ŞARTLAR

Ticaretteki şartlar iki kısımdır: Sahih olup ticareti sahih kılan, fasit olup ticareti batıl kılar şartlar.

Sahih olan: Paranın tamamını veya bir kısmını erken vermeyi şart koşturmak, rehin şartı koşturmak, garantör şartı koşturmak veya satılan malın niteliğiyle alakalı bir şart koşturmak; örneğin köle alınacaksa mükatep olması veya belli bir işe tahsis edilen köle olması veya kölenin Müslüman olması şartı koşturması, cariye'nin bakire veya hayız görmesi, alacağı hayvanın eşkin gitmesi, bol süt vermesi veya hamile olması, çita veya şahin kuşunun avcı olması şartı koşturması gibi. Şart koşturulan şeyler malda bulunursa ticaret sahih olur. Aksi halde müşteri dilerse alışverişi fesheder veya maldaki bir niteliğin olmaması halinde erş¹⁹⁴ alır.

¹⁹⁴ Erş: Müşterinin, aldığı malda gördüğü bir kusurdan dolayı satıcıdan aldığı tazminata denir. Cinayetler ve yaralamalardan dolayı alınan diyetler bu kabildendir. Çünkü erşler, ortaya çıkan noksanlığı gidermek içindir. en-Nihâye, 1/39.

Satıcının, müşteriye sattığı malın menfaatini belli bir süreliğine istemeyi şart koşması sahihtir. Örneğin sattığı evde bir ay kalmayı şart koşması veya sattığı hayvanın belli bir yere kadar yük bindirmesi gibi. Aynı şekilde müşterinin de satıcıya satın aldığı şeyi taşıması, satın aldığı bir şeyi kırması, dikmesi veya ayırması gibi şeyler şart koşabilir.

FASIL

Fasit ve iptal: karşılıklı satış şartı¹⁹⁵, selef, karz, icare veya şirket şartı koşulması gibi şartlardır

Bir para birimi üzerinden satıp, farklı bir para birimini vermeyi şartı koşması¹⁹⁶ ve buna benzer tüm şartlar fasit ve iptal edicidir. Örneğin kişinin: "... karşılığında kızını bana verirsen..." veya "... karşılığında kızınla evlenirsem..." "... karşılığında köleme veya hayvanıma infakta bulunursa..."

Bir kimse, yer veya kumaş gibi ölçülebilen bir şeyi on metre diye satsa, daha sonra satılan şeyin daha fazla veya daha az olduğu ortaya çıkarsa, alışveriş sahih olur ancak her iki tarafında alışverişi feshetme hakkı vardır.

MUHAYYERLİK

Muhayyerlik yedi kısımdır:

1. **Meclis muhayyerliği:** İki taraf arasında, ikrah altında olmaksızın akit yaptıkları anda bulundukları yerden ayrıldıkları zamana kadar devam eden alışverişi devam etme veya bitirme seçiminin olduğu haktır. Bu hak, muhayyerliğin olmaması üzerine anlaşmadıkları veya ayrılmadan önce muhayyerliği düşürmemeleri halinde sabit olur. Şayet iki taraftan birisi muhayyerliği düşürürse diğerinin muhayyerlik hakkı devam eder. İki taraftan birinin ölmesiyle muhayyerlik hakkı ortadan kalkar. Ancak delirdikten sonra ayıldığı takdirde bu hak hala devam eder. İkale¹⁹⁷ korkusuyla akit yapılan meclisten ayrılmak haramdır.

¹⁹⁵ Örneğin kişinin: Bu elbiseyi bana satman karşılığında sana bu atı satarım demesi gibi.

¹⁹⁶ Örneğin kişinin: Ben sana, karşılığını dirhem olarak vermek şartıyla on dinara bu malı sattım demesi gibi.

¹⁹⁷ Bir akdin, tarafların karşılıklı rızasıyla kaldırılmasıdır.

2. **Şart Muhayyerliği:** İki tarafın veya taraflardan birinin belli bir süreye belirlenen şarttır. Bu hak uzasa bile sahihtir. Fakat muhayyerlik müddeti içinde para ve para karşılığı alınan mal üzerinde tasarruf yapmak haramdır. Akit sırasında mülkiyet hakkı geçer. Her ne kadar şart diğerine ait olsa dahi muhayyerlik süresi içinde ortaya çıkan nema, malın kendisine intikal ettiği kimseye aittir. Fesih hakkı kendisinde bulunduran kimse, karşı tarafın hazır bulunmasına ve rızasına ihtiyaç duymaz. Muhayyerlik zamanı içinde koşulan şart devam edip feshedilmemesi halinde akdin yapılması gerekli olur.

Muhayyerlik, söz ve fiille düşer. Örneğin müşterinin satın aldığı malı vakfetmesi, hibe etmesi, eşyayı satılığa çıkarması, (cariye almışsa) şehvetle dokunması gibi. Şayet muhayyerlik hakkı yalnızca ona aitse yaptığı bu tasarruflar geçerli olur.

3. **Gabn¹⁹⁸ Muhayyerliği:** Bu muhayyerlik, kişinin on dinara denk gelen bir şeyi sekiz dinara veya sekiz dinara denk gelen bir şeyi on dinara alması halinde muhayyerlik sabit olur. Malı almakla birlikte erş gerekmez.
4. **Tedlis¹⁹⁹ Muhayyerliği:** Satıcının, müşteriye malı fiyatından daha fazla satarak aldatmasıdır. Örneğin hayvanın bol sütlü göstermek için hayvanı sağmamak, cariye satımında ise yüzüne makyaj yapmak ve saçını siyaha boyamak gibi. Bu tür hileler yapmak haramdır. Satıcı tarafından kasıtsız bile olsa tedlis olması halinde müşteriye muhayyerlik hakkı doğar.
5. **Hiyarı'l Ayb (Kusur Muhayyerliği):** Müşteri, satın aldığı şeyde cahili olduğu bir kusur bulursa, iade ücreti kendisine ait olmak üzere paranın tamamını geri almak şartıyla satın aldığı malı geri vermekle malı almak arasında muhayyerdir. Bu durumda erş alır. Satıcı sattığı maldaki kusur bilmiyor, müşteriyi kandırmak için gizlemiyorsa, mal da müşterinin yanındayken telef olursa, müşteri malı satıcıya geri iade eder ve parasını geri alır.

¹⁹⁸ Sözlük anlamı "bir şeyi unutmak, gizlemek, yanlış yapmak, alışverişte eksik ödeme ile karşı tarafı aldatmak, eksiklik ve zayıflık" manası gelir. İslam hukukunda ise genelde iki taraflı akitlerde karşılıklar arasındaki, özelde ise satım akdinde satılan şeyle fiyatı arasındaki değer yönünden farklılık ve denksizliği ifade eder.

¹⁹⁹ Sözlükte "bir kimseyi yanıltmak, aldatmak, tehlikeye atmak" anlamında kullanılır. Fıkıh terimi olarak satım, icare vb. ivazlı akitlerde taraflardan birinin ya da onunla irtibatlı üçüncü kişinin söz veya davranışı ile diğer tarafı kasten aldatmasını ifade eder.

Hiyaru'l Ayb geniş bir zamana yayılır, bu şart ancak müşterinin maldan razı olmasıyla düşer. Maldan razı olması da, mal üzerinde tasarrufta bulunması, tecrübesiz bir şekilde malı kullanmasıyla bu muhayyerlik düşer. Yapılan ticaretin feshi için satıcının hazır olma şartı ve bir hakimin hükmüne gerek yoktur. Ticaretin feshedilmesiyle müşterinin aldığı mal, emanete dönüşür.

İki taraf arasında maldaki kusurun her iki taraftan da çıkma ihtimali olmakla beraber kimde çıktığı hususunda ihtilaf olursa ve bir beyyine de yoksa müşterinin sözü yemin etmesiyle beraber kabul edilir. Şayet maldaki kusur, yalnızca (alıcı ve satıcıdan) birinin sözünün doğruluğuna ihtimal ediyorsa, yemin etmeksizin o kişinin sözü kabul edilir.

6. **Malın Niteliğinde Hulf²⁰⁰ Muhayyerilği:** Müşteri, malla alakalı yapılan ni-telemeye veya kısa süre önce gördüğü malda bir değişiklik görürse feshetme hakkı vardır. İki taraf arasında ihtilaf çıkması halinde ise yemin edilir.
7. **Malın değerinde Hulf Muhayyerliği:** İka taraf arasında fiyat konusunda ihtilaf çıkması halinde satıcı: "Ben bu fiyatla değil şu fiyata sattım" diye yemin eder. Müşteri ise: "Ben bu fiyata değil şu fiyata aldım" diye yemin eder. Bunun üzerine anlaşma feshedilir.

FASIL

Mücerret akitle müşteri, malın sahibi olur. Kabz (eline geçmek) olmadan önce mal üzerinde tasarrufta bulunabilir. Mal telef olursa müşteri tazmin eder. Ancak ticarete konu olan mal, tartılan, sayılan veya ölçülen bir şeyse müşteri malı kabzedene kadar telef olması halinde satıcı tazmin eder. Bu özelliğe sahip malda müşteri, malı kabzetmeden önce malı satmak, hibe etmek ve rehin vermek gibi tasarrufta bulunamaz. Müşteri malı kabzetmeden önce semavi bir afetten dolayı mal telef olursa akit fesholur. Satıcının veya yabancı birinin fiiliyle mal telef olursa müşteri akdi feshetmekle akdi devam etme arasında muhayyerdir. Feshetmesi halinde parasını alır, akdi devam etmesi halinde ise maldaki telefin bedelini talep eder. Tüm anlatılanlarda para karşılığında alınan mal ile para aynı şarta tabidir.

200 Verilen sözde, yapılan anlaşmada ve edilen vaadde durmamak.

FASIL

Müstehak ve naibi akit sırasında hazır olması şartıyla ölçülen şeylerin ölçülmesi, tartılan şeylerin tartılması, sayılan şeylerin sayılması ve biçilen şeylerin biçilmesiyle kabz gerçekleşir.

Ölçen, tartan, sayan ve parayı sayan kişinin ücreti satıcıya, nakil ücreti ise malı kabzedene aittir.

Güvenilir ve işinde mahir para sayan kimse, herhangi bir hatayı tazmin etmez.

İki taraftan birinin pişman olması halinde ikale yapılması sünnettir.

RİBA (FAİZ)

Faiz, yenilmeyen şeyler bile olsa her türlü tartılabilen ve ölçülebilen şeylerde gerçekleşir.

Tartılabilen şeyler: Hububat, tohum ve akıcı şeylerde olur. Fakat su, faiz türünden değildir. Meyve türünden olanlar: kuru hurma, kuru üzüm, fıstık, fındık, badem, yabani fıstık, alıç, çiğde, kayısı, zeytin ve tuz.

Ölçülebilen türde olanlar: altın, bakır, demir, kurşun, eğrilmiş keten, pamuk, ipek, kıl, kenevir, mum, zaferan, ekmek ve peynir.

Bunlar dışında kalanlar sayılabilenlerdir; karpuz, acur, salatalık, ceviz, yumurta ve nar gibi yenilebilen şeyler dahi olsa faiz kapsamına girmez.

Endüstrinin vezin türünden yapmış olduğu elbise, silah, fülus (bakır para), altın ve gümüş dışındaki kaplar da faiz kapsamının dışındadır.

FASIL

Kuru hurmaya karşılık kurma hurma gibi tartılan şeylerin satılması veya altına karşılık altın gibi ölçülen şeyler satıldığında bu satış akdi iki şartla sahih olur: miktarlar aynı olacak, akit meclisinden ayrılmadan önce kabz gerçekleşecek.

Altına karşılık gümüş, buğdaya karşılık arpa satılması halinde akit meclisinden ayrılmadan önce kabz gerçekleşmesi şartıyla akit sahih olur. Bu tür alışverişte tefadul (farklı miktarlarda olması) caizdir.

Buğdaya karşılık altın satılması gibi tartılan şeyler, ölçülen şeylere karşılık satılırsa hem tefadül hem de kabz olmadan önce akit meclisinden ayrılmak caizdir.

Ölçülen bilen bir şeyin, aynı cinsten olan bir şeye karşılık satılması²⁰¹, tartılan bir şeyin aynı cinsten olan bir şeye karşılık satılması²⁰² sahih olmaz. Kemikleri çıkartıldığı takdirde et, aynı ölçüde ete karşılık, aynı ölçü olmaksızın hayvan, hayvana karşılık satılabilir.

Yumuşaklık veya sertlikleri eşit olan ribevi (faizin uygulanabileceği) bir un, aynı cinsten bir una karşılık, taze olan ribevi bir ürün, aynı cinsten bir ürünle, kurutulmuş ribevi bir ürün, aynı cinsten bir ürünle, sıkılmış ribevi bir ürün, aynı cinsten bir ürünle, pişirilmiş bir ürün, aynı cinsten bir ürünle kuruluk veya nemliliği eşit olduğu takdirde satılması sahihtir.

Zeytinyağına karşılık zeytin, tahine karşılık susam, peynire karşılık süt, ekmeğe karşılık hamur, gözlemeye karşılık buğday satmak gibi ferin asilla satılması sahih olmaz. Aynı şekilde sümbülünde sertleşmiş tanenin misliyle satılması sahih olmaz. Ancak farklı bir cinsle satılırsa akit sahih olur.

Ribevi bir ürünün, aynı cinsten bir ürünle satılması, bu iki ürünle beraber veya ikinden biriyle beraber farklı bir ürünle satılması; örneğin bir müd hurma ezmesi ile bir dirhemi, misli karşılığında satılması veya bir dinar ve dirhemi, bir dinar karşılığında satılması sahih olmaz. Bir kimsenin "bir dirhemini yarısı karşılığında bir gümüş, diğer yarısıyla da fülus ver" demesi caizdir.

Altına karşılık altın, gümüşe karşılık gümüş verilmesi sayı olarak değil de vezin olarak eşit olduğu takdirde verilmesi caizdir. Tek şart akit meclisinden ayrılmadan önce kabz olması ve alışverişin olduğu günün kıymeti üzerinden verilmesi gerekir.

USUL²⁰³ VE MEYVE TİCARETİ

Bir kimse, bir dârî²⁰⁴ satar, hibe eder, rehin verirse veya bir evi vakfeder, ikrar eder veya vasiyette bulunursa, yerini, binalarını varsa avlusunu ve kendisine bitişik olan evin maslahatı için yapılmış merdiven, raflar, kapılar, gömülmüş variller, dârın içinde mevcut olan ağaçlar, çardaklar, gömü ve taşlarda dahildir. Ancak dârdan ayrı

201 Bir ritl buğdaya karşılık bir ritl buğday satmak gibi

202 Gümüş, bakır ve kurşun gibi

203 Burada kast edilen usul; yer, ev, bostanlar, değirmenler vb şeylerdir.

204 Birkaç evden ve avludan oluşan etrafı örülü eve denir.

olan ip, kova, makara, mobilya ve anahtarlar satışa dahil olmaz.

Şayet satılan şey topraksa, içinde dikilmiş fidan vb. şeyler ve binalar da satışa dahil olur. Ancak hasat edilmemiş ekin içine dahil edilmez. Satılan toprakta var olan buğday, arpa, soğan vb. şeyler bir kereliğine satıcıya ait olur. Satıcı, müşteriye herhangi bir ücret vermeksizin hasat zamanına kadar bekleyen bu tür ürünleri toplar. Ancak satış akdi yapılırken müşteri bu ürünlerin kendisine ait olduğu şartı koşmamış olması gerekir. Aksi halde ürünler müşteriye ait olur. Şayet ürünler birden fazla toplanan ürün cinsindense örneğin taze bitki, bakla vb. veya koparıldıktan sonra tekrar çıkan bir türse örneğin salatalık ve patlıcan gibi, bunların asılları müşteriye aittir. Satış sırasında var olan ürün ve ilk toplama satıcıya aittir. Satıcının çıkmış ürünü hemen toplaması gerekir.

MEYVELERİN TİCARETİ

Hurma ağacı, hurmalar çıkmaya başladıktan sonra satılırsa, hurma toplama zamanına kadar bırakılır ve çıkan hurmalar satıcıya aittir. Aynı şekilde üzüm, incir, dut, nar ve ceviz ağaçlarında da durum böyledir.

Veya satış akdi sırasında kayısı, elma, ayva, badem gibi ürünlerin çiçeği çıkmışsa veya çiçek gibi ürünlerde çiçek zarfı çıkmışsa bunlar da satıcıya aittir. Bundan önce satış olursa çıkacak ürün müşteriye aittir.

Bir kimse ağaç satın aldığı anda, ağacı kopardıktan sonra koparılan yere sahip olmaz.

FASIL

Yerin sahibi dışında, çıkan meyveler olgunlaşmadıkça satılması uygun olmaz, ekinde ise daneleri sertleşmeden yer sahibi dışında satılması sahih olmaz. Bir bahçede satılacak olan meyve ağaçlarındaki meyvelerin bir kısmının olgunlaşması hepsinin olgunlaşması demektir. Hurmanın olgunlaşması; kırmızılaşması veya sırlaşması demektir. Üzümün olgunlaşması; tatlı su ile içinin dolması demektir. Geri kalan meyveler ise yemesi lezzetli olması, olgunluğu gözle görülmesi demektir. Birden fazla defa toplanılan ürünler; salatalık, patlıcan ve acur gibi ürünler adeten yenabilir olgunluğa erişmesi gerekir.

Aslıyla beraber satılmamış veya adeten müşteri toplanması gereken zamandan sonraya ertelememişse toplanmadan önce telef olan meyvelerin tazmini satıcıya aittir.

SELEM²⁰⁵ AKDİ

Selem akdi, bu akde ve satış akdine delalet eden bütün lafızlarla gerçekleşir.

Selem akdinin yedi şartı vardır:

1. Selem yapılan ürünün sıfatları birebir uyması gerekir; tartılabilen bir şeyse ağırlığı, ölçülebilen bir şeyse ölçüsü ve hayvan veya insansa (köle) verilen sayının birebir tutması gerekir; dolayısıyla meyvelerin sayı vererek selem akdi yapılması sahih olmaz.²⁰⁶ Baklagiller, deriler, hayvan baş ve ayakları, yumurta, gümüş veya bakır ibrik gibi baş ve ortaları farklı olan çeşitli kaplar ve benzeri eşyalarda selem akdi yapılmaz.
2. Selem akdi yapılacak ürünün cinsi ve nevi fiyatın farklılaştığı nitelikleriyle beraber belirtilmesi gerekir. Selem akdi yapan kimse, kendisine nitelenen şeyin altında ve cinsin dışında farklı bir nevi alması caizdir.
3. Şer'î ölçülere göre selem akdi yapılacak ürünün kıymetinin bilinmesi gerekir; dolayısıyla ölçü ile alınan bir şeyin tartıyla alınması, tartıyla alınan bir şeyin ölçü ile alınması sahih olmaz.
4. Bir ay gibi adeten belli olan bir müddete kadar selem akdi yapılacak ürünün zimmette olması gerekir.
5. Zamanı geldiğinde genelde mevcut olan bir ürün olması gerekir.
6. Selem akdi yapılacak malın sermaye kıymeti ve uygunluğu bilinmesi gerekir; dolayısıyla belirlenmeyen, inzibat edilmeyen bir üründe selem akdi yapılmaz.
7. Akit meclisinden ayrılmadan önce selem akdi yapılan ürünün sermayesinin (re'sul mal) kabzedilmesi gerekir. Teslim yerinin belirlenmesi zorunlu değildir. Çünkü teslim yeri, akit yerini gerektirir. Ancak meskun olmayan dağ ba-

²⁰⁵ Sözlükte "teslim etmek, teslim olmak, peşin bedelle vadeli mahsul almak" manasına gelir. Fıkıh literatüründe ise nitelikleri belirlenen vadeli malın peşin bedelle satımını ifade eder.

²⁰⁶ Çünkü her birisinin büyüklük ve küçüklükleri farklıdır.

şında, darul harpte veya bir gemide olursa teslim yerinin belirtilmesi gerekir.

Selem akdi yapılan üründe bir kefil veya rehin almak caiz değildir. Şayet tahsili imkansız olursa selem akdi sahibi, sabretme, akdi feshetme veya bedelini alması arasında muhayyer bırakılır. Feshedildiği takdirde re'sul malı geri alır.

Bir kimse başkasının borcunu ödemek ister de alacaklı bunu reddederse, borçlunun bu parayı kabul etmesi gerekmez.

KARZ²⁰⁷ AKDİ

İnsan dışında ticarete konu olan her türlü malda karz caizdir. Karz akdi yapılırken, mal veya borcun niteliği ve miktarı bilinmesi, karz verecek kişinin bağış yapması caiz olan birinin olması gerekir.

Karz akdi, kabulle beraber tamamlanır. Malın kabzedilmesiyle mülkiyet hakkı geçer. Karz veren kimse, verdiği malı geri isteme hakkına sahip değildir. Kendisi için bedel sabit olur. Şayet karz olarak verilen ürün, değer biçilen bir şeyle²⁰⁸ karzı sırasında kıymeti verilir, misli olan bir şeyle²⁰⁹ misli verilir. Bu ürünler kusurlu veya fülus vb şeylerse sultan da bunu yasaklamışsa, karz olarak veren kişiye kıymeti verilir.

Karz verirken rehin ve karz için bir garantör şart koşturca caizdir. Suyu tartı olarak, ekmek ve hamuru adet olarak karz vermek caizdir. Ziyadeyi kast etmeksizin adet olarak geri alınabilir.

Fayda celp eden her türlü karz, haramdır. Bir kimseyi evinde barındırmak veya binek hayvanını ödünç vermek veya birinin adına bir hayır işlemek; şayet bunlar şartsız yapılırsa veya anlaşma olmaksızın birinin adına hayır işlenmişse caizdir.

Karz alan kimse, karz aldığı beldeden farklı bir yerde ödeme yaparda, karzı kendisine götürecektir maddi imkanı da yoksa beldenin ve yolun güvenli olmasıyla beraber karz sahibinin bu imkanı yüklenmesi gerekir.

207 Sözlükte kesip koparmak, karşılık vermek" manasına gelir, terim olarak "geri ödenmek üzere verilen mal veya birine ödünç/borç verme" demektir.

208 Kitap gibi

209 Ölçülen ve tartılan bir şeyle.

REHİN²¹⁰ AKDİ

Rehin akdi beş şartla sahih olur:

1. Derhal vuku bulması,
2. Rehinin hakla veya haktan sonra olması²¹¹,
3. Rehnin, kendisiyle ticaretin sahih olduğu kimseden olması,
4. Rehnin mülkiyetine sahip olması veya rehin verme konusunda kendisine izin verilen kimse olması,
5. Rehnin cinsi, kıymeti ve niteliği malum olması gerekir.

Mushaf dışında satılması uygun olan her şeyin, rehin olarak verilmesi de sahihtir. Satılması uygun olmayan şeylerin, rehin olarak verilmesi de uygun olmaz. Ancak olgunlaşmadan önce meyvenin, daneleri sertleşmeden önce ekinin ve mahrem akrabası olmaksızın kölenin rehin verilmesi istisnadır. Yetim malının fasık birine rehin olarak verilmesi sahih uygun olmaz.

REHNİN KABZEDİLMESİ

Rehin alan kişi rehin malını kabzetmeden önce rehin veren kimse, vazgeçme hakkına sahiptir. Şayet rehin alan kişi malı kabzederse, rehin veren kişinin rehne konu olan ürünü vermesi gerekir. Bundan sonra artık rehin alan kimsenin izni olmadan rehin verenin o malda tasarruf hakkı kalmaz. Ancak köleyi rehin olarak vermişse, azat etme hakkı vardır ancak kölenin kıymetini rehin olarak verir.

Rehinden elde edilen kazanç ve nema bulan rehinde, rehin hükmünde olup, rehin alan kimsenin elinde bir emanettir. Aksi bir şey olduğu takdirde rehin alan kimsenin ihmali söz konusu değilse tazmin etmesi gerekmez. Rehin alan kimsenin rehin malının telefı hakkındaki sözü yeminiyle beraber kabul edilir. Şayet rehin malının bir kısmı telef olursa geriye kalan kısmı tüm hakkıyla beraber rehin olarak

²¹⁰ Sözlükte "devamlı ve sabit olma; elde tutma, hapsedme" manasına gelir terim olarak ise; bir alacak karşılığında teminat işlevi görmek ve gerektiğinde bedelinden bu hakkı tahsil etmek üzere bir malın alacaklı tarafından alıkonulmasını sağlayan akdi veya teminat işlevi gören malı ifade eder.

²¹¹ Haktan önce olması caiz değildir. Çünkü rehin, bir hakkın vesikasıdır. Dolayısıyla şahitlikte olduğu gibi hak sabit olmadan önce rehin vermek caiz değildir. Bu Şafii mezhebinin görüşüdür. **Hâşiyetu'r Rayd**,

kalmaya devam eder ta ki rehin veren kimse borcun tamamını ödeyene kadar.

Borcun zamanı geldiğinde, rehin veren kimse de mürtehin (rehin alan kimse): “borcun zamanı geldiğinde hakkını vermezsem rehin senindir” diye bir şart koşmuşsa, bu şart sahih olmaz. Bilakis rehin veren kimse borcunu ödemesi gerekir veya mürtehinden rehni satması için izin alır veya rehin malının parayla mürtehinden satın alır ki borcunu ödesin. Şayet rehin veren kimse rehin malını satmayı ve borcunu ödemeyi kabul etmezse hapsedilir veya tazir cezası verilir. Hala vermemekte ısrarcı davranırsa hakim tarafından rehin malı satılıp borç ödenir.

FASIL

Mürtehin, kendisine ulaşabilme imkanı olduğu halde rahinin (rehin veren) izni olmaksızın rehin aldığı hayvana binebilir, ihtiyacı ölçüsünde hayvanın sütünden faydalanabilir. Rahin izin verdiği takdirde de dilediği kadar ücretsiz faydalanma hakkı da doğar. Fakat intifayla beraber rehin aldığı malda teminat hakkı doğar.

Rehin alınan malın yiyeceği, barınma ücreti, kaçması halinde geri getirme ücreti rehinin malikine aittir.

Mürtehin, izin alma durumunda olduğu halde rahinden izin almadan rehin aldığı şey üzerinde harcama yaparsa, yaptığı bu harcama bağış sayılır.

FASIL

Mürtehin, işçi, kiracı, müşteri, satıcı, gaspçı, mültekit (yerde bulduğu bir şeyi alan), karz alan ve mudarib gibi herhangi birisi, kendi nefsi arzusu için bir şey alsa ve aldığı malın sahibine geri verdiğini iddia etse, malın sahibi de bunu inkar etse, malı alan kimsenin sözü ancak bir beyyineyle kabul edilir. Aynı durum emaneti verdiğini iddia eden emanetçi, vekili olduğu şeyi müvekkiline geri verdiğini iddia eden vekil, ücret karşılığı çalışan (cuâle) ve vasi'de de böyledir. Ücret karşılığı yapmazlarsa yemin etmeleriyle beraber sözleri kabul edilir.

KEFALET VE DAMÂN²¹²

Damân ve kefalet, hemen, erteleme ve bir zaman tayin etmekle bağış yapması sahih olan kimse tarafından yapılması sahihtir. Hak sahibi, damini ve damin edileni beraber veya dilediğinden birini talep edebilir. Fakat peşin verilmesi gereken bir borcu, belli bir süreye kadar damân etse, sahih olur. Hak sahibi belirlenen zaman bitmeden daman isteyemez.

Para, değerli eşya ve müsaveme²¹³ vechi üzerinden kabzedilen, gasp ve ariye gibi tazmin edilmiş aynların uhdesini²¹⁴ daman etmek sahihtir.

Vedia ve benzeri şeyler gibi damin edilmemiş şeylerin, mükatebe anlaşmasının borcu ve bir kısmının alınması imkansız olan borçların damin edilmesi sahih olmaz.

Damin, borçludan borcu alır da tekrar borçluya geri vermeye niyet etmişse, alacaklı damân ve kaza da ona izin vermemişse bile geri verebilir. Aynı durum kefil ve başkası adına vacip olan bir borcu ödeyen kimse için de geçerlidir.

Borçlu borcundan beri olursa, damini de beri olmuş olur, aksi durumda olmaz. Şayet iki kişi bir kişi adına damin olsalar ve her birisi “senin adına borcu daman ettim” derse, alacaklı her birisinden borcun tamamını talep edebilir. Şayet damanda bulunan iki kişi: “Senin için borca daminiz” deseler, ikisi arasında borç bölüştürülür.

BEDEN İLE KEFALET

Kefalet: Borçlunun bizzat şahsını alacaklıya getirmeyi üstlenmeye denir. Kefale-tin sıhhati için mekfulun (kefil olunan) ve mekfulun leh (kefil olunan, alacağı için kefil bulunan kişi) değil, kefilin rızası itibar alınır. Kefil, ne zaman ki hak sahibine

212 Damân ile kefalet arasında anlam yakınlığı bulunmakla beraber kefaletin daha çok şahıs (nefs), damânın ise mal ile olması dildeki konuluşları bakımından farklı olduklarını gösterir. Zira kefalet genelde, bulunduğu yerden ayrılıp kaybolması mümkün olan şeylere (şahıs), damân ise böyle olmayan şeylere tahsis edilerek kullanılır. Damân, borçlu adına bir şeyin üstlenilmesi, kefalet ise kefil olunan kişinin kendisinin taahhüt edilmesidir.

213 Alıcı ile satıcının özelde fiyat, genelde akdin konusu veya şartları üzerinde pazarlık edip karşılıklı rızaya dayalı olarak anlaşmaları usulüne müsâveme, bu yöntemle yapılan alım satım sözleşmesine ise bey'ul-müsâveme adı verilir. (Mütercim)

214 Sözlükte “taahhüt, anlaşma, güvence, eman” gibi mânalara gelen **ahd** kökünden türeyen **uhde** “riskli durumdan veya böyle bir durumun sonuçlarından sorumlu olmak” demektir. Fıkıhta da uhde “sorumluluk” anlamında kullanılır ve yerine göre bu dinî, hukukî, cezaî, malî sorumluluk olabilir. (Mütercim)

mekfulu (kefil olduğu şeyi) akit mahallinde teslim ederse veya mekful kendini teslim ederse veya ölürse, kefil, kefil olduğu şeyden beri olur.

Kefil için mekfulu getirmesi imkansız olursa, kefil olduğu şeyin tamamını tazmin etmek zorundadır. İki kişinin kefil olduğu şeyde, birisi mekfulu teslim ederse diğer kefil beri olmuş olmaz. Ancak mekful kendini teslim ederse iki kefilde beri olmuş olur.

HAVALE AKDİ²¹⁵

Havalenin beş şartı vardır:

1. İki borcun cins, nitelik, borcun tesviyesi ve süresinin aynı olması
2. Her iki borcun miktarının bilinmesi
3. Muhalün bih (birine havale olunan mal) değil muhalun aleyhin (havaleyi ödeyecek kimse) malının var olması
4. Muhalun aleyhin malına selem akdi yapılması sahih olması
5. Muhalun değil muhilin (bocunu başka bir kişiye havale eden borçlu) rızası olması. Muhalun aleyh borcu ödeyebilecek kadar varlıklıysa, borcunu da erteleyen biri değilse, hüküm meclisine gelme imkanı da varsa; ne zaman bu şartlar yerini bulsa muhil, yalnızca havale yaparak borcundan beri olur. Bu saatten sonra muhalun aleyh iflas etsin veya ölsün fark etmez.

Sayılan bu şartlar yerine gelmezse, havale sahih olmaz. Ancak vekalet olabilir.

SULH AKDİ²¹⁶

İkrar ve inkarla beraber bağışta bulunması sahih olan kimse tarafından sulh akdi ya arda riba illeti üzerine ittifak ederlerse, aynı mecliste ivazın kabzedilmesi şartı koşulur. Şayet yapılan sulh, zimmette olan bir şey üzerine olursa kabz olmadan önce

²¹⁵ Sözlükte "bir şeyi bir yerden başka bir yere nakletme, yönünü değiştirme, değişim ve intikal" manasına gelir. İslam hukukunda ise borcun, bir kimsenin zimmetinden başka bir kimsenin zimmetine nakledilmesini ifade eder.

²¹⁶ Sözlükte "barışma, barış, uzlaşma, anlaşma, barıştirma" manasına gelir. Fıkıh teriminde ise bireyler ve veya toplumlar arasındaki çekişmelerin anlaşmayla sona erdirilmesini veya bu nitelikteki anlaşmayı ifade eder.

bulunulan mekandan ayrılması halinde sulh batıl olur. Mebi'de (satış akdine konu olan mal) var olan bir kusur üzere sulh yapılırsa, mebi'deki kusur hemen zail olan veya verdiği ücretle bir daha dönmeyecek bir kusur olsa bile yapılan sulh sahih olur. Borç veya aynın bilinmesi imkansız olduğu şeyler üzerine sulh yapmak sahih olur. "Borcumu ikrar et, bende sana o borçtan şu kadarını vereyim" derse o da ikrar ederse, ikrar edenin borcu vermesi gerekli olur, ama borcu ikrar edilenin borçtan ona bir şey vermesi gerekmez.

İNKAR ÜZERİNE SULH HAKKINDA FASIL

Müddea aleyh, müddeinin iddiasını inkar eder veya müddea aleyh iddia edileni bilmediği için susarsa, sonra da onunla sulh yaparsa, yapılan bu sulh sahih olur. Yapılan bu sulh, müddea aleyh hakkında ibra, müddei hakkında da bey' olur.

İki taraftan birinin kendisinin yalancı olduğunu biliyorsa, yapılan sulh onun hakkında batıldır. Her kim: "İddiasında bulunduğu mal hakkında benle sulh yap" derse, söylediği bu söz ikrar olmuş olmaz. Yabancı biri, davayı inkar edenin adına sulh yapsa, yapılan bu sulh sahihtir. İnkâr eden sulh yapan yabancıya izin versin veya vermesin fark etmez. Fakat sulh yapan yabancı, inkar edenin izni olmaksızın vazgeçemez.

Bir kişi, bir dar veya benzer bir şey hakkında sulh yapar da sonra ivazın müstahak olduğu²¹⁷ ortaya çıkarsa, alınan dar ikrarla beraber, dava ise inkarla beraber önceki haline döner. Muhayyerlik²¹⁸, şufa²¹⁹, kazf (iftira) haddi²²⁰, içki içen, hırsızlık yapanı serbest bırakılmaları için veya şahitlik yapılmaması için şahitle sulh yapmaları sahih olmaz.

217 Örneğin köle satın aldıktan sonra kölenin hür olduğu veya darı aldıktan sonra o darın başkasına ait olduğu ortaya çıkması gibi.

218 Bey ve icarede.

219 Müşteri, şufa sahibiyle anlaşması.

220 İftira eden iftira ettiği kimseyle.

FASIL

Bir insanın, başkasının toprağından veya avlusundan izinsiz bir şekilde su götürmesi haramdır. Bir ivaz karşılığında bunun üzerine sulh yapabilirler. Komşusunun avlusundan akan sudan hakkı olan kimsenin, sudan faydalanmaması için avlusunu yükseltmesi caiz olmaz.

Bir kimsenin, komşusuna zarar verecek bir şeyi mülkünde yapması; hamam, tuvalet, değirmen, tandır vb haramdır. Komşunun bunu menetme hakkı vardır.

Bir kimsenin, komşusuyla müşterek olduğu bir duvara pencere, kemer, kazık çakması vb. şeyler yapması haramdır. Ancak komşusundan izin alarak yapabilir. Aynı şekilde izinsiz duvara tahta çakması da haramdır. Ancak duvarın yıkılmaması için böyle yapılması istisnadır. Bu durumda komşu zorla ikna edilebilir. Bir kimsenin, sahibinden izin almaksızın bir kimsenin duvarına yaslanabilir, gölgesinde oturabilir ve duvarın lambasının ışığından faydalanabilir.

Bir kimsenin faal olan bir yola, yoldan geçenlere zarar verecek şekilde dükkan kurması, moloz dökmesi, kanal açması, satış tezgahı kurması haramdır. Yola verdiği zararı da tazmin eder.

Aynı durum başkasının mülkünde veya mülkünün hava boşluğunda tasarrufta bulunması veya faal olmayan patika yol açması haramdır. Bir kimse, mülk veya vakıfta müşterek olduğu ortağını, imar etme hususunda icbar edebilir.

Bir ortak, yıkılması korkusuyla müşterek olduğu bir binayı yıkabilir ve bunun içinde bir tazminde bulunmaz. Aksi durumda yani yıkılma korkusu yoksa yıktığı binayı yeniden imar eder. Bir ortak, üzerinde anlaştıkları bir bostanın duvarını bina etmede ihmalkar davranırsa, ihmalkarlığından dolayı bina yıkılırsa, diğer ortağın telef olan meyvelerini tazmin eder.

HACR KİTABI

Hacr²²¹; Malikin malında tasarruf etmesini engellemektir.

Hacr iki çeşittir:

1. Başkasının hakkı için yapılan hacr; müflis, râhin, hasta, köle, mükateb, mürted ve arabulucu (şefi) talep edildikten sonraki müşteri.
2. Kendi nefsi için birine hacr konulması; çocuğa, mecnuna veya sefihe yapılan hacr gibi.

Henüz zamanı gelmemiş bir borç talep edilmez ve hacr konulmaz. Fakat borçlu uzun bir sefere çıkmak isterse, alacaklının borcuna denk gelen bir rehin veya varlıklı bir kefile tevsik edene kadar sefere çıkmayı engelleyebilir.

Borcunu ödemeye kadir bir kimse, alacaklı tarafından talep edilmesi halinde borcunu hemen ödemesi vaciptir. Borcunu ödemeye kadir olduğu halde ödemeyi erteleyip alacaklı şikayette bulunursa, hakimin borcunu ödemesi için emretmesi vaciptir. Ödemeyi reddederse hakim onu hapseder, durumu ortaya çıkana kadar onu hapisten çıkarmaz. Şayet borçlu eli sıkışıkça, hakimin onu serbest bırakması vacip olur. Eli sıkışık olmaya devam ettiği müddetçe ondan borcu talep ve hacr uygulaması haram olur.

Alacaklılar, malı olup da borcunu ödemeyen kimseyi hakime şikayet edip ona hacr uygulamasını talep etseler, hakimin onları icabet etmesi vaciptir. İflas eden kimseye uygulanan hacri izhar etmek sünnettir.

²²¹ Sözlükte "engellemek, yasaklamak, kısıtlamak" manasına gelir. İslam hukukunda ise kişinin sözlü tasarrufunun hukuki geçerliliğinin engellenmesini ifade eder.

FASIL

Hacrin dört hükümden oluşan faydası vardır:

1. Alacaklıların hakkının mala taalluk etmesi; dolayısıyla borçlunun malı üzerinde köle azat etmek dahi olsa tasarruf etmesi sahih olmaz. Şayet satın almak veya ikrar etmek gibi zimmeti altında bir tasarrufta bulunsa sahih olur. Hacr bittikten sonra satın aldığı veya ikrar ettiği şeyin parası talep edilir.
2. Bir kimse, (iflas eden kimseye) daha önce sattığı veya karz olarak verdiği malı görse, onu almaya daha hak sahibidir. Ancak şu şartlarla; hacr olduğunu bilmemiş olması, müflisin henüz hayatta olması, aynın ivazının tamamının zimmetinde olması, aynın tamamının mülkünde olması, aynın hiçbir değişikliğe uğramadan olduğu hal üzere kalmaya devam ediyor olması, ona hiçbir ziyade veya hiçbir eksiklik yapılmamış olması, ayna başkasının hakkı taalluk etmiyor olması gerekir. Bu sayılanlardan herhangi birisi aynda mevcut olursa, o aynı geri istemekten imtina eder.
3. Hakimin, borçlunun borç cinsinden olan malını paylaşması, borç cinsinden olmayan malını ise satması gerekir. Alacakları nispetinde alacaklılara taksim eder. Alacaklıların, kendilerinden başka alacaklı olmadıklarını beyan etmeleri gerekmez. Taksimden sonra zamanı gelmiş bir borcun sahibi çıkarsa, hakim her alacaklının payından payı nispetinde geri alır. Hakim bunları yaparken, iflas eden kimsenin ihtiyaç duyduğu bir mesken, hizmetçi, kendisiyle ticaret yapacağı malı, mesleğine ait alet edevatı bırakması, kendisine ve ailesine yetecek kadar yiyecek, içecek ve giyecek bırakması vaciptir.
4. İflas eden kimseden malını talep etmeyi kesmek; bir kimse hacri bildiği halde müflise bir şey satar veya karz olarak vermişse hacr bitene kadar ona alacağını isteme hakkına sahip değildir.

VELAYET

Bir kimse malını küçük çocuğa, mecnuna veya sefihe verse, bunlarda malı telef etseler malı tazmin etmez. Her kim bu üç sınıftan birinin malını alır da telef etse tazmin eder. Tazmin ettiği malı bu üç sınıftan birinin velisi alır. Yoksa bunların malını muhafaza için alsa, malı muhafaza konusunda gevşek davranmaksızın elinde olmadan mal telef olsa tazmin etmez. Gasp edilmiş bir malı sahibine vermek için alıp da sonradan telef olması gibi.

Her kim sefih veya mecnun olarak buluğ çağına girse, sonra da akıllansa ve rüş sahibi olsa, üzerindeki hacir kalkar ve malı kendisine teslim edilir. Ancak bu durumdan önce malı kendisine teslim edilmez.

Erkeğin ergenliğe girmesi üç durumdan birinin gerçekleşmesiyle olur; meninin gelmesi, on beş yaşının doldurulması veya tenasül uzvunun etrafında kılların çıkmasıyla.

Bir kızın ergenliği ise yukarda sayılanlara ek olarak hayız kanı görmesiyle de ergenliğe girmiş olur.

Rüş ise; malı ıslah etmek ve kendisine fayda vermeyen şeylerden korumaktır.

VELİNİN TASARRUFLARI

Fasık dahi olsa efendi, kölenin velisidir. Küçük çocuğun, sefih veya mecnun olarak ergenliğe girenin velisi babasıdır. Baba yoksa vasisi, o da yoksa hakim onların velisidir. Hakim de yoksa güvenilir biri hakimın yerine veli olur.

Velinin şartları: rüş sahibi olması ve zahiren dahi olsa adaletli olmasıdır.

Dede, anne ve diğer akrabaların veli tarafından vasiyet edilmediği müddetçe veliliği yoktur.

Küçük çocuk, mecnun ve sefihin velisinin, bunların malındaki payı kadar ve bir maslahat için tasarruf etmesi dışında mal üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunması haramdır.

Bu üç sınıfın satım ve alımda bulunması, köle azat etmesi, malını vakfetmesi veya ikrarda bulunması sahih değildir. Fakat sefih, haddi, nesebi, boşanmayı veya kısısı ikrar ederse sahih olur ve ikrarı geçerlidir.

Bir malı ikrar ederse, hacir üzerinden kalktıktan sonra ikrarı kabul edilir.

FASIL

Velinin, ihtiyacı olması halinde velisi olduğu kimsenin malından misli ücretle kendisine yetecek kadar yiyebilir. İhtiyacın dışında malından yemesi ise hakimın kendisi ve eşi için tayin ettiği miktarı yiyebilir. Bir evde tasarruf hakkına sahip olan her kes sahibinin izini olmaksızın zarar vermeyecek şekilde tasaddukta bulunabilir;

örneğin bir ekmek ve benzeri şeyleri tasarruf etmesi gibi. Ancak koca bunu da yasaklaması halinde veya cimri olması halinde bu tür şeylerinde tasadduk edilmesi haramdır.

VEKALET²²²

Vekalet, bir insanın tasarrufta bulunması caiz olan bir insana; akit, fesih, talak, rica, mükatebe, tedbir, sulh, zekat, adak ve kefaretin ayrıştırılması, hac ve umre gibi niyabetin (temsil) caiz olduğu şeylerde yetki vermesidir.

Niyabetin caiz olmadığı; namaz, oruç, yemin ve hadesten taharet gibi şeylerde vekalet olmaz.

Vekalet: hemen, bir şarta bağlı, bir zamanla kayıtlı ve söz ve fiilin delalet ettiği her şeyle yapılabilir. Vekaletin şartı ise; vekil tayin (tevkil) etmektir. Vekilin, vekaletle tayin edildiğini bilmesi şart değildir.

Vekalet, vekilin müvekkilin malının tamamında yada dilediği kadarını satmasında, müvekkilin tüm haklarını talep etmek ve tüm haklarından beri etmek veya dilediği haklardan beri etme hakkına sahiptir. Müvekkil, vekili tevkil ederken: “Her türlü az ve çok şeyde seni vekil tayin ettim” demesi sahih olmaz. Buna mufavada (iş birine havale etmek)²²³ denir.

Vekilin, aciz kaldığı durumlarda tevkil hakkı vardır. Ancak müvekkilin izni olmadan, fakir veya yol kesiciyle anlaşma yapması, müeccel olarak, bir menfaat veya tek-lif karşılığında veya bir yabancı para birimiyle satışta bulunma hakkı yoktur.

VEKALETİN BÂTİL OLDUĞU DURUMLAR

Vekalet şirket, mudarebe, müsâkât, müzâraa, vedia ve cuâle: her iki tarafında fes-hetme hakkı olduğu karşılıklı iki tarafın yapmış olduğu caiz akitlerdir. Tüm bu akit-ler, iki taraftan birinin ölmesiyle, delirmesiyle, sefih olduğundan dolayı hacir kon-masıyla batıl olur.

222 Sözlükte “birine güvenmek, bir işi güvenilir birine bırakmak” anlamında kullanılır. Fıkıh literatüründe ise bir kimsenin birine kendi adına hukuki işlem yapma yetkisi vermesini ve bu yetkiyi ifade eder.

223 Fıkıh terimi olarak ortaklık süresince sermaye, kar zarar paylaşımı ve tasarruf ehliyeti yönünden eşitliğin korunması şartıyla ortakların birbiriyle hem vekalet hem kefalet ilişkisi içinde bulunduğu şirket tipini ifade eder.

Vekalet, nikahta vacip olduğu gibi vekil ve müvekkilde bir fasıklık meydana geldiği zaman müvekkilin iflas etmesiyle hacir uygulanması, mürted olması ve hür olması konusunda tevkil edilmiş bir köleyle mükatebe anlaşması veya müdebber anlaşma yapmasıyla, talakına tevkil edilmiş karısıyla ilişkiye girmesiyle, vekil ve müvekkilden birinin vekaletten vazgeçtiğine delalet eden herhangi bir şeyle batıl olur.

Vekil, bilmediği halde müvekkili tarafından azletmesiyle veya müvekkilinin ölmesiyle azlolar. Azlolduktan sonra vekilin elindeki şeyler emanete dönüşür.

FASIL

Vekil, bir ürünü semeni misl'in veya müvekkilinin o ürün için tayin ettiği fiyatın altında bir fiyatla satsa veya müvekkilin alınması için takdir ettiği bir fiyattan daha yüksek bir rakamla veya semeni misl'den daha yüksük bir rakamla bir ürünü alsa, bu alışveriş sahih olmakla beraber satış yaparken eksik kısmı, alırken de fazla olan kısmı tazmin eder. Müvekkil, vekiline bir ürünü Zeyd'e satmasını söylediği halde, başkasına satarsa sahih olmaz.

Ürün sahibi tarafından birine, bir ürün verip ona muayyen birine ürünü yapması için vermesini emreder, adamda o ürünü verdikten sonra unutursa adamın bunu tazmin etme zorunluluğu yoktur. Şayet ürün sahibi mutlak olarak birine vermesini emrederde, adam tanımadığı birine verse sonra unutsa tazmin eder.

Vekil, emin olandır; aşırıya kaçmaksızın telef ettiği şeyi tazmin etmez. Telef ettiği şey hususunda ifrata kaçmadığına dair yemin etmesiyle sözü kabul edilir. Aynı şekilde müvekkili tarafından bir ürünü müeccel veya yabancı para cinsiyle (beldede kullanılan asli para dışındaki para) satmasını söylemesi halinde vekilin sözü kabul edilir.

Vekil, müvekkilin mirasçılarına veya müvekkilin kendisine (tevkil edilen şeyi) verdiğini iddia etse, bunu da bir maaş karşılığında yapmışsa sözü kabul edilmez.

Bir kimsenin borcu varsa, bir insanda o borcun sahibi tarafından borcu almak için vekil tayin edildiğini iddia etse, borçlu kimse onu tasdik etse dahi borcu ona vermek zorunda değildir. Talepte bulunan kişi müvekkilinin öldüğünü, kendisinin de onun varisi olduğunu iddia etse, borçlu ona vermek zorundadır. Borçlu onu yalanlayıp, o kişinin varis olup olmadığını bilmediğine dair yemin etse borcu ona vermez.

ŞİRKET (ORTAKLIK) KİTABI

Şirket²²⁴ akdi beş kısım olup, tasarrufta bulunması caiz olan bir kimse tarafından tümünün yapılması caizdir:

Birinci kısım; İnan ortaklığı: İki veya daha fazla kişinin ticaret yaptıkları bir malda iştirak etmeleridir. Kar payında ise üzerinde anlaştıkları şekilde aralarında bölüştürülür.

İnan Şirketin şartları dörttür:

1. Sermayenin (re'sul mal), cinsler aynı olmasa da²²⁵ re'sul malın altın ve gümüş olması gerekir.
2. Üzerinde anlaştıkları her iki malın malum olması gerekir.
3. İki malın hazırda bulunması gerekir. Ortaklığın sıhhati için iki malın birbirine karıştırılması ve üzerinde tasarruf etme izni olması şart değildir.
4. İki ortağın da kardan belli bir pay şart koşması gerekir. İster iki tarafın şartı koştuğu malın miktarı kadar olsun, daha az veya daha çok olsun fark etmez.

Bu şartlardan birisinin bulunmaması halinde ortaklık fasit olur. Fasit olması halinde ise kar payı, şart koştukları kadar değil ortaya koydukları mal kadardır. Fakat her iki tarafta, ortağına çalıştığı işinin yarı ücretini geri öder.

Sahihliğinde damanı olmayan her akdin, fasitliğinde de damanı yoktur. Ancak aşırılık, ifrat gibi durumlar istisnadır; Şirket, Mudarebe, vekalet, vedia, rehin ve hibe

²²⁴ Sözlükte "bir şeye katılmak, onda pay sahibi olmak" manasında kullanılır. Terim olarak iki veya daha çok kişinin sermaye, emek yahut itibarlarını birleştirerek meydana getirdiği ortaklık yanında bir mal, hak veya menfaate müştereken malik olmasını ifade eder.

²²⁵ Bir ortak altın diğeri ise gümüş verebilir.

gibi durumlarda olduğu gibi.

Her iki ortağın, ortaklıkta var olan payı üzerinde dilediği gibi alması, satması, vermesi, talep etmesi, muhasemede bulunması hakkı vardır.

MUDAREBE ORTAKLIĞI

İkinci kısım; Mudarebe: Bir kimsenin (malik) malını, ticaret yapması için birine (amil) vermesidir. Aralarındaki karı ise anlaştıkları şekliyle paylaşırlar.

Mudarebenin üç şartı vardır:

1. Re'sul malın basılmış altın ve gümüş olması.
2. Re'sul malın malum ve muayyen olması gerekir. Mudarebe akdinin sıhhati için re'sul malın akit meclisinde kabzedilmesi ve kabul edilmesi şartı yoktur.
3. Amil için kardan bir pay şart koşmaları.

Bu şartlardan bir tanesi yoksa mudarebe anlaşması fasit olur. Amile ise ücreti misil (çalıştığının karşılığı) verilir. Ortaya çıkan kar veya zarar ise malike aittir. Rabbul mal (mal sahibinin) özgür bıraktığı bir köleyi amilin satın alma hakkı yoktur. Amil, Rabbul malin köleyi hür bıraktığını bilmediği haled böyle bir şey yapması halinde, köleyi azat eder ve köleyi almak için harcadığı parayı da tazmin eder.

Mudarebe anlaşmasında amile nafaka verilmez. Ancak şu şartla ki şayet anlaşma yaparken şartı koşulmuşsa veya Rabbul mal ve amil ihtilaf ederse, amile örfe uygun olarak yiyecek ve giyecek olarak nafaka verilir.

Amil, karın ortaya çıktığı gözükmesiyle beraber malik gibi paylaşma olmadan önce kardan hissesine düşene sahip olur. Ancak Rabbul maldan izin almadan önce kardaki hissesini alamaz. Mudarebe anlaşması feshedildiği takdirde, mal da araz²²⁶ niteliğinde ise Rabbul malde, malikin almasına razı ise Rabbul mal, mala kıymet takdir eder ve amile hissesini verir. Rabbul mal razı olmazsa, amil malı satar ve elde ettiği semeni kabzeder.

Amil emin olandır, re'sul malın miktarında, kar olup olmamasında, karı ikrar etmiş olsa bile zarar ve malın helak olmasında önün sözü itibar alınır. Amile şart koşmuş olduğu miktar hususunda malikin sözü kabul edilir.

²²⁶ Altın ve gümüş para dışında kalan mal türlerini ifade eden fıkıh terimi

VÜCUH ORTAKLIĞI

Üçüncü kısım Vücu²²⁷ Ortaklığı: Malı olmayan iki kişinin, insanlardan almış oldukları şeyleri zimmetlerine almaları halinde elde ettikleri karda ortak olmalarıdır. Milk²²⁸ ve kar, şart koştukları gibi olmakla beraber, zararda milk miktarı kadar olur.

Dördüncü kısım Ebdan²²⁹ (bedenler) Ortaklığı: iki şekilde olur; bedenleriyle temellük ettikleri ot toplama, odun toplama ve avlama gibi mübah şeylerde ortak olmaları veya çalışmalarıyla zimmetlerine temellük ettikleri şeylerde ortak olmalarıdır.

Beşinci kısım Mufâvada Ortaklığı: Her bir ortağın diğerine satın alma, zimmettekini satma, mudarebe, tevkil, rehin verme ve malı beraberinde götürmesine yetki verdiği ortaklık türüne denir.

Kendisiyle çalışması için çalışma ücretinin bir kısmı karşılığında hayvan veya köle verebilir. Aynı şekilde elbise dikimi, ip eğirmek, ekini hasat etmek, kölenin emzirilmesi ve ödemenin tahsil edilmesinde belli bir kısmından ücretini ödeyebilir.²³⁰

Hayvan, ayakkabı ve benzeri şeyleri, bunlarla uğraşan kimseye belli bir süreliğine bir kısmını vermek sahihtir.²³¹ Elde edilen nema ise ikisine aittir. Ancak anlaşma süt, nesil, yün ve bal gibi nemanın bir kısmında olursa caiz olmaz. Bu durumda amile ücreti misl verilir.

MÜSAKAT ORTAKLIĞI²³²

Müsakat, meyve ağacının meyvesinin bir kısmına karşılık bakımını yapması için birine vermektir. Şu şartla ki verilen ağacın belli bir ağaç olması, yenilebilen meyvesinin olması ve ağacın meyvesinden belli bir kısmının amile vereceğine dair şart ko-

227 Sözlükte "yüz, itibar" anlamında kullanılır. Fıkhi terim olarak; sermayesi bulunmayan iki veya daha çok kişinin ticari tecrübe ve itibarlarını öne çıkarıp belli bir iş yapmak üzere kurdukları ortaklığı ifade eder.

228 Aynî hak olan mülkiyet yanında sınırlı aynî hakları da (irtifak, rehin vb) ifade eden bir terimdir.

229 Emeğe dayalı iş ortaklığı anlamında İslam hukuku terimi

230 **el-Muğnî:** Bir kimse, gömlek yapması için terziye elbise verse, onu satıp elde edeceği kardan terzinin hakkını verse caizdir.

231 Örneğin hayvanın dörtte birini veya altıda birini vermek gibi

232 Sözlükte "hayvana veya bitkiye su vermek" manasında kullanılır. Fıkıh terimi olarak çıkacak ürünü belli bir oranda paylaşmak üzere meyve bahçesi veya üzüm bağı sahibiyle bunların bakım ve sulamasını üstlenecek işletmecisi arasında yapılan sözleşmeyi ifade eder.

şulması gerekir.

Müzaraa Akdi: Yeri ve taneleri, çiftçiye vermektir. Şu şartla ki yenilebilen bir cins olmasa bile tohumun cinsi ve miktarı belli olması, tohumun toprak sahibi tarafından olması ve amile belli bir kısmının verilmesinin şart koşulması gerekir. Toprağın, tohumun ve ekim için kullanılacak ineğin bir kimse tarafından, işi yapanın da diğer bir kimse tarafından olması uygundur.

Şayet bu şartlardan biri yoksa müsakat ve müzaraa akdi fasit olur. Meyve ve ekin sahibinin, amile ise ücreti misil verilir.

Meyve çıkmadan önce amil akdi fesheder veya kaçarsa ona hiçbir şey yoktur.

Meyve çıktıktan sonra anlaşması feshedilirse, şart koştukları şekliyle meyve iki taraf arasında bölüştürülür, ancak amilin meyvelerin bakım ve büyüme gibi işlerini tamamlaması gerekir.

Meyveyi ağaçtan toplamak, meyve sahibi ve amilin görevi olup hisseleri nispetince toplarlar. Şart koşulmadığı müddetçe sultana verilen masraf örfe göre iki tarafa dağıtılır. Şayet şart koşulmuşsa şarta tabi olunur.

İCARE²³³ AKDİ

İcare akdinin üç şartı vardır:

1. Menfaatin belli olması
2. Ücretin belli olması
3. Eczaları dışında ifa edilen menfaatin mübah olması²³⁴; dolayısıyla yapılan iş karşılığında bir fiyat takdire edildiğinde aynı baki kalmakla beraber kendisiyle intifa mümkün olan her şeyle icare yapılabilir. Ancak iki durum olması gerekir; yapılan iş karşılığında bir fiyat takdir edilebiliyor olması gerekir; örneğin belli bir yükün binekle taşınması gibi. İkincisi zannı galipçe aynın baki kalmaya devam ettiğini inanılacaksa uzun sürse dahi belli bir zamanla icarenin süresinin takdir edilmesi.

²³³ İslam borçlar hukukunda menfaatin ücret karşılığında temlik edilmesini konu alan, günümüz kira, iş ve kısmen de istisna' akdine tekabül eden akid türüdür.

²³⁴ Aynı var olduğu halde kendisiyle faydalanılmayan bir şeyin icaresi sahih olmaz; yiyecek, içecek vb şeyler gibi

İcare iki kısımdır:

Birincisi: Ayna yapılan icare; İcare yapılacak şey mevsufsa (nitelenmiş), selem akdinin özellikleri ve icare edilecek hayvanın seyrinin nasıl olacağına bakılır. Ancak seyrin yapılacağı hayvanın erkek, dişi veya çeşidine bakılmaz.

İcare edilecek ayn muayyense, aynın ne olduğunun ve teslim etme kudretinin olduğunun bilinmesi şart koşulur. Aynı zamanda Mucir'in (kiralayan) aynın menfaatine malik olması (üzerinde tasarruf yetkisi olması), hür, vakıf ve ümmü'l veled (sahibinden çocuk getiren cariye)²³⁵ dışında malın satılabilen bir mal olması ve icare yapılan aynın kendisinden kastedilen menfaati kapsamaması gerekir. Dolayısıyla taşıma yapması için müzmin bir hayvanın ve ekinin elverişsiz bir arazide yapılması sahîh olmaz.

İkincisi: Akdin, zimmetteki bir menfaate yapılmasıdır. Burada da menfaatin değişmeyen bir vasıfla olması şart koşulur; örneğin dikilecek bir elbisenin belirlenen nitelikte dikilmesi veya yapılacak bir duvarın uzunluğu, genişliği, yüksekliği, ne tür bir malzemeden yapılması gerektiği belirtilmesi gibi, ayrıca işin bitmesi için takdir edilen müddet ile yapılacak işin bir araya getirilmemesi gerekir; örneğin verilen elbisenin bir günde bitirilmesi gibi²³⁶

Yine şartlardan bir tanesi de yapılan işte, çalışacak kişinin Müslüman olma şartının koşulmamasıdır. Dolayısıyla ezan, kamet, imamet, Kuran, fıkıh ve hadis talimi, hac ve kaza niyabeti için icare yapmak sahîh olmaz. Yapılan bu fiiller ancak yapan için bir kurbe (Allah'a yaklaşma) olur. Bu fiilleri yapmaya karşılık ücret alınması haramdır. İcare karşılığında cuale almak caizdir.

235 Bunların satılması sahîh olmaz ancak icare yapılması sahîh olur.

236 Örneğin elbise dikmek için; Bir günlüğüne bir elbiseyi dikmek için kiralanan kimse için; şayet elbiseyi bir günden daha az bir sürede bitirirde, günün geriye kalan kısmını ekstradan çalıştırırorsa akitte belirlenen süreden daha fazla çalıştırılmış olur. Şayet ücret karşılığında tutulan kimse bir günde bitirmesi gereken işi yapmazsa işvereni kandırmış olur. Bu durumdan kaçınmak mümkündür dolayısıyla yapılan akit sahîh olmaz.

FASIL

Müstecirin (kiralayan), icare ettiği aynın faydasını bizzat kendisi veya naibi ifa eder. Bir şartla ki naibin, zararda veya zarar dışındaki şeyde müstecirle eşittir.

Örfe uygun olarak Müeccirin (kira veren), icare ettiği hayvanın binekte kullanılan aleti (dizgin, semer ve kemer), hayvanı süren, kullanma, yük taşıma, yükü indirme, evde kırılan veya yıkılmaya yüz tutan yerleri ıslah etme, çatıyı sıvama, çatıdaki kar veya benzeri şeyleri temizleme gibi görevleri yerine getirmesi gerekir.

Müstecir ise, hayvan kiralamışsa hevdec ve gölgelik, ev kiralamışsa lağım ve tuvalet temizliği, kendi fiiliyle olmuşsa evin toz ve benzeri pisliklerden süpürülmesi gibi şeyler yapması gerekir.

FASIL

İcare, iki tarafı ilgilendiren lazımi bir akittir. Akitleşen iki tarafın ölümüyle, yükün telef olmasıyla, icare edilen aynın vakfedilmesiyle, mülkün hibe ve bey' gibi zail intikal etmesiyle fesholmaz.

Mebûin icare edildiğine bilmeyen müşterinin fesh etme veya devam etme hakkı vardır. Müşterinin mebûe malik olduğu müddet süresindeki ücret ise müşteriye aittir.

İcare akdi, kiralanmış belli bir aynın tamamının telef olmasıyla, emzirmesi için kiralanan kadının ölmesiyle veya kiralanan evin yıkılmasıyla fesholur.

Ne zaman ki kiraya veren kimse tarafından kaynaklanan kiralanan ayndan ifa edilen faydayı elde etmektimkansız olursa velev ki bu fayda bir kısmından dahi olsa müstecir hiçbir ücret vermez.

Şayet icare edilen aynda ifa edilen fayda iki taraftan da kaynaklanan bir durum değilse; örneğin icare edilen hayvanın kaçması, evin yıkılması gibi, bu durumda ücret, zikredilen bu durumlar gerçekleşmeden önce hasıl olan faydadan ifa edilir.

Müeccir kaçır da kiraya verdiği hayvanlarını terk ederse, müstecir de geri alma niyetiyle hayvanların ihtiyacı için masrafta bulunursa, yaptığı masrafları geri alır. Çünkü nafaka, muîrde (ariyet veren) olduğu gibi müeccire aittir.

FASIL

Ecîr iki kısımdır: Has ve müşterek

Has ecîr: Faydası bir zamanla takdir edilen

Müşterek ecîr: Faydası bir işe takdir edilen

Has ecîr, aşırıya kaçmadığı müddetçe çalıştığı iş elinde telef olursa tazmin etmez.

Müşterek ecîr ise kendi fiiliyle bir şeyi yırtma, bir şeyi yanlış yapma, ayağının kayması veya hayvandan düşmesi, hayvanın ipinin kopması sonucu bir şeyi telef etmesi halinde telef ettiği şeyi tazmin eder. Ancak hırz olan bir şeyi veya ihmalkarlığı olmadığı müddetçe kendi fiili olmaksızın bir şeyi telef etmesi halinde tazmin etmez.

İster has olsun ister müşterek hacamatçı, sünnetçi ve baytar şayet mesleklerinde mütehassıslarsa, eli şaşmamışsa²³⁷ ve mükellef veya mükellefin velisi tarafından izin verilmişse telef ettikleri şeyleri tazmin etmezler. Aynı şekilde bir çobanda sorumlu olduğu hayvanlar hususunda ihmalkar davranmamış, uykuya kalmamış veya hayvanları başıboş bırakmamışsa telef olan hayvanı tazmin etmez.

Çobanın, bir kısım neması karşılığında hayvanları gütmesi sahih olmaz.

FASIL

İşin bitmesiyle, istenilen iş yapılmasa dahi menfaatin elde edileceği müddet geçtiği zaman²³⁸ ve aynı teslim etmekle ücret sabit olur. Yapılan işte ücretin hemen veya sonradan verilmesi şartı koşulması sahihtir.

İki taraf (müeccir ve müstecir) ücret miktarı hakkında ihtilaf ederlerse, iki tarafta iddia ettiği ücret için yemin eder ve anlaşmayı feshederler. Şayet müstecir, ücrete tabi olan ivazı yerine getirmişse, ücreti misil verir.

Müstecir emin olan kişidir, kendisi için tazmin etme şartı koymuş olsa dahi tazmin etmez. Ancak icare ettiği şey hususunda ihmalkar davranması istisnadır, bu durumda tazmin eder. İhmalkar davranmadığı, icare ettiği kölenin kaçtığı, icare ettiği

²³⁷ Örneğin sünnet ederken haşefeyi fazlaca kesmesi.

²³⁸ Örneğin bir hayvanı bir yere gidip gelmek için birine kiralayan birisi, normal şartlarda gidip gelmenin mümkün olduğu bir süre geçtikten sonra hala işini görmemişse ücret sabit olur.

hayvan kaçması, hastalanması veya ölmesi hususunda müstecirin sözü kabul edilir.

Şayet müeccir, müstecire icare ettiği hayvanla gece, öğle kalule vaktinde seyir etmeyeceğine veya kafileden geri kalmayacağına dair ve buna benzer sahih olan amaçlar doğrultusunda şartlar koşar da müstecir bu şartlara muhalefet ederse, şarta muhalefet ettiğinden dolayı tazminde bulunur.

İcare müddeti bittiği zaman, icare ettiği ayndan elini çeker. Vediada olduğu gibi müstecir icare ettiği şeyi müeccire teslim etmeye veya ihtiyacını karşılamak zorunda değildir.²³⁹

MÜSABAKA²⁴⁰

Müsabaka gemilerle, mızraklarla, kuşlarla ve diğer şeylerle, yaya olarak ve her türlü hayvanla yapılması caizdir.²⁴¹

Fakat bir ivaz almak ancak at, deve ve oklarla yapılan yarışlarla ve şu beş şartla alınabilir:

1. İki binekli veya iki atıcı belirlemek
2. Binicilerin bindikleri veya okçuların attıkları şeyleri çeşitleri bir olması²⁴²
3. Örfen bilinen adet mesafesinde olması

²³⁹ İbn Kayyım der ki: At koşurma yarışında iki yarışçı beraber çıkması halinde iki görüşten sahih olan ve imam Malik'in mezhebinde meşhur olan görüşe göre böyle bir yarış caizdir. Caiz olan kavle göre iki görüşten sahih olana göre bu yarış için bir muhallile ihtiyaç yoktur. Nitekim bu görüş Ebu Bekir es Sıddik, Ebu Ubeyde bin Cerrah (*radiyallâhu anhumâ*), şeyhimiz ve başkalarının görüşüdür. Meşhur olan üç mezhep imamın görüşü ise tafsilatı olmakla beraber böyle bir yarış ancak bir muhallilin olmasıyla caiz olabilir. Bu konuyu daha önce şer'i at yarışıyla alakalı kitabımızda bahsetmiştik. "el-Ferrusiye" ve "Beyanu'l İstidlal ala Butlani İştirati Muhallili's Sabiki ve'n Nidal" adlı kitabımızda elliden fazla vecihle caiz olduğunu, muhallili şart koşanların delil olarak sunduğu hadisin zayıf olduğunu, hadis imamlarının bu hadisi zayıf dediğini, sahih olduğunu varsaysak bile bu hadisin delil olmayacağını beyan ettik. **İ'lamu'l Muvakkîn**, 4/29

²⁴⁰ Sözlükte "öne geçmek, rakiplerini geride bırakmak" anlamında kullanılır. Fıkıhta ise dar anlamda at yarışını, geniş anlamıyla birden fazla kişi ya da takım arasında ödüllü veya ödüksüz olarak düzenlenen her türlü yarışmayı belirtmek için kullanılır.

²⁴¹ Şeyhul İslam der ki: Her ne kadar bizzat kendisi haram olmasa bile Allah'ın emrettikleri şeylerden alıkoyan/meşgul eden her türlü şey yasaklanmıştır; alışveriş, ticaret vs gibi şeyler. Boş insanların uğraşmış oldukları şer'i bir dayanağı olmayan boş eğlence ve oyunlar ise tamamı haramdır. **Hâşiyetu'r Ravd**, 5/347

²⁴² Bineklinin birisinde Arap atı diğerinde melez at olması veya Arap oku ile fars oku olması uygun olmaz.

4. İvazın ne olduğunu bilmek ve ivazın mübah bir şey olması
5. Yarışma, ivazın bir kişi tarafından verilmesiyle kumara benzerliğinden çıkarılması. Şayet her iki yarışmacıda ortaya bir ivaz koysa, ancak bir muhallil olması gerekir. Bu muhallilde ortaya hiçbir şey koymaz.

Bineği veya oku, iki bineğe bedel olan birden fazla muhallilin olması caiz değildir. Şayet iki yarışçı, yarışı birlikte bitirseler, ikisi de ödül alır ama muhallilden bir şey almazlar. İki yarışçıdan biri kazansa veya muhallil kazansa, kazanan kişi iki ödülde alır.

Müsabaka, bir cuale karşılığında olup ivazı karşılığında bir rehin veya kefil alınmaz. Bir tarafın fazileti ortaya çıkmadığı müddetçe iki tarafında feshetme hakkı vardır.

ÂRİYET KİTABI

Âriyet²⁴³, müstehap olup âriyete delalet eden her türlü söz ve fiille gerçekleşir. Âriyetin sıhhati için üç şart aranır:

1. Aynın bekasıyla beraber kendisinden faydalanabilen bir şey olması²⁴⁴
2. Hasıl olacak faydanın mübah olması
3. Muîr²⁴⁵'in, teberru etmeye ehil biri olması

Muîr, müsteîre²⁴⁶ zarar vermediği müddetçe dilediği zaman âriyetinden dönme hakkı vardır.

Yük taşınması için bir gemi, defin veya ekin için bir yer iare eden kimse, gemi rıhtıma ulaşır demir atmadıkça, ölü çürümedikçe ve ekin hasat edilmedikçe iaresinden geri dönemez. Ekin dışında dönmelerinden itibaren kendisine bir ücret verilmez.

FASIL

Müsteîr, faydayı ifa etme hususunda müstecir gibidir. Ancak müsteîr, istiare ettiği iareyi, malikin izni olmadıkça iare ve icare edemez.

Müsteîr, ariyetini kabzettiği zaman ihmalkar olsun veya olmasın telef etmesi halinde tazmin eder.

²⁴³ Bir kimseye bir süre kullanmak üzere karşılıksız verilen mala denir.

²⁴⁴ Ev, köle, hayvan, elbise, kaplar vs.

²⁴⁵ İare veren

²⁴⁶ İare alan

Dört meselede ihmalkarlık olmadığı müddetçe damân yoktur: Ariyet, ilim kitapları ve silah gibi vakıf olduğu zaman, müstecirin iare etmesi halinde, iare edilen şeyden dolayı yıpranırsa²⁴⁷ veya Allah rızası dışında hayvanına birine bindirirken hayvan telef olması halinde.

Bir kimse, rehin vermesi için istiarede bulunursa, ariyet hususunda mürtehin emin olandır. Bu durumda müsteîr damindir.²⁴⁸

Bir kimse, kullanması için ortağına hayvanı teslim etse, ortak da hayvanı kullanmazsa veya ortağının izniyle hayvana yemini vermesi karşılığında kullansa, hayvanı kullanırken ihmalkar davranmaksızın hayvan telef olursa damân etmez.

²⁴⁷ İstiare edilen elbisenin eskimesi, nakışlarının silinmesi gibi.

²⁴⁸ Bu görüş Şeyhul İslam İbn Teymiye'nin ve diğerlerinin görüşüdür. Abdurrahman es-Sa'di der ki: Doğru olan görüş, ariyenin ancak bazı şartlarla tazmin edilebilir. Çünkü ariyet genel olarak emanet kapsamına girer. Damanın sebepleri ya imalkarlık veya vacip olan bir şeyde taksiratta bulunulması veya kendisine izin verilmeye şeylerde kullanılması halinde olur. Bu durum ise ariyette bulunmaya şeylerdir. Çünkü bu hususta kaide şöyledir: Me'zuna terettüp olanlar, gayrı me'zundur. **el-Muhtârâtü'l Celiyye**, s.124

GASP KİTABI

Gasp, örfen başkasının hakkını zorla almaya denir.

Gaspçının, gasp ettiği şeyi nemasıyla beraber geri iade etmesi gerekir. Geri iade etmesi, gasp ettiği şeyden kat be kat daha fazla ziyana uğrasa bile fark etmez.

Şayet gaspçı, gasp ettiği bir kapıyı bir yere çivilese, onu söküp geri iade etmesi gerekir.

Gaspçı, gasp ettiği toprağı eker, ektiği ekinin hasat ettikten sonra sahibine geri iade ederse, toprak sahibine yalnızca ücreti misil verir. Gaspçı, ektiği toprağı hasat etmeden önce geri iade ederse, toprak sahibi gaspçının ektiği ekini, ücreti misil karşılığında hasat etme zamanına kadar bırakmakla, ekinin nafakası olan tohum ve ek ilaveler karşılığında ekine sahip olma arasında muhayyer bırakılır.

Gaspçı, gasp ettiği toprağı eker veya bir bina dikerse, ektiği veya diktiği binanın kaldırılması istenir. Bunun yapan gaspçı, toprak sahibinin ortağı olup izinsiz yapmış olsa dahi durum aynıdır.

FASIL

Gaspçı, gasp ettiği elinde bulundurduğu müddet kadarıyla eksilen malın erşini ve ücretini ödemek zorundadır. Şayet mal telef olursa, misli malsa misli, gayrı misli malsa kıymetini, telef olduğu gün gasp edilmiş beldede tazmin eder.

Gaspçı, mübah olan altın veya gümüş gibi mücevheratı, en yüksek kıymetinden veya vezninden, haram olan mücevheratı ise vezniyle tazmin eder.

Gaspçının, gasp ettiği şeyin kıymeti veya miktarı hususunda sözü kabul edilir. İşlediği cinayeti ve telef ettiği şeyin en az erşi veya kıymetini tazmin eder.

Şayet gaspçı, bir yiyeceği birine yedirirse velev ki bu yiyeceği malın sahibine dahi yedirir de malın sahibi de bunu yerse, yine de gaspçı bu işinden beri olmaz. Şayet yiyen kimse meselenin farkında olup bile bile o yiyeceği yerse damân onun üzerine sabit olur.

Bir kimse bir yer satın alsa, yeri ekse veya içinde bina dikse, sonra o yerin başkasının hakkı olduğu ortaya çıksa, ekilen ekîn ve dikilen bina yerinden sökülse, satıcı tüm bu hasarı karşılar.

FASIL

Bir kimse, sehven dahi olsa başkasının malını telef ederse onu tazmin eder. Telef etmeye ikrah edilse, ikrah eden tazmin eder.

Bir kimse, kafesteki bir kuşu serbest bıraksa veya bağlı olan bir kölenin, esirin veya hayvanınıpini çözsé ve bunlar kaçsalar veya içinde sıvı olan bir kırbanın ağzını açsa ve içindeki sıvı dökülse, tüm bunları tazmin eder.

Şayet kuyunu kafesini açsa veya hayvanın ipini çözsé ama bunlar kaçmasalar ta ki başkası tarafından ürkütölüp kaçsalar, ürküten kişi tazmin eder. Bir kimse bir hayvanı geniş dahi olsa bir yolda durdursa veya bir insan yola çamur veya odun bıraksa, yaptığı bu fiille telef ettiğini tazmin eder. Fakat bir kimse bir hayvanı geniş bir yolda bıraksa, bir insanda o hayvana vursa bunu üzerine hayvanda o adama tekme vursa, bu durumda damân olmaz.

Bir kimse yırtıcı veya bir köpek veya siyah bir köpek, aslan, kurt veya yırtıcı bir hayvan edinse; bir şeyi telef etmeleri halinde sahibi telef ettiği şeyi tazmin eder. Ancak telef olan şey bu yırtıcı olan hayvanın sahibinin evine izinsiz girmesi halinde telef ederse bu durumda damân yoktur.

Bir kimse kendi mülkünde bir ateş yaksa, ihmalkar davranmasından dolayı ateş başkasının mülküne sıçrasa tazmin eder. Ancak rüzgar vesilesiyle ateş sıçrasa bu durumda damân olmaz.

Bir kimse mescitte veya yolda uzansa²⁴⁹ veya insanlar üzerine basması için çamurlu bir taş koysa²⁵⁰ bunda damân olmaz²⁵¹.

FASIL

Zararsız hayvana sahip birisi, gün içinde mal ve bedenlere verdiği zarardan dolayı tazmin etmez. Ancak bineklinin bindiği hayvanın verdiği zarar, hayvan güden kimsenin güttüğü hayvanın verdiği zarar ve hayvan üzerinde tasarruf etmeye kadir olan kimsenin hayvanın verdiği zarar sahipleri tarafından tazmin edilir. Bir hayvana binenler birden fazlaysa, önde binen tazmin eder veya ikinci sıradaki kişi hayvanı sürmekle görevliyse o tazmin eder. Şayet hayvanı sürmekte iki kişi müşterekse veya biri önden biri de arkadan hayvanı sürüyorsa, hayvanın telef ettiğini ikisi tazmin eder.

Kişinin sahip olduğu hayvan gece bir şeye zarar verirse; şayet hayvanın zarar vermesi sahibi tarafından yapılan bir ihmalden dolayıysa tazmin eder. Aynı durum müsteir, müstecir ve hayvanı muhafaza eden kimse içinde geçerlidir.

Bir kimse, kendisine saldıran bir hayvana veya bir insana karşılık kendini veya malını korumak için öldürse veya kişi zurna, eğlence aletini, içinde içki bulunan altın veya gümüş kabı kırsa veya haram olan süsü eşyasını kırsa veya sihir aletini, tazim edilen bir şeyi, müneccimlik yapılan bir eşyayı veya hayal aletini kırsa²⁵² veya saptırıcı ve insanları bidate düşüren kitapları telef etse veya içinde uyduruk hadislerin olduğu kitabı telef etse, tüm bunlardan dolayı damân vermesi gerekmez.

ŞÜF'A²⁵³

Bir kafirin, bir Müslüman üzerinde şüf'a hakkı yoktur.

249 Farkında olmadan biri ona takılıp düşse.

250 İnsanlar farkında olmadan takılıp düşse veya telef olsa.

251 Çünkü bu ve buna benzer şeyler Müslümanların faydası için yapılmıştır.

252 Günümüzde sinema, televizyon veya gölge gösterisi yapılan yer.

253 Sözlükte "ilave etme ve birleştirme" anlamında kullanılır. Fıkıhta ise satım veya bu hükümdeki bir akilde alınmış taşınmaz veya taşınmaz hükmündeki özel mülkiyete konu bir malı müşteriye mal olduğu bedelle cebren alıp mülkiyetini elde etme hakkını ifade eder. Daha kısa bir tabirle ön alım hakkı manasına gelmektedir.

Bir ortağın, diğer bir ortağa intikal eden mallarında şüf'a şu beş şartla sabit olur:

1. Malın mebi' olması; dolayısıyla bey dışında bir ortağın intikal eden malında şüf'a olmaz.
2. Akar maldan olup müşa'²⁵⁴ olması; bu durumda komşuya ve akar olmayan ağaç, bir ferde ait olan binada şüf'a yoktur. Ekin ve bina yere tabi olarak yerle beraber alınır.
3. Şüf'a talebi, kişinin öğrendiği an itibariyledir. Şayet özürsüz bir şekilde şüf'a talebinde bulunmazsa o hakkı düşer. Durumdan habersiz olmak ise özür yerine geçer.
4. Mebi'in tamamını almak. Şayet şüf'a talebinde bulunacak kimse, satılan bir şeyin bir kısmı alıp geriye kalan kısmını bıraksa şüf'a hakkı düşer. Şüf'a, şüf'acılar arasında mülkleri miktarınca paylaşılır.
5. Şefi'²⁵⁵in, şüf'a müteallik akardan önce malının olması gerekir.²⁵⁶; dolayısıyla beraber bir akarı almış iki kişiden birinin diğerinde şüf'a hakkı yoktur.

Şefi'in şüf'ayı talep ettikten sonra müşterinin o mal üzerinde tasarrufta bulunması batıldır. Öncesinde bulunsa sahih olur.²⁵⁷

Şefi'in, müşteriye üzerinde akdin gerçekleştiği parayı geri vermesi gerekir. Misli bir malsa mislini, mütekavvim²⁵⁸ bir malsa kıymeti verilir. Şüf'anın düşmesi için bir hile yapılmaksızın değeri bilinmiyorsa²⁵⁹ şüf'a düşer.²⁶⁰ Aynı şekilde şefi, semenin bir kısmını dahi olsa vermekten aciz olursa üç gün kendisine süre verilir, bu üç gün içinde gereken miktarı getiremezse şüf'a hakkı düşer.

²⁵⁴ Müşterek bir malda paydaşların belirli oranlardaki hisselerini ifade eden bir terim.

²⁵⁵ Şüf'a hakkı sahibi

²⁵⁶ Bey' zamanında mebi'in bir kısmında şefi'in malının olması gerekir. Çünkü şüf'a, şerikten zararı defetmek için sabit olur. Şerik'in önceden var olan bir malı yoksa, satılacağı malın ona bir zararı olmaz.

²⁵⁷ Çünkü şefi'in şüf'a hakkı talep etmesiyle mülkiyet hakkı ona geçmiştir.

²⁵⁸ Bilfiil ihraz edilmiş mal anlamında fıkıh terimi.

²⁵⁹ Bir avuç para olup telef olsa veya temyiz edilemeyecek başka bir paraya karışması gibi.

²⁶⁰ Örneğin satın aldığı fiyatı unutması gibi.

VEDİA²⁶¹

Vedianın sıhhat şartı için, tasarruf etmesi caiz olan bir kimseye verilmesi gerekir. Şayet kişi malını küçük çocuğa veya mecnuna veya sefihe verse ve bunlarda malı telef etseler bu durumda damân olmaz. Şayet bu üç sınıftan biri malını, tasarruf etmesi caiz olan birine tevdi etse, mûda²⁶², damin olur. Damin olduğu malı, ancak bu üç sınıftan hangisinden almışsa velisine vermesiyle beri olur.

Mûda'ın vediaı ya bizzat kendisi ya da eşi ve kölesi gibi onun yerine geçen birisi tarafından hırz (muhafaza) edilmesi gerekir.

Mûda', bir özürden dolayı²⁶³ vediaı yabancı birine verse, malın telef olması durumunda tazmin etmez.

Vedianın sahibi, idâ²⁶⁴da bulunduğu sırada hırzdan çıkarmama şartını koşar da, hırz bölgesinde yüksek olasılıkla helak olacak beklenmedik bir durum meydana gelebileceğinden dolayı²⁶⁵ mûda' vediaı hırz bölgesinden çıkarır da vedia telef olursa tazmin etmez.

Ancak Mûda', vediaı hırz bölgesinden çıkartmazsa veya hırz bölgesinden korkulacak bir durum olmadığı halde vediaı çıkartırsa, bu durumda tazmin eder. Mûdi²⁶⁶ "Telef olmasından korksan bile vediaı hırz bölgesinden çıkartma" şartını koşar, sonra hırz bölgesinde korkulan bir durum meydana gelirse vediaı çıkartırsa veya hırz bölgesinde korkulan bir durum meydana geldiği halde vediaı çıkartmaz da vedia telef olursa tazmin etmez.

Mûda', soyguncu ve benzeri durumdan dolayı korkması sonucu vediaı atar da vedia telef olursa tazmin etmez.

Mûda', vedia olarak kendisine verilen hayvana yem vermediği için ölürse, tazmin eder.

261 Sözlükte "bırakmak, terk etmek" manasına gelir. Fıkıhta ise bir kimseye koruması için bir malın bırakılmasını ve bu şekilde bırakılan malı ifade eder.

262 Malın kendisine tevdi edilen kimse.

263 Ölmeye yakın birisi veya sefere çıkmak isteyen birisi.

264 Bir malın başkasına verilmesi.

265 Soygun veya yangın gibi.

266 Vediaı veren.

FASIL

Mûda', sefere çıkmak istediğinde vedia'yı ya sahibine ya da adeten malını muhafaza eden birine veya vekiline verir. Şayet bunlara vermek imkansız olursa, vedianın seferdeyken helak olmasından korkmazsa beraberinde götürür. Bu durumda damân olmaz. Sefere götürmesi halinde vedianın helak olmasından korkarsa, hakime teslim eder. Bu da imkansız olursa, bu durumda güvendiği birine verir.²⁶⁷

Bir yolcuya îdâ'da bulunması halinde, yolcu seferilikteyken vedia telef olursa tazmin etmez.

Mûda', vedia hususunda vediaya konu olan mal hayvansa, hayvanın ihtiyacını gidermesi dışında binerse veya îdâ' edilen elbiseyse, elbiseye zarar gelecek korkusu olmadığı halde²⁶⁸ giyerse veya infak etmesi veya bakıp tekrar yerine koyması için îdâ' edilen dirhemleri çıkarırsa veya sadece kırbasının ağzını açarsa, haram bir iş yapmış olur ve damin olur. Hemen sahibine geri vermesi ona vacip olur. Yeni bir akid olmadan îdâ' edilen mal emanete dönüşmez.

Mûdi'nin mûda'²⁶⁹ya: "Her ihanet edip tekrar emanete dönersen, sen eminsin" demesi sahihtir.

FASIL

Mûdâ' emin olandır, düşmanlık, ifrat (ihmalkarlık) ve ihanet olmadığı müddetçe tazmin etmez. Bu sayılanlar olmadığı zaman veya vedia'yı telef ettiği zaman veya mûdi'ye "vedia'yı falan kişiye sen ver dedin bende verdim" demesi halinde yemin etmekle beraber mûda'nın sözü kabul edilir.²⁷⁰

Mûda', özürsüz bir şekilde vedia'yı geri vermeyi geciktirdikten sonra, sahibine veya varisine geri verdiğini iddia etse, beyyine olmadan sözü kabul edilmez. Aynı durum, sahibine özürsüz bir şekilde geri vermeyi geciktirip, emaneti taşıması için

²⁶⁷ el-İnsafadlı kitapta der ki: "En doğru olanı mûda'ın en uygun olanı tercih etmesidir. Ya hakime verir ya da sika birine verir. Şayet ikisi güvenilirlik bakımından eşitse hakimi tercih eder." **Hâşiyetu'r Ravd**, 5/464

²⁶⁸ Kene, bit veya pire girme gibi bir korku olmadığı halde.

²⁶⁹ Malı vedia olarak kabul eden.

²⁷⁰ Mûda'nın mûdi'ye "vedia'yı falan kişiye sen ver dedin bende verdim" sözünü kabul edilmesi mezhepte (hanbeli) bazılarının ve üç mezhebin görüşüdür. Bir grup Hanbeliler beyyine olmadan mûda'nın sözü kabul edilmez der. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.232

herhangi zahmeti olmayan her emin kişide tazmin eder. Şayet vediaı sahibinden farklı bir kimseye verilmesi için ikrah edilirse, bu durumda tazmin etmez.

Bir kimse “falanın bende bin vediası var” derse sonra da “vediaları benden aldı” veya “almadan önce telef oldu” veya “vediaların olduğunu zannediyordum ama sonradan öğrendim ki telef olmuşlar” derse yemin etmekle beraber sözü kabul edilir ve damân da gerekmez. Şayet kişi “falan kişiden bin vedia aldım sonra telef oldu” ikrarında bulunursa, falan kişi de “hayır benden gasp ederek veya ariye olarak aldın” derse ikrar dene kişi tazmin eder.

İHYA²⁷¹

İhyau'l mevat, daha önce herhangi birinin mülkü olmayan veya imaret belirtisi olmayan veya ne imaret ne de başkasın ait mülkiyet emaresi olmayan atıl toprakların canlandırılmasıdır.

Bu tür bir toprağı ihya eden birisi –zımmi dahi olsa veya imamdan izinsiz dahi yapılsa- o toprağı; içindeki altın, gümüş, demir ve sürme taşı gibi camit madenlere malik olur. Zımmi değilse haraç da vermez.²⁷² Ancak bu gibi toprakta petrol ve zift gibi akıcı madenler, muhyî²⁷³ nin mülkü olmaz.

Yolcuların ve hayvanlarının faydalanması için işlek bir yolda harim²⁷⁴ açılması halinde, orada kaldıkları müddetçe yolcular orayı kullanmada daha hak sahibidirler. Oradan gittiksen sonra Müslümanlar için tekrar bir yol olur. Giden yolcular tekrar geri dönerse hakkaniyet yine onlara döner.

FASIL

Mevat topraklar, dayanıklı bir duvarın dikilmesi veya yalnızca kendisiyle sulama yapılan bir suyun geçirilmesi veya ağaç dikilmesi veya içine bir kuyunun açılmasıyla elde edilir.

²⁷¹ Sözlükte “canlandırmak, diriltmek” manasına gelen ihya, ilam hukukunda sahihsiz ve işlenmemiş (mevat) bir arazinin Malik olma iradesiyle işlenmesi ve imarını ifade eden bir terimdir. Bazen yalnız ihya kullanılırken bazen de ihyau'l mevat olarak kullanılır.

²⁷² Zimmi olursa haraç verir. Çünkü bu topraklar Müslümanlara aittir. Haraç alınmaksızın Müslümanların dışında herhangi bir kimseye verilmez. Nitekim mevat topraklar dışındaki topraklar da böyledir.

²⁷³ Mevat toprağı ihya eden kişi.

²⁷⁴ Kuyu açılarak etrafının belli bir alan hayvancılık, ziraat veya iyileştirilmesi için ayrılması.

Kişi, mevat toprağın etrafını taş döşer veya içinde su olmayan bir kuyu açar veya zeytin ve benzeri mübah olan ağaçları sularsa veya ıslah ederde toprağı işlemezse, oraya malik olmaz. Fakat başkasına nazaran kendisi daha hak sahibi olur ve oraya varis olur. Şayet orayı başkasına verse onun olur.

Her kim av, amber, inci, mercan, odun, meyve veya terk edilen mübah şeyleri daha önce alırsa onun olur. Kişi, bu tür şeylere aldığı miktar kadarıyla sahip olur.²⁷⁵

CUÂLE²⁷⁶

Cuâle, bir kimsenin malum bir malı bir bedel karşılığında meçhul dahi olsa mübah olan bir işi yapmasıdır.²⁷⁷ Örneğin câil²⁷⁸'in: "Her kim lukatamı (buluntu mal) bana getirirse veya bu duvarı bana bina ederse veya bir ay boyunca şu mescitte ezan okursa ona şu şunu vereceğim" demesi gibidir.

Bir kimse, bir işin cûale karşılığında yapılacağını duyduktan sonra yapmaya başlarsa cûalenin tamamını hak eder. Çalışma sırasında cûale kendisine ulaşırsa geriye kalan hisseyi hak eder.²⁷⁹ İş bitirdikten sonra o işin cûale karşılığında yapılacağı ulaşırsa, hiçbir şey hak etmez.

Câil, iş bitmeden önce feshederse amile ücreti misil vermesi gerekir. Amil iş bitmeden önce feshederse, hiçbir şey hak etmez.

Bir kimse, herhangi bir ücret veya cûale takdir etmeden iş sahibinin izniyle başkasına çalışırsa, o kişiye ücreti misil vardır. İzinsiz çalışması halinde ise kendisine hiçbir şey verilmez. Yanlıca iki istisnai durum vardır:

275 Haiz olmadığı şeye sahip olamaz ve başkasını da bundan men edemez.

276 Sözlükte "yapmak, etmek, kılmak" anlamında kullanılır. Fıkıhta ise yapılacak belirli bir iş karşılığında ödenecek ücret, ayrıca böyle bir ödemeyi taahhüt etme, vaat etme anlamına gelir.

277 Müzik, nefesli saz çalgı ve benzeri haram olan amellerde yapılması icarede olduğu gibi sahih olmaz. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.233

278 Câil: Cûalede ücret vaat eden kişiye denir.

279 Yani işin geriye kalan kısmını cûale niyetiyle tamamlarsa, işin geriye kalan kısmına ait cûaleyi hak eder. Çünkü cûale kendisine ulaşmadan önce yaptığı işi izinsiz yapmıştı. Dolayısıyla izinsiz yaptığı bir işin ivazını hak etmez.

1. Başkasının metaini helak olmaktan kurtarırsa ona ücreti misil vardır.
2. Âbık²⁸⁰ olan köleyi efendisine geri getirirse, şâri'²⁸¹in onun için takdir etmiş olduğu bir dinar veya on iki dirhem vardır.

LUKATA²⁸²

Lukata üç kısımdır:

1. Kırbaç, ekmek ve benzeri şeyler gibi orta derecedeki insanların²⁸³ önemsemediği şeyler; bu tür şeylerin bulup iltikat eden ona sahip olur, tarif etmesine gerek yoktur. Fakat basitte olsa sahibini bulduğu zaman lukata yanında duruyorsa vermesi gerekir. Aksi halde mültekiye²⁸⁴ hiçbir şey yoktur.

Bir kimse hayvanını unutarak helak olacağı bir yerde veya bulma olasılığının koptuğu veya yem vermekten aciz olduğu bir sahrada terk ederse, onu bulup alan kimse hayvana malik olur. Aynı şekilde boğulma tehlikesinden dolayı denize atılan bir şeyi bulan kimse da ona sahip olur.²⁸⁵

2. Küçük yırtıcılardan kendini koruyabilen dalle²⁸⁶ hayvanlar; deve, inek, at, katır, eşek, geyik bu tür hayvanların iltikat²⁸⁷ edilmesi haramdır. Gaspta olduğu gibi bu tür hayvanlar iltikat edildiğinde damân edilir. Bunlar da damân, imama veya imamın naibine verilmesi veya imamın izniyle tekrar yerine bırakılmayana kadar damân devam eder.

Bu tür hayvanlardan bir kısmını saklarsa, o sırada telef olursa hayvanın iki kat kıymetini vermek zorundadır. Bu tür dalle hayvanlardan birisi, başkasının hayvanı-

²⁸⁰ Herhangi bir sebep olmaksızın efendisinden kaçan köle.

²⁸¹ Din ve hukukun menşe anlamında kaynağını, hüküm koyma yetkisinin asıl sahibini belirtmek için kullanılan fıkıh usulü terimi.

²⁸² Sözlükte "bir malı yerden kaldırıp olmak, buluntu mal" anlamında kullanılır. Fıkıhta ise maliki bilinmeyen, fakat mubah mal grubunda da yer almayan buluntu mal veya üzerindeki hakkını terk etme niyeti olmaksızın malikinin iradesi dışında kaybolmuş ve bir başkası tarafından bulunmuş sahibi bilinmeyen mal anlamında kullanılır.

²⁸³ Orta derecedeki insanlar diye tabir etti çünkü eşraftan olan insanlar büyük şeyleri de önemsemezler. Basit insanlar ise kendisine yaramayacak basit şeyleri de önemserler. **Hâşiyetu'r Ravd**, 5/503

²⁸⁴ Malı bulan kimse

²⁸⁵ **el-İknâ**, 2/397: Bu durumda mültekit ona malik olmaz bilakis ona ücreti misil vardır.

²⁸⁶ Kaybolan hayvan.

²⁸⁷ Malı bulup almaya denir.

nın peşine düşer de peşine düştüğü hayvanın sahibi dalle hayvanı kovarsa veya dalle hayvan adamın evine girer de adam onu çıkartırsa, bu hayvanı kendisi için almadığı için damân etmez.

3. Altın, gümüş, meta ve küçük yırtıcı hayvanlardan korunamayan koyun, sütten kesilmiş deve, inek yavrusu, kaz ve tavuk gibi hayvanların iltikat edilmesi, emanete ihanet etmeyeceğine dair kendine güvenen ve bu tür malları tarif etmeye kadir olan kimse için caizdir. Faziletli olan ise almamaktır. Şayet alırsa sonra tekrar yerine bırakırsa damân etmesi gerekir.

Bu son kısım ise üç çeşittir:

1. İltikat edilen hayvansa, üç hayırlı şeyi yapabilir; kıymetini vermek üzere hayvanı yemesi veya hayvanı satıp parasını (sahibi geri geldiğinde ona vermesi için) muhafaza etmesi veya hayvanı muhafaza etmesi; bu durumda kendi malında hayvana harcamada bulunur sahibi geldiğinde hayvana harcamada bulunduğu miktarı geri alır. Şayet bu üç durum eşit olursa multekit üç arasında dilediğini seçmede muhayyerdir.
2. Lukatanın fesada uğramasından korkuluyorsa mültekitin; lukatayı satması veya kıymeti karşılığında onu yemesi veya kurutulabilen bir şeyse kurutması gibi lukata için en uygun olanı yapılır. Şayet bu üç durum eşitse multekit dilediğini seçmede muhayyerdir.
3. Diğer mallarda ise gündüz bir hafta boyunca bulunduğu anda hemen tarif etmesi gerekir. Bir hafta geçtikten sonra adet gereği bir havl müddeti kadar tarif eder.

Lukatanın tarif edilmesi: Çarşılarda ve mescit kapılarında nida edip: “Kimin bir şeyi veya nafakası kayboldu” diyerek çağrıda bulunur.

Münadinin ücreti multekite aittir. Bir havl tarif ettikten sonra sahibi çıkmazsa lukata, multekitin mülküne geçer. Damân şartı karşılığında²⁸⁸ dilediği şekilde tasarruf edebilir.

²⁸⁸ Sahibi gelip lukata malını vasfettiğinde.

FASIL

Multekit, lukatanın kesesini ve ağzının bağlandığı ipini, bağlama şeklini, miktarını, cinsini ve sıfatını bilmeden üzerinde tasarrufta bulunması haramdır. Ne zamanki lukatayı bir gün lukata sahibi gelip aynı vasıfları sayarsa multekitin, lukatayı ve kendisiyle bitişik olan nemasıyla beraber ona vermesi gerekir. Lukatadan ayrı olan neması ise multekite aittir.

Lukata telef olur veya tarif döneminde eksilirse, multekitin bir ihmalkarlığı yoksa damân etmez. Havlden sonra telef olursa mutlak olarak²⁸⁹ damân eder.

Lukatanın sahibi, tarif ve havlden sonra satılmış veya hibe edilmiş bir şekilde ulaşırsa, bu durumda ancak bedelini alır.

Her kim satın aldığı bir hayvanda nakit para veya inci bulursa²⁹⁰ lukata yerine geçer; multekitin lukatayı tarif etmesi gerekir.

Bir kimse uykudan uyanır da elbisesinde kimin koyduğunu bilmediği bir mal bulursa, ona ait olur. Uyuyan bir kimseden bir şey alan kimse, uykudan uyandıktan sonra onu teslim etmedikçe beri olmuş olmaz.

LAKÎT²⁹¹

Lakit; nesebi ve köleliği bilinmeyen çocuğun bulunmasıdır. Lakitin, iltikatı ve ona infakta bulunmak farzı kifayedir. Lakite İslam ve hür hükmü verilir. Multekit, imkanı dahilinde ona infak eder. İmkani yoksa beytül maldan alır. Bu da imkansız olursa hakim ona beytül mal adına karz verir. Bu da imkansız olursa multekitin durumu bilen kimse ona infak eder. Lakiti emzirmede en hak sahibi, şayet hür, mükellef, reşit, emin ve zahirende olsa adaletliyse multekittir.

289 İster ihmalkar olsun veya olmasın fark etmeksizin damân eder. Çünkü havlden sonra lukata, multekitin mülküne geçmiştir. Dolayısıyla lukatanın telef olması, multekitin multekitin malından telef olması gibidir.

290 Örneğin koyun alıp kestikten sonra karnında dinar veya dirhem bulursa.

291 Sözlükte "bulmak, bir şeyi yerden almak" anlamındadır. Fıkıh literatüründe ise terk edilmiş ya da kaybolmuş olup başkası tarafından bulunan ve anne babası da bilinmeyen çocuk demektir.

FASIL

Lakitin mirası ve şayet öldürülürse diyeti beytül mala aittir.²⁹²

Lakitin kendisine ait olma imkanı olan bir erkek veya kadın lakitin kendisine ait olduğunu iddia ederse ölü dahi olsa lakit ona verilir, nesebi sabit olur ve müddei ona varis olur.

Şayet lakitin kendisine ait olduğunu iki ve daha fazla kişi iddia etseler. Beyyinesi olan önceliklidir. Beyyine yoksa kaffeye²⁹³ sunulur. Kaif, lakiti birine ilhak ederse çocuk onun olur. Şayet hepsine ilhak ederse, çocuk hepsinin olur. Durumu işkal olursa nesebi zayi olur.

Bir kaif yeterlidir. Kaif, hakim gibidir, mükellef, erkek, adaletli, hür ve isabetinde tecrübe edilmiş biriye onun söylemesi yeterlidir.

²⁹² Bu mezhebin asıl görüşüdür. İbn Ebi Musa **el-İrşad** adlı kitapta bazı şeyhlerinden İmam Ahmed'den yaptıkları bir rivayette mültekitin, lakite varis olduğunu aktarır. Şeyh Takıyyuddin ve **el-Fâik** adlı kitabına yazarı da bu görüşü tercih eder. Harisi der ki: Bu görüş hak olandır. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s. 237-238

²⁹³ Kaffe: Benzerlik yönüyle nesepleri ortaya çıkaran kişilere denir. Bu özellik belli bir kavme has değildir. Bilakis bu marifet kimde varsa ve isabeti tekrarlanıyorsa o kimseye kaif denir.

VAKIF KİTABI

Vakıf²⁹⁴, iki durumdan biriyle gerçekleşir:

1. Kendisine delalet edecek bir delil olmakla beraber bilfiil olması; örneğin mescit şeklinde binalar dikilmesi, o mescitte namaz kılmak için genel bir izin vermesi gibi veya toprağını kabristan olarak vakfetmesi ve oraya herkesin defnedilebileceğine dair genel bir izin vermesi.
2. Söz ile yapılması²⁹⁵. Söz ise ikiye ayrılır: sarih söz ve kinayeli söz.

Sarih söz: Vakfedecek kişinin “vakfettim, hapsettim, hayırma verdim” gibi sözler söylemesidir

Kinayeli söz ise: Vakfedecek kişinin “tasadduk ettim, haram kıldım ve daimi kıldım” gibi sözler söylemesiyle olur. Kinayeli sözde vakfederken “falan kabileye veya taifeye” demediği sürece vakfettiğine dair niyet etmesi gerekir.

VAKFIN SIHHATİNİN ŞARTLARI

Vakfin yedi şartı vardır:

1. Vakfedecek kişinin tasarrufu caiz olan bir malik tarafından yapılması²⁹⁶ veya onun yerine geçen²⁹⁷ birisi tarafından yapılması

²⁹⁴ Sözlükte “durmak, durdurmak, alıkoymak” manasına vakıf (vakf), terim olarak “bir malın maliki tarafından dini, içtimai ve hayri bir gayeye ebediyen tahsisine denir.

²⁹⁵ Vakfe delalet edecek bir söz söylenmesi. Şeyhul İslam der ki: “Birisi veya bir grup “bu مکانı mescit kıldık veya vakfettik” deseler, orası mescit ve vakıf olur. **Hâşiyetu’r Ravd**, 5/531

²⁹⁶ Hacir yapan bir kimsenin vakfı geçerli değildir.

²⁹⁷ Örneğin vekili tarafından yapılması.

2. Mevkufun (vakfedilen şeyin) bey'i sahih olan bir ayn olması gerekir.²⁹⁸ Bununla beraber aynın bekasıyla beraber kendisinden mübah bir fayda alınması gerekir. Dolayısıyla yenilen, su dışında içilen şeylerin, yağ, mum, para ve mescit ve benzeri yerlere asılan kandillerin vakfedilmesi sahih olmaz.
3. Mevkufun iyilik ve ibadet cihetiyle yapılması; meskenler, mescitler, köprüler ve kurbanlar gibi. Dolayısıyla kilise, Yahudilere, Hıristiyanlara veya zengin veya fasık cinsinden olanlara vakfedilmesi de sahih olmaz.²⁹⁹ Ancak zimmiye veya muayyen bir zengine vakfetmek sahihtir.
4. Kendisi dışında mülk edinmesi sahih olan muayyen birine vakfedilmesi. Dolayısıyla meçhul olan birine vakfetmek sahih değildir.³⁰⁰ Örneğin herhangi bir adama veya mescide veya bu ikisinden birine vakfetmek sahih olmaz. Kendisine ve malik olmadığı köle velev ki bu köle mukatep dahi olsa, meleklerle, cinlere, hayvanlara, ölümlere de vakfetmesi sahih olmaz.³⁰¹ Aynı zamanda hamile olan bir kadının yalnızca karnındaki çocuğuna vakfetmek sahih olmaz.³⁰² Ancak annesiyle beraber vakıfta bulunmak sahihtir.
5. Vakfin gerçekleşmesi muhakkak olan bir hususa bağlanması (müncez olması) gerekir. Vâkıf (vakfeden kişi) ölümü dışında bir şarta bağlaması sahih olmaz. Bu durumda vâkıf ölünce, terekesinin üçte birinden çıkıyorsa vakfedilir.
6. Vakfa münafi bir şartın koşulmaması; örneğin vâkıfın "bunu vakfediyorum ama dilediğimi zaman satar veya hibe ederim. Veya muhayyerlik şartı bana ait olmak üzere vakfediyorum veya bir yönden başka bir yöne çevirmek şartıyla vakfediyorum" demesi gibi.
7. Süreklilik üzere vakfedilmesi; dolayısıyla vâkıfın "bir ay süreyle vakfettim" veya "bir seneliğine vakfettim" ve benzeri sürelerle vakfetmesi sahih olmaz.

²⁹⁸ Köpek, içki ve rehin alınan bir şeyin vakfedilmesi sahihi olmaz, çünkü bunların satılması sahih değildir.

²⁹⁹ Yol kesicilere de vakfetmek sahih olmaz çünkü bu durum onların yaptıkları masiyete yardım etmek olur.

³⁰⁰ Şeyhul İslam der ki: Meçhul iki kısımdır; "müphem" olan meçhul; bu tür bir vakıf men edilir, "muayyen" meçhul; örneğin evini görmediği birine vakfetmek gibi. Bu tür bir vakfı veya hibeyi men etmek uzak bir ihtimaldir. **Hâşiyetu'r Ravd**, 5/534

³⁰¹ Çünkü bunların mülk edinmesi gibi bir durumları yoktur.

³⁰² Vakıfın "şu kadının karnındaki çocuğa vakfettim" demesi gibi. Şeyhul İslam böyle bir vakfin sahih olacağıнын söyler. İbn Akil ve başkaları da bu görüştedir. **Hâşiyetu'r Ravd**, 5/547

Vâkıfın, mevkufu belli bir cihette kullanılması şartı koşması sahih olmaz. Şayet “şunu vakfettim” deyip susması sahihtir. Nesepten olan varislerinin mirastaki payları kadar hakları vardır.³⁰³

VAKFIN HÜKÜMLERİ

Mevkufun mücerret lafızla vakfetmesi gerekir. Kendisine vakfedilen kimse (mevkufun aleyh) mücerret vakıfla mevkufa malik olur. Vâkıf, bir nazırı şart koşmamışsa mevkufun aleyh mükellef ve reşitse kendisi, değilse velisi mevkufa nâzır³⁰⁴ olur. Aksi halde vakfın tayin ettiği kimse nazır olur. Vakıf, vakfettiği şeyin menfaatini veya mahsulünü kendisine, oğluna veya arkadaşına hayatta oluğu müddetçe veya belli bir süreye kadar istisna kılmamışsa vakfettiği andan itibaren vakfedildiği cihet üzere³⁰⁵ tasarrufta bulunulması gerekir.³⁰⁶ Vakıf henüz hayattayken vakfetti cihet ortadan kalkarsa, vakfetti şey vakf olarak tekrar kendisine döner.

Bir kimse fakirlere vakıfta bulunduktan sonra kendisi de fakir olursa vakfettiği şeyden kendisi de faydalanabilir.

Vakfedilmiş bir köleyi azat etmek sahih olmaz. Fakat vakfedilmiş bir cariyeyle ilişkiye girerse haram işlemiş olur.³⁰⁷ Şayet efendisi tarafından ilişkiye girilen cariye hamile olursa, ümmü'l veled olur. Böylece efendisini ölmesiyle cariye hür olur. Bu durumda yeni bir cariye almak için ölen efendisinden kalan terekesinden cariyenin kıymeti alınır.

303 Çünkü vakf, birr (iyilik) amaçlı yapılıdır. Kişinin akrabaları ise kendilerine iyilik yapılmasında diğerlerine göre daha evla olandır. **Menâru's Sebîl**.

304 Vakfın işlerini vakfiye şartlarına uygun biçimde yönetmek ve gözetmek üzere talin edilen kişiye denir. Ayrıca mütevellî kelimesi de bunun için kullanılmıştır.

305 Şeyhul İslam der ki: “Vakfın, vakıf malını tasarruf ciheti için koşmuş olduğu şartı daha uygun şartla değiştirmek mümkündür. Vele ki bu cihet zamana göre değişiklik arz etse dahi bu böyledir. Hatta vakıf, fakihlere ve sufile vakfettiği bir malı, insanların cihada ihtiyaç duyduğu bir zamanda ordu için kullanılabilir. **Neylü'l Meârib**, 2/15

306 İçmek için vakfedilen bir su, abdeste için kullanılması caiz olmaz. **Neylü'l Meârib**, 2/15

307 Çünkü cariyesine olan mülkiyeti nakıs bir mülkiyettir. Çünkü böyle bir ilişkiden sonra cariyenin hamile kalması veya telef olması veya ümmü'l veled olmasıyla vakıflıktan çıkmasından emin olunmaz.

VAKFIN MASRAFI

Mevkufun masrafları için vakfın vakıf şartına bakılır. Şayet bu şartlar bilinmiyorsa cari olan adete göre yapılır. Cari olan bir adet yoksa örfe bakılır. Bu da yoksa müstahaklar arasında eşit bir şekilde dağıtılır.

Mevkufun tertip üzere³⁰⁸ veya müşterek³⁰⁹ olarak dağıtılması için vakfın şartına bakılır. Aynı şekilde mevkufun icare edilip edilmemesi, icare edilecekse icar müddetinin ne kadar olması gerektiği hususunda vakfın şartına bakılır. Vakfın icarede belli ettiği müddetten daha fazla icare edilemez.

Vakfın, mevkuf hakkındaki nassı Şari'in nassı gibidir.³¹⁰ Koşmuş olduğu şartlar, şer'i maksadın dışına çıkmadığı müddetçe o şartlarla amel etmek vaciptir. Vakfın, koşmuş olduğu şartlar arasında bir fasıkın, şirretli bir insanın veya ihtiyacı olmayan birini mevkuftan faydalanmaması şartı varsa bununla amel edilmesi gerekir.

Vakıf, bir kabristanı veya bir medreseyi; medrese imamlığına mezhep ehli birini veya belde ehli birini veya kabile ehli birini seçerse, seçtiği kişi tahsis edilmiş olur. Ancak tahsis ettiği medresede namaz kılanların yalnızca belli bir mezhebe bağlı kimseleri tahsis kılma şartı koşarsa, bu şartla amel edilmez. Aynı şekilde vakfettiği şeyde ıslah yolunu tutanları hak etmemesi şartını koşarsa, bu şartıyla amel edilmez.³¹¹

308 Vakfın sırayla çocuklarına sonra da çocukların çocuklarına vakfedilmesi diye şart koşması gibi

309 Evlatları ve evlatlarının evlatlarına birlikte dağıtılması şartı koşması gibi

310 Şeyhul İslam der ki: "Vakfın naslarını veya akit yapan iki tarafın naslarını, amel edilmesini vacip olması hususunda Şari'in nassına denk tutmak bu Müslümanların ittifakıyla küfürdür. Müslümanlar, sahih ve fasit olmak üzere vakfın şartlarının ikiye ayrıldığına dair ittifak etmişlerdir."

İbn Kayyım der ki: "Bu sözü söyleyen kimseye karşı duyulabilecek en iyi hüsnü zan, söylediği sözü şuna hamletmek olacaktır: Vakfın naslarının, delalet bakımından Şari'in nasları gibi değerlendirme, genel olan (amm) sözlerinin tahsis etme, mutlakı mukayyede hamletme, mantuklarının itibara alındığı gibi mefhumlarının da bu şekilde itibar edilmesi gibi anlaşılması gerekir. Ancak vakfın naslarını, Şari'in nasları gibi ittiba edilmesi vacip gibi görmek, bu şartları ihlal etmenin günaha düşmek gibi algılamak ise ilmi nispet edilen birinin böyle bir söz söylemesi düşünülemez. Hakimin hükmü bile Şari'in hükmüne denk değilse, bilakis Allah'ın ve Rasûlüne muhalif olan sözleri reddediliyorsa, vakfın nassı hayli hayli reddedilmesi daha evladır. "Vakfın şartları, Şari'in nasları gibidir" sözüne gelince, biz bu sözden beriyiz. Şari'in naslarına hiçbir şeyi asla denk tutmayız. **Haşiyetu'r Ravd**, 5/547

311 Bir kimse, bekarların mevkufun dörtte birini istihkak şartını koşması gibi. Halbuki sair sıfatlar eşit olduğu zaman ehil sahibinin (evli) bekardan daha hak sahibi olduğunu görür.

VAKFIN NÂZIRI

Nazır hususunda vakfın şartına bakılır.

Nazır için beş şart aranır:

1. İslam
2. Teklif
3. Tasarrufta yeterlilik
4. Tasarruf hususunda tecrübe
5. Tasarrufta bulunma gücü³¹²

Nazır için erkek olması ve vakfın nazır seçmesi açısından adalet şartı aranmaz. Nazır tayin etme başka birisi tarafından yapılacaksa, bu kimsede adalet şartı aranır.

Şayet vakıf, bir nazır şart koşmazsa, mahsur olması açısından³¹³ mutlak olarak³¹⁴ mevkufun aleyh nazır olur. Mevkufun aleyh mahsur değilse hakim nazır olur.

Has bir nazır olduğu zaman hakimin nazır olma gibi bir durumu yoktur. Ancak hakimin, nazırın uygun olmayan fiillerine itiraz etme hakkı vardır.

Nazırın vazifesi: Mevkufu koruma, imar etme, icare, tarımsa ekimini yapma, vakıf hususunda muhasemede bulunma, gelirin tahsil edilmesi, nemalandırmak için çaba harcamak, tahsil edilen gelirin imar, ıslah ve müstahaklara sarf edilmesi gibi vazifeleri ifa eder.

Nazır, mevkufu ücreti misilden daha düşük bir fiyatla icare ederse, yaptığı bu icare sahih olur ancak eksikliği tazmin eder.

Nazır, ihtiyacı olmasa bile mevkuf maldan maruf ölçüde yiyebilir. Vakıf malı mescitse, mescitte vazife yapacak kimseyi tayin etme hakkı vardır.

Şer'i ölçülere göre bir vazifeyle görevlendirilen birisi, şer'i bir gereklilik olmadığı

³¹² Vakfın korunması şeran istenen bir durumdur. Sayılan bu şartlar nazırda yoksa vakıf malının muhafaza edilmesi mümkün olmaz.

³¹³ Çocukları ve çocuklarının çocukları gibi. Bunlardan her birisi kendi hissesine nazır olur.

³¹⁴ Adil olsun veya fasık olsun fark etmez.

müddetçe görevden ihraç edilmesi haram olur.

Bir kimse, ehil olduğu bir vazifeden kendi isteğiyle vazgeçerse, sahih olur. Fakihlerin vakıf malından aldıkları şey, beytül maldan alınan rızık gibidir, yoksa bir ücret veya cuale değildir.

FASIL

Bir kimse, kendisiyle başkasının çocuklarına vakıfta bulunursa, fark gözetilmeksizin mevcut olan erkekler ve kızlar eşit bir şekilde, ayrıca vakıf sırasında olsun veya olmasın henüz mevcut olmayan erkekler de dahil olurlar.

Vakıf, “çocuğuma vakfettim” derse, vakıf sırasında mevcut olan çocukları ve onlardan doğmuş mevcut olan çocukları dahil olur.

Her kim zürriyetine veya nesline veya çocuklarının çocuklarına veya zürriyetine vakıfta bulunursa, erkek ve kızlar vakfa dahil olur. Kızlarının evlatları ise ancak bir karineyle vakfa dahil olur.

Bir kimse, oğluna veya falanın çocuğuna vakıfta bulunursa, sadece erkekler dahil olur.³¹⁵ Sebepsiz olarak vakıfı, çocukları arasında eşitsizlik yapması mekruhtur. Sünnet olan erkeğin payını kızın payından daha fazla yapmamasıdır. Şayet bazı çocuklarının ailesi varsa veya ihtiyaçları varsa veya kazanç elde etmekten acizse veya ilimle meşgul olan varsa veya din ve ıslahla uğraşan varsa bunlara daha fazla pay vermesinde bir beis yoktur.

FASIL

Vakf, lazımi bir akittir; ikale ve başka bir şeyle feshedilmez. Hibe edilmez, rehin verilmez, varis olunmaz ve satılmaz. Ancak harap ve benzeri bir durumda menfaati ni kaybedip onu imar edecek kimse de olmazsa satılır. Elde edilen parası ise misli gibi veya misline yakın bir şeyde harcanır. Mücerret olarak vakıftan satılan şeyin bedeli vakfa dönüşür. Aynı durum mevkuf olan mescit için de geçerlidir. Şayet mescit ehline dar gelirse veya bir bölümü yıkılır veya kirlenirse az önce zikredilen hükümler bunda da geçerlidir.

315 Çünkü البنين kelimesi hakiki manada erkek çocukları için kullanılır. Nitekim kuranda da şöyle geçer: اصطفى البنات على البنين “Allah, kızları oğlanlara tercih mi etmiş!” (Saffat, 153)

Harap olduğundan dolayı satılan mevkuf mescidin eşyalarını ve taşlarını ihtiyacı olan başka bir mescitte kullanılabilir. Bunların baka bir mescide bağışlanması satılmasından daha evladır.

Mevkuf olan bir mescidin minaresinin yıkılıp, güçlenmesi için duvarlarında kullanmak caizdir. Bir kim bir sınır hattına vakfita bulunur da o sınır hattı işgal edilirse, misli olan başka bir sınır hattına sarf edilir. Mescit, ribat ve benzeri şeylerde sınır hattına kıyas edilir.

Mescitlerde kuyu açmak ve ağaç dikmek haramdır. Bunun sebebi de bu tür şeylerin mescitlerde bir maslahatının olmamasından kaynaklanabilir.³¹⁶

HİBE³¹⁷

Hayattayken bir malı hibe (teberru) etmektir. Hibe, müstahaptır. Her türlü söz ve hibeye delalet edecek fiille in'ikad (kurulma/geçerlilik) olur.

Hibenin sekiz şartı vardır:

1. Hibe edecek kişinin tasarrufta bulunması caiz olan birisi tarafından yapılması.³¹⁸
2. Şaka yapmadan kendi ihtiyariyle yapılması³¹⁹
3. Mevhubun (hibe edilen şey) bey'i caiz olan bir şey olması.
4. Mevhubun leh (kendisine hibe edilen kimse) temlikî sahih olan bir kimse olması
5. Mevhubun leh söz veya buna delalet edecek bir fiille, örfen beyi kesmeyecek bir meşguliyet olmadan hibeyi kabul etmesi
6. Hibenin müncez olması

³¹⁶ Bu durumda mescitte maslahata binaen bir kuyu açmakta bir beis yoktur. **er-Riâye**adlı kitapta İmam Ahmed'in mescitte kuyu açmayı mekruh görmediği nakledilir.

³¹⁷ Sözlükte "karşılıksız vermek, bağışlamak" anlamına gelen hibe hukuk dilinde, özel borç ilişkileri gurubunda yer alan ve bir malın karşılıksız olarak başkasına teklifini ifade eden akdin adıdır.

³¹⁸ Tasarrufu caiz: hür, mükellef ve reşit olması demek olup kendisine hacir uygulanmayan kimse olması.

³¹⁹ İkrahtan altın veya şakayla yapılan hibe sahih olmaz.

7. Hibenin muvakkat olmaması; fakat hibenin, vahib (hibe eden) veya mevhubun leh'ten birinin ömrüyle muvakkat yapılırsa hibe geçerli olur, tayin edilen vakit ise lağv olur.
8. Hibenin ivaz karşılığında yapılmaması; şayet malum bir ivaz karşılığında olursa bey olur, meçhul bir ivaz karşılığında olursa batıl olur.

Bir kimse, kendisine daha fazla hediye edilsin diye bir hediye verirse bunda bir beis yoktur.

Küçük bir şey dahi olsa verilen hediye geri almak mekruhtur.³²⁰ Bilakis sünnet olan hediyenin karşılıklı yapılması veya ona dua etmesidir. Şayet bir kimse hayadan dolayı kendisine bir şeyin hediye edildiğini biliyorsa, hediye geri vermek vacip olur.

HİBENİN TEMLİKİ

Hibe, icap ve kabul olan mücerret akitle temlik edilir. Vahibin (hibe eden) izniyle kabzedilmesi gerekir. Kilo, vezin ve zira ile ölçülebilen şeylerin hibe edilmesinde kabz bu şekilde olur. Odun ve taş gibi küme ve nakledilebilen şeylerin kabzı ize nakledilmekle, ele almakla kabzedilen şeylerin ele alınmasıyla, dükkan ve ev gibi diğer şeyler ise kabzı boşaltmakla olur.

Küçük çocuk ve mecnuna hibe edilen bir şey velisi tarafından alınır.

Bir kimse, ev veya köle gibi bir şeyi hibe edip belli bir vakte kadar faydasını istisna kılabilir. Aynı şekilde hamile bir cariyeyi hibe edip karnındaki çocuğu istisna edebilir. Bir kişi bir şeyi hibe ettikten sonra dilediği zaman geri alma şartını koşarsa, hibe geçerli olup şart lağv olur.

Kişi alacaklısına olan borcunu hibe edebilir, onu ibra edebilir veya borcu ona bırakabilir. Borcun vakti gelmese bile mücerret zimmetini ibra etmekle hibe yerini bulur.

Hak meçhul dahi olsa haktan ibra etmek sahihtir. Damin olması dışında borçlu dışındaki birine borcu hibe etmesi sahih olmaz.³²¹

³²⁰ Bazı durumlardan dolayı hediye geri vermek caizdir: örneğin muaveze akdi karşılığında geri almak, hediye veren kişinin mutad olan bir sevabın olacağına ikna olmaması veya kendisinden istenildikten sonra hibe edilmesi ve benzeri durumlarda hibe geri verilebilir. **Hâşiyetu'l Lebedî**, s.255

³²¹ Çünkü hibe, muayyen bir şeyin varlığını gerektirir. Ancak o durumda böyle bir şey söz konusu değildir.

HİBEDEN RÜCU ETMEK

Mekruh olmakla beraber kabz olmadan önce verilen hibeyi geri almak caizdir. Verilen bir hibe ancak sözlü olarak istenmekle geri alınabilir.³²² Mevhubun leh hibeyi kabzettikten sonra geri istemek haramdır. Ancak babanın oğluna verdiği hibede kabz olması halinde şu dört şartla geri almasında bir beis yoktur:

1. Rücudan dolayı çocuğun hakkına girmezse
2. Hibede muttasıl bir ziyade oluşmaması³²³
3. Hibenin aynının çocuğun mülkünde olması³²⁴
4. Çocuk hibeyi rehin vermemişse³²⁵

Şu beş şartla baba, çocuğunun malına dilediği şekilde temellük edebilir:

1. Çocuğa zarar vermemesi³²⁶
2. Temellükün, ikisinden birinin ölüm hastalığında olmaması³²⁷
3. Çocuktan aldığı malı diğer bir çocuğuna vermemesi
4. Temellük, söz veya niyetle beraber kabzle gerçekleşmesi
5. Babanın temellük ettiği şeyin mevcut olan bir ayn olması gerekir. Dolayısıyla baba, kendi zimmetinde olan çocuğuna ait bir borca temellük edemez aynı zamanda kendini çocuğunun borcundan ibra da edemez.

Çocuğun da babasından zimmetinde olan borcu talep etme hakkı yoktur. Bilakis baba vefat ettiğinde babadan kalan terekeden alır.

322 "Verdiğim hibemden döndüm veya geri aldım" demesi gibi.

323 Hibede oluşan kilo, yaşlanma, hamile veya bir sanatı öğrenme gibi bir durum oluşması.

324 Hibe telef olmuşsa rücu hakkı kalmaz.

325 Hibe olarak vermişse babanın rücu hakkı kalmaz. Çünkü hibe üzerinde mürtehin hakkı taalluk eder. Aynı şekilde çocuk iflas ederse bu durumda da babanın hibesinden rücu hakkı kalmaz çünkü alacaklıların hakkı taalluk eder.

326 Çocuğun ihtiyacından fazla olan mala temellük edebilir. Yani bir baba, çocuğun kazancını sağladığı iş aletini veya yaptığı ticaretin re'sül malını alamaz.

327 Çünkü bu hastalık, temellükü ortadan kaldıran sebebi doğurur.

HAYATTAYKEN VARİSLER ARASINDA MALİ TAKSİM ETMEK

Bir insanın hayattayken malını varisleri arasında taksim edip, her kese gerekli olan hisseyi vermesi mübahtır. Her kesi mirastaki payını eşit bir şekilde vermesi vaciptir.

Muris, mirasçılardan izinsiz birini evlendirir veya birine has tutarsa haram olan bir iş yapmış olur.³²⁸ Murisin, müsavi olacak şekilde diğerlerine de vermesi gerekir. Şayet mirasçılar arasında tesviye olmadan önce evlendirilen veya tahsis edilen kişi ölürse, yapılan tahsiste ölüm korkusu olan bir hastalıktan dolayı değilse, mülkiyet hakkı alan kişide sabit olur.

Şayet yapılan tahsis, ölüm hastalığından dolayı yapılmışsa, diğer varislerinden ziyade olarak aldığı mal vakf olmadığı sürece ancak varislerin rızasıyla onda sabit olabilir.³²⁹ Vakf olması durumunda muris, yabancıya yaptığı gibi ancak malının üçte birini vakfedebilir.³³⁰

FASIL

Baş ağrısı ve diş ağrısı gibi ölüm tehlikesi olmayan hasta bir kimsenin sağlıklı bir kimsede olduğu gibi tüm malının teberru etmesi geçerlidir. Hatta ölüm tehlikesi olmayan bu hastalıklar sonrada ölüm tehlikesine dönüşse ve ondan sonra ölse yine hüküm değişmez.

Zatülcenp, sürekli burun akıntısı, durdurulamayan ishal ve benzeri ölüm tehlikesi olan hastalık aynı şekilde savaş sırasında iki saf arasında olan kişi veya denizin dalgalanması sırasında denize düşen kimse veya taun hastalığının olduğu bir belde de bulunan kişi veya ölüme götürülen kişi veya hapsedilen kişi veya öldürücü yara alan bir kişi³³¹ teberrudan bulunduktan sonra ölürse yaptığı teberru yalnızca malının üçte birinde yalnızca yabancılar geçerlidir. Ancak ölmediği zaman sağlıklı bir kimse gibi yaptığı teberru geçerlidir.

³²⁸ Diğerlerinden izin alarak birini tahsis etme hakkı vardır.

³²⁹ Çünkü bunun hükmü vasiyet gibidir.

³³⁰ Hasta birinin malını, yabancıya veya bir tane varisine üçte birinden fazlasının vakfetmesi sahih olmaz. (El İkna)

³³¹ Bu durumlara ek olarak: Adeten öldürüleceği belli olan bir esir ve nifastan kurtulana kadar elem verici bir şekilde doğum yapan hamile. *Neylü'l Meraib* 2/37

VASİYET KİTABI

Vasiyet³³²; mümeyyiz veya sefiğ olsun fark etmeksizin ölümün kendisine belli olmadığı akıllı kimseler tarafından yapılır.

Vasiyetin, geride bırakılan maldan beşte birinin hayır yollarına harcanması sünnettir. Bu hayır, örfen çok mal sayılır.

Fakir bir kimsenin, varisleri olduğu halde vasiyette bulunması mekruhtur. Ancak varisleri zengin olduğu zaman fakirin vasiyetti bulunması mübahtır. Niyet etmeksizin üzerinde hak olan bir kimsenin vasiyette bulunması vaciptir.

Malın üçte birinden fazlasını yabancıya, birazını varise vasiyette bulunmak haramdır. Haram olan bu vasiyetin geçerliliği varislerin kabulüne bağlıdır. Asıl olan mûsi lehin³³³ veya kendisine hibe edilen kişinin, mûsinin³³⁴ ölüm sırasında vasiyette bulunduğu varis olup olmamaları, öldükten sonra da ise varislerinin kabul edip etmemeleridir.

Mûsa leh, mûsinin ölümünden sonra yaptığı vasiyeti kabul edip etmemede imtina gösterirse kabul etmediğine hükmedilir ve vasiyetteki hakkından düşülür.

Mûsa leh, vasiyeti kabul ettikten sonra reddederse vasiyet bağlayıcı olur reddi sahih olmaz.

Vasiyet, mûsa leh tarafından kabul edilmesiyle mülküne dahil olur. Bundan önce vasiyette oluşan munfasıl bir nema ise varislere aittir.

332 Sözlükte "bitiştirmek, bağlamak, önermek" anlamlarındaki vasiyet (çoğulu vesaya), fıkıhta kişinin, malını ölüm sonrasında bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine teberru yoluyla temlik etmesini ifade eder.

333 Vasiyet edilen kişi

334 Vasiyeti bulunan kişi

Şu beş şeyden birinin bulunmasıyla vasiyet batıl olur:

1. Kavl veya fülle mûsinin rücu etmesi
2. Mûsiden önce mûsa lehin ölmesi
3. Mûsa lehin mûsiyi öldürmesi
4. Mûsa lehin mûsiyi³³⁵ reddetmesi
5. Mûsa bihin³³⁶ telef olması

MÛSA LEH

Vasiyet, mürted olsun veya harbi olsun temlikî sahih olan veya birinin atı veya ineğine gibi temlikî sahih olmayana yapılması caizdir.³³⁷ Hayvana yapılan vasiyet yemi için kullanılır.

Vasiyet mescitlere, köprülere ve benzeri şeylere yapılması³³⁸ sahihtir. Aynı şekilde Allah ve Rasûlüne yapılması da sahihtir.³³⁹

Mûsî, malının üçte birinin yakılmasını vasiyet ederse, yaptığı vasiyet sahih olur. Kabe'nin buharlatma (buharla dezenfekte etmek/tütsülemek/güzel koku sürmek) ve aydınlatılması için kullanılır.

Şayet mûsî, malının üçte birinin toprağa gömülmesi vasiyetinde bulunursa, ölü-lerin kefenlenmesi için kullanılır. Suya atılması vasiyetinde bulunursa deniz yoluyla yapılan cihadın masrafları için kullanılır.

Kilise, Tevrat, İncil, melek, ölü, cin veya müphem olan³⁴⁰ bir şeye yapılan vasiyet sahih olmaz.

335 Mûsî öldükten sonra

336 Vasiyete konu olan mal

337 Vele ki hayvan sahipleri mûsa bih kabul etmeseler bile yapılan vasiyet geçerlidir.

338 Bu tür yerlerin ıslahı için kullanılır.

339 Bu vasiyet de amme hizmetleri için kullanılır.

340 İki kişiden birine vasiyet ettim demek gibi.

Kendisine vasiyetin sahih olana ve olmayan yapılması halinde³⁴¹, vasiyetin tümü kendisine vasiyetin sahih olduğu kişiye verilir. Fakat diri ve ölü olan birine vasiyet etse, diri olana yalnızca vasiyetin yarısı verilir.

FASIL

Bir kişi, kendi mahallesine ve komşularına vasiyetti bulunursa, sokağında bulunan kırk eve vasiyetten verilir.

Küçük çocuk, sabi, gılam, genç, yetim: buluğ çağına ermeyenlerdir.

Mümeyyiz: yedi yaşına erişen çocuğa denir.

Tıfıl: yedi yaşından küçük çocuğa denir.

Genç (mürâhik): Ergenlik çağına erişen kişiye denir.

Delikanlı (şâbb) ve genç (feta): Buluğa yaşından otuz yaş aralığında olan kimse-
lere denir.

Erişkin (kehl): Otuz yaş ile elli yaş arasındakilere denir.

Yaşlı (şeyh): Elli yaş ile yetmiş yaş arasındakilere denir.

Bundan sonrakilere ise ihtiyar (herem) denir.

Dul (eyim) ve azab: Erkek ve kadından eşi olmayana denir.

Bekar (bıkr): Henüz hiç evlenmemiş olan kimseye denir.

Seyyim olan erkek-kadın: Evlenmiş olan erkek ve kadınlara denir.

Suyyube: Bekaretin zail olmasıdır.

Eramil: Kocalarından ayrılan kadınlara denir. Tekili 'ermel'dir.

Reht: On kişiden daha az olan erkekler topluluğuna denir.

341 Örneğin mûsî: "Zeyd'e ve Cebrail meleğine malımın üçte birini vasiyet ettim, veya "Zeyd'e ve duvara" diye vasiyet ettim demesi gibi.

MÛSA BÎH

Vasiyet, bey'i sahih olmayan şeylerle bile yapılması sahihtir; kaçan köle, kaçan hayvan, uçan kuş, anne karnındaki bebek, memedeki süte gibi şeyleri vasiyette bulunmak sahihtir.³⁴² Aynı şekilde madum olan bir şeyi de vasiyet etmek caizdir. Örneğin kölesi hamile kaldığı müddetçe³⁴³ veya sonsuza kadar ağacını vasiyet etmesi veya iki seneliğine bunları vasiyet etmek gibi belli bir süreyle vasiyette bulunmak da sahihtir.

Daha mûsînin mülkündeyken mûsa bihte hasıl olan bir nema, mûsa lehe aittir. Ancak cariyenin hamile kalması durum hariç; daha mûsînin mülkündeyken vasiyet etmiş olduğu cariyesi hamile kalırsa mûsî, mûsa lehe doğum sırasında kıymetini verir.³⁴⁴

Mal dışında av, çoban ve ekin gibi faydalanmanın mübah olduğu köpek ve pis yağ gibi şeylerde vasiyet etmek sahihtir. Aynı şekilde müfret bir faydası olan şeyler de örneğin hizmet etmesi için alınan köle, ev ücreti ve benzeri şeyler de vasiyet etmek sahihtir.

Mübhem olan bir elbise de vasiyet etmek sahihtir; örneğin herhangi bir elbiseyi vasiyet etmek gibi. Bu durumda mûsa lehe herhangi bir elbise verilir.

Mûsa bih isim olarak örfen ve hakiki anlamda ihtilaf ederse, hakiki manası alınır.³⁴⁵

Bu durumda koyun, deve (bair) ve öküz: küçük ve büyük olan dişi ve erkek hayvanlar için kullanılır.

At (hisan), deve (cemel), katır (bağl), köle (abd): özel olarak erkeklere için kullanılır.

342 Çünkü vasiyet miras yerine geçer. Bunlar da varis bırakılabildiği gibi vasiyet etmek de sahihtir.

343 Şeyhul İslam der ki: Bana göre anne karnındaki bebeği vasiyet etmek tefrik illetine (anneyi çocuktan ayırmak) bakıldığında sahih olmaz. Çünkü bu illet yalnızca bey'e has değildir. Bilakis bu illet, itk (köle azat etme) ve esirin fidye olarak vermek dışında her türlü tefrika için geçerlidir. **Hâşiyetu'r Ravd**, 6/65

344 Mülkündeyken zevil ehram arasını ayırmasının hürmetine binaen.

345 **el-Muknî** adlı kitapta bu görüşü doğrulamıştır. El Kadı, Ebu'l Hattab, İbn Akil ve başkaları da aynı görüştedir. **el-Müntehâ** adlı kitapta bu görüşü benimsemiştir. **Hâşiyetur'r Ravd**, 6/67. El Muvaffık (*el-Muğni* 8/567) ve bir grup âlim ise: örf önceliklidir çünkü zihin, ilk olarak bir kelimenin örfi manasına gider.

Kısrak (hicr), eşek (etan), deve (nake) ve inek (bakar): dişilere hastır.

At (feres) ve köle (rakik): hem erkek hem de dişiler için kullanılır.

Koyun (na'ce): Dişi koyun ismidir.

Koç (kebş): Koyundan büyük olan erkek koyun ismidir.

Keçi (teys): Büyük olan erkek keçidir.

Örfi olarak hayvan (dabbe): At, katır ve eşeğin dişi ve erkeği için kullanılır.

MÛSA İLEYH

Bir müslümanın mükellef, reşit, zahiren de olsa adaletli, kör, kadın veya köle olan her müslümana vasiyet etmesi sahihtir. Fakat köleye yapılan vasiyette kölenin vasiyeti kabul etmesi ancak efendisinin izniyle olur. Kafir olan bir kimsenin de dininde adaletli olan birine vasiyet etmesi sahihtir.

Yukarıda mûsa ileyh için sayılan özellikler, mûsînin vasiyeti ve ölümü sırasında mevcut olması itibara alınır.

Mûsa ileyh, kendisine yapılan vasiyeti kabul etmek veya dilediği zaman kendini azletmesi hakkı vardır.

Şarta bağlı yapılan vasiyet sahihtir; örneğin “mûsa ileyh ergenliğe girdiği zaman” veya “gittiği yerden geldiği zaman” veya “reşit olduğu zaman” veya “fiskından tövbe ettiği zaman” veya “Zeyd öldüğü zaman yerine Amr geçsin” gibi şartların koşulması. Aynı şekilde muvakkat (bir zamana bağlı) vasiyette sahihtir: örneğin “Zeyd, bir yıl-lığına vasi olacak ardına yerine Amr geçecek” gibi zamana bağlı şartın koşulması.

Mûsî, ölümünden sonra birilerine vasiyette bulunabilmesi için ancak varisleri tarafından kabul edilmesiyle olur.

Küfûv olduğu takdirde özel bir vasinin (vasi-i has) olması halinde hakimnin nazırlık gibi bir görevi yoktur.

FASIL

Vasiyet, ancak mûsînin tasarrufta bulunmasına malik olduğu malum bir şeyde sahih olur; borcun ödenmesi, vasiyetin tefrik edilmesi, hakların ehline verilmesi ve mükellef olmayanların durumunu gözetilmesi gibi. Ancak vasiyet, varislerinin reşit olmasıyla beraber borcun ifa edilmesinde olmaz.³⁴⁶

Bir şeyde vasi olan bir kimse, başka bir şeyde vasi olmaz.

Yabancı biri³⁴⁷ mûsa bihi, tayin edilmiş cihete sarf etse tazmin etmez.³⁴⁸

Bir kimse vasisine “malımın üçte birini dilediğini yere harca” veya “dilediği kimseye ver” veya “dilediğin kişiye tasaddukta bulun” derse, vasinin onu alması, varis olan akrabalarına vermesi veya mûsînin varislerine vermesi gibi bir hakkı yoktur.³⁴⁹

Bir kişi, hakimın veya vasinin olmadığı bir sahrada veya buna benzer bir yerde ölürse, onu rastlayan herhangi bir müslümanın, terekesinden alma ve satma hakkı vardır. Terekesini alan Müslüman, ölüyü varsa terekesinden yoksa kendisi teşhiz eder. Sonra da dilerse yaptığı masrafı geri alabilir.

346 Çünkü mal, ölüden üzerinde velayet hakkı olmadığı birine geçmiştir. Dolayısıyla mutlak tasarruf olan başka birinin malından borcun ifa edilmesi sahih olmaz.

347 Varis veya vasi olmayan kişi

348 Çünkü yaptığı tasarruf, müstahakkına tesadüf etmiştir.

349 Çünkü ona izinle malik olduğu bir temliktir.

FERÂİZ KİTABI

Ferâiz, miras paylaşımını inceleyen ilim dalına verilen isimdir.

Kişi vefat ettiği vakit sahip olduğu mal varlığıyla, ilk olarak kefeni, yıkama esnasında kullanılacak korku ve cenaze teşhiz işlemleri için gerekli olan her türlü ihtiyacı satın alınır.

Vefat eden bu kişinin malında, ipotek hakkı, yada işlediği bir suç sebebiyle vermesi gereken erş³⁵⁰ olsun yada olmasın yapılması gereken ilk işleme sahip olduğu mal varlığıyla cenaze teşhiz işlemlerinin halledilmesidir.

Bu işlemlerin ardından üzerinde var olan zekât ve benzeri Allah hakkı sayılan borçları ve kul hakkı sayılan insanlara ait borçları verilir, borçları bittikten sonra geri kalan mal varlığı ile varsa vasiyeti gerçekleştirilir, ancak vasiyeti malının üçte birini geçmemelidir, tüm bu işlemlerin ardından kalan malı mirasçıları arasında taksim edilir.

FASIL

Mirasçı olmayı gerektiren üç sebep vardır;

- 1) Akrabalık
- 2) Nikah
- 3) Velayet (köle azad edenin o köleye olan yakınlığı)

---

350 Yaralamadan kaynaklanan diyet borcu.

Mirasçı olmayı engelleyen üç sebep vardır;

- 1) Cinayet (Varisin miras bırakacak kişiyi öldürmesi)
- 2) Kölelik
- 3) Farklı dinden olmak

Erkeklerden miras almayı icmayla hak eden akrabalar özetle on kişidir;

1. Oğul
2. Torunlar ve onların çocukları
3. Baba
4. Babanın babası ve onun üstündekiler
5. Kardeşler
6. Kardeşlerin oğulları (anne bir olup babalar ayrı olan kardeşlerin çocukları hariç)
7. Amcalar
8. Amca oğulları
9. Eşler
10. Köleyi azâd eden efendiler

Miras almayı hak eden bayanlar özetle yedi tanedir;

1. Kız çocuklar
2. Oğulların kızları (erkek torunların kızları dahil)
3. Anneler
4. Nineler
5. Kız kardeşler
6. Eşler
7. Köle azâd eden bayanlar

FASIL

Varisler (miras alabilecekler) üç kısımdır;

1. Farz olan pay sahipleri³⁵¹
2. Asabeler³⁵²
3. Zevî'l-erhâm³⁵³

Farz olarak takdir edilen –belirlenen- hisseler altı kısımdır, bunlar;

1. $\frac{1}{2}$ (Mirasın yarısı)
2. $\frac{1}{4}$ (Dörtte biri)
3. $\frac{1}{8}$ (Sekizde biri)
4. $\frac{2}{3}$ (Üçte ikisi)
5. $\frac{1}{3}$ (Üçte biri)
6. $\frac{1}{6}$ (Altıda biri)

Bu payları alacak kişiler özetle on kısımdır;

1. Kocalar
2. Hanımlar
3. Anneler
4. Babalar
5. Dedeler
6. Nineler
7. Kız kardeşler

351 Bunlar; hisseleri Allah 'Teâlâ'nın Kitab'ında veya Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem)'insünnetinde veya icmâ ile takdir edilmiş olan pay sahipleridir

352 Baba tarafından olan yakın akrabalar

353 Farz olan pay sahipleri ve asabeden olmayan kan hısımlarını ifade eder. Miras bırakanın kızının çocukları, kız kardeşinin veya erkek kardeşinin kızları, fâsit dede ve nineleri, dayı ve teyzeleri gibi

8. Kızlar

9. Oğulların kızları

10. Anne bir erkek kardeşler

$\frac{1}{2}$ (Mirasın yarısını almayı hak eden varisler)

Bunlar beş kısımdır;

1. Çocukları ya da torunları olmadan vefat eden bir bayanın kocası
2. Ölenin erkek çocuğu olmayıp bir tane kızı varsa (o kız mirasın yarısını alır)
3. Ölenin evladı olmayıp oğlunun bir kızı varsa (o kız mirasın yarısını alır)
4. Kişinin oğlu ya da kızı olmadığı durumlarda kız kardeşi
5. Ölen kişinin öz kardeşleri olmadığı durumda baba bir olan kız kardeşi

$\frac{1}{4}$ (Dörtte bir almayı hak eden mirasçılar) iki kısımdır;

1. Çocuğu yada torunu olup vefat eden bayanın kocası
2. Çocuğu yada torunu olmayıp vefat eden kişinin karısı yada karıları

$\frac{1}{8}$ (Sekizde bir almayı hak eden mirasçı) bir kişidir

1. Çocuğu yada torunu olupta vefat eden bir kişinin karısı –yada karıları-

FASIL

$\frac{2}{3}$ (Mirasın üçte ikisini hak eden kişiler) dört kısımdır;

1. İki yada daha fazla oldukları zaman kız çocukları
2. Ölen kişinin (kızı yoksa) oğlunun İki ya da daha fazla olan kızları
3. İki ya da daha fazla olan öz kız kardeşler
4. Baba bir olan iki yada daha fazla kız kardeş

1/3 (Mirasın üçte birini almayı hak edenler) iki kısımdır;

1. Ölenin anne tarafından birden fazla (üvey) erkek veya kız kardeşi varsa mirasın üçte birini eşit olarak paylaşırlar
2. Ölenin çocukları, oğlunun çocukları yada iki veya daha fazla kardeşleri (cihet farketmez) yoksa, anne mirasın üçte birini alır. Ancak annesinin yanında ölenin babası ve karısı veya babası ve kocası varsa anne babasına kalan bakiyenin üçte birini alır

1/6 (Mirasın altıda birini almayı hak edenler) yedi kısımdır;

1. Ölenin çocukları, (yada oğlunun çocukları) yada iki veya daha fazla kardeşleri (cihet fark etmez) varsa, anne mirasın altıda birini alır
2. Ölenin annesi yoksa üç ninesi eşit olarak altıda bir alır.³⁵⁴
3. Annenin tek çocuğu –üvey kardeş- (erkek yada kız olası fark etmez)
4. Ölenin bir kızı varsa oğlunun kızları mirasın altıda birini alır
5. Ölenin ana-baba bir tek kız kardeşi varsa, baba bir kız kardeşler mirasın altıda birini alır
6. Ölenin bir veya birkaç oğlu veya oğlunun oğulları varsa babası mirasın altıda birini alır
7. Ölenin bir veya birkaç oğlu veya oğlun oğulları varsa dedesi mirasın altıda birini alır

Baba ve dede bu miktardan daha azını almazlar, alacakları en düşük miktar altıda birdir.

FASIL

Ölenin öz yada baba bir kardeşleriyle beraber (kız- erkek fark etmez) dedesi varsa (ve o mirasta farz olan pay sahibi biri yoksa) iki seçenekten birini alabilir;

354 Eğer ölen kişinin birden fazla ninesi varsa dereceleri eşit olmak şartıyla mirasçı olabilirler mirasçı olabilecek bu nineler üçten fazla olmamalıdır, örneğin; anneannenin annesi, babaannenin annesi ve dedenin annesi gibi bu üç nine aynı seviyede kabul edilerek miras bırakanın annesi olmadığı zaman mirasçı olabilirler.

a) Ya kardeşlerden biri gibi kabul edilir ve birlikte paylaşılır

b) yada mirasın üçte birini alır.

-Eğer mirasta kesin payı olan (farz sahibi olan) biri varsa üç seçenekten birini alabilir;

a) Ya geri kalanı kardeşlerle birlikte paylaşır

b) ya farz olan pay verildikten sonra kalanın üçte birini alır

c) ya da bütün mirasın altıda birini alır.

Eğer farz (pay) sahipleri haklarını aldıktan sonra mirasın sadece altıda biri kaldıysa, onu dede alır, öz kız kardeş hariç diğer kardeşlerin payı düşer, ancak "Ekderiyye meselesinde"³⁵⁵ olan durum hariç.

Bu mesele şöyledir;

-Ölenin ardında- koca, anne, dede ve kız kardeş kaldıysa;

Koca mirasın yarısını, anne üçte birini, dede altıda birini alır, kız kardeş ise farz payı olan yarısını alır. Mesele dokuza avl³⁵⁶ olur. Dede ve kız kardeşin payı verilir.

³⁵⁵ **Ekderiyye meselesi şöyledir;** Zeyd b. Sabit'e; kızkardeş, ana, koca ve dede(nin bulunduğu miras meselesi) hakkında soru soruldu: "O, bu meseleyi yirmiyedi pay üzerinden yaptı: Altı pay ananın, dokuz pay kocanın, sekiz pay dedenin, dört pay kız kardeşin..."

Zeyd b. Sâbit'e (*RadiyallahuAnhu*) göre öz veya baba-bir kızkardeş, dede ile birlikte bulunduğu daima asabe olur. Bundan sadece "ekderiyye meselesi" diye bilinen miras meselesi hariçtir. Bu meselede kızkardeş belirli pay sahibi kabul edilip, alacağı paylar dedenin paylarına eklenir ve toplanan paylar aralarında ikili birli paylaştırılır. Böylece dedenin payı altıda birden aşağı düşmemiş olur. Kız-kardeşler birden fazla olduğunda, bu usûle gerek kalmaz ve mesele, kızkardeşler dede ile birlikte asabe kabul edilerek çözülür. Çünkü bu durumda dedenin payı altıda birden aşağı düşmemektedir.

Ekderiyye meselesinin çözümü şöyledir: Koca 1/2; Ana 1/3; Dede 1/6; Kızkardeş 1/2.

$1/2(3)+1/3(2)+1/6(1)+1/2(3)=3+2+1+3/6=9/6$

Burada paylar toplamı paydadan fazla çıktığı için "**avliyye**" durumu vardır. Bu durumda miras paylara göre bölüştürülecektir. Dede ile kız kardeşin paylarının toplamı 4'dür. Bunu ikili-birli bölüştürmek mümkün olmadığından, pay ve paydayı, en küçük ortak bölenleri olan üç ile çarpabiliriz. O zaman da durum şöyle olur: $9+6+3+9/18=27/18$. Burada dede ile kız kardeşin paylarının toplamı 12 olmuştur. Bunun 8'ini dede, 4'ünü kız kardeş alacaktır.

Bu meseleye "**ekderiyye**" denmesinin, bunun Ekder kabilesinden bir kadın hakkında uygulanmış olmasından veya bu meselenin Ekder isimli bir zâta sorulup da onun bu meseleyi çözememiş olmasından yahut da Zeyd b. Sâbit'in (*RadiyallahuAnh*) bu meselenin zorluğundan kederlenmiş olmasından dolayı olduğu rivayet edilir.

(İbn Ebi Şeybe, 11/301., Ebu Muhammed Abdullah b. Abdirrahmaned-Darimi es-Semerikandi (Abdullah Aydınlı), Sünen-i Darimi Tercüme Ve Şerhi, Madve Yayınları, Madve Ofset, İstanbul, 1996: 6/175)

³⁵⁶ İslâm mirâs hukûkunda belirli hisse (pay) sâhiplerinin (Eshâb-ı ferâizin) mîrâstan alacakları payların

Onların payları dört olur. Üçle çarpılır. Mesele yirmi yedi üzerinden sahih bir şekilde halledilir.³⁵⁷

Öz çocukla beraber babanın başka bir çocuğu varsa sayılmasına ihtiyaç varsa, dedenin payı üzerine sayılır. Öz çocuk babanın diğer çocuğu için belirlenen payı alır. Ancak öz çocuk tek bir kız kardeş ise mirasın yarısını bütünüyle alır. Arta kalan miktar babanın diğer çocuğuna kalır.

Bu durumun suretlerinden bazıları; Dört Zeydiyye örnekleridir, bunlar;

- 1) El aşriyye meselesi; Dede, öz kız kardeş ve baba bir erkek kardeş.
- 2) El işriniyye meselesi; Dede, öz kızkardeş, baba bir iki kız kardeş
- 3) Muhtasaratu Zeyd meselesi; Anne, dede, öz kızkardeş, erkek kardeş, baba bir kız kardeş.
- 4) Tis'iniyye Zeyd meselesi; Anne, dede, öz kız kardeş, iki erkek kardeş, baba bir kız kardeş.

HACB³⁵⁸

Hacb meselesi vasıf olarak bütün varisler için geçerli olur, şahıstan dolayı hacb olma meselesi (ister hacb-ı noksan ister hacb-ı hirman olsun fark etmez) beş kısma uğramaz bunlar; Karı-Koca, Ana-baba ve çocuklar.

Dede, baba varsa hacb olur, uzaktaki dede, yakın dede ile hacb olur, nine, anne varsa hacb olur, uzak nine yakın nine ile hacb olur, uzak oğul (torun gibi) yakın oğul ile hacb olur, öz kardeşler iki kişi sebebiyle hacb olur;

- a) Oğullar (aşağı doğru ne kadar inerse insin)

---

toplamının ortak paydadan fazla olma hâli. Avlde, hisse sâhibi mîrâscıların hisseleri orantılı olarak eksilir. (Seyyid Şerif Cürânî)

357 356. Dipnotta mesele örnekleriyle anlatılmıştır.

358 Daha yakın bir mirasçının bulunması sebebiyle bir vârisin tamamen veya kısmen mirastan mahrum olması" anlamında bir İslâm miras hukuku terimi. Bir kimseyi mirastan mahrum bırakan vârise "hâcib", mirastan mahrum bırakılan kimseye "mahcûb" veya "sâkıt" (düşen) denir.

Hacb; Hacb-ı hirman (bir vârisi mirastan tamamen mahrum etmek) ve hacb-ı noksan (bir vârisin hissesini çoktan aza indirmek) diye ikiye ayrılır.

b) En yakın Baba

Öz kardeş varsa baba bir kardeşler hacb olur, kardeşlerin çocukları dede varsa bile hacb olur, (dedenin babası yada dedesi varsa onun sebebiyle de hacb olurlar).

Amcalar, kardeş çocukları sebebiyle hacb olurlar.

Ana bir kardeş, oğullar, torunlar, baba ve dedeler sebebiyle hacb olur.

Oğulun kızları kendilerini asabe yapacak birileri (oğulun oğulları gibi) olmadığı sürece iki yada daha fazla oğul ile hacb olurlar.

Baba bir olan kız kardeşler kendilerini asabe yapacak erkek kardeşleri olmadığı zaman iki yada daha fazla öz kız kardeş sebebiyle hacb olurlar.

Mirastan pay almayan kişiler her hangi bir kişiyi hacb etmezler, sadece kardeşler miras almadıkları halde annenin payını azaltıyorlar (yani hacb-ı noksan yaparlar)

ASABELER³⁵⁹

Bayanlar miras konusunda farz sahibidirler, yanlarında onları asabe yapacak birileri olmadığı sürece tek başlarına asabe olamazlar, (ancak köleyi azâd eden bayan hariç)

Bütün erkekler, bizzat şahısları ile asabe sayılırlar, (koca ve annenin oğlu hariç).

Ana-baba bir kız kardeşler. Ölenin kızı veya oğlunun kızı ile asabe olurlar.³⁶⁰

Kızlar, oğlun kızları, ana-baba bir kız kardeşler, baba bir kız kardeşler, tüm bunlar öz erkek kardeşlerle birlikte olunca asabe olurlar³⁶¹

Asabe olan kişi farz (pay) sahiplerinden arta kalan mirası alır, eğer hiçbir şey kalmadıysa hakkı düşer, eğer ondan başka mirasçı yoksa bütün mirası alır.

359 Bir miras hukuku terimi olarak asabe; yalnız başına olduğunda bütün mirası, Ashabü'l Ferâiz'den mirasçı bulununca onlardan artanı alan ve ölene (mûris'e) araya kadın girmeksizin bağlanan erkek hısımlarla bu hükümde olan diğer kimselerdir. Oğlu, oğlun ilânihaye oğlu gibi. Bunların belirli miras hisseleri ayet ve hadislerde belirlenmemiştir

360 Hz. Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Kız kardeşleri, kızlarla birlikte bulununca, asabe yapınız" (Buhârî, Ferâiz, 12; Dârimî, Ferâiz, 4) buyurmaktadır.

361 en-Nisâ, 4/176

Fakat dede ve babanın üç hali vardır;

- 1) Eğer ölenin başka mirasçısı yoksa asabe olarak mirası alırlar
- 2) Ölenin erkek mirasçısı varsa farz olan paylarını alırlar
- 3) Ölenin bayan mirasçısı varsa hem farz paylarını alırlar hem de asabe olurlar.

Müşerreke diye isimlendirilen mesele kaidelerimizin dışında kalır, bu mesele şöyledir; Kişi vefat eder de arkasından kocası, annesi, ana bir kardeşleri ve öz kardeşleri varsa (müşerreke meselesi devreye girer)³⁶²

FASIL

Miras alabilecek bütün erkekler bir araya geldiklerinde, sadece üçü mirastan pay alır; Oğul, baba ve koca.

Miras alabilecek bütün bayanlar biraraya geldiklerinde, sadece beşi mirastan pay alır, kız çocuğu, oğlun kızı, anne, hanım ve öz kız kardeş.

Bayan yada erkek miras alma ihtimali olanlar bir arada oldukları vakit, beş kısım miras alır; Ana-baba, kız-erkek ve eşlerden biri.

Asabe amca, amcaoğlu yada erkek kardeşin erkek oğlu olduğu vakit mirastan geri kalanın tamamını alır kız kardeşleri bu konuda ona ortak olamazlar.

Ölen kişinin akrabalarından asabe yoksa ve ölen kişiyi azâd eden bir mevlâsı varsa bayan dahi olsa mirasın kalanını o alır (mevlâsı ölmüşse) onun erkek akrabaları yakınlık sıralamasına göre kalan mirası alırlar, eğer onlarda yoksa redd işlemi yapılır, redd yapma durumu da yoksa zevilerhâm mirası alır.

³⁶² Bu meselede Hanbeli mezhebine göre; Eş, anne ve ana bir çocuklar mirasın tamamını aldıkları için öz kardeşlere yani ana baba bir olan kardeşlere asabe oldukları için mirastan pay kalmamaktadır

RED VE ZEVÎ'L-ERHÂM³⁶³

Ashabul farz -ayet ve hadislerle payları belirlenmiş kişiler- mirastan paylarını aldıktan sonra mirastan arta kalan varsa ve kalanı alacak bir asabe yoksa kalan miktar ashabul farza payları oranınca dağıtılır. Bu ikinci dağıtımda eşler eş olmanın dışında başka bir akrabalık bağları yoksa pay alamazlar. Eğer ortada sadece bir tane pay sahibi (farz sahibi) varsa kalanın tamamını o alır, hem farz olan payını hemde reddiye sonrasında arta kalanı almış olur. Eğer haklarını alan ve reddiyeyi alacak olan pay sahipleri kız çocukları gibi aynı cinsten bir topluluk olurlarsa kalan pay aralarında eşit olarak dağıtılır. Eğer cinsleri farklı olursa pay adetlerini sürekli altı paydadan al!

Dede ve anne bir kardeş için (altı paydanın) ikisi sahih olur. Anne ve ana bir erkek kardeş için üçü, anne ve kız için dördü, anne ve iki kız için beşi bu paydan daha fazlası olmaz, çünkü altıda bir oranında bir artış olsa payların -hakların- tamamını kuşatmış olurdu.

Eğer eşlerden biri varsa "redd meselesini" uygula, ardından zevciyye meselesini. Zevciyye payından fazla kalanı redd meselesi ile karşılaştı, eğer bölünebilirse zevciyye meselesinden redd meselesi sahih olmuştur. Eğer bölünemiyorsa redd meselesini, zevciyye meselesiyle çarp.

Eğer kişinin zevciyye meselesinden payı varsa, redd meselesiyle çarpılarak onu alır. Eğer kişinin redd meselesinden payı varsa, zevciyye meselesinden fazla kalan ile çarpılarak payını alır. Mesela; Koca, nine ve anne bir erkek kardeş var, redd meselesiyle çarp. O ikidir, zevciyye meselesinde iki dir. Böylece durum dört üzerinden sahih olur...

363 Red, (Reddiye); Alacakları paylar ayet ve hadislerle belirlenmiş bulunan ashâbül-ferâiz (farz pay sahipleri) hisselerini aldıktan sonra, kalanı alacak asabe yoksa ve miras da artmış ise, bu artanın karı-koca dışında kalan aynı mirasçılara hisseleri oranında verilmesine "red" veya "reddiye" denir. Başka bir deyimle, asabe grubuna giren hısımlar bulunmaz ve mirasçıların hisseleri toplamı, ortak paydadan küçük çıkmış olursa red söz konusu olur.

ZEVİL ERHAM

Onlar ashâbü'l-ferâiz ve asabeden olmayan akrabalarlardır.

On bir kısımdır;

1. Kızların öz çocukları yada oğullarının çocukları
2. Kız kardeşin oğulları,
3. Erkek kardeşin oğulları,
4. Amca kızları,
5. Annenin oğlunun oğulları,
6. Anne bir amca,
7. Halalar,
8. Dayılar,
9. Teyzeler,
10. Annenin babası,
11. Araya baba girmiş iki anneden nine olanı³⁶⁴ araya girmiş kişilerin konumlarına indirgenerek mirasçı olurlar.

Onlardan bir topluluk bir varis ile bir mertebeye iner ve mertebeleri eşit olursa onlar için nasibi eşit olur. Bu durumda erkeğin durumu kadın gibidir.

Bir kişi vefat ettikten sonra malını verecek bir mirasçısı yoksa malı beytûlmâle (hazineye) geçer, beytûlmâl bu malın mirasçısı değil, onu ziyan olmaktan koruyan bir makamdır, maslahatta bunu gerektirir.

³⁶⁴ Annenin babasının annesi gibi bu durumda iki annenin arasına bir baba girmiş olur ki o da ölen kişinin dedesidir.

USÛLUL MESÂİL³⁶⁵

Paydalar (toplamda) yedi tanedir. Bunlar; İki, üç, dört, altı, sekiz, on iki ve yirmi dördtür.

Bu paydalardan sadece altı, altının iki katı ve iki katının iki katı avl –avliyye- olur.

Altı, peşpeşe olarak ona kadar avl olur.

Yediye avl oluşu; Koca, anneden olmayan kız kardeş ve nine varsa.

Sekize avl oluşu; Koca, anne ve anneden olmayan iki kız kardeş varsa gerçekleşir, Bu meseleye “Mubahele” denir.

Dokuza avl oluşu; Koca, anne bir iki kız kardeş ve anneden olmayan iki kız kardeş olunca gerçekleşir. Bu meseleye “el-Ğerra ve el-Mervaniyye” denir.

On’a avl oluşu; Koca, anne, anne bir iki kız kardeş ve anneden olmayan iki kız kardeş olunca gerçekleşir. Bu meseleye “Ummül furûc” denir.

On iki, on yediye kadar peşpeşe olmaksızın avl olur. On üçe avl oluşu; Koca, iki kız ve anne olunca olur. On beşe avl oluşu; Koca, iki kız ve anne baba olunca gerçekleşir. On yediye avl oluşu; Üç eş, iki nine, dört ana bir kız kardeş, anneden olmayan sekiz kız kardeş olunca gerçekleşir. Bu meseleye “Ümmül eramil” denir.

Yirmi dört sadece yirmi yediye avl olur, bu durum; Karı, iki kız, ana ve baba olunca gerçekleşir. Bu meseleye “Minberiyye ve avli az olduğu için el-Bahiliyye” denmiştir.

ANA KARNINDAKİ ÇOCUĞUN MİRASÇI OLMASI³⁶⁶

Bir kişi vefat ederde arkasında ana karnında bir bebek bırakırsa ve bu bebeğin dışındaki diğer mirasçılar paylarını isterlerse dağıtılır, (doğacak bebeğin ikiz olma ihtimaline binaen) iki erkeğin yada iki kızın mirasından fazla olan o çocuk için saklanır. Bu çocuğun hacbıhırman etmediği kişilere payları dağıtılır, hacbı noksan ettiği

³⁶⁵ Paylaşımındaki paydalar

³⁶⁶ Ana karnındaki çocuk mirasçı olur ve onun hissesi kendi adına durdurulur: Bu husus dasahabilerin icmâi vardır. Zira o çocuğun doğması muhtemeldir. Doğunca da mirasçı olur. Doğmaması da muhtemeldir. O takdirde de mirasçı olamaz. Dolayısıyla durumu doğumla belirginlik kazanıncaya dek hissesi ihtiyaten durdurulur.

kişilere ise alabileceği en düşük miktar verilir. Bu çocuk canlı olarak doğduğu vakit miras almasını engelleyeceği kişilere miras verilmez, çocuk doğduğu vakit kendisi için ayrılan pay verilir kalanı ise hak edenlere dağıtılır.

Bebeğin mirasçı olabilmesi için doğduktan hemen sonra bağırarak, hapşırarak, uzun bir süre hareket etmek, nefes almak gibi yaşadığına dair bir takım alametleri göstermelidir.

Eğer bir kısmı çıktıktan sonra ses çıkarır ardından diğer kısmı çıktıktan sonra ölü olduğu anlaşılırsa miras alamaz.

YİTİK KİMSENİN MİRASI

Bir kişi kaybolur ve kendisinden haber alınamazsa, eğer zahiren yaşama ihtimali olan bir yerde bulunuyorsa örneğin; Esir olmuş, ticaret, seyahat yada ilim talep etmek için bir yerlerde bulunuyorsa, doğduğu günden itibaren doksan yıl geçmesi beklenir, eğer kaybolan kişi doksan yaşındaysa hakim onun hakkında içtihat eder.

Eğer bu kişi ölme ihtimali yüksek olan bir durumdaysa örneğin; Ailesiyle birlikte yaşarken kaybolmuş yada Hicaz gibi çöllerin çok olduğu bir yolda kalmış yada savaş esnasında orduda bulunan biriye, veya yolcuların bir kısmı ölmüş bir kısmı kurtulmuş batan bir gemideyse kaybolduğu andan itibaren dört yıl beklenir.

Bu iki durumun ardından (ortaya çıkmazsa) ona ayrılan pay dağıtılır. Malı dağıtıldıktan sonra çıkagelir vekendisi için ayrılmış bir şey bulursa alır, eğer bulduğu bu pay alacağından daha azsa kalanı diğer mirasçılardan talep eder.

Soyu ile alakalı şüphe bulunan kişiye (durumu kesinleşinceye kadar) yitik kişi muamelesi yapılır.

HÜNSÂNIN MİRASI

Hünsâ; Erkeğe benzeyen fakat bayan cinsel organı olan kişidir.³⁶⁷

İdrarın çıktığı yere göre hüküm verilir, ilk önce hangisinden çıkıyorsa ona göre hükmen cinsiyet verilir.

367 Başka bir tanım ise; Erkeklik ve dişiliği tam olarak belli olmayan çifte cinsiyetli insan, er-dişi olan kişidir

Eğer iki uzvundanda idrar aynı anda çıkıyorsa hangisinden daha çok çıkıyorsa ona itibar edilir, eğer her açıdan eşit olursa bu durumda “Hünsa müşkile” olur.

Eğer büyüdükten sonra durumunun netleşmesi bekleniyorsa, yanında bulunan mirasçılara payları dağıtılır kalan miktar saklanır. Sakalları çıkar ya da erkeklik uzvundan meni gelirse erkek olduğu, hayız olur, göğüsleri çıkar ya da kadınlık uzvundan meni gelirse bayan olduğu hükmüne varılır.

Herhangi bir alamet göstermeden ölür ya da bulûğ çağına ulaşırsa, alacağı miras karıştırılır, erkeğin payının yarısını ve bayanın payının yarsını alır.

BİRLİKTE BOĞULAN VE BENZERİ KİŞİLERİN MİRASI

Mirasçılar (veren ve alacaklar) birlikte (aynı zamanda) vefat ederlerse, yada hangisinin daha önce öldüğü bilinmiyor ve her bir meyyitin mirasçıları ellerinde bir delil bulunmaksızın diğerinin daha önce öldüğünü iddia ediyorsa veya iddia edenlerin delilleri birbiriyle aynı derecede ise yada her grup yemin ederek iddiasının doğruluğunu ispatlamaya çalışırsa miras dağıtımı yapılmaz.

Eğer meyyitlerin mirasçıları hangisinin önce öldüğü konusunda bir iddiada bulunmuyorlarsa, ölen kişiler birbirlerine mirasçı olur ve paylarını almış kabul edilir daha sonra bu paylar onların varislerine dağıtılır.

FARKLI DİN MENSUPLARININ MİRASI

Dinleri farklı olanlar birbirlerine mirasçı olamazlar. Ancak Mevlâ³⁶⁸ olma durumu farklıdır bu durumda kafir Müslümana, Müslüman kafire mirasçı olabilir. Aynı şekilde miras bırakan kişinin kafir olan bir mirasçısı taksimattan önce Müslüman olursa mirastan payını alır.

Kafirler bir çok farklı dinlere sahiptirler, eğer dinleri farklı olursa birbirlerine mirasçı olamazlar.

³⁶⁸ Mevlâ; Azad edilen kölenin eski sahibi veya köleyi azad eden kimsedir. Azad edilen köleye Türkçe'de azadlı denir. Köleyi azad eden zat ile azad edildikten sonra azadlı arasında velâ (bir dostluk ve yardım bağı) kalır. Eğer, ölünce azadlının mirasçısı yoksa, eski efendisi ona mirasçı olur.

Eğer aynı dine mensuplarsa ve miras için geçerli sebepler bulunursa birbirlerine mirasçı olabilirler, onlardan birinin zimmi³⁶⁹ diğerinin harbi³⁷⁰ yada biri emanlı diğeri zimmi veya harbi olması durumu değiştirmez (Birbirlerine mirasçı olabilirler)

Ehli bidat, mürted, ve zındık (münafık) gibi hakkında kafir hükmü verilen kişilerin malları fey³⁷¹ kabul edilir, miras alamaz ve miras bırakamazlar.

Mecusi olan biri akrabalarına mirasçı olabilir, ölen bir Mecusi arkasında mirasçı olarak annesini bırakırsa (annesi aynı zamanda) babasından kız kardeşi ise (baba kızı ile evlenmiş) o kadın annesi olması hasebiyle mirasın üçte birini, kız kardeş olması hasebiyle yarısını alır.

BOŞANMIŞ EŞİN MİRASI

Ric'i talak durumunda (iddet içerisinde) eşlerden her biri birbirlerine mirasçı olurlar. Eğer onu mirastan mahrum bırakmak gayesi ile kocası, bayanı bain talakla boşarsa mesela; ölme ihtimali yüksek olan bir hastalık esnasında boşamışsa veya kadın "beni ric'i talakla boş" dediği halde bain talakla boşamış yada kadının yapmak zorunda olduğu (yemek, içmek gibi) bir şeyi "yaptığın zaman boşsun" demiş, yada bu esnada (ölüm hastalığı esnasında) "eskiden seni boşamıştım" gibi bir itirafta bulunmuşsa veya sağlıklı olduğu dönemde "eşimi istediğin zaman boşayabilirsin" dediği vekil (o hastalık esnasında) bain talakla boşasa işte tüm bu durumlarda bayan mirastan mahrum bırakılmaz, bu durumlardan birinde bayan başkasıyla evlenmediği yada mürted olmadığı sürece iddeti bitmiş dahi olsa mirastan mahrum bırakılmaz.

Dört eşi olan bir kişi (onları mirastan mahrum bırakma şüphesi varken hepsini boşar) ve ardından dört tane farklı eş alırsa (ve vefat ederse) yukarıdaki şart varsa eğer sekizi birden eşit şekilde miracı olur

Aynı şekilde bir bayan ölüm ihtimali yüksek olan bir hastalık esnasında (eşini mirastan mahrum bırakma gayesiyle) nikahı feshedilmesini gerektirecek bir şeyler yaparsa iddetibitmediği sürece kocası mirastan mahrum bırakılmaz, (eğer eşini mirastan mahrum bırakma şüphesi ve ihtimali yoksa) koca mirastan mahrum kalır.

369 Mal, can, ırz ve dini için İslâm devleti tarafından güvence verilmiş olan ehl-i kitaba mensup olan kişi.

370 Müslümanlar ile savaş halinde bulunan kafirler.

371 Düşmandan savaşız elde edilen ganimet gibidir.

MİRASA ORTAK OLAN BİR KİŞİ YA DA KİŞİLERİN VAR OLDUĞUNU İTİRAF ETMEK

Varislerden birisi mirasta kendisine ortak olacak yada kendisini hacb edecek bir kişinin var olduğunu ikrar ederse, örneğin ölenin kardeşi “onun bir çocuğu vardı” gibi bir itirafta bulunursa bu ikrar sahih kabul edilir bu şekilde o çocuk mirasını alır ve kardeşi (yani amcasını) mirastan hacb eder (alıkoyar).

Mükellef olan varisler, nesebi meçhul olan bir kişinin yada bir çocuğun veya bir delinin (ölenin mirasçısı olduğunu) itiraf eder (kabul ederlerse) bu iddiaları doğru kabul edilir, o kişinin nesebi sabit olur (ölen kişinin akrabası olduğu kabul edilir) ve mirastan payını alır.

Fakat mirastan pay alan bu kişinin nesebi sabit olabilmesi (ölenin akrabası olduğunun kabul edilmesi için) var olan bütün varisleri, eşi ve annenin çocukları dâhil olmak üzere bunu (nesebini) kabuletmesigerekir, (eğer bu olmazsa) varis olan yada olmayan iki adil (Müslümanın) bu konuda şahitlik etmesiyle bu durum (nesebin sabitliği) kabul edilir.

Eğer varislerin tamamı bu durumu kabul etmez bir kısmı kabul ederse, kabul eden kişilerin miraslarına ortak olur yada eğer onları hacb eden biriye onları mirastan alıkoyar.

KATİLİN MİRASI

Haksız yere miras bırakan yakını öldüren yada öldüren kişiye yardımcı olan kişi mirastan pay alamaz, (yardım ettiği kişi hata ile öldürmüş olsa da sonuç değişmez) (Hasta olan) çocuğuna ilaç veren ve bu sebeple ölümüne sebep olan yada onu eğitmek kastıyla döverek, yada hacamat yaptığı için (bir yerini) yarıp ölümüne sebep olan kişi onun mirasından pay alamaz.

Hamile bir kadın ilaç içerek karnındaki bebeği düşürürse gurre³⁷² vermesi gerekir aynı zamanda o bebeğe mirasçı olamaz.

372 Ana karnındaki ceninin suç işleme yoluyla düşmesine sebep olan kimsenin ödeyeceği tazminat demektir.

Eğer kişi miras bırakan yakınına haklı bir sebeple öldürmüştü örneğin kısas almışsa, yada hadd³⁷³ cezası gereği öldürülmesi gereken bir kişiye, yada nefsi müdâfâ ederken öldürmüştü mirastan mahrum kalmaz, aynı şekilde bağı³⁷⁴ olan bir kişi adil bir kişiyi öldürmüş yada tam tersi olmuşsa mirastan mahrum bırakılmaz.

KISMİ AZAT OLMUŞ KÖLENİN MİRASI

Köleler miras alamadıkları gibi, mirasta bırakamazlar, fakat kısmi olarak azat edilmiş bir köle miras alabilir ve miras bırakabilir. Hür olduğu miktar oranınca hacb edebilir. Eğer efendisiyle aralarında bir kâr ortaklığı anlaşması varsa, vefatından sonra geriye bıraktığı malın tamamı vârislerine kalır, eğer (böyle bir anlaşma yoksa) miras vârisler ve efendi arasında hisselerine göre taksim edilir.

VELÂ³⁷⁵

Bir kimse bir kölenin tamamını veya bir kısmını azat ederse, akrabalık bağından dolayı³⁷⁶, bir fiilden dolayı, bir bedel karşılığında³⁷⁷, mükatep³⁷⁸ veya müdebber anlaşmasıyla azat ederse³⁷⁹ veya viladet anlaşmasıyla³⁸⁰ veya vasiyet karşılığında³⁸¹ zekatı, adağı veya kefareti karşılığında azat ederse, tüm bu durumlarda azat eden efendiye azat ettiği köle üzerinde velayet hakkı doğar.³⁸² Bu velayet aynı zamanda atîkin³⁸³ çocuklarına da geçer. Ancak bu çocukların, atîkin eşinden veya cariyesinden olma

373 Mesela evli bir erkeğin zina etmesi sonucu recm edilerek öldürülmesi durumunda, onu recm edenlerden biride mirasçısı olsa mirastan mahrum edilmez.

374 Bağî; hak ve adalet ile ülkeyi yöneten İslâm devlet başkanına veya nâibine karşı, bir te' vile, yani kendince doğru görülen bir delile, bir sebebe dayanarak itaat dairesinden çıkan, bununla birlikte müslümanların öldürülmesini, mallarının müsaderesini, zürriyetlerinin esir edilmesini helâl görmeyen ve silâhlı güce sahip olan müslüman, demektir.

375 Sözlükte "yakınlık" anlamındaki vely kökünden türeyen velâ "yardım etmek, yardımlaşmak; sadakat ve tasarruf" manalarına gelmektedir. Fıkıh terimi olarak azatlıktan veya muvalat sözleşmesinden doğan hükmi akrabalık bağını ifade eder; aralarında vela bağı bulunan taraflardan her birine mevla denir. Bundan dolayı mevla kelimesi kölesini azat eden efendi ve azat edilen köle için müştereken kullanılır.

376 Babasını, kardeşini veya amcasını köle olarak alması durumunda

377 Efendinin "bir yıl bana hizmet edersen sen hürsün" demesi gibi

378 Efendisiyle bir mal karşılığında anlaşma yaparda o malı eda etme karşılığında azat olması

379 Efendinin "Ben ölürsem sen hürsün" demesi gibi.

380 Efendi cariyesini bir çocuk doğurması karşılığında azat etmesi gibi

381 Falan kölesinin azat edilmesini vasiyet etmesi Halide varisler onu azat eder.

382 Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) der ki: "Vela, azat eden kimseye aittir." (Müttefekun aleyh)

383 Azat edilen köle

şartı vardır. Bu velayet aynı zamanda atîkin ve çocuklarının velası üzerinde olduğu kişilere de geçer.

Reşit ve mükellef olan bir kimse, köle sahibine: “Köleni benim için azat et” veya “Benim veya senin için azat et fiyatı bana ait” der de köleyi azat ederse sahih olur. Kölenin mevlası, kendisi için azat edilen kimse olur. Azat edilmesi karşılığında da kıymetini vermek zorundadır.

Kafir olan biri köle sahibine “Müslüman köleni benim adıma azat et” der de köle sahibi köleyi azat ederse sahih olur. Kölenin mevlası, kendi adına azat edilmiş kafir olan kişi olur.

FASIL

Mevla ancak (baba, oğul, torun gibi) asabe olmayan ve ashabu'l furud paylarını aldıktan sonra varis olabilir. Bunlar paylarını aldıktan sonra kadın dahi olsa mu'tik (mevla/köle azat eden kişi) varis olur. Ardından yakınlık derecesine göre asabe olan akrabalar paylarını alırlar.

Vela hususunda kardeşlerle beraber dedenin hükmü, nesepteki hükmü gibidir.

Vela satılmaz, hibe edilmez, vakfedilmez, vasiyet edilmez ve varis olunmaz. Ancak atîkin öldüğü gün mu'tikin en yakın asabeleri velaya varis olur. Fakat vela, bir cihetten diğer bir cihete intikal eder; şayet erkek bir köle, i'tak edilmiş bir cariyeyle evlenir de bir çocukları olursa, çocuğun velası, cariyeyi i'tak etmiş kişiye aittir. Baba azat olursa, velası babanın mevlalarına geçer.

ITK KİTABI

Köle azat etmek, en büyük ibadetlerden bir tanesidir. Kesbi (kazancı olan) bir köleyi azat etmek sünnettir. Güce ve kesbi olmayan bir köleyi azat etmek mekruhtur.³⁸⁴ Veya azat edildiğinde zina veya fesat işler yapmasından korkulduğunda da azat etmek mekruhtur. Azat ettiğinde kessin veya zannı galipçe bu tür işleri yapacağını biliyorsa haram olur. Mükatep anlaşmasında da durum aynıdır.

Itk³⁸⁵ iki durumda gerçekleşir:

1. **Sözle:** Söz ise talakta olduğu gibi sarîh ve kinaye olmak üzere ikiye ayrılır:

Sarîh söz: Itk ve hürriyet lafzının söylenmesiyle olur.³⁸⁶

Kinaye söz: Itka niyet etmekle beraber on altı lafızla gerçekleşir: Seni serbest bıraktım, seni salıverdim, ehline git, dilediğin yere git, senin üzerinde bir gücüm veya otoritem veya mülküm yok, benim kölem değilsin, bana hizmet hakkın yok, seni Allah için hibe ettim, seni Allah'a havale ettim, elimi üzerinden kaldırdım, sen benim mevlamsın, sen saibesin (velası olmayan azatlı köle), seni sana bıraktım. Cariyeler için ziyade olarak "Seni boşadım veya sen haramsın" demete kinayeli itk lafızlarındandır.

Hamile bir cariye, azat edildiğinde karnındaki çocuk istisna edilmezse o da hür olur.³⁸⁷ Ama aksi durum olduğunda olmaz; cariyenin karnındaki çocuk azat edildiğinde, istisna edilmediği takdirde anne hür olmaz.³⁸⁸

384 Herhangi bir kesbi ve kuvveti olmadığı için hür olduğunda nafakası da düşer böylece insanlardan isteme veya dilencilik yapma gibi bir duruma düşer. **Neylü'l Meârib**, 2/109

385 Kölenin hürriyetine kavuşturulması anlamında fıkıh terimi

386 Talakta olduğu gibi ister şaka yoluyla dahi söylene itk geçerlidir.

387 Çünkü karındaki çocuk, bey' ve hibede annesine tabidir. Itkda da tabi olması evleviyet babındandır.

388 Çünkü anne asıldır, çocuk ise fer'dir. Asl, fere tabi olmaz.

Seyyid, babası olma ihtimali olan kölesine: “Sen babamsın” derse veya oğlu olma ihtimali olan kölesine “sen benim oğlumsun” derse hür olur. Ancak böyle bir ihtimal yoksa bu lafızlar ancak niyetle beraber kinayeli itk lafızları arasına dahil olur.

1. **Fille:** Yapılan bir fiille de köle azat olabilir: Efendi kölesinin burnunu veya kulağını ve benzeri uzuvlarını kopartarak müsle yaparsa, veya bu uzuvlarından birini delerse veya uzuvlarından birini yakarsa veya efendi kölesini fuhşiyata zorlarsa veya kendisiyle ilişkiye girilmeyecek durumda olan³⁸⁹ bir kölesiyle ilişkiye girerde her iki yoldan birine zarar verirse, tüm bu durumda köle hür olur.

Yara, dövme ve lanet etmek gibi durumlarda köle azat olmaz.

Itk, milk yoluyla da gerçekleşir; bir kimse babası, oğlu, kardeşi veya amcası gibi akrabasına malik olduğu takdirde karındaki çocuk dahi olsa hür olurlar. Şayet akrabası olan kişinin bir kısmına malik olursa, malik olduğu o kısım hür olur, geri kalan kısım ise sirayet yoluyla hür olup durumu iyiye şerikin hissesine payını verir.

Bu hüküm, hissesinde müşterek oldukları kölede de böyledir. Şayet maddi durumu iyi olan her iki taraftan biri diğerinin köledeki hissesini azat ettiğini iddia etse köle hür olur. Ancak her iki tarafta diğer adına nasibini azat ettiğine dair yemin eder. Bu şekilde hür olan kölenin velası iki taraftan birinin ıktı itiraf etmediği müddetçe beytül mala ait olur. Şayet itiraf ederse kölenin velası onda sabit olur, bu durumda ortağının hakkını tazmin eder.

FASIL

İtki bir sığata bağlamak sahihtir örneğin efendinin kölesine: “Şöyle yaparsan hürsün” demesi gibi. Efendi, şart koşmuş olduğu sıfat yerine gelmeden önce köleyi vakfedebilir veya satabilir veya buna benzer şeyler³⁹⁰ yapabilir. Efendinin mülkündeyken itka bağlanan sıfat ne zaman gerçekleşirse köle hür olur. Yapılan talik ancak muallikin (şarta bağlayan efendinin) ölümüyle iptal olur.³⁹¹ Buna binaen efendinin “Ben öldükten sonra şu eve girersen hürsün” gibi bir söz söylemesi lağvıdır. Ancak efendinin “Ben öldükten bir ay sonra hürsün” demesi sahihtir. Bu durumda efendinin varisleri kölenin beyine varis olamazlar.

389 Ufak yaşta olması gibi.

390 Hibe etmek veya vasiyet etmek gibi

391 “Tedbir” bölümünde geleceği üzere şarta bağlanan kölenin vakfedilmesiyle de talik batıl olur. Bu durumda kısıtlamanın bir manası yoktur. **Haşiyetü'l Lebedî**, s. 291

Efendinin “Sahip olduğumu tüm köleler hürdür” demesiyle malik olduğu tüm köleler hür olur.

Efendi: “ilk veya son malik olduğum kın (veraset yoluyla sahip olunan köle) ve ilk veya son gelen kölem hürdür” derse, yalnızca bir tane kınna sahipse veya yalnızca bir tane köle gelirse hür olur. Şayet iki tanesine malikse veya iki kişi birden gelirse kura yoluyla bir kişi hür olur. Aynı durum talakta da geçerlidir.

FASIL

Efendi kölesine “Sen hürsün” dedikten sonra “bin dirhem verirsen” derse, köle karşılığında hiçbir şey vermeden hür olur.³⁹²

Şayet efendi köleye “bin dirhem karşılığında hürsün” veya “seni sana bin dirhem karşılığında sattım” derse, köle bu şartı kabul etmeden hür olmaz.³⁹³ Köle şartı kabul etmesi halinde bin dirhemi vermesi gerekir. Efendi kölesine “bir yıl bana hizmet etmen karşılığında hürsün” derse, köle bunu kabul etmeksizin o anda hür olur, şartı koşulan bir yıl da efendiye hizmet etmesi gerekir.

Efendinin kölesini hayatta kaldığı müddetçe veya belli bir müddet hizmet etme karşılığında i'tak etmesi sahihtir.

Bir kimse “kölem hürdür” veya “karım boştur” derde birden fazla kölesi veya karısı varsa ve muayyen birine niyet etmemişse kölelerin hepsi hür veya eşlerin hepsi boş olur.³⁹⁴

TEDBİR³⁹⁵

Tedbir: İtkı, ölümle talik etmektir. Örneğin efendinin kölesine: “Ölürsen hürsün” demesi gibi. Tedbir'in sıhhat şartı ise vasiyette bulunması sahih olan bir kişi tarafından³⁹⁶ ve malının üçte birinden olması gerekir.

392 Çünkü efendi, şartsız bir şekilde i'tak etti sonra da kölenin kabul etmediği bir ivaz şart koştu. Bu durumda köle i'tak olmuş olur, karşılığında hiçbir şey vermesine de gerek yoktur.

393 Çünkü efendi, köleyi bir ivaz karşılığında i'tak etti. Bu durumda köle şartı kabul etmedikçe i'tak olmaz.

394 **Hâşiye**'de olduğu gibi bu mezhebin fîrû meselelerindendir. **Haşiyetu'l Lebedî**, s. 292

395 Sözlükte “düşünmek, işin sonunu düşünerek gereği gibi davranmak, iyi yönetmek” anlamındaki tedbir fıkhıta bir kimsenin kendi ölümüne bağlı olarak kölesini/cariyesini azat etmesini ifade eder.

396 İflas ettiği için veya sefih olduğu için hacir konulmuş veya akleden mümeyyiz tarafından yapılması sahihtir.

Tedbir lafzının sarîh ve kinayeli olması ıtkda olduğu gibidir.

Mutlak olarak da söylemek: Efendinin köleye “Sen müdebbersin” demesi gibi

Mukayyet olarak söylemek: “Bu yıl ölürsem veya şu hastalığımdan dolayı ölürsem sen müdebbersin” demesi gibi

Veya muvakkat olarak söylemek: “Bugün müdebbersin veya bir sene müdebbersin” demesi gibi

Tüm bu şartlarla yapılan tedbirler sahihtir.

Müdebberin bey’i ve hibe edilmesi sahihtir.

Müdebber köle, tedbir yapmış efendisinin mülküne geri dönerse, tedbir şartı da geri döner.³⁹⁷

Tedbir üç şeyle batıl olur:

1. Müdebber kölenin vakfedilmesiyle
2. Müdebber kölenin efendisini öldürmesiyle
3. Müdebber cariye’nin doğum yapmasıyla³⁹⁸

Tedbir anlaşmasından sonra doğan ümmü’l veledin efendisinden olmayan çocuğu, hüküm olarak ümmü’l veledle aynıdır.³⁹⁹

Müdebber cariye’nin efendisi, şart koşmamışsa bile tedbir anlaşması yaptığı cariyesiyle ilişkiye girebilir. Caiz olması halinde cariyesinin kızıyla da ilişkiye girebilir.⁴⁰⁰

Müdebber veya köle (veraset yoluyla geçen köle) veya mükateb anlaşması yapmış bir köle bir kafire teslim olursa, bey’ veya hibe yoluyla mülkünün izale edilmesi için zorlanır. Şayet malını bey’ veya hibe yoluyla izale etmeyi reddederse (hakim tarafından) malı satılır.

397 Örneğin efendi kölesine “Şu eve girersen hürsün” dedikten sonra kölesini satar da daha sonra tekrar o kölesini satın alırsa, tedbir şartı geri döner. Bu durumda köle o eve girerse hür olur.

398 Kendisiyle müdebber anlaşması yapılmış bir cariye, efendisinden olan bir çocuk doğurursa müdebber anlaşması batıl olur, cariye ümmü veledle dönüşür.

399 Ümmü’l veled, tedbir anlaşması sırasında veya anlaşmadan sonra hamle kalmış olsun fark etmez. Şayet efendi ümmü’l veledi satarsa, çocuğun tedbiri batıl olmuş olmaz.

400 Caiz olması durumu efendi, cariyeyle ilişkiye girmemişse kızıyla ilişkiye girebilir.

KİTABET⁴⁰¹

Kitabet: Efendinin kölesini, zimmetinde bulundurduğu selem akdinin yapılması sahih olan mübah, malum bir mal karşılığında iki veya daha fazla taksitle her bir taksitin miktarı ve müddeti bilinmek kaydıyla yapılan bey'dir.

Kitabet anlaşmasının sıhhati için, taksit miktarını kazanma kudreti için bir süre tayin etmek şart değildir.

Yukarda sayılan şartlardan herhangi birinin olmaması halinde mükatep anlaşması fasit olur.

Kitabet anlaşması hastalıkta ve sağlıkta re'sül maldan yapılır.

Kitabet anlaşması, tasarrufu caiz olan biri tarafından ancak sözlü olarak yapılması sahih olur. Fakat mümeyyizle yapılan kitabet sahihtir.

Mükatep anlaşması yaban köle, efendisine olan borcunu ödediğinde veya efendi, zimmetini ibra ettiğinde hür olur. Mükatep anlaşması yapan kölenin, verdiği borcundan arta kalan mal ona ait olur.

Efendi, mükatep anlaşması yaptığı köleyi i'tak ettiği sırada köle üzerinde henüz kitabet anlaşmasından kalan bir borç varsa veya köle borcunu ödemediği takdirde, köleye ait tüm şeyler efendisine ait olur.

Efendi, zahiren köle üzerindeki hakkını aldıktan sonra köleye "sen hürsün" der de ardından efendini kitabet anlaşmasına karşılık aldığı ivazın müstahakkı olursa⁴⁰², köle i'tak olmaz.⁴⁰³

FASIL

Mükatep köle, kendi kazancına, faydasına olacak şeylere ve alış-veriş, icare ve borçlanma gibi malın ıslahına dair her türlü tasarrufta bulunmaya maliktir. Kendisine ve memlûkünün nafakasına malik olur.

401 Kölenin hürriyete kavuşmak için efendisiyle anlaşma yapması anlamında fıkıh terimi

402 Başkasına ait olduğu ortaya çıkarsa

403 Çünkü alınan ivazın kabzı fasit olmuş, efendinin "sen hürsün" sözü ise kabzın sıhhatine binaen söylenmiştir.

Fakat mükatep kölenin milk⁴⁰⁴i tam değildir. Bu nedenle bir malı kefarete olarak vermesi, cihad için sefere çıkması, evlenmesi, cariye alması, teberruda bulunması, borç vermesi, malı rehin olarak vermesi, müdarebe anlaşması yapması, müeccel olarak bir malı satması, kölesini evlendirmesi, azat etmesi veya mükatep anlaşması yapması ancak efendisinin izniyle olabilir.⁴⁰⁵ Efendisinin izniyle mükatep anlaşması yaparsa veya köle azat ederse buradan doğan vela efendiye aittir.

Mükatep anlaşması yapmış cariyeden olan çocuk, mükatep anlaşmasından sonra doğmuşsa, efendiye eda edilecek kitabet malında veya kitabet malında yapılan ibra da ümmü'l velededir. Ancak eda ve ibra olmaksızın efendinin yaptığı i'takta ve kitabet malı eda veya ibra edilmeden önce cariye ölürse, cariyeden olan çocuk annesine tabi olmaz.

Cariyeyle yapılan kitabet anlaşmasında ilişkiye girme şartı koşmak sahihtir. Şayet efendi, mükatep cariyesiyle şart koşmaksızın ilişkiye girerse, cariyenin ilişkiye dair rızası olsa bile efendi haramlığı bilmesi halinde tazir edilir ve efendinin mehri misil⁴⁰⁶ vermesi gerekir. Bu durumda cariye, efendisinin şartı olsun veya olmasın ilişkiye girmesiyle doğan çocukta dolayı ümmü'l veled olur.

Daha sonra cariye, kitabet malının efendisine eda etmesiyle i'tak olur. Aksi halde efendinin ölümüyle ancak hür olabilir.⁴⁰⁷

Mükatep anlaşmasında milkin nakli sahihtir.⁴⁰⁸

Bilmeden mükatep bir köleye müşteri olan kimsenin, köleyi geri verme veya erş alma arasında muhayyer bırakılır. Müşteri, mükatep kölenin borcunu ödemesi halinde i'tak olmasında satıcı gibidir. Kölenin velası ise müşteriye aittir.

Mükatep kölenin vakfedilmesi de sahihtir. Mükatep anlaşmasıyla üzerindeki borcu ödemesi halinde ise i'tak olur ve vakf batıl olur.⁴⁰⁹

404 Fıkıhta ağırlıklı olarak aynı hakları belirtmek üzere kullanılan bir terim.

405 Çünkü efendinin hakkı henüz bitmiş sayılmaz. Bazen de mükatebe anlaşması yapana köle gerekli şartları yerine getirmediğinde malik olduğu her şey efendiye geri döner.

406 Akrabasından dengi olan kadınların aldığı ortalama mehir.

407 Çünkü cariye, ümmü'l veled olmuştur.

408 Kadın veya erkek fark etmez. Çünkü mükatep anlaşması yapan bir köledir. Dolayısıyla kölenin satılması caizdir.

409 Çünkü kitabet, lazımi bir akittir, mükatep kölenin vakfedilmesiyle batıl olmaz.

FASIL

Kitabet anlaşması, iki taraf açısından لازımı bir akittir. Kitabet anlaşmasında mutlak olarak bir muhayyerliğin dahili yoktur. Efendinin ölümü, delirmesi veya üzerine hacir konulmasıyla fesholmaz.

Efendinin ölümü, delirmesi veya üzerine hacir konulması halinde mükatep köle, efendinin yerine geçen kimseye borcunu eda eder.⁴¹⁰

Kitabet anlaşmasından doğan bir taksit zamanı geldiğinde henüz efendisine borcunu ödememişse efendinin feshetme hakkı vardır.

Efendi, malını teşhir etmiş, kasr mesafesinden daha kısa bir mesafede gelmesi umulan bir malın gelmesi durumunda henüz borcunu ödemeyen mükatep köleye üç gün müddet vermesi gerekir.

Efendi, tüm kitabet malını aldıktan sonra mükatep köleye kitabet malının dörtte birini vermesi vaciptir.⁴¹¹

Mükatep köle, malın dörtte birini vermekten aciz olursa feshetme hakkı vardır. Mükatep köle ise kazanç elde etme imkanı olsa bile kendi nefsinin aciz bırakma hakkı vardır.⁴¹²

İki tarafın ittifak etmesiyle kitabet anlaşması feshedilmesi sahihtir.

FASIL

İki taraf kitabet anlaması yaptıklarına dair ihtilaf ederlerse, [yeminle beraber] inkar edenin sözü kabul edilir. Şayet kitabet anlaşması yaptıklarına dair ittifak edip ivaz miktarı, cinsi, süresi veya ifa edilecek mal hususunda ihtilaf ederlerse efendinin sözü kabul edilir.

⁴¹⁰ Efendinin vekili, efendi ve vekil olmadığı durumda hakime veya varisleri gibi kimseler.

⁴¹¹ Allah Teâlâ şöyle buyurur: “Bedelini ödeyerek hür olmak isteyen köle ve cariyelerinizin – kendilerinde bir hayır görürseniz- tekliflerini kabul edin. Allah’ın siz verdiği maldan da onlara verin (Nur, 33)” Ayette geçen emrin zahiri vücubiyete delalet eder.

⁴¹² Kazanç elde etmeyi bırakarak acizliğini ifade edebilir. Çünkü kitabet anlaşmasındaki asıl maksat kölelikten kurtulmaktır. Köle kitabet anlaşmasından kaynaklanan borcu ödemek istemiyorsa bunun için zorlanmaz.

Fasit kitabet anlaşması: İçki, domuz veya meçhul olan bir şey⁴¹³ üzerine yapılan kitabet anlaşması fasittir. Bu fasit kitabetin hükmünü alır. Yani köle üzerine düşen borcu eda etmesi halinde i'tak olur. Ancak kölenin borcu ibra edildiğinde i'tak olmaz.⁴¹⁴

Her iki tarafın fasit kitabeti feshetme hakkı vardır.

Fasit kitabet, efendinin ölümü, delirmesi ve sefihlikten dolayı üzerin hacir konulmasıyla fesholur.

ÜMMÜ'L VELEDİN HÜKÜMLERİ

Ümmü'l Veled: Cariyenin, maliki tarafından herhangi bir surette çocuk getirmesidir. Velew ki bu suret hafi dahi olsa fark etmez.

Ümmü'l veled, efendinin ölmesiyle i'tak olur. Velew ki efendi başka bir cariyeye malik olmasa dahi fark etmez.

Başkasından hamile kalmış bir cariyeye malik olan bir kimse, cariyeye daha doğum yapmadan kendisiyle ilişkiye girerse doğacak çocuğu satması haram olur. Aynı zamanda efendinin o çocuğu i'tak etmesi gerekir.⁴¹⁵

Bir kimse cariyesine: "Sen ümmü'l veledimsin" derse, cariyeye ümmü'l veled olur. Aynı hüküm, ümmü'l veledin çocuğuna "sen benim oğlumsun" demesinde de geçerlidir. Bu durumda çocuk için nesep sabit olur.

Efendi ölür, hamile kalan cariyeye hakkında kendi milkinde mi yoksa başkasının milkinde mi hamile kaldığını belirtmemişse cariyeye, ancak bir karineyle ümmü'l veled olabilir.

Çocuk doğurma hiçbir şekilde batıl olmaz. Velew ki ümmü'l veled efendisi öldürse bile fark etmez. Ümmü'l veled olduktan sonra yeni doğan çocuğun hükmü annesinin hükmü gibidir.

413 Bir elbise, eşek ve benzeri şeyler üzerine yapılan kitabe anlaşması gibi

414 Beraat sıhhati gerçekleşmediğinden dolayı köle, fasit ivazın ibra edilmesiyle hür olmaz.

415 İmam Ahmed bu durum hakkında der ki: "çocuk müşteriye ilhak olmaz, satılamazda. Fakat i'tak edilir. Çünkü efendi, [ilişkiye girmesiyle] çocuğun oluşumuna ortak olmuştur. Çünkü su (meni), çocuğun gelişimini arttırır." Neylü'l Meârib, 2/132

Fakat annenin i'tak edilmesiyle veya efendiden önce ölmesiyle çocuk i'tak olmaz. Ancak efendinin ölmesiyle çocuk i'tak olur.

Şayet cariye [efendiden] hamile olduğu sırada efendi ölürse hamilelik müddeti içinde cariyenin nafakası efendinin malından alınır. Şayet efendi geride bir mal bırakmamışsa bu durumda hamile cariyenin nafakası efendinin varisleri tarafından verilir.

Ümmü'l veled, efendi dışında herhangi birine karşı bir cinayet [suç] işlerse, en düşük erşi fidye olarak veya fidye vereceği günde kıymetini vermesi gerekir.

Ümmü'l veletten sadır olan cinayetlerden kaynaklanan birden fazla erş birikirse, borç köleye taalluk eder, efendiye taalluk eden kısmı tüm erşlerden en düşük miktarı veya en düşük kıymeti olur.

Efendinin cinayet sahiplerine veremsi gereken kısım, tüm cinayet sahiplerine dağıtılacak kadar yeterli gelmiyorsa, efendinin vereceği vacip olan kısmı hakları ölçüsünde hisselere bölüştürürler.

Bir kafire ait olan ümmü'l veled Müslüman olursa, kafir olan efendinin Müslüman cariyeyle ilişkiye girmesi ve ondan zevk alacak şeyler yapması engellenir ve kafir efendiyle Müslüman cariye arasına engel konulur.⁴¹⁶ Şayet cariyenin kazancı yoksa kafir olan efendinin Müslüman cariyesinin nafakasını ödemeye icbar edilir.

Şayet efendi de Müslüman olursa ümmü'l veled ona helal olur. Şayet efendi kafir olarak ölürse ümmü'l veled hür olur.

416 Böylece bir kafir tarafından Müslüman bir kadınla ilişki oluşmamış olur. Ancak yine de cariyenin Müslüman olmasıyla hür olmaz, bilakis islamından önce olduğu gibi islamından sonra da cariye kafir olan efendisinin milkinde kalmaya devam eder.

NİKAH KİTABI

Nikah, şehveti olup da zinaya düşme korkusu olmayan için sünnet, zinaya düşme korkusu olan için vacip, şehveti olmayan için mübah ve zaruret olmaksızın darul harpte evlenmek ise haramdır.

Dindar, doğurgan⁴¹⁷, bekar ve soylu yabancı [akraba olmayan]⁴¹⁸ bir kadınla evlenmek sünnettir.

Evlilik görüşmesinde kadının, Allah Teâlâ'nın haram kılmış olduğu yerlere bakmaması, gözünü kaçındırması vaciptir. Ancak şeriatın caiz gördüğü yerlere bakmakta bir beis yoktur.

Bakmak sekiz kısma ayrılır:

1. -Kısır dahi olsa- buluğa girmiş bir erkeğin yabancı buluğ çağına girmiş hür bir kadına herhangi bir ihtiyaç olmaksızın bakması; bu durumda kadının hiçbir yerine hatta eklenmiş saçına dahi bakması caiz değildir.
2. Kişinin, şehvet duyulmayan; acuze ve çirkin bir kadına bakması; bu durumda yalnızca yüzüne bakması caizdir.
3. Kişinin, hakkında şahitlik etmesi veya muamelede bulunması için bakması; bu durumda yüzüne ve ihtiyaç dahilinde ellerine bakması caizdir.
4. Kişinin, evlilik görüşmesinde bulunduğu hür, buluğ çağına girmiş bir kadına bakması; bu durumda yüzüne, boynuna, eline ve ayağına bakması caizdir.⁴¹⁹

⁴¹⁷ Bir kızın doğurganlığı, çokça çocuk getiren bir kadından olmasıyla bilinir. **Neylü'l Meârib**, 2/137

⁴¹⁸ Çünkü akraba olmayan yabancı bir kadından doğan çocuk daha asil olur ve boşanma olması halinde akrabalar arasına sıla-i rahim kesintisi, adavet olma ihtimali vardır.

⁴¹⁹ **Şerhu'l Müntehâ**, 5/55:Caizdirden kasıt yani mübahtır. **el-İknâ**, 3/156:Bu durumda bakması sünnettir.

5. Kişinin, mahremi olan kadınlara, dokuz yaşındaki bir kıza, malik olmadığı bir cariyeye, bir kısmına malik olduğu cariyeye, yaşlılık veya cinsel iktidarsızlıktan dolayı şehveti olmaması, şehveti olan mümeyyiz veya müba'ad ve müşterek olmayan bir kölenin kadın olan efendisine bakması; bu durumda yüz, boyun, el, ayak, baş ve bacaklara bakması caizdir.
6. Kişinin, tedavi amaçlı bir kadına bakması; bu durumda tedavi için ihtiyaç duyulan yerlere bakılması caizdir.
7. Kişinin, kendisine haram olan cariyesine ve dokuz yaş altı mümeyyiz hür bir kadına bakması, bir kadının diğer bir kadına veya yabancı bir erkeğe bakması, şehveti olmayan mümeyyizin bir kadına bakması, bir erkeğin köse dahi olsa başka bir erkeğe bakması; bu durumda göbekte diz arasındaki yerlerin dışına bakılması caizdir.
8. Kişinin, karısına, şehvetle dahi olsa kendisine mübah olan bir cariyesine bakması ve yedi yaşın altındaki birine bakmak; bu durumda her iki taraf için bedeninin tamamına bakması caizdir.

FASIL

Yukarda zikredilenlerden [eşi ve cariyesi hariç] herhangi birine şehvetle veya şehvetin kabarma korkusu olduğu halde bakmak haramdır. Dokunmak da bakmak gibidir. Yabancı bir kadının sesiyle velev ki kadın Kur'an dahi okusa haz almak haramdır.

Mahremi olmaksızın bir erkeğin kadınlarla halvet [baş başa kalmak] durumu yaşaması haramdır. Tam tersi durumda da hüküm aynıdır.

Bain talakla boşanmış iddet bekleyen bir kadına sarîh lafızlarla evlenme teklifinde bulunmak haramdır. Ancak üstü kapalı bir şekilde kendisiyle evlenmek istediğini belirtmekte bir beis yoktur. Şayet kadın ricî talakla boşanmışsa üstü kapalı bir şekilde dahi kendisiyle evlenmek istediğini belirtmek haramdır.⁴²⁰

420 Çünkü ricî talakla boşanmış bir kadın henüz ilk kocanın karısı hükmündedir.

Hıtbeye [evlilik teklifinde bulunmak] üzere hıtbeye yapmak haramdır.⁴²¹ Hıtbeye haram olmasıyla beraber yapılan akit sahihtir.⁴²²

NİKAHIN İKİ RÜKNÜ VE ŞARTLARI

Nikahın iki rüknü:

1. İcab⁴²³
2. Kabul⁴²⁴

İcab ve kabul tertipli olması gerekir. Kabul lafzı icab lafzından önce olursa nikah sahih olmaz.

Nikah, şakayla dahi olsa ve arapça bilmeyen kimse için her dilde söylemesi sahihtir. Dilsiz bir kimse dışında yazı veya işaret yoluyla icab ve kabul sahih olmaz.

Nikahın Sıhhat şartı beştir:

1. İki tarafın (karı-koca) belli olması; bu durumda birden fazla olan bir velinin bir kimseye “kızım senin eşindir” demesi sahih olmaz. Aynı şekilde birden fazla oğlu olan bir velinin “senin kızını oğluma nikahlamayı kabul ettim” demesi de sahih olmaz. Ancak her iki taraf da isimleriyle veya sıfatlarıyla⁴²⁵ beraber temyiz edildiğinde yapılan nikah sahih olur.
2. Mükellef olan damat adayının köle dahi olsa rızası olması gerekir. Mükellef olmayan çocuğu ancak baba icbar yoluyla evlendirebilir. Şayet baba yoksa babanın vasisi icbar edebilir. Dedenin torunu icbar etme hakkı yoktur. Babanın vasisi yoksa bir ihtiyaçtan dolayı evlendirebilir. Bunlar dışında razı olsa

421 Birinci kişi tarafından bir kadına evlilik teklifi yapılmışsa ikinci bir kişinin bilerek bu evlilik teklifi üzerine evlenme teklifinde bulunması haramdır. Şayet ikinci kişi, birinci kişinin evlenme teklifi yaptığının bilmiyorsa veya birinci kişi evlenme teklifinden vazgeçmişse veya ikinci kişiye evlenme teklifinde bulunması için izin vermişse ikinci kişinin evlenme teklifinde bulunması caizdir.

422 Nikah akdinin Cuma akşamı yapılması ve hıtbeden önce Abdullah bin Mesud'un (radiyallâhu anhumâ) yaptığı gibi hutbe okumak sünnettir: *وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَتَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ*
Neylül'î Mearib, 2/142

423 İcab: Veli ya da velinin yerine geçen kimsenin sarfettiği nikah veya evlendirme lafızlarına denir

424 Kabul: Evlenme teklifinde bulunan kimsenin “kabul ettim” veya “bu nikaha razı oldum” demesidir.

425 Yaşça büyük olan, küçük olan, ortanca, uzun olan veya kısa olan demek gibi

dahi olsa mükellef olmayan birini evlendirmesi sahih olmaz.

Dokuz yaşının doldurmuş dul akıllı hür bir kadının evlendirilmesinde de rızası gözetilir. Daha dokuz yaşını doldurmamış dul bir kadını, babası evlendirme hususunda icbar edebilir. Buluğ çağına girmiş olsa bile bakire olan bir kızı, babası evlenmesi için icbar edebilir.

Her veli, dokuz yaşına girmiş yetim kızını kendisinden izin alarak evlendirir. Dokuz yaşın altındakiler ise hiçbir şekilde evlendirilmez. Ancak babası tarafından vasiyet edilmesi istisnadır.⁴²⁶

Dul birinin izni sözle⁴²⁷ bekar birinin izni ise susmaktır.⁴²⁸ Bekar birinin izni için, tanınacak şekilde damat adayının izni söylenmesi şarttır. Efendi -fasık dahi olsa mükellef olmayan kölesini evlendirmek için icbar edebilir. Cariyesini ise mükellef dahi olsa evlenmesi için icbar edebilir.

1. Nikahın sıhhat şartlarından bir tanesi de velinin olmasıdır.

Velide aranan şartlar:

1. Erkek olması
2. Akıllı olması
3. Buluğ çağına girmiş olması
4. Hür olması
5. Dindaş olması⁴²⁹
6. Zahiren dahi olsa velinin adaletli olması⁴³⁰
7. Velinin rüşt sahibi olması; evlendirmede rüşt sahibi olmak, küfüv ve nikah maslahatını bilmekle olur.

⁴²⁶ Vasi, yaşıyor olsa dahi musinin icbar ettiği erkek veya kızı evlenmesi için icbar edebilir. (*Şerhul Münteha*)

⁴²⁷ Allah Rasûlü (*aleyhisselâm*) şöyle buyurur: "Dul, emri alınmadıkça nikahlanmaz, bekar ise izni alınmadıkça nikahlanmaz. Bekarın izni ise susmasıdır." (*Müttefekun aleyh*)

⁴²⁸ Gülmesi veya ağlaması da izin sayılır. Konuşması ise en bariz olandır.

⁴²⁹ Kafirin, Müslüman olan kızı üzerinde velayet hakkı yoktur.

⁴³⁰ Burada iki istisna vardır: 1- Veli sultansa 2- Veli, kölenin efendisiyse; bu iki sınıfın evlendirmesi için adalet şartı aranmaz.

Hür bir kadını evlendirmede en hak sahibi babası ve üstüdür.⁴³¹ Hür bir kadının babası ve üstü kimse yoksa, kadının oğlu ve altı⁴³² evlendirmede en hak sahibidir. Ardından öz kardeş, sonra babadan olan üvey kardeş gelir. Bundan sonra mirasta olduğu gibi yakından uzağa doğru gider. Ardından sultan veya naibi gelir. Bunlardan hiçbirisi yoksa kadın adına otorite sahibi biri onu evlendirir. Bu da yoksa kadın, kendisini evlendirecek birini vekil tayin eder.

Bir kadını yakın akrabası olduğu halde herhangi bir özür olmaksızın hakim veya en uzak velisi evlendirirse sahih olmaz.⁴³³ Bu durumda özür olabilecek durumlar velinin kasr mesafesinden daha uzak bir mesafede olması veya mesafenin uzak mı ya da yakın olduğu bilinmiyorsa veya veli yakın olduğu halde nerede olduğu bilinmiyorsa veya dokuz yaşını doldurmuş küfüv ve kendisinden razı olduğu bir kişinin evlenmesine mani olması.

FASIL

Velinin vekili, vekilin yerine geçer. Veli, kızının izni olmaksızın vekiline izin verebilir. Ancak mücbir edilemeyen bir bayanın evlendirmesi için tayin edilen vekilin kendisinden izin alması gerekir.⁴³⁴

Velide aranan şartların aynısı, velinin vekilinde de aranır. Nikahın kabulü için bir fasıkı tevkil etmek sahihtir.⁴³⁵

Mutlak olarak tevkil tayin etmek sahihtir; “Dilediğini evlendir” demek gibi. Bu mutlakiyet, küfüv şartıyla kayıtlanır.

Aynı zamanda mukayyet olarak ta tevkil etmek sahihtir; “Zeyd’i evlendir” demek gibi.

Nikahın sıhhati için velinin veya vekilinin sözü şart koşulur; “Falanı falan kızla evlendirdim” demesi gibi. Ayrıca damat adayının vekilinin de sözü şart koşulur;

431 Dede, dedenin babası...

432 Oğlu, oğlunun oğlu...

433 Çünkü daha hak sahibi olduğu halde hakim veya uzak velinin kadın üzerinde velayet hakkı yoktur.

434 Çünkü tevkil edilmeden önce yabancı biri hükmündeydi, tevkil edildikten sonra kadının velisi sayılır dolayısıyla izin evlendirebilmesi için izin alması gerekir.

435 Çünkü fasığın kendi nefsi için nikahı kabul etmesi nasıl ki sahihse başkası içinde kabul etmesi de sahihtir.

“Müvekkilim için falanı falan erkekle evlenmesini kabul ettim” demesi gibi.

Velinin vasisi nikahta, kendi konumundadır. Dolayısıyla velinin erken veya kadın icbar yoluyla evlendirebileceği kimseleri vasi de icbaren evlendirebilir.

İki veya daha fazla veli, bir bayanı evlendirme hususunda aynı derecedeyseler⁴³⁶ herhangi birinin o bayanı evlendirmesi sahihtir. Şayet bayan onlardan birine izin vermişse, o bir kişi evlendirmede görevli olur, diğerlerinin evlendirmesi sahih olmaz.

Bir kimse, küçük yaştaki kölesini iki şahidin huzurunda cariyesiyle evlendirirse veya oğlunu erkek kardeşinin kızıyla evlendirirse veya damat adayı veli tevkil ederse veya tam aksi olursa veya damat adayı ve veli birini tevkil ederlerse, tevkil edilen kimse nikah akdinin iki tarafını da (icab ve kabul) üstlenmesi sahihtir. Tevkil edilen kimsenin “Falan erkeği falan kadınla evlendirdim” demesi veya kendisi damat adayysa “o kadınla evlendim” demesi yeterlidir.

Bir kimse cariyesine “seni i'tak ettim, i'takını da mehrin yerine saydım” derse cariyeye i'tak olur, nikah şartları yerine gelmişse efendi, i'tak ettiği cariyesinin kocası olur.

1. Nikahın sıhhat şartlarından bir tanesi de şahitliktir. Bir nikah, köle dahi olsalar mükellef, konuşabilen, duyabilen, zahiren de olsa adaletli olan karı-koca adayının asıllarından veya furularından olmayan⁴³⁷ iki Müslüman erkeğin şahitliğiyle sahih olur.
2. Karı-koca adayının manilerden ari olmaları; iki taraftan birinin veya her ikisinin nesepten veya bir sebepten dolayı evlenmeye bir manisi olması gibi⁴³⁸

Küfüvlük, damat adayı için nikahın sıhhat şartlarından değildir. Ancak küfüvlük, söz veya fiiliyle razı olmadığı müddetçe geç kalmış olsa dahi nikahını feshetmesi için küfuv olmayan biriyle evlendirilen bir kadın için geçerlidir. Aynı şekilde küfuv şartı olmaksızın evlendirilen bir bayanını, kendi rızası veya bazılarının rızası olsa dahi geriye kalan veliler tarafından da nikah feshedilebilir.

436 Aynı ebeveynden olan birden fazla kardeşleri olması gibi.

437 Karı veya kocanın babası veya çocukları gibi. Çünkü bunların karı-koca için yaptıkları şahitlikleri kabul olmaz. **Neylü'l Meârib**, 2/155

438 Süt kardeşler olması veya din farklılığı olması veya mahrem olmaları gibi.

Nikah akdinden sonra küfüvlük ortadan kalkarsa, yalnızca kadının nikahı feshetme hakkı vardır.⁴³⁹

Beş şeyde kefaete itibar edilir:

1. Din
2. Meslek
3. Geçim
4. Hürriyet
5. Nesep

EVLENMENİN HARAM OLDUĞU KİMSELER

Nesep yoluyla haram olanlar:

Ebediyen kendileriyle evlenmenin haram olduğu kimseler: Anne, anne ve babadan olan nene, zinadan dahi olsa kişinin kendi kızı, kız torun, kız kardeş öz veya üvey fark etmez, kız kardeşin kızı, bütün kardeşlerin kızı ister öz olsun ister üvey fark etmez, erkek kardeşin kızının kızı, hala ve teyze.

Emzirme yoluyla haram olanlar:

Nesep yoluyla kendileriyle evlenmenin haram olduğu kimseler emzirme yoluyla da haram olurlar.⁴⁴⁰ Ancak sütkardeşin annesi ve sütkardeşin kız kardeşi istisnadır. Bunların durumu, hala, amca, teyze ve dayıkızlarının durumu gibidir.

Evlilik yoluyla akrabalıktan dolayı haram olanlar:

Dört kişi evlilik yoluyla akrabalık olmaktan dolayı kendisiyle evlenilmesi ebediyen haram olur. Bunlardan üç kişi mücerret evlilik akdiyle haram olur:

1. Damadın babasının eşi ve yukarıya doğru
2. Damadın oğlunun eşi ve aşağıya doğru

⁴³⁹ Kadının velileri nikahtan sonra feshetme hakları kalmaz. Çünkü veliler, nikah akdinin başında böyle bir hakka sahiptir, yoksa nikahın devamlılığı için değil.

⁴⁴⁰ Yani nesep bağından dolayı kendisiyle evlenilmesi haram olan bir kadın için aynı durum emzirme yoluyla da haram olur.

3. Damadın eşinin annesi

Evlenen çift ilişkiye girmesi halinde karının kızı, erkek çocuğunun kızı ve kızının kızı da kocaya ebediyen haram olur.

Nikah akdi henüz yoksa haramlık ancak ön veya arkadan yapılan ilişkiyle hasıl olur. ilişkiye giren erkek en az on yaşını doldurmuş kız ise dokuz yaşını doldurmuş olması gerekir ve ikisi de hayatta olması gerekir.

Erkeğin ilişkiye girmesiyle haram olanlar, kadının ilişkiye girmesiyle de haram olur.

Erkeğin, üvey annesinin annesiyle, üvey annesinin üvey kızıyla ve oğlunun eşinin üvey kızıyla evlenmek haram değildir.

FASIL

İki kız kardeşi, kadını ve halasını veya teyzesini bir nikahta tutmak haramdır. Kim iki kız kardeşle aynı anda bir veya iki nikah akdiyle evlenirse, nikah sahih olmaz. Şayet hangisiyle daha önce evlendiğini bilmiyorsa iki kız kardeşten birini boşar, aksi halde hakim iki nikahı da fesheder. Bu durumda erkek, iki kızkardeşten birine kura çekilerek mehrin yarısı verilir.⁴⁴¹ Nikah akdi kardeşler arasında sırayla olmuşsa [önce biriyle daha sonra diğeriyle yapılmışsa] sadece ilk nikah akdi sahih olur.

İki kız kardeş veya benzer kimselere⁴⁴² bir nikah akdiyle malik olması halinde, yapılan akid sahih olur. Dilediğiyle ilişkiye girebilir. Ancak biriyle ilişkiye girmesi halinde, ilişkiye girdiği kadını mülkünden çıkarmadığı müddetçe veya ilişkiye giren kadın iddet müddetini doldurduktan sonra evlenmediği müddetçe diğeri kendisine haram olur.

Bir kimse şüpheli bir şekilde bir kadınla ilişkiye girse veya zina yaparsa, kadının iddet müddeti bitene kadar, kadının kız kardeşiyle evlenmesi ve şayet karısı veya cariyesiye ilişkiye girmesi haram olur.

⁴⁴¹ Şayet koca, sadece biriyle ilişkiye girmişse de iki arasında yine kura çekilir. Kura sonucu ilişkiye girmediği kadına çıkarsa mehrin yarısını verir, ilişkiye girdiği kadına çıkarsa mehri misil verir.

⁴⁴² Kadınla teyzesi veya halası efendinin cariyesi olması halinde.

Kişi, bir akitle şüphe veya zina yoluyla ilişkiye girmiş olan üç kadından fazlasını alması veya [eşi veya cariyesiye] ilişkiye girmesi haramdır.⁴⁴³

Hür olan bir erkeğin, dört kadından fazlasıyla aynı anda evlenmesi, köle olan bir erkek ise ikiden fazla kadınla aynı anda evlenmesi caiz değildir.

Yarısı veya yarısından fazlası hür olan bir kimsenin ise bir anda üç kadınla evlenmesi caizdir.

Dört kadınla evli olan bir kimse, birini boşadığı zaman boşadığı kadın iddetini bitirmediği müddetçe diğer bir kadınla evlenmesi haramdır.

Şayet dört kadından birisi ölürse, bu durumda kişinin dördüncü bir kadınla evlenmesinde bir beis yoktur.

FASIL

Zina eden kadının zina eden erkekle veya başkasıyla evlenmesi tövbe edip iddet müddeti bitmeyene kadar haramdır.⁴⁴⁴ Kişi, üç talakla boşadığı kadınla, kadın başka bir erkekle evlenmediği müddetçe tekrar evlenmesi haramdır.⁴⁴⁵ İhramlı bir kadınla, ihramından çıkmadığı müddetçe evlenmek haramdır.

Müslüman bir kadının, Müslüman olmadıkça kafir bir erkekle evlenmesi haramdır.

Ehli kitaptan olmayan kafir bir kadının Müslüman bir erkekle evlenmesi haramdır.

Tam hürriyete sahip bir Müslüman bir erkeğin, müba'ad dahi olsa köle bir Müslüman kadınla evlenmesi helal olmaz. Ancak hür olan Müslüman erkek, evlenecek mehir verecek maddi imkanı olmaması istisnai bir durumdur.

Cariyeden doğan çocuk hürriyet şartı koşulmadan veya garer⁴⁴⁶ olmadığı müd-

443 Bir kimse, üç kadınla evliyse, şüphe veya zina yoluyla ilişkiye girdiği kadın iddet müddetini bitirmediği müddetçe dördüncü bir kadınla evlenmesi veya ilişkiye girmesi haram olur.

444 Zinadan dolayı hamile kalmışsa, doğum yapıncaya kadar evlenmesi haramdır. Tövbe edip iddet müddetini bitirdikten sonra zina ettiği erkekle veya başkasıyla evlenmesi helaldir. **Neylû'l Meârib**, 2/165

445 İkinci erkekle evlenen kadın normal şartlarda boşanıp iddetinin bitmesini beklemesi gerekir.

446 Garer: Hür olduğu vehminin vererek köle bir kadının hür biriyle evlendirilmesidir. Bu durumda bu köleden doğan çocuk hür olur. Çocuk doğduğu gün çocuğun kıymetini fidye olarak verir. Ardından

detçe hür olmaz.

Karı-kocadan birisi diğeri malik olursa veya bir kısmına malik olursa nikah fesholur.

Bir kimse, bir nikah akdiyle evlenmesi mübah diğeri haram olan iki kadın alırsa, evlenmesi mübah olanın nikahı sahih olur.

Kendisiyle evlenmesi haram olan kadınla, mükatep cariye dışında milk yoluyla kendisiyle ilişkiye girilmesi de haram olur.

NİKAHIN ŞARTLARI

Nikahın İki Şartı Vardır:

1. Sahih olup erkek için bağlayıcı olan şartlar; Erkeğin, kadın tarafından şart koştuğu şeyleri yapmama gibi bir durumu yoktur. Örneğin kadının mihrini arttırma şartını koşması veya mihrini muayyen bir para türü olarak şart koşması veya kadın, erkeğe kendi evinden veya beldesinden çıkarmaması şartı koşması veya üzerine kuma getirmeme şartını koşması veya anne ve babasıyla aynı yerde kalmasını şart koşması veya evlatlarından ayırmama şartını koşması veya erkeğe küçük çocuğunu başkasına emzirtmesini şart koşması veya kuma olarak getirdiği kadın/kadınları boşamasını şart koşması gibi. Ne zaman ki erkek bu şartları yerine getirmese, kadının nikahı feshetme hakkı vardır. Kadının sunduğu bu şartlar, ancak erkek tarafından ifa edilmediği takdirde kadını rızasına delalet edecek bir söz veya kadının, şart koştuğu şeyi erkeğin yapmayacağını bilmekle beraber temkin olması gerekir.

2. Fasit olan şartlar;

Bu şartta ikiye ayrılır:

1. Nikahı batıl eden şartlar: Şigar (berdel) nikahı: "Karşılıklı olarak mehir olmaksızın iki tarafın birbirlerine kızlarını vermesi" veya ilişkiyi bir mehir olarak sayıp bununla beraber belli bir fiyat üzerinde anlaşmaları veya kadınla ilişkiye girdikten sonra boşanma şartıyla evlenmek (hülle) veya kalbiyle hülleyle niyet ederek evlenmek veya akit olmadan önce iki tarafın hülle üzerine anlaşmaları veya belli bir süreliğine evlenmek veya akit sırasında belli bir süre

---

kendisi kandıran kimseden çocuk için verdiği fidyeyi ve kadın için verdiği mihri kendisini kandırandan geri iade eder.

sonra talak şartı vermek⁴⁴⁷ veya erkeğin kalbinde belli bir süre sonra boşanacağına niyet etmesi veya şarta bağlı evlenmek örneğin: “Ay başında seni boşamak şartıyla evleniyorum” veya “Annesi razı olursa seni boşayacağım” veya “Karım kız çocuğu getirirse seni onunla evlendireceğim” gibi şartlar koşarak evlenmek nikahı batıl eder.

2. Nikah sahih olmakla beraber nikahı iptal etmez: Erkeğin kadına evlenirken mehir veya nafaka vermeyeceğini şart koşması veya nafakasını kumalarla paylaşacağını şart koşması veya kumaları arasında en az nafakayı vereceğini şart koşması veya kendisiyle boşanırsa verdiği nafakayı geri alacağını şart koşması gibi durumlarda nikah sahih olur ama şartlar sahih olmaz.

FASIL

Erkek, kendisiyle evleneceği kadının Müslüman olma şartı koşarda sonradan kadının ehli kitap olduğu ortaya çıkarsa veya erkek, evleneceği kadının bakire veya güzel ve nesepli biri olma şartını koşarsa veya erkek, akit sırasında evleneceği kadında herhangi bir kusurun olmaması şartını koşar da sonradan şart koştuğu şeylerin tersi çıkarsa bu durumda erkek muhayyerdir.

Erkek, evleneceği kadında basit bir şart koşar da kadında olması gerektiğinden daha iyi çıkarsa feshe malik olmaz.⁴⁴⁸

Bir kadın, hür zannettiği bir erkekle evlenir de sonradan erkeğin köle olduğu ortaya çıkarsa, bu durumda kadın muhayyerdir.

Kadın, evleneceği erkekte bir özellik şart koşar da⁴⁴⁹ sonradan koştuğu şartın en düşük seviyesi olduğu ortaya çıkarsa, kadının bu durumda nikah akdini feshetme hakkı yoktur.

Tam bir köleyle evli olan köle bir kadının tamamı hür olursa, herhangi bir hakin hükmü olmaksızın kadın nikah akdini feshetme hakkına sahip olur.

447 Bir aylığına veya bir seneliğine evlendirmesi gibi.

448 Örneğin erkek, evleneceği kadında ehli kitap olması veya cariye olması şartı koşarda kadın Müslüman veya hür biri çıkarsa, bu durumda erkeğin nikah akdini feshetmek hakkı yoktur.

449 Örneğin erkeğin soylu biri olması veya yakışıklı olması veya iffetli olması gibi.

Bu durumdaki bir kadın hür olduğunu bilmiyorsa veya nikah akdini feshetme yetkisine sahip olduğu bilmese dahi kendisiyle evli olduğu tam köle olan erkekle ilişkiye girerse veya cinsel temasta bulunursa veya öpmesine izin verirse, kadının muhayyerlik hakkı batıl olur.

NİKAHTA AYIPLARIN HÜKMÜ

Muhayyerliği doğuran ayıp çeşitleri üçtür:

Erkeğe has olan kısım: Erkeğin zekerinin kopuk olması, testislerinin kopuk olması veya erkeğin zekerinin işlevsiz olması, bu durumda kadının nikah akdini feshetme hakkı vardır. Şayet erkek, kendi ikrarıyla cinsel iktidarsızlığını kabul ederse veya bir beyyineyle ortaya çıkarsa veya kadın cinsel iktidarsızlığı olmadığına dair yemin etmesini ister de erkek yeminden geri durursa, önceden de ilişkiye girdiğini de iddia etmezse, kadın hakime baş vurduğu andan itibaren bir kameri yılı mühlet verilir⁴⁵⁰ bu süre zarfında adam kadınla ilişkiye girmemişse, kadının nikah akdini feshetmek hakkı doğar.

Kadına has olan kısım: Kadının fercinin, erkeğin zekerinin girmeyeceği şekilde kapalı olması⁴⁵¹ veya kadının fercinde ilişki esnasında ortaya çıkan bir kokusu varsa veya kadının fercinde akıcı bir apse varsa veya kadının bevlî ile meni çıkan mahal arasında yırtık varsa veya istihazeli ise bu durumda da erkeğin nikah akdini feshetme hakkı vardır.

Müşterek olan kısım: Bazı durumlarda dahi olsa delilik, cüzzam hastalığı, abraş hastalığı, ağız kokusu, basur, fistül, bevl veya gaitayı tutamama gibi durumlar varsa, bu durumda da nikah feshedilebilir. Bunun dışındaki ayıplarda tek gözlü olmak, topal olmak ve bir elin veya bir ayağın kopuk olması, kör, dilsiz veya sağır olmak gibi durumlarda nikah feshedilmez.

450 Çünkü bu hastalık bazen cinsel iktidarsızlıktan dolayı olmakla beraber bazen de bir hastalıktan dolayı da olabilir. Bu nedenle iyileşme ihtimaline binaen bir yıl süre kendisine tanınır.

451 Şeyhul İslam der ki: "Şayet bu aybın giderilmesi mümkünse ve hemen giderilirse bu durumda feshin sabit olması doğru olmaz." **Hâşiyetu'r Ravd**, 7/3389

FASIL

Nikah akdinden sonra yok olan ayıplarda veya nikah olduğu sırada bu ayıbın var olduğunu bildiği halde kabul etmesi durumunda nikahın feshi için muhayyerlik sabit olmaz.

Nikah akdinin feshi, gecikmeli olarak yapılabilir. Cinsel iktidarsızlığı olan kişiden bu ayıp, ancak kadının 'bu durumuna razıyım' demesiyle veya kadının cinsel iktidarsızlığı olan erkekle kabûlden ilişkiye girdiği itiraf ettiğini itiraf etmesiyle düşer.

Cinsel iktidarsızlık dışında muhayyerlik hakkı olan kimsenin muhayyerlik hakkı, sözle ve rızaya delalet edecek ilişkiyle veya bildiği halde ilişkiye girme imkanının verilmesiyle olur.

Bu durumda hiyarı'l ayb (kusurdan dolayı ortaya çıkan muhayyerlik hakkı) ve hiyarı'ş şart (şarta bağlı muhayyerlik)'tan doğan fesih hakkı, hakimın hükmü olmaksızın sahih olmaz.

Şayet duhul (ilişki) olmadan önce nikah akdi feshedilirse, mehir verilmez. Duhulden sonra veya halveti sahihadan sonra fesih olursa akit sırasında zikredilen mehir sabit olur. Bu durumda erkek, zikredilen mehir miktarını, kendisini kandıran kişiden geri iadesini alır.

Karı koca arasında fesih olmaksızın nikah akdi ölüm veya talakla gerçekleşirse, kandıran kimsede mehri geri iade etme bir durum söz konusu olmaz.

Küçük çocuğun veya mecnunun velisi veya kölenin efendisi, ayıpları olduğu halde bunları evlendirme zorunluluğu yoktur. Şayet kusurları olduğu halde evlendirirse, kusurun varlığı bilinse dahi nikah akdi sahih olmaz. Ancak velinin veya efendinin böyle bir kusurdan haberi olmadan evlendirirse, bu durumda nikah akdi sahih olur. Ancak bu durumda ayıbı öğrendiği takdirde nikahı feshetmesi gerekir.

KAFİRLERİN NİKAHI

İki şartla kafirlerin mahrem olan nikahları ikrar edilir:

1. Yaptıkları akdin helal olduğuna inandıkları müddetçe⁴⁵²
2. Bizim (müslümanların) hükmüne başvurmadıkları müddetçe.⁴⁵³

Şayet nikah akdi olmadan yanımıza gelirlerse, kendi hükmümüze göre (İslam hükmü) nikahlarını kıyarız. Erkekle kadın beraber Müslüman olurlarsa veya ehli kitap olan erkek Müslüman olursa, önceden var olan nikahları üzerine devam ederler.

Şayet ehli kitap olan kadın Müslüman olursa eşi kafir olarak kalmaya devam ederse, ister Müslüman olan kadının eşi ehli kitaptan olsun veya ehli kitap olmasın fark etmeksizin nikahları fesholur.

Ehli kitap olmayan erkek ile kadından birisi Müslüman olursa, henüz duhul de olmamışsa, nikah fesholur.⁴⁵⁴ Bu durumda kadın Müslüman olursa veya erkek kadından önce Müslüman olursa, kadına mihrin yarısı verilir. Şayet duhulden sonra ikisinden birisi Müslüman olursa kadının iddetinin bitmesi beklenir.

Şayet karı ile kocadan biri Müslüman olur da diğeri de sonradan Müslüman olursa ve henüz kadının iddeti bitmemişse, bu durumda önceden var olan nikahları devam eder. Ancak kadının iddeti bittikten sonra Müslüman olursa, ilk kişi Müslüman olmasıyla nikahı fesholmuş olur. Bütün durumlarda da kadının mihrinin verilmesi vacip olur.

⁴⁵² Yani yerine getirdikleri akdin mübah olduklarını itikat ettikleri müddetçe ikrar edilir. Çünkü dinlerinde helal olduğunu itikat etmedikleri bir şey zina veya hırsızlık gibi dinlerinden sayılmaz, dolayısıyla böyle bir şey ikrar edilmez.

⁴⁵³ Nitekim Allah Teâlâ ayette şöyle buyurur: “Eğer sana gelirlerse, ister aralarında hüküm ver, ister onlardan yüz çevir. Onlardan yüz çevirecek olursan, sana asla hiçbir zarar veremezler.” (Maide, 42) Bu ayette gösteriyor ki bizlere gelmedikleri müddetçe onlar, kendi hükümleriyle baş başa bırakılırlar.

⁴⁵⁴ Duhulden önce ikisinden biri Müslüman olursa, nikah fesholur. Çünkü böyle bir durumda kadın için iddet bekleme olmaz, ancak duhulden sonra Müslüman olursa kadının iddetinin bitmesi beklenir.

FASIL

Kafir müslüman olur da, dörtten fazla eşi varsa, bu kadınlar iddetleri içerisinde Müslüman olsun veya olmasınlar ve bu kadınlar ehli kitapsa, Müslüman olan adam bu kadınlardan dört tanesini seçer. Ancak bu durum, Müslüman olan kişinin mükellef olması halinde böyledir. Şayet adam henüz mükellef değilse, mükellef olana kadar bekletilir.

Şayet Müslüman olan kişi, kadınlardan dört tanesini seçmezse, hapis veya tazir yoluyla icbar edilir.

Bu durumda adamın, dört kadını seçene kadar bütün kadınların nafakasını vermek zorundadır.

Seçim olarak kişinin “şu kadınları seçtim, bunları bıraktım” demesi yeterlidir. İlişkiye girerek de seçim gerçekleşmiş olur. Şayet bütün kadınlarla ilişkiye girerse ilk ilişkiye girdiği dört kişi seçilmiş olur.

Seçim, aynı zamanda talakla da gerçekleşir. Kişi, hangi kadını boşarsa onu seçmiş demektir.⁴⁵⁵

Hür olan bir erkek Müslüman olur da dörtten fazla kölesi varsa ve bunlar iddetleri sırasında Müslüman olurlarsa, adam Müslüman olmaları durumunda kendileriyle evlenmesi caizse iffetli olanları kendisine eş olarak seçer. Şayet cariyeler Müslüman olduktan sonra adam kendileriyle evlenmesi caiz değilse, nikahları fasit olur.

Duhul olmadan önce erkek ve kadından birisi veya her ikisi mürtet olursa, nikah fesholur. Bu durumda şayet erkek daha önce mürtet olmuşsa kadına mihrin yarısını verir.

Şayet erkek ve kadından biri veya ikisi birlikte duhulden sonra mürtet olursa, ayrılık için kadının iddetinin bitmesi için beklenir.

---

455 Çünkü talak, ancak eş olan birinde gerçekleşir.

SADAK (MEHİR) KİTABI

Akit sırasında mehirin belirlenmesi sünnettir. Mal olabilecek en düşük miktar olması da sahihtir.

Mehir veya fasit bir şey belirtilmişse, bu durumda akit sahih olur, mehri misilde vermek vacip olur. Şayet Kuran öğretmek mehir olarak belirlenmişse sahih olmaz. Ancak fıkhıta muayyen bir konuyu, hadis, mübah olan bir şiir öğretilirse veya bir iş öğretilirse sahih olur.

Mehirin bilinmesi şarttır. Şayet mutlak olarak bir ev, hayvan, elbise veya nerde olursa olsun kölesini geri verme veya dilediği kadar kendisine hizmet etmeyi teklif ederse veya ağaçlarını vereceği meyveyi verme karşılığında veya cariyesinin karnındaki çocuğunu veya hamile hayvanın karnındaki hayvanı mehir olarak verilirse sahih olmaz.

Mehir konusunda basit bir cehalet zarar vermez; şayet kölelerden bir kölesini veya hayvanlardan bir hayvanını veya gömleklerinden bir gömleğini mehir olarak verirse sahih olur. Bunlardan birini kura yoluyla mehir olarak vermesi caizdir.

Kölesini hür etme⁴⁵⁶ karşılığında mehir verirse sahih olur ama karsını boşamayı mehir olarak verirse sahih olmaz.

İçki, domuz veya ikisinin de bildiği gasp edilmiş bir malı mehir olarak verirse sahih olmaz. Ancak gasp edildiğini bilmiyorlarsa sahih olur. Bu durumda akit zamanında kıymeti verilir. Ya da mehir olarak meyve suyu mehir belirlenir de sonradan içki çıkarsa sahih olur.

456 el-İnsaf, 8/269: "Şayet cariyesini mehir olarak verirse, koşulsuz olarak sahih olur."

FASIL

Babanın, ister dul olsun veya bekar olsun mihri misilden daha düşük bir mehirle, kadının hoşuna gitmese bile evlendirme hakkı vardır. Hiç kimsenin de o mihri, mihri misle tamamlama zorunluluğu yoktur. Babanın dışında mihri mislin altında, kadın rüşd sahibiyse kendisinden izin aldıktan sonra evlendirebilir. Şayet kadından izinsiz bir şekilde bu şekilde evlendirirse nikah sahih olur, ancak kocanın mihri misilden daha az olan mihri, mihri misle tamamlaması gerekir.

Şayet kadının velisine mehir için bir miktar tayin edilse, daha sonra velisi kızını o miktarın altında evlendirirse, eksikliği tazmin eder.

Baba, oğlunu evlendirse. Babaya "Senin oğlun fakirdir, mehir kimden alınacak?" denildiğinde baba benden derse, babanın bu mihri vermesi gerekir.

Babanın, bakire dahi olsa reşit olan kızının mihri alması hakkı yoktur. Ancak kızın izin vermesi müstesna. Adam, kendisiyle evlenecek kadının mihri izinsiz bir şekilde kızın babasına verse, kadında kocasından mihri isterse, adam kızın babasından mihri geri alır.

Kadın reşit değilse, adam mihri kızın babasına verir.

Köle, efendisinin izniyle evlenmesi sahihtir. Bu durumda efendi, kölenin mihri, nafakasını, giyecek ve barınmasını temin eder. Köle, efendisinden izinsiz bir şekilde evlenirse, nikahı sahih olmaz.⁴⁵⁷ Efendisinden izinsiz bir şekilde evlenen köle, evlendiği kadınla ilişkiye girerse, mihri misil vermesi vacip olur.

FASIL

Kadın, nikah akdiyle beraber belirlenen mihri malik olur. Mehir [köle, ev ve sair] muayyen bir şeyse mehirden kaynaklanan nema da kadına aittir, dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Adam, kadının mihri kabzetmesini engellemezse telef olursa veya eksilirse tazimin kadına aittir. Ancak adam, kadının mihri kabzetmeyi men ederse, telef olması veya eksilmesi halinde tazmini adama [kocaya] aittir.

457 Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) der ki: "Bir köle efendisinden izinsiz evlenirse, zina işlemiş olur." (Ahmed, Ebu Davud, Tirmizi. Tirmizi: Bu hadis hasendir.)

Şayet adam, karısına mehiri verir de sonra duhul olmadan önce kadını boşarsa, hala duruyorsa mehirin yarısını geri alır. Şayet mehirde, munfasıl bir artta olmuşsa⁴⁵⁸ mehirde oluşan artma kadına aittir. Ancak mehir telef olmuşsa, şayet mehir misliyse mehrin yarısını geri alır, ancak mehir mütekavvimse nikah kıyıldığı günkü kıymetin yarısını alır.

Nikah akdini elinde bulunduran kocadır. Şayet koca, duhulden önce kadını boşarsa, iki taraftan birisi diğerine mehirden vermesi gerekeni bağışlarsa, zimmetinden ibra etmiş olur. Şayet kadın boşanmadan önce mehirini kocasına hibe ederde sonra talak gibi mehirin bölüştürülmesi gibi bir durum oluşursa adam, kadına vermesi gereken mehirin bedelini verir. Şayet mehirini düşüren bir durum ortaya çıkarsa adam, mehirin tamamının bedelini iade eder.

FASIL

Mehirin tamamı şu durumlarda düşer:

- Mehir belirlenmeksizin kişi, bir kadınla evlenirde duhul olmadan önce ayrılırsa, aynı durum muta nikahında lian yapılarak yapılan boşanmada da böyledir.
- Kadında bulunan bir ayıptan dolayı⁴⁵⁹ adamın nikahı feshetmesi durumunda
- Erkekke var olan bir ayıptan dolayı⁴⁶⁰ kadının nikahı feshetmesi
- Kafir olan adamın eşi Müslüman olması halinde
- Müslüman olan bir adamın eşinin mürted olması
- Nikahının fesholacağı birini emzirmesiyle

458 Örneğin mehir, koyun olarak belirlenmişse sonra koyunlar doğum yaparsa.

459 Kadının kötürüm, abraş ve saire gibi hastalıklı çıkarsa .

460 Erkeğin, kadının haklarını yerine getirmemesi, nafakasını temin edemeyecek kadar fakir olması ve saire.

Mehirin bölüştürüldüğü ayrılık türü:

Mehir şu durumlarda kadın ile erkek arasında bölüştürülür:

- Erkeğin talak veya hul'⁴⁶¹ yoluyla boşanması halinde
- Erkeğin Müslüman olması halinde
- Veya erkeğin riddeti halinde
- Bir tarafın diğer tarafa malik olması halinde⁴⁶²
- Ayrılık yabancı biri tarafından gerçekleşirse; mesela erkeğin kız kardeşi henüz ufak yaşta olan karısını emzirmesi halinde veya kocanın başka kadından olan oğlu, henüz duhul olman babasının eşiyle ilişkiye girmesi halinde mehir bölüştürülür.

Mehirin tam anlamıyla sabit olması:

- Kadın ile kocadan herhangi birinin ölmesiyle
- Erkeğin kadınla ilişkiye girmesi halinde
- Erkeğin kadına şehvetle dokunması veya fercine şehvetle bakması halinde
- Erkeğin insanların huzurunda dahi olsa kadını öpmesiyle
- Erkeğin ölüm hastalığındayken karısını boşaması halinde
- Erkek kadını arasında halveti sahiha oluşması; halveti sahihanın tam anlamıyla mehri sabitlemesi için halvet yaşayan karı ile kocanın mümeyyiz olması gerekir. Aynı zamanda iki tarafında ilişkiye girme yaşlarını doldurmuş olması gerekir.⁴⁶³

Yukarıda sayılan bu durumlardan birinin gerçekleşmesi halinde mehir, tam manasıyla sabitlenmiş olur.

461 Hul': Kocaya verilmek üzere bedel mukabilinde koca ile karı arasındaki evlilik hayatına son vermektir.

462 Karının kocayı veya kocanın karıyı duhul olmadan önce satın alması gibi

463 Örneğin on yaşındaki bir erkeğin, dokuz yaşındaki bir kızla halvet yaşamsı gibi.

FASIL

Mehirin miktarı, cinsi veya mehirin ne üzerinde karır kılındığına dair bir anlaşmazlık çıkarsa kocanın veya koca olmadığı durumda varisinin yemin etmesiyle beraber sözü kabul edilir. Mehirin alınıp alınmadığına dair veya isimlendirilmesine dair ihtilaf çıkarsa kadının veya kadını varisinin sözü kabul edilir.

Bir adam, bir kadınla bir tanesi gizli bir tanesi açıktan olmak üzere iki ayrı akitle iki ayrı mehirle evlenirse fazla olan mehir hangisiyse o kabul edilir.

Kocanın kadına verdiği hediye mehir yerine geçmez. Söz verip de sözlerinde durmadıkları halinde kocanın nikah akdinden önce verdiği hediyeyi kadından geri alabilir.

Mehirin düşüren isteğe bağlı boşanmalarda kocanın verdiği hediyeler geri alınır. Mehirin tamamına veya yarısını ikrar eden birinin olması halinde ayrılık durumunda hediyein tamamı geri alınabilir.

FASIL

Mehir olmaksızın veya fasit bir mehirle evlenen kadına, hakim emriyle mehri misil verilmesi zorunlu kılınır. Şayet karı koca aralarında az bir miktar dahi olsa mehir üzerinde anlaşıp arzı olurlarsa, sahih olur kocanın üzerinde anlaştıkları mehri vermesi gerekir. İster az olsun ister çok olsun karşılıklı üzerinde anlaştıkları mehir, mehri müsemma⁴⁶⁴ hükmünü alır.⁴⁶⁵

Adam vereceği mehri taahhüt etmeden veya karşılıklı adamla kadın bir mehir üzerinde razı olmadan mehirin yarı yarıya bölüştürülmesini gerektiren bir ayrılık olursa, adamın durumu iyi ise durumuna göre, fakirse durumuna göre kadına mut'a⁴⁶⁶ vermesi gerekir.

464 Mehrin miktarı nikâh anında belirlenmesine mehr-i müsemma denir.

465 Çünkü kadına çok mehir vermeyi taahhüt ederse, kadı için malından olması gerektiğinden daha fazla vermiş olur, az bir mehir vermeyi taahhüt etmişse, kadın kendisine verilmesi gereken miktarın altında bir miktara razı olmuş demektir.

466 Sözlükte "menfaat, faydalanma" anlamındaki müt'a (mit'a), fıkhî talâk, nikâh ve hac kelimelerine izâfe edilerek değişik mânalarda kullanılır. Müt'atü't-talâk, boşanmış kadınlara ve özellikle mehir belirlenmeden yapılan bir nikâhı takiben temas olmadan boşanan kadına verilecek maddî desteği ifade eder.

Mut'a'nın en düşük miktarı maddi imkanı kötü olan adamın, kadının kendisiyle namaz kılabilceği bir elbise vermesidir. Adamın durumu iyi olması halinde en fazla verebileceği kadına bir hizmetçi vermesidir.

FASIL

Halvet veya ilişkiye girme durumu dışında fasit nikahla mehir sabit olmaz. Halvet veya ilişkidenden birisi olması halinde şayet daha önce bir mehir belirlenmişse (mehri müsemma) onu verilmesi, belirlenmemişse mehri misil verilmesi gerekir.

Batıl nikahta⁴⁶⁷ ancak kubulden (önden) ilişkiye girilmişse mehir sabit olur. Şüpheli ilişki⁴⁶⁸ olması durumunda da mehri misil sabit olur.

Zinaya zorlanmış kadınla ilişkiye girilmesi halinde mehri misi gerekir. Ancak cariye dışında kadın rızasıyla zina yaparsa mehir gerekmez.

Zina şüphesi artıkça mehirde o nispette artar.⁴⁶⁹ İkrâh yoluyla yapılan zinanın da artmasıyla mehir sayısı artar.

Bir kimse, ilişkiye girmeksizin bir kadının bekaretini bozarsa, bekaret erşini ödemesi gerekir. Bir adam, ilişkiye girmeksizin evlendiği kadının bekaretini bozarda sonra duhul olmadan boşanma olursa mehri müsemma belirlenmişse yarısını verir, belirlenmemişse kadına mut'asını verir.

Fasit nikahla evlenmiş bir kimse ayrılmadan önce tekrar evlendirilmesi sahih olmaz. Şayet koca fasit nikahla evlenmiş kadınla ayrılmayı kabul etmezse, hakim tarafından nikahları feshedilir.

467 Örneğin dört karısı olmasına rağmen beşinci kadınla nikah kıyması.

468 Eşi olmayan veya cariyesi olmayan bir kadınla eşi veya cariyesi zannedip ilişkiye girmesi gibi.

469 Örneğin kişi, x eşi zannedip ilişkiye girse, sonra y eşi olduğunu zannedip ilişkiye girse sonra da z eşi olduğunu zannedip ilişkiye girse üç mehir vermesi gerekir.

VELİME VE YEMEK ÂDÂBI

Düğün için velime⁴⁷⁰ sünneti müekkededir. Bir özür⁴⁷¹ veya münker⁴⁷² olmadığı müddetçe ilk davet edilen velimeye icabet etmek vaciptir. İkinci defa verilen velimeye ikinci kez icabet etmek ise sünnettir. Üçüncü kez verilen velimeye katılmak da mekruhtur. Davet edilen velimeye katılmanın vacip olması için davet edenin Müslüman olması ve kazancının helal olması gerekir. Davet edenin malında haram varsa velimesine katılmak, onunla muamele etmek ve hediyesini kabul etmek mekruh olur. Kerahetin derecesinin artıp eksilmesi davet edenin malındaki haramlığın fazla olup olmamasına göre değişir.

Bir kişiyi iki davet etmişse, katılma imkanı varsa ikisine de katılır. Aksi halde konuşma yoluyla ilk kim çağırmışsa ona icabet edilir. Bu durumda eşit olmaları halinde de en dindar olana icabet edilir. Dinde de eşit olurlarsa akraba olarak en yakın hangisiyse ona icabet edilir. Akrabalık bağında da eşitlerse evi en yakın olana davet edilir. Bu da olmuyorsa kura çekilir.

Velimeye davet edilen kişi sadece yemek yemek maksadıyla değil, sünnete ittiba ve kendisinde kibir olduğu zannına oluşmaması için davet eden mümin kardeşine ikram olsun diye davete icabet edilir.

Vacip bir oruç tutmayan bir kimse yemeğe davet edildiğinde orucun bozarak yemek yemesi müstahaptır. Yemek veya içmeyi, daha çok ibadet etmesi için kuvvet alma niyetiyle yer. Böylece adet ibadete dönüşür.

Akraba veya arkadaşın evi dahi olsa yemek için sarıh bir izin veya izne delalet edecek bir karine olmadığı müddetçe izinsiz yemek haramdır. Velimeye çağrılmak veya yiyeceğin takdim edilmesi yemek için bir izin sayılır. Velimeye davet eden kişi kendini zor duruma sokmadan var olan ne varsa yiyecek olarak onu ikram eder.

Ekmeği öpmek şeriatte yoktur. Ancak ekmeğe hürmetsizlik etmek de mekruhtur. Ekmekle eli silmek mekruhtur. Ekmeği bir kabın altına koymak mekruhtur.

470 Velime: Toplantı ve merasimlerde, özellikle düğünde davetlilere verilen yemeğe denir.

471 Davet edilenin hasta olması, hasta bakıcısı olması veya hava durumunu elverişsiz olması veya yerine getirmesi geren bir işte çalışması hali...

472 Velimede içki, kumar gibi şeylerin olması veya sadece zenginlere has olması gibi...

Davet edildiği velimede bir münker olması halinde, o münkeri izale etme imkanı varsa izale edip velimeye katılır. Velimede bir münker olduğunu biliyor ancak geldiğinde münker görmüyorsa veya işitmiyorsa velimeye oturması mübahtır. (Neylül Medrib, 2/203)

FASIL

Yemekten önce ve sonra elleri yıkamak müstahaptır. Yemek yerken veya bir şey içerken açıktan besmele getirmek sünnettir. Sofrada sol elin üstüne oturup sağ ayağı dikmek veya bağdaş kurarak oturmak müstahaptır. Sağ elle yemek de sünnettir. Üç parmakla kişinin önünden yemesi sünnettir.

Yenilen lokmanın küçük yapılması ve çok çiğnenmesi sünnettir. Yemek kabını sıyırmak veya kaptan düşen yemeği yemek, gözünü arkadaşının yemeğine dikmek, muhtaç kardeşini kendine tercih etmek sünnettir.

Kişinin, eşi, cariyesi veya küçükte olsa çocuğuyla yemek yemesi, yemek yediği parmağını yalaması, dişlerinin arasını hilallemesi, dişler arasında kalan kalıntıyı kürdanla çıkarması müstehaptır. Kürdanla dişler arasında kalan kalıntıyı yutmak mekruhtur. Şayet kalıntıyı diliyle çıkartırda yutarsa mekruh olmaz.

Soğuması için yemeğe üflemek, yemek sıcakken yemek, üç parmaktan daha az vela üç parmaktan daha fazla parmaklarla yemek yemek, sol elle yemek yemek, kabın en uzak kısmından veya ortasından yemek, elini kabın içine silkelemek, lokmayı ağza götürürken başını öne doğru uzatmak, yemek sırasında mide bulandıracak sözler sarf etmek, yaslanarak veya yanı üzere yatarak yemek yemek ve kişinin kendisine eziyet vereceği kadar çok yemesi veya zarar göreceği kadar az yemesi mekruhtur.

Kişi, çocuklarla beraber yerken edep ve güzel bir kişilikle yemesi, fakirlerle beraber yerken onları kendi tercih ederek yemesi, alimlerle beraber yerken bir şeyleri öğrenme içerisinde olması, kardeşleriyle beraber yerken güler yüzle, güzel sözlerle ve ortama uygun sohbet yapılarak yenilmesi gerekir.

Adet gereği dilenciye yedirmek ve kedi gibi hayvanları yedirmekte bunların caizliği hususunda iki görüş vardır.⁴⁷³

473 el-Furû'adlı kitabın sahibi, adet gereği dilenciye ve kedi gibi hayvanları doyurmak, bazı misafirleri bazısının önce görmek hususunda sarf ettiği sözlerin caiz olup olmaması hususunda iki yöne de çekilebilir. Ancak zahir olan bunun caiz olduğudur.

FASIL

Yemek bittikten sonra: “الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا الطَّعَامَ”⁴⁷⁴ وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي”⁴⁷⁵ duasını okumak, misafirse yemek veren kimseye dua etmek, faziletiyle teberrük edilen bir kimse ise yediği kaptan biraz bırakmak sünnettir.

Nikahı ilan etmek, düğünde kadınlar için halkasız ve sannuçsuz⁴⁷⁶ tef çalmak sünnettir. Erkekleri için ise mekruhtur.⁴⁷⁷

Düğünde gazel söylemek, sünnet yaparken ve gurbetten biri geldiğinde düğünde olduğu gibi def çalmakta bir beis yoktur.

EŞLER ARASI MUAMELE

Karı ile kocanın birbirleriyle olan muamelesinde güzel sohbetlerle, eziyet etmeksizin, hakkını çiğnemedi maruf ölçüde olması gerekir.

Kocanın kadın üzerindeki hakkı, kadının koca üzerindeki hakkından daha büyüktür.⁴⁷⁸ Erkeğin, karısı hakkında ifrata kaçmadan kıskanç olması gerekir. Nikah akdi gerçekleşikten sonra, koca istemesi halinde, kadın hürse, kendisiyle ilişkiye girilecek yaştaysa –örneğin dokuz yaş ve üstü ise- ve kadın kendi evinde kalmayı şart koşmamışsa kadının kendini eşinin evine teslim etmesi vaciptir. Kadın hac veya umreden dolayı ihramlıysa, hastaysa, yaşı küçükse veya hayızlıyla koca istese bile veya karısıyla ilişkiye girmeyeceğini söylese bile, kadının kendisini teslim etmesi vacip değildir.

474 Ebu Davud, 4023, Hafız İbn Hacer **en-Netâic**adlı kitabında hadisin hasen olduğunu söylemiştir. **en-Netâic**, 1/123.

475 “Bu yiyeceği bana yediren ve tarafımdan hiçbir güç ve kuvvet olmadan bunu bana rızık kılan Allah’a hamdolsun.”

476 Sannuc: Defe takılan demir, bakır ve benzeri ses çıkartan şeylerin takılmasına denir. **Hâşiyetu’l Lebedi**, 311.

477 Nasların deliline ve mezhepten ashabın sözlerine bakıldığında zahir olan erkek ve kadını def konusunda eşit olduğudur. **el-Furû**, 5/310.

478 “وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ”⁴⁷⁸ “Ancak erkekler, kadınlara göre bir derece üstünlüğe sahiptirler”

FASIL

Koca, dilediği zaman dilediği şekilde karısına zarar vermeyecek veya farzları yerine getirmekten alıkoymamak şartıyla karısıyla ilişkiye girebilir.

Kadın, kocası evde olduğu zaman izinsiz nafile namaz veya oruç tutması caiz değildir. Kocanın, karısının eliyle faydalanması -istimna yapması- ve karısından izinsiz bir şekilde sefere çıkması caizdir.

Kocanın, karısıyla dübürden (arkadan) ilişkiye girmesi, hayızlı olduğu halde ilişkiye girmesi veya kadının izni olmaksızın azletmesi⁴⁷⁹ haramdır.

Kişinin karısını insanların yanında öpmesi veya cinsel temasta bulunması, ilişki sırasında çok konuşmak veya aralarında geçen cinsel ilişkiyi başkalarına söylemesi mekruhtur.

Koca eşiyle cinsel ilişkiye girmeden önce onunla oynaması, erkeğin başını örtmesi, kibleye dönmemesi sünnettir.

İlişki sırasında kişinin şu duayı okuması sünnettir: ”بِسْمِ اللَّهِ، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ“⁴⁸⁰ Ayrıca kadının ilişkiden sonra eşine vereceği bir bez bulundurması da sünnettir.

FASIL

Kadının, erkek için hamur yoğurma, ekmek pişirme, yemek yapma gibi hizmetleri yapma zorunluluğu yoktur. Ancak kadını adet gereği yapması evla olandır.⁴⁸²

Kocanın, karısını üzerindeki bir necaseti temizlemesi, hayız, nifas ve cenabetten dolayı gusül alması için zorlama hakkı vardır. Yine kocanın, karısını uzamış kollarını ve tırnaklarını alması için zorlama hakkı vardır.

Kadın için, babası dahi ölmüşse kocasından izinsiz bir şekilde dışarı çıkması haramdır. Fakat kadın için zaruri olan ihtiyaçlarını kocası karşılamadığı takdirde izinsiz dışarı çıkma hakkı vardır.

479 Azil: İlişki sırasında akan meniye rahmin dışına akıtmaktır.

480 Buhari, 141, Müslim, 116/1434

481 ”Bismillah. Allâh'ım bizi şeytândan ve şeytânı da bize ihsân edeceğin şeylerden (çocuklardan) uzaklaştır.”

482 En doğru olan bulunduğu beldedeki örfe göre hareket etmektir. el-İnsaf, 8/362

Kocanın, karısını anne-babasıyla konuşmasında veya zarardan korkmadığı müddetçe anne-babasının kızını ziyaret etmesini engellemesi hakkı yoktur.

Evli kadının, anne-babasına itaat etme zorunluluğu yoktur, bilakis kadının kocasına itaat etmesi daha haktır.

FASIL

Hür kadın talep etmesi halinde kocanın dört günde bir gece karısıyla geceleme, cariye olması halinde yedi günde bir gece yanında geceleme gerekir. Kocanın güç getirmesi halinde her dört ayda bir kere ilişkiye girmesi gerekir. Şayet özürsüz bir şekilde ilişkiye girmeyi kabul etmiyorsa, kadının talep etmesi halinde hakim tarafından ayrılır.

Koca, zorunlu bir durum olmadığı veya rızık kazanmak için olmadığı halde yılın yarısından fazlasını seferde geçiriyorsa, kadın da kocasının evine gelmesini talep ediyorsa, bu durumda kocanın evine gelmesi gerekir.

Birden fazla karısı olan adamın, her bir karısının yanında birer gece olmak üzere eşit bir şekilde kalması vaciptir. Ancak kadınlar razı olması halinde gece kalma süresi değişebilir. Zaruri bir durum olmadığı müddetçe sırası gelen kadının dışındaki bir karısına gece veya gündüz gitmesi haramdır. Zaruri bir durum olmadığı halde sırası gelen kadından farklı bir kadınla kalır veya onunla ilişkiye girerse kaza etmesi gerekir. Yani yanına gitmesi gereken kadının hakkını yerine getirmesi gerekir.

Birden fazla karısı olan kişi, nöbet sırası gelen kadını boşaması halinde günahkar olur.⁴⁸³ Bu durumda tekrar nikahına aldığı takdirde kaçan sırasını kaza etmesi gerekir.

Kocanın, eşler arasında ilişki miktarı ve ilişki öncesi etkenleri eşit tutmak zorunluluğu yoktur. Aynı şekilde yeterli nafakayı sağladıktan sonra eşler arasında nafaka ve giyimi eşit tutmak zorunluluğu yoktur. Ancak imkânı dahilinde eşit tutması daha güzel olur.

483 Çünkü sırası gelen kadının hakkını ihlal etmiş olur.

FASIL

Birden fazla karısı olan bir kimse, bekar bir kadınla evlendiği zaman yanında yedi gün kalır. Dul biriyle evlenirse yanında üç gün kalır. Ardından eşler arasında gün sayımını eşit tutar.

Kadın farzları terk etmesi halinde kocanın karısını tedip etme hakkı vardır.

Karısı kendisine isyan eden bir koca⁴⁸⁴ önce nasihat eder. Kadın isyanına devam etmekte ısrar ederse koca dilediği kadar yatağını ve kadınla ayırır ve kadınla üç gün konuşmaz. Yinede kadın isyanına devam ederse şiddetli olmayacak şekilde on sopa vurabilir.

Koca, karısının haklarını engelliyorsa yukarıda sayılanları yapmaktan men edilir.

484 Örneğin kocadan izin almadan dışarı çıkması gibi

HUL' (MUHALEA) KİTABI

Muhaleanın⁴⁸⁵ yedi şartı vardır:

1. Talakta bulunması sahih olan koca tarafından yapılması
2. Muhaleanın meçhul dahi olsa bir ivaz karşılığında kadın veya yabancı biri tarafından verilmesi. Erkek, kadını hul' yapması zorlarsa, yapılan hul' sahih olmaz.
3. Herhangi bir şarta bağlı olmaması
4. Hul'un kadının bedeninin tamamına yapılması⁴⁸⁶
5. Talak yemininin düşmesi için hile amaçlı yapılmaması
6. Talak lafzıyla değil hul' için konulmuş lafızlarla yapılması gerekir.
7. Muhaleada bulunurken talak niyetiyle yapılmaması

Bu şartlar yerine geldiği zaman yapılan hul', bain bir fesh olup üç talak hakkından eksilme olmaz.

---

485 Sözlükte "elbiseyi çıkarmak, soyunmak; ayırmak" gibi anlamlara gelen hul', fıkıhta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade eder. Karşılıklı anlaşmayla gerçekleşmesi sebebiyle bu işleme muhâlea adı verilir. (**Mütercim**)

486 Kadını bedeninin bir bölümüne yapılmaması

Hul', talakta olduğu gibi sarih ve kinayeli olmak üzere lafızları ikiye ayrılır. Sarih lafızlar; Muhalea, müfadat, müfasaha⁴⁸⁷, kinayeli lafızlar ise mübâree, mübayene ve mübaree gibi lafızlardır.

Hul' talebiyle beraber ivaz verilmesi halinde niyet olmaksızın hul' geçerli olur. Aksi halde niyet gerekir.⁴⁸⁸

Hul', talakta olduğu her dilin kendi manasıyla yapılması sahihtir.⁴⁸⁹

487 İbnu'l Kayyım (*rahimehullah*) der ki: Hangi lafızla olursa olsun malın girdiği her şey fidyedir. Lafızlar, zatlarından dolayı veya bizi mecbur bırakması için varid olmamıştır. Bilakis lafızlar, manalara götüren vesilelerdir. **Haşiyetu'r Ravd**, 6/465.

488 Kinayeli bir şekilde hul' talebi olması halinde niyet şarttır.

489 **el-Müntehâ**, **el-İknâ** vediğer kitaplarda ibare bu şekildedir. Kişi, başka bir dilde manasını bilmesi halinde hul' lafzını kullanırsa sahih olur. Nitekim talak içinde böyle zikretmişlerdir. Bundan kuşku yoktur. **Hâşiyetu'l Lebedî**, 318.

TALAK KİTABI

Talak, kadının muaşeresi kötü olması halinde mübahtır. Kadının namazı terk etmesi gibi Allah'ın haklarına taalluk eden vecibeleri terk etmesi halinde ise talak sünnet olur. Ortada herhangi bir durum olmaksızın yapılan talak ise mekruhtur. Kadın hayız halindeyken boşamak ise haramdır. İlâ yapan kişi, ilâ müddeti bekledikten sonra kadını boşaması vaciptir. Karısını facir olduğunu bilen kişinin de talakta bulunması vacip olduğu da söylenir.

Mümeyyiz biri, talakı aklediyorsa yapacağı talak geçerlidir. Sarhoş olan birinin de talakı geçerlidir.

Uyku, delilik ve baygınlıktan dolayı aklı giden kişinin talakı geçersizdir. İkraha altında olan kişinin talakı da geçerli değildir.

FASIL

Talakı sahih olan kimse, talakta bulunması için kendi yerine birini vekilde tayin edebilir, birisi adına vekil de olabilir.

Vekil, kendisine bir zaman belirlenmediği takdirde dilediği zaman talak verebilir. Vekil tayin edilirken birden fazla talak hakkı verilmediği takdirde bir talaka malik olabilir.

Adam, karısına kendi kendine talak ver derse, kadının dilediği zaman kendini talak etme hakkı doğar.

Adam, mutlak olarak karısına talak hakkı verirse kadın üç talak hakkına sahip olur. Ancak bu hak adamın vazgeçmesiyle veya eşiyle ilişkiye girmesiyle iptal olur.

SÜNNÎ VE BİD'Î TALAK

Sünnî talak: Karısını boşamak isteyen birinin, ilişkiye girmediği temizlik döneminde olan eşine bir kere talak vermesidir. Şayet tek kelimeyle üç talak verirse yaptığı bu talak çeşidi haramdır.

Adam, eşini hayızlıyken veya ilişkiye girdiği temizlik döneminde velev ki bir talakla dahi boşarsa, bu boşama şekli bid'î boşama olur ki bu da haram olan bir boşama türüdür. Ancak haram bir boşama türü olsa bile yapılan talak geçerli olur.

Henüz kendisiyle ilişkiye girmediği kadın, yaşı küçük kadın, hamile kalma ihtimali olmayan (menopoz) ve hamile olduğu belli olan kadın için Sünnî veya bidî talak olmaz.

Kadın talep etmesi halinde, bidî talak olduğu bir durumda yapılacak olan talak mübah olur.⁴⁹⁰

SARİH VE KİNAYELİ TALAK⁴⁹¹

Sarih lafızlar, talak sırasında niyete ihtiyaç duymaz. Sarih lafızlar, talak ve aynı kökten türeyen lafızlardır. Ancak sarih lafızlar emir, şimdiki zaman eki [boşuyorum] ile olmaması gerekir.

Bir adam şaka veya espri yoluyla seni boşadım derse boşamaya niyet etmese dahi karısı boş olur. Aynı şekilde bir kimseye “karını boşadın mı?” diye soru sorulsa adam da yalan olsa dahi evet derse karısı boş olur.⁴⁹²

490 Çünkü bid'î talak, kadının hakkının korunması içindi. Kadın talak talep etmesi halinde hakkı zail olur böylece yasak ortadan kalkar. Dolayısıyla bid'î talak mübah olan bir talaka dönüşür. **Neylû'l Meârib**, 2/232

491 İbn Kayyım (rahimehullah) der ki: “Lafızların sarih ve kinaye olarak taksim her ne kadar lafızların kullanılış açısından sahih bir taksir olsa da kişi, zaman ve mekân göre değişikli gösterir. dolayısıyla lafızların sarih ve kinaye olarak taksim edilmesi lafzın bizatihi için sabit olan bir hüküm değildir. Nitekim bazı lafızlar bir kavme göre sarihken, diğer bir kavme göre kinaye olabilir. Veya bazı zaman ve yerlerde bazı lafızlar sarihken başka yer ve zamanda kinaye olabilir. Bu dediklerime şahit ise vakıanın bizzat kendisidir.” **Zâdul Meâd**, 5/321.

492 Çünkü evet cevabı sarih bir cevaptır. Sarih bir soruya sarih bir cevap vermek de sarihtir. **Neylû'l Meârib**, 2/234

Şayet bir kimse talakı üzerine yalan yere yemin etse, daha sonra yemin ettiği şeyi yaparsa hükmen talak gerçekleşmiş olur. Diyaneten gerçekleşmiş olmaz.⁴⁹³

Kişi, “talakım olsun” veya “bana talak şart olsun” sözlerini sarf etmesi sarih lafızlara girer. Bu lafızlara her hangi bir niyete ihtiyaç duymaz. İster bunlar müncez olsun, bir şarta bağlı olsun veya bunlarla yemin edilsin fark etmez.

Kişi, “bana haram olsun” deyip de karısının kendisine haram olmasını kast ederse bu zihar olur. Ancak böyle bir niyeti yoksa geçersiz (lağv) olur.

Birden fazla kadınla evli olan kişi, bir eşini boşar da diğer bir hanımına da seni ona ortak kıldım veya sen onun şerikisin veya sende onun gibisin derse iki kadında boşanmış olur.

Birden fazla kadınla evli olan birisi, karımı boşadım derde muayyen bir kadına niyet ederse niyet ettiği kadın boşanmış olur. Herhangi bir kadına niyet etmişse kura yoluyla bir kadın seçilir. Seçilen kadın boşanmış olur. Ancak ne muayyen birine niyet etmemişse ne de herhangi birine niyet etmemişse bütün kadınları boş olur.

Kişi kalbinden karısını boşarsa, talak gerçekleşmez. İşitmeyecek derecede dile döker de telaffuz ederse talak gerçekleşmiş olur.

Sarih lafızlarla karısını boşadığını yazan kimsenin talakı vaki olur. Şayet adam ben bu yazıyı sadece yazımı geliştirmek için yazdım veya eşimi üzme için yazdım derse hükmen dediği kabul olur.

Dilsiz olan bir insanın talakı işaret yoluyla gerçekleşir.

FASIL

Kinayeli lafızlarla yapılan talakta niyet şartı aranır. Kinaye iki kısımdır; zahir ve hafi (kapalı);

Zahir olan kinaye; Bir talaka niyet etse dahi üç talak birden gerçekleşir. Hafi kinaye ise birden fazla talaka niyet etmemişse tek talak gerçekleşir.

493 Yani Allah katında gerçekleşmiş olmaz çünkü o kişi gerçekten yemin etmiş olmaz. Yemin ancak yemin lafızlarıyla geçerli olur. Talak üzerine yapılan yemin yemin olarak kabul edilmez. **Neylû'l Evtar**, 2/234

Husumet ve kırgınlık anında talak için niyet şartı aranmaz. Bu tür durumda kadın boşanma talebinde bulunursa adam da kabul ederse niyete bakılmaz. Adam “ben talakı kast etmemiştim” derse, hükmen (kadaen) talak gerçekleşmez, ancak diyaneten gerçekleşir.

TALAK SAYISINDA İHTİLAF

Hür kadın ve mübaad kölenin üç talak hakkı vardır. Kölenin ise iki talak hakkı vardır.

Dört durumda bain talak⁴⁹⁴ gerçekleşir:

1. Bir ivaz karşılığında olması
2. Duhuldan önce olması
3. Fasit bir nikahla evlenmesi halinde yapılan talak
4. Bir kerede üç talakla talak verilmesi

Kişi, karısına ricî olmayacak şekilde boşsun, veya üç talakla boşsun veya bain talakla boşsun derse üç talak gerçekleşmiş olur.

Kişi, karısına “boşsun, seni boşadım” derse bir talak gerçekleşir. Üç veya iki talak niyet etmişse niyet ettiği talak sayısı gerçekleşir.

Adam, karısına “bütün talakla seni boşadım” veya “bütün talaklarla seni boşadım” veya “çakıl taşları adedince seni boşadım” ve benzeri lafızlarla kullanırsa, üç talak gerçekleşir.

Kişi karısına “en şiddetli talakla boşsun” veya “en ağır talakla boşsun” veya “bu ev dolusu boşsun” veya “bir dünya boşsun” veya “şu dağ kadar boşsun” ve saire lafızlar kullanarak talak verirse, birden fazla talak niyet etmemişse bir talak hakkını kullanmış olur.

494 Bâin talâk. Tarafların tekrar bir araya gelebilmesi için yeni nikâh akdinin gerekli sayıldığı boşamadır. Bu şekilde gerçekleşen boşamaya “ibâne” denir. (*Mütercim*)

FASIL

Talak, bölümlere ayrılmaz. Kişi karısının bir kısmını boşarsa tümünü boşamış olur.

Kişi, munfasıl olmayan bir uzva; el, parmak, kulak, burun..gibi bir azaya talak verirse talak gerçekleşir. Ancak munfasıl olan bir uzvuna talak verirse; saç, tırnak, diş ve sair bu durumda talak gerçekleşmez.

FASIL

Kişi, karısına “sen boşsun, boşsun, boşsun” derse birden fazla talaka niyet etmişse bir talak yerine geçer. Ancak “sen boşsun, sen boşsun” derse iki talak gerçekleşmiş olur. Ancak bunu söylerken cümleyi tekit etmeye niyet emişse bir talak yerine geçer.

Kişi, karısına “sen boşsun, ve boşsun ve boşsun” derse kadın medhulun bih (ilişkiye girilen) değilse bile üç talak birden gerçekleşir.

FASIL

Birden fazla karısı olan kişi talak verirken istisnada bulunabilir.⁴⁹⁵ Aynı şekilde talak sayısında da istisna yapmak sahihtir. Mesela kişi, karısına “üç talakla boşsun biri hariç” derse iki talak gerçekleşmiş olur. Yine kişi karısına “sen dört talakla boşsun ikisi hariç” derse iki talak gerçekleşmiş olur.

Dört kadınla evli olan birisi “dört karım boştur ikisi hariç” derse iki karısı boş olmuş olur.

İstisna koşarken, hemen cümlenin arkasında yapılması şartı koşulur. Bazen istisna lafzı lafzen hemen cümlenin akabinde gelebileceği gibi bazen de araya hapsırma, öksürme gibi arızî durumlar girmesi halinde hükmen de ilk cümleyle bitişik olabilir.

495 Örneğin: “Eşlerim boştur bir tanesi hariç” demesi gibi

ZAMANA DAYALI TALAK

Kişi, karısına “yarın boşsun” veya “senle evlenmeden önce boşsun” derse, söylerken de talakın o sırada vaki oluşuna niyet ederse hemen o sırada talak gerçekleşir. Talakın o sırada vaki oluşuna niyet etmezse talak gerçekleşmez.

Kişi, karısına “Yarın olduğu zaman bugün boşsun” derse, bu sözü lağvıdır. “Yarın boşsun veya şu günde boşsun” dediği zaman, o günün başında talak gerçekleşmiş olur. Ben günlerin sonlarını kast etmişim bile derse kabul edilmez.

Kişi karısına, “yarın gün içinde boşsun veya recep ayında boşsun” derse günün başında veya Recep ayının ilk girmesiyle talak gerçekleşir. Günün sonunu veya Recep ayının sonunu kast etmişim derse, hükmen boş olmaz.

Kişi karısına “her gün boşsun” veya “her gün içinde boşsun” derse her gün bir talak gerçekleşir. “Bir ay sonra boşsun” derse otuz gün geçmesiyle talak gerçekleşir. “Bu ay geçerse boşsun” derse içinde bulunduğu ayın bitmesiyle talak gerçekleşir. Aynı şekilde kişi karısına “bir sene geçerse boşsun” derse bir yıl süre geçmesi halinde veya “bu sene bitiminde boşsun” derse içinde bulunduğu senenin bitmesiyle talak vaki olur.

ŞARTA BAĞLI TALAK (MUALLAK TALAK)

Kişi, karısının talakını, adeten gerçekleşmesi imkansız olan bir şeye bağlarsa, talak sahih olmaz. Talakı adeten gerçekleşmesi imkansız olan bir şeyin olmamasına bağlarsa, o vakitte talak gerçekleşir.⁴⁹⁶

Ancak kişi, talakını imkansız olmayan bir şarta bağlarsa, ancak şart koştuğu şeyin oluşmasından ümit kesilmesi halinde talak gerçekleşir. Bununla beraber şarta bağlama sırasında talakın hemen gerçekleşmesine dair bir niyet veya karine olmaması, veya bir zamanla kayıtlamaması gerekir. Aksi halde niyet, karine veya kayıtladığı zamanla talak gerçekleşir.

496 Örneğin kişi karısına: “Kölemi satamazsam boşsun” der de o sırada kölesi ölürse talak hemen gerçekleşir.

FASIL

Talak verirken şartı talaktan önce veya sonra vermekte bir beis yoktur. Örneğin kişi karısına “ayağa kalkarsan boşsun” veya “boşsun eğer ayağa kalkarsan”.

Şarta bağlı talak verirken lafzen veya hükmen bitişik olması şarta zarar vermez. Örneğim kişi karısına şartlı talak verirken talakla şarta arasında hapşırmasında veya “Ayağa kalkarsan ey zinakar kadın boşsun” gibi ikisi arasına muntazam bir cümle kurmasında gibi bir beis yoktur, şartı sahihtir.

Ancak şart ile talak arasında konuşma imkanı olacak şekilde susarsa veya “Ayağa kalkarsa Sübhanallah sen boşsun” gibi gayrı muntazam bir cümle kurarsa şart sahih olmaz, talak o esnada gerçekleşir.

FASIL

(Çeşitli Meseleler)

Kişi karısına “Benden izinsiz dışarı çıkarsan boşsun” der de kadın bilmediği halde kocası ona çıkması için izin verirse, kadında dışarı çıkarsa talak gerçekleşir.⁴⁹⁷ Veya adam kadına dışarı çıkması için izin verirse kadın da dışarı çıkarsa, sonra ikinci defa kadın izin almadan dışarı çıkarsa talak gerçekleşir.

Kişi karısına “falan kişinin izni olmadan dışarı çıkarsan boşsun” der de falan kişi ölürse, kadında dışarı çıkarsa talak gerçekleşmez.

Kişi karısına “Benden izinsiz hamamdan başka bir yere giderse boşsun” der de kadın farklı bir yere gitmek için çıkarsa talak gerçekleşir.

Kişi “karım boştur inşallah” veya “kölem hürdür inşallah” derse yaptığı istisna ona fayda vermez talak ve köle azat etme gerçekleşir.

Kişi karısına “falan kişi dilerse boşsun” derse yaptığı talik sahihtir. O kişi dilediği takdirde talak gerçekleşir.

Kişi karısına “Sen boşsun ancak Zeyd kabul ederse” derse, talakın gerçekleşmesi Zeyd’in dilemesine bağlıdır. Şayet Zeyd, delirirse, ölürse veya bu tercihin kendisine bırakılmasını kabul etmezse talak vaki olur.

497 Çünkü izin, ilam/haber verme ile olur. Kadın bu durumdan haberdar olmadığı için izin yerine gelmiş olmaz dolayısıyla talak gerçekleşir. *Neylü'l Meârib*, 2/247

Kişi karısına “Hilali (yarımay) gözlerinle görürse boşsun” derse, kadın ilk üç gece içinde hilali görürse talak vaki olur. Ancak üçünce geceden sonra hilali görmesi halinde talak vaki olmaz.⁴⁹⁸

Kişi karısına “Şöyle yaparsan boşsun” veya “şöyle yaparsam boşsun” der de ikrah altında veya delilik, baygınlık veya uyku halinde kendisi veya karısı yaparsa talak vaki olmaz. Ancak unutarak veya bilmeden yaparsa talak vaki olur.

FASIL

Talakta şüphe

Şüphe ile veya şart koştuğu şeyde şüpheye düşmekle talak vaki olmaz.⁴⁹⁹ Mesela kişi ağaçtaki bir meyveyi yemeyeceğine yemin etse sonra hangi meyve olduğunu çıkaramayıp bir tane hariç ağaçtaki tüm meyveleri yerse yeminini bozmuş olmaz.⁵⁰⁰

Kişi karısını boşar da talak adedinde şüphe duyarsa yakın üzerine bina eder. Yakın ise en azıdır. Kişi karısına bir kelime kullansa sonra o kelimenin talak mı yoksa zihar için mi kullanıldığına dair şüpheye düşse herhangi bir şey yapmasına gerek yoktur.

RİC'Î TALAKIN HÜKÜMLERİ

Ric'î talak; talak verdiği eşini yeni bir akit yapmaksızın talaktan önceki durumuna dönmesidir.

Ric'atın (geri alma) şartları:

- Bain talaka dönüşmemesi
- Kadının iddet süresinde yapılmasıdır.

Ric'at, kadının henüz yıkanmadığı üçüncü hayız kanının kesilmesinden sonra olması da sahihtir. Aynı şekilde ric'at, son doğan çocuktan önce de olması sahihtir.⁵⁰¹

498 Çünkü hilal, üç günden sonra kamere (dolunay) dönüşür. **Neylü'l Meârib**, 2/248

499 Mesela şu eve şu günde girmezse karım boştur der de o gün geçtiğinde eve girip girmediğine şüphe ederse talak vaki olmaz. Çünkü yakın olan inanca şek gelmiştir. Dolayısıyla şek ile yakın izale olmaz. **Neylü'l Meârib**, 2/249

500 Çünkü o bir meyve üzerine yemin ettiği meyve olma ihtimali vardır. **Neylü'l Meârib**, 2/249

501 Tek seferde birden fazla çocuk getirmesi halinde son doğan çocuktan önce yapılması sahihtir. **Neylü'l**

Ric'atın lafızları:

Ric'atın lafızları kişinin eşine: geri aldım, eşimi geri aldım, eşimi nikahıma aldım, eşimi tuttum, yanıma geri aldım gibi lafızların söylenmesiyle olur.

Sadece bu lafızları söylemesi şart değildir, eşiyile ilişkiye girmesiyle de ric'at gerçekleşir. Ric'at için kişinin; eşimi nikahladım veya eşimle evlendim demesi yeterli değildir.⁵⁰²

Ricî talak yapılmış kadın üçüncü hayızdan temizlendiğinden henüz adam ric'at yapmamışsa bain talaka dönüşür. Artık bu durumda yeni bir nikah akdi olmadan kadın adama helal olmaz. Yeni bir akitle karısını nikahına aldığı zaman geri kalan talak sayısı üzerinde de devam eder.

FASIL

Kişi, hür olan karısını üç talakla veya kölesini iki talakla boşadığı zaman, kadın başka bir erkekle sahih olan bir nikah kıyıp sahih bir ilişki gerçekleşmeden ilk kocasına helal olmaz. İkinci koca deliyken, uykudayken veya bayginken kadın kocasının zekerini fercine sokarsa veya ilişkiye giren henüz buluş çağına girmemişse veya girse dahi inzal olmamışsa da yine sahih bir ilişki gerçekleşmiş olur.

Sahihi bir ilişkinin olması için haşefenin (zekerin baş kısmı) tamamı veya haşefesi kopuk biriye haşefe miktarı kadar ferce girmesiyle gerçekleşir.

Tahlil (ilk kocaya helal olması için ikinci kocayla yapılan sahih ilişki) bu şekilde gerçekleşir. Ancak bu ilişki kadın hayızlı, nifas, ihramlı veya farz bir oruç tuttuğu esnada yapılmaması gerekir.

Üç talakla boşanmış kadın ikinci bir kocayla evlenir de ikinci koca, bu kadını boşarsa, kadın da ikinci kocanın kendisiyle ilişkiye girdiğini iddia etse ancak ikinci koca ilişkiye girmediğini iddia ederse, mehrin yarı yarıyla bölüştürülmesinde ikinci kocanın sözü, ilk kocaya mübah olabilmesi için ilişkiye girildiği konusunda da kadının sözü geçerlidir.

ÎLÂ KİTABI

Îlâ⁵⁰³, ziharın hükmünde olduğu gibi haramdır. Îlâ, iyileşme imkanı olmayan bir hastalık, hadım edilmiş veya felçli birisi dışında talakı sahih olan koca tarafından yapılabilir.

Koca, Allah adına veya Allah tealanın sıfatlarından bir sıfatıyla eşiyle hiçbir zaman veya dört aydan daha fazla bir müddette ilişkiye girmeyeceğine dair yemin ederse mûli (îlâ yapan) olur.

Kadın istediği takdirde hakim, yemin ettiği zamandan itibaren mûliye dört ay süre tanıyabilir. Dört aylık süre sonunda hakim, yemin kefareti verip karısıyla ilişkiye girmesiyle, karısını boşama arasında muhayyer bırakır.

Koca yemin kefareti verip karısıyla ilişkiye girmekten imtina ederse haki talaka karar veriri.

---

503 Sözlükte “yemin etmek” anlamına gelen îlâ kelimesi terim olarak kocanın yemin, adak veya bir şarta bağlamak suretiyle eşiyle cinsel ilişkide bulunmayı kendisine yasaklamasını ifade eder. (*Mütercim*)

ZIHÂR KİTABI

Zihâr⁵⁰⁴, kocanın karısını veya bir uzvunu, kendisine haram olan annesine, kız kardeşi, kızına veya bir erkeğe benzetmesine denir.

Koca, karısına “sen benim için annemin sırtı gibisin” veya “kolun benim için annemin kolu gibidir” veya “sene bana Zeyd’in sırtı gibisin” veya “Sen bana Zeyd’in kolu gibisin” veya “sen bana falan yabancı kadının sırtı gibisin” veya “sen bana haramsın” veya “Allah’ın bana helal kıldığı (sen), haramsın” derse koca müzahir (zihar yapana) olur. Koca, karısına “Sen benim için annem gibisin” derse bu da Zihar olur.

504 Sözlükte “sırt, arka, yüzey” gibi anlamları bulunan **zahr** kelimesiyle ilişkili olan **zihâr** terimi kocanın, kendisine haram kılmak maksadıyla karısını veya karısının baş, yüz, sırt gibi bütünü ifade eden bir bölümünü evlenmesi dinen yasak olan yakını (mahrem) bir kadına benzetmesi demektir. Kelime bu anlamda fiil kalıbıyla Kur’an’da üç yerde (el-Ahzâb 33/4; el-Mücâdile 58/2-3), hadislerde ise pek çok yerde (Wensinck, *el-Mu’cem*, “zhr” md.) geçmektedir.

Câhiliye Arapları arasında bir boşama şekli olarak bilinen uygulama genelde, “Sen bana annemin sırtı (zahr) gibisin” cümlesiyle yapıldığından zihâr adını almıştır. Bu benzetmede bakılması haram olan başka bölge ve organların değil de sırtın kullanılmasının sebebi hakkında değişik yorumlar yapılmıştır. Sırtın cinsel beraberlikten istiare olduğu (Ahmed b. Muhammed el-Feyyûmî, s. 147) ya da geçimsiz ve itaatsiz olan kadına kocasının sırtını dönerek onu bırakması dolayısıyla bu isimle anıldığı söylenmiştir (Kâsım el-Konevî, s. 162). Bir başka açıklama ise burada yahudi geleneğinin etkili olduğu yönündedir. Buna göre Yahudilik’ten kadına arkadan yaklaşma yasağını öğrenen Araplar, zahr kelimesiyle erkeğe en yakın mahrem olan anneyi bir araya getirerek vurgulu ve kesin bir ayrılık ifadesi geliştirmişlerdir (M. Tâhir İbn Âşûr, XXVIII, 11). Ancak Mus’ab b. Zübeyr’den evlenme teklifi alan Âişe bint Talha’nın, “Eğer onunla evlenirsem benim babamın sırtı gibidir” dediği dikkate alınırsa (Dârekutnî, III, 319) kelimenin seçiminde yahudi geleneğinin etkili olduğu iddiası zayıflamaktadır. Câhiliye toplumunda erkekler eşlerine ya da eşlerinin akrabalarına kızdıkları zaman onları cezalandırmak için zihâr yapar, böylece tekrar bir araya gelemeyecek şekilde onlardan ayrılmış olurlardı (Cevâd Ali, V, 550-551). Fakat sanıldığı gibi zihâr çok yaygın bir uygulama haline gelmemiştir. Hatta bazı müellifler zihârın Mekke ve Necid civarlarında bilinmediğini söyler (M. Tâhir İbn Âşûr, XXVIII, 11). Her ikisi de Medineli olan Evs b. Sâmî ile hanımı Havle bint Sa’lebe arasında geçip zihârla ilgili âyetlerin inmesine sebep teşkil eden olayın Medine döneminin geç yıllarında meydana gelmesi, İbn Abbas’ın da belirttiği gibi bunun müslümanların karşılaştığı ilk zihâr oluşu (Taberî, XXVIII, 3) bu çirkin davranışın çok yaygın olmadığını göstermektedir. (TDV, Zihar)

Şayet koca, Zihar lafızlarını söylerken saygınlık veya muhabbet gibi düşünceleri niyet ederse bu duruma Zihar olmaz.

Adam, karısına “sen annemsin” veya “sen annem gibisin” veya “üzerime zihar olsun ki” derse, niyet veya zihara delalet edecek bir karineyle beraber zihar olur.

Adam karısına “Sen benim için bir ölü gibisin veya kan gibisin veya domuz gibisin” derse, niyet ettiği talak adedi gerçekleşir. Şayet talak adedine niyet etmemişse bir talak gerçekleşir. Şayet bunu söylerken ziharı kast etmişse zihar gerçekleşir, şayet bu söylediğiyle ilişkiye girmeyeceğine dair yemin etmişse yaptığı yemin gerçekleşmiş olur. Dolayısıyla yeminini bozması halinde kefarete gerekir. Yukarıdaki sözünü söylerken hiçbir şeye niyet etmemişse bu durumda zihar yerine geçer. Çünkü “sen benim için ölü gibisin veya kan gibisin” cümlesini söylerken ölü ve kan nasıl ki haramsa sende bana haramsın manasına gelir.

FASIL

Müncez, muallak ve yeminle talakı sahih olan her kes tarafından zihar yapılması sahih olur.

Kişi, karısı olmayan yabancı bir kadına zihar yaparsa veya yabancı bir kadın için “senle evlenirsem benim için annemin sırtı gibisin” derse veya yabancı kadına “sen benim için annemin sırtı gibisin” deyip ebediyete niyet ederse, zihar sahih olur. Ancak yabancı bir kadına zihar yapıp ebediyete niyet etmezse, yalnızca o zaman için geçerlidir.

Zihar, muvakkat (vakte bağlı) olarak da yapılması sahihtir; örneğin “sen benim için ramazan ayına kadar annemin sırtı gibisin” der de ramazan ayında kadınla ilişkiye girerse bu durumda muzahir olur zihar kefaretinin öder. İlişkiye girmezse müzahir olmaz ancak üzerinden zihar hükmü kalktığından dolayı kefarete vermesi gerekir.

Zihar olması halinde kefarete ödenmediği müddetçe müzahir ve müzaher (kendisine zihar yapılan) için ilişki ve ilişki öncesi tetikleyici hareketler haram olur.

Müzahir, müzaherle ilişkiye girerse, kocanın zimmetin taalluk eden kefarete sabit olur. ilişkiye giren kişi deliyse, kefarete vermeden önce tekrar ilişkiye giremez.

Müzahir ve müzaherden biri ilişkiye girmeden önce ölürse, bu durumda kefarete yoktur.

FASIL

Zıharda kefareti tertip üzere yapılır; önce hizmetine zarar verecek ayıplardan salim olmuş mümin bir kadını azat edilir. Dolayısıyla kilsiz, sağır ve cenin olan bir köleyi azat etmek yeterli değildir.

Azat edecek köle bulamazsa peş peşe olmak üzere iki ay oruç tutar. Tutacağı oruç için de geceden niyet getirmesi gerekir.

Yaşından dolayı veya iyileşmesi ihtimali olmayan bir hastalıktan dolayı oruç tutmaya da güç getiremezse, altmış Müslüman miskin yedirir. Her bir miskin için buğdaydan bir müd veya diğerlerinden yarım müd verebilir.

Kefaret için ekmek ve fitrede verilesi uygun olmayanlara vermek uygun değildir.

Köle azat etme, oruç ve yedirme ancak niyetle olabilir.

LİAN KİTABI

Adam, karısına zina suçu attığında, kadın muhsan ise adama kazf (iftira) haddi, kadın muhsan değilse adama tazir cezası uygulanır. Ancak adam zina iddiasına dair bir beyyine getirmesi halinde veya lian⁵⁰⁵ yapması halinde bu hadler üzerinden kal-
kar.

Lian şu şekilde yapılır; Adam dört defa “Eşime hakkındaki iddiamda doğru söyledime dair Allah’ı şahit tutuyorum.”⁵⁰⁶ Bunu söylerken kadına işaret ederek söyler. Beşinci seferde ise “eğer yalancılardan ise, Allah’ın lânetini kendi üzerine olsun” (Nur, 7)

Ardından kadın dört defa: “Bana isnat etmiş olduğu zina suçunda onun yalancılardan olduğuna Allah şahittir.” Beşincisinde de “eğer o doğru söyleyenlerdence Allah’ın gazabı benim üzerime olsun” diyerek lian gerçekleşir.

Karı kocanın lian sırasında ayakta en az dört kişiden oluşan bir grup insanın huzurunda yapılması sünnettir.

Hakim, lanetleşmenin beşincisini getirecek olan karı ile kocanın ağzına elini koyup “Allah’tan kork. Bu yaptığında doğru olmadığın takdirde Allah’ın gazabını hak edersin. Halbuki dünya azabı Ahiret azabından daha basittir” demesi için bir adam ve bir kadın görevlendirmesi sünnettir.

505 Sözlükte la’n “kovmak, Allah’ın rahmetinden uzaklaştırmak” mânasına gelir. Kur’ân-ı Kerim’de ve hadislerde kelime sözlük anlamında kullanılmıştır. Bu kökün türevlerinden olan liân ve mülâane de “karşılıklı lânetleşme” demektir. Fıkıh terimi olarak liân, karısının zina ettiğini veya doğan / doğacak çocuğun zina ürünü olduğunu iddia eden kocanın hâkim huzurunda bunu yeminle teyit etmesi, kadının da kocasının yalan söylediğine ve kendisinin mâsum olduğuna aynı tarzda yemin etmesidir. (Mütercim, TDV, Lian)

506 el-İhtiyârâtda kitapta “Eşime dair bulunduğum iddiamda” demese bile sahihtir. El-Vezir der ki: “Bu sözü söylemesine gerek yoktur. Çünkü Allah Teâlâ bununla alakalı hükmü inzal buyurmuş ve beyan etmiştir. Bununla alakalı herhangi bir şart koşmamıştır.” Haşiyetu’r Ravd, 7/31

FASIL

Lianın üç şartı vardır:

1. Mukellef olan karı ile koca arasında yapılması
2. Liandan önce adamın karısına zina suçunda bulunmuş olması
3. Kadının, kocasının iddia ettiği zina suçunu lian gerçekleşene kadar yalanlaması

Lianın gerçekleşmesiyle dört hüküm sabit olur:

1. Had ve tazir cezası düşer
2. Hakim ayırmasa dahi karı ile koca arasında ayrılık olur
3. Karı ile koca arasında müebbet bir haramlık sabit olur
4. Koca "Allah şahidimdir bu kadın zina etti. Bu çocuk ise benden değildir" sarıh bir şekilde demesiyle çocuğun ona nispeti ortadan kalkar

FASIL

Nesepten ilhak edilenler

Adam ile karısı, cima yapma imkanı oluşmasından altı ay sonrasına kadar kadın bir çocuk doğurursa velev ki adam dört yıldan fazla⁵⁰⁷ kadından ayrı bir yerde dahi olsa, hatta adam on yaşında dahi olsa çocuğun nesebi o adama nispet edilir. On yaşında olması hasebiyle adama balığ hükmü de verilmez.

Nesebin adama nispet edilmesiyle beraber adama mehrin tamamı verme zorunluluğu yoktur. Aynı zamanda kadın için iddet bekleme veya ricat sabit olmaz.⁵⁰⁸

Erkek ve kadın evlendikten sonra altı aydan daha az bir sürede kadın çocuk doğurursa veya adamın kadınla cima yapmadığı bilinirse; mesela bir grup insanın hüznünde evlenseler sonra adam o mecliste bain talak verse veya adam o sırada ölüre, doğan çocuğun nesebi adama nispet edilmez.

⁵⁰⁷ "Kadından yirmi sene ayrı dahi olsun" el-Furû, 5/541

⁵⁰⁸ Çünkü iddet ve ricatı gerektirecek sebep sabit olmamıştır. Sebepler sabit olmayınca, iddet ve ricatı sabit olmaz.

FASIL

Kişi, cariyesiyle ilişkiye girdiği sabit olur veya adam ikrar ederse, altı aydan sonra cariyeden doğan çocuğun nesebi adama nispet edilir. Kişi, ilişkiye girdiğini ikrar ettiği cariyesini azat etse veya satsa, cariyse altı aydan daha az bir sürede çocuk doğursa çocuk o adama nispet edilir. Bu durumda sattığı cariyesi ümmü veled olduğundan dolayı satış akdi batıl olur. Cariye altı ay ve daha fazla bir süre içinde çocuk getirmesi halinde ise doğan çocuğun nesebi müşteriye nispet edilir.

Çocuğun nesebi babaya nispet edilir. Hür olma konusunda da çocuk, anneye tabi olur. Aynı zamanda köle olma durumunda da çocuk anneye tabi olur. Ancak bir şart koşulması veya ğarer (kandırma) halî⁵⁰⁹ istisnadır.

Din konusunda çocuk, din açısından anne ve babadan en hayırlı olana tabi olur. Necaset, kendisiyle evlenmesi haram olduğu kişiler, şeri kesim ve yiyecek hususunda anne ve babadan en pis olana tabi olur.⁵¹⁰

509 Adam, hür diye bir kadınla evlendikten sonra kadının köle olduğu ortaya çıkması.

510 Mesela katır, necis olup et yenmesi haramdır. Çünkü katır ebeveynlerinden pis olan, eti yenmesi haram olan eşeğe nispet edilir. Ne var ki katırın diğer ebeveyni temiz olan eti yenmesi mübah olan attır. Neylül Meârib, 1/270

İDDET KİTABI

İddet, ölüm veya herhangi bir sebeple kocasıyla ayrılan kadının bekleme müddetine denir.

Kocas ölmesiyle ayrılan kadın mutlak olarak iddet bekler; kadın ölen kocasından hamileyse iddet süresi çocuğu doğuruncaya kadardır. Ölen kocasından hamile değilse, kadın da hür biriye iddet süresi geceleriyle beraber dört ay on gündür.

Kocas ölmuş cariye nin iddet müddeti ise hür kadının yarısı kadardır.

Kocas hayattayken boşanın kadının iddet süresi, kocasıyla halveti sahiha olmuş veya kocasıyla ilişkiye girmişse ikisi de ilişkiye girecek yaş talar ise; adam en az on, kadın ise en az dokuz yaşındaysa;

- Kadın hamileyse iddet müddeti doğum yapana kadar
- Hamile değilse, hayız gören ve hür bir kadınsa iddet müddeti üç hayız dönemidir. Cariye ise iddet müddeti iki hayız dönemidir.

Yaşı küçük olması hasebiyle veya ergenlik dönemine girdiği halde hayız ve nifas görmüyorsa veya elli yaşına girmiş âyise⁵¹¹ bir kadınsa, hür ise iddet müddeti üç aydır. Köleyse iddet müddeti iki aydır.

Hayız gördüğü halde ayise yaşına gelmeden hayız olmaktan kesilirse ve hayız olmamasının sebebini de bilmiyorsa dokuz ay bekler, daha sonra âyise kadının iddet süresi kadar iddet bekler.

511 - Sözlük anlamı "umidini kesmiş kadın" demektir. Belli bir yaşa ulaşan kadınların âdet görmesinden (hayız) umit kesildiği için bu durumdaki kadınlara dini hukuki bir terim olarak âyis veya âyise denmektedir. (Mütercim)

Şayet hastalık, emzirme veya nifas gibi hayız olmamasının sebebini biliyorsa hayız kanı tekrar gelinceye kadar beklemeye devam eder. Hayız kanın yeniden görme-ye başlayınca iddet müddeti bekler veya âyise olana kadar bekler, böylece âyisenin iddet müddetini bekler.

FASIL

Kadın iddet müddeti beklerken yabancı bir erkek kendisiyle şüpheli⁵¹², fasit bir nikahla veya zina yoluyla ilişkiye girerse, kadın ilk iddetini tamamlar.

Bain talakla boşandığı kadınla hilerek ilişkiye girse, ecnehi bir adamın kadınla ilişkiye girmesi gibidir. Bu durumda kadın ilk iddetini devam eder. Bain talak vermiş adam boşandığı karısıyla şüpheli bir ilişki olursa, iddet süresi baştan başlar. Böylece şüpheli ilişki sayısı arttıkça iddet sayısı da artar. Ancak zina durumunda iddet müddeti yeniden başlamaz.

Şüphe veya zina yoluyla ilişkiye girmiş bir kadın, iddet müddeti beklediği müddetçe kocası tarafından ferç mahallinden ilişkiye girilmesi haramdır.

FASIL

Sahih bir nikahla evlenmiş bir kadını ölmesi halinde, kadın iddet müddeti beklediği müddetçe ihdâd⁵¹³ vaciptir. Bain talakla boşanmış kadının ise ihdâdı caizdir.

Ihdâd, süs eşyalarını takmayı terk etmek, koku sürünmemek, süslü elbiseler giymemek, gösterişli yüzü takmamak, kırmızı, sarı, yeşil vesaire renkli elbise giymemek, güzel gözükmesi için kına sürmemek, üstübeç⁵¹⁴ sürmemek, siyah sürme sürmemek, krem sürmemek ve yüz bakım merhemlerini sürmemektir. İhdâd müddetinde olan bir kadının ipekten yapılmış beyaz elbise giyebilir.

⁵¹² Halveti sahiha olması.

⁵¹³ "Sözluhte" menemek, sınır koymak" manasına gelen ihdâd (ihdâd), fıkhî talim veya kesin (bâin) boşama sebebiyle evliliği sona eren kadının evlenme yasağı bulunan iddet süresince yasattığı ızlemimini verecek şekilde uzantusunu dışa vurmasını, çevresinin yadırgayacağı şekilde memnun ve mutlu görünmekten sakınmasını ifade eder. (Mütercim, TDV, İhdâd)

⁵¹⁴ Kurşundan yapılan bir tozdur. Yuze sürüldüğü zaman yüzü canlı gösterir. Neylül Meârib, 2/177

Kocası ölmüş kadının iddet müddetini, imkânı dahilinde eşinin evinde bekleme-
si vaciptir. Kocası ölmüş kadın, nerede olursa olsun iddet müddetinin zamanı bit-
mesiyle iddetinden çıkmış olur.⁵¹⁵

CARİYENİN İSTİBRASI⁵¹⁶

Üç durumda istibra vaciptir:

1. Çocuk dahi olsa bir kişinin, ilişkiye girebileceği bir cariyeyle sahip olsa hatta bu cariyeyle bir erkek veya kız çocuktan olsa veya istibra ettiği cariyenin satı-
cısı ise veya satsa veya hibe etse sonra bu cariye, fesih veya herhangi bir se-
bepten dolayı adama geri dönse, mülkiyetin intikal etmesinden dolayı ada-
mın istibra müddeti dolana kadar o cariyeyle öpmek dahi olsa ilişkiye
girmesi helal olmaz.
2. Adam bir cariyeyle malik olup onunla ilişkiye girse, sonra o cariyeyle evlen-
mek istese veya istibra olmadan önce cariyeyle satmak isterse, yaptığı bu fiil
haram olur.

Adam cariyeyle evlenmesi veya onu satmasıyla bu duruma muhalefet ederse
satış sahih olur ancak nikah sahih olmaz. Ancak cariyeyle ilişkiye girmemiş-
se, cariye istibra müddetini doldurmadan önce bey'de nikahta sahihi olur.

3. Adam cariyesini veya ümmü veledini özgür bırakmak isterse veya adam
ölürse, cariye daha önce istibra müddeti beklememişse bizzat kendisinin is-
tiba müddeti beklemesi gerekir.

FASIL

Hamile kadın çocuğu doğurmasıyla, hayız gören kadının istibrası tam bir hayız
görmekle, âyise, küçük kız ve hayız görmeyen baliğ kızın istibra müddeti ise bir ay-
dır.

⁵¹⁵ Çünkü iddetin sahih olabilmesi için mekan şartı yoktur.

⁵¹⁶ Neselin karışmasını önlemek amacıyla, kadının önceki ilişkiden hamile kalıp kalmadığının anlaşılması
için yeni bir ilişkiye girmeden önce belli bir süre beklemesi anlamında fıkıh terimi. (Mütercim)

Hayız kesilip de kesilme sebebini bilmeyen kadının istibra müddeti ise oy aydır; dokuz ayı hamilelik için bir ayı da istibra içindir. Hayzının kesilmesinin sebebini bilen kadın ise elli yaş ve bir ay geçmesiyle olur.⁵¹⁷

İstibra, kabz olmasa dahi ancak cariye'nin tamamına malik olmakla oluşur. Kişi bir cariye'ye malik olduğu zaman malik olduğu sırada cariye'nin hayız olmasıyla yetinmez, bilakis yeni bir hayız müddeti daha geçirmesi gerekir.

Bir kimse iddet beklemesi gereken bir cariye'ye malik olursa, cariye'nin iddeti istibrası yerine geçer.

Varis olarak sahip olunan cariye, miras bırakanın kendisiyle ilişkiye girdiğini iddia ederek varisine haram olduğunu iddia etse veya satın alınan cariye kocasının olduğunu iddia etse, iddiası kabul edilir.⁵¹⁸

⁵¹⁷ Şerhu'l Münte'ha'dıl kitapta şöyle geçer: "Kadın hayzının kesilme sebebini biliyorsa hur kadının hükmü gibidir. Yani kadın, tekrar hayız olana kadar bekler, hayız olduktan sonra bir hayız bekledikten sonra istibra olur. Ancak bekleme süresi zarfından ayıse olursa, ayıse olmakla istibra olur." (Neylu'l Me'arib, 2/182)

⁵¹⁸ Çünkü iddia ettiği durumlar ancak cariye tarafından bilimin durumlarıdır. (Neylu'l Me'arib, 2/182)

RADÂ' KİTABI⁵¹⁹

⁵¹⁹ 'Sözluکه' 'süt emmek; emzirmek' anlamlarındaki radâ' (ridâ') kelimesi terim olarak 'bir kadının sütünün emzirme yoluyla ya da başka bir şekilde içilip yutulması' demektir. Sütanneye murdî, murdîa, süt verilen çocuğa radî', sütanne tutan kimseye mustardî, süt akrabalığına karâbetü'r-radâ' denir. (Mütercim, TDV, Radâ')

Facir, kafir, kötü ahlaklı, cüzam veya abraş bir kadının sütanne olarak tutulması mekruhtur.

Kadın, kendisiyle ilişkiye girdiği adamdan hamile kalmasından dolayı oluşan sütle bir çocuğu emzirirse, emzirdiği çocuk bu ikisinin olur. Bu çocuğun çocukları da bu ikisinin çocukları (torun) olur. Kadın ile kendisiyle ilişkiye girdiği adamın birbirlerinden olan veya birinin diğerinden olan çocuğu, doğan çocuğun kardeşleri olurlar. Geri kalanları da buna kıyas et.

Nikahta radâ'nın haramlığı ve mahremiyetin sabitliği nesepte olduğu gibidir.

Emzirme yoluyla haramlığın oluşabilmesi için iki şartın yerine gelmesi gerekir:

1. Çocuğun beş defa emzirmesi gerekir
2. Çocuğun iki yaşını doldurmamış⁵²⁰ olması gerekir⁵²¹

Şayet çocuk, beş emzirmeyi ve beşe tamamlanacak emzirmeyi iki yaşından sonra yaparsa haramlık sabit olmaz.

Çocuk zorla dahi olsa annenin memesini emer sonra emmeyi keserse, sonra yine emmeye devam ederse iki defa emmiş olur.⁵²²

520 Şeyhul İslam İbn Teymiye (rahimehullah), iki yaşından sonra dahi olsa çocuğun sütün kesilmesine kadar emzirmeden kaynaklanan haramlığın sabit olacağını söyler. el-İhtiyârât adlı kitabında ise "Çocuk bir yaşından küçük dahi olsa sütün kesildikten sonra (murdî'nin) çocuğa süt vermesi haramlığı gerektirmez. (Haşiyetu'r Ravd, 7/94)

521 İki yaşını doldurduktan sonra çocuğun emzirmesinden dolayı haramlık sabit olmaz. (Neylû'l Mearif, 2/185)

522 İmam Ahmed (rahimehullah)'den yapılan bir rivayette şöyle der: "Çocuk memede süt içerken dinlenmek ve

Çocuğun burnundan süt vermek veya çocuk anne memesini ağzını götürmeden memeden fışkıran sütün çocuğun ağzına verilmesi, çocuğun süt emmesi gibidir.

Anne sütünden yapılan peynirin çocuğa verilmesi veya sütün aslı devam ettiği halde su ile karıştırılması⁵²³, haramlığın sabit oluşu bakımından emzirme gibidir.

Çocuğun emzirildiğine dair şüphe olursa veya emzirme adedinde şüphe olursa yakın üzerine bina edilir.

Razı olunun bir kadın emzirme hususunda şahitlik yaparsa şahitliği kabul edilir ve haramlık sabit olur.

Kişinin annesi, nenesi ve kız kardeşi gibi kendisine haram olan bir kadının kızı, bir kız çocuğu emzirdiği zaman, emzirdiği kız çocuğu kişiye ebediyyen haram olur.⁵²⁴

Kişinin kızının kendisine haram olduğu babası, dedesi, erkek kardeşi ve oğlu gibi birinin eşi tarafından bir kız çocuğunu emzirmesi halinde, emzirdiği kız çocuk kadının kocasına ebediyyen haram olur.

nefes almak için durur. Şayet böyle yaparsa bir emzirme yerine geçer." (Neylu'l Mearib, 2/286)

523) Bir defa içmesi bir emzirme yerine geçer. el-İknaadlı kitapta olduğu gibi farklı zamanlarda da süt içmesi beş emziremeye dahildir. (Haşiyetu'l Lebedi, 356)

524) Çünkü emzirilen çocuk emziren kadının kız olur. (Neylu'l Mearib, 2/287)

NAFAKA KİTABI⁵²⁵

525 Sözlükte nafaka kelimesi "harcamak, tüketmek" anlamındaki infâk masdarından türetilmiş olup "arık, ihtiyaçların karşılanması maksadıyla harcanan para vb. maddi değerler" mânasına gelir. Fıkıhta kişinin başka varlıkları görüp gözetme yükümlülüğü belirli yakınlarıyla sınırlı olmayıp köle, hayvan ve cansızlara karşı da bu kapsamda sorumlulukları bulunduğundan İslâm hukukçuları tarafından nafaka için değişik tarifler verilmiştir. Buna göre nafakanın terim anlamı, "hayatiyetin ve yararlanmanın devamlılığını sağlamak için yapılması zorunlu olan harcamalar" şeklinde ifade edilebilir. (Mutercim, TDV, Nafaka)

Kocanın, karısının yeme, içme, giyim ve mesken gibi zaruri ihtiyaçlarını karşılaması vaciptir.⁵²⁶ Kadın ile koca arasında bu konuda ihtilaf olursa durumlarına göre miktarını hakim belirler. Kadının bakım gideri, pislikten, abdestsizlikten ve elbisele-
rin yıkanması için gereken su parası kocaya aittir. Hizmetçi tutma gücü olması ha-
linde karının, kocası üzerinde kendisine hizmetçi tutma hakkı vardır. İhtiyaç olması
durumunda kocanın karısı için samimi bir dost bulma hakkı vardır.⁵²⁷

FASIL

Her günün başında kocanın karısına yiyeceğini vermesi vaciptir. Karşılıklı olma-
ları halinde ivazını vermesi caizdir. Karı koca karşılıklı razı olmadıkları müddetçe
hakimin yiyecek ihtiyacı için bir ivaz belirleme hakkı yoktur. Bu konuda hakimin
belirlediği miktar bağlayıcı değildir.

Her yılın başında kadın için elbise alınması vaciptir. Kadına alınan elbiselerin
mülkiyeti kabz olduktan sonra kadına aittir. Çalınması veya yıpranması halinde
mülkiyeti kadına geçmiş elbisenin bedelini verme zorunluluğu yoktur.

Bir yıl geçtiğinde elbise hala duruyorsa, yine de kocanın yeni yıl için yeni bir el-
bise alması gerekir.⁵²⁸

526 Alimler, kocanın karısının nafakasını temin etmenin vacip olduğu üzere icma etmişlerdir. (Neylül Meârib, 2/289)

527 Kadın, korkulacak bir yerde olması veya kendisinden korktuğu bir düşmanı olması halinde tek başına bir yerde kalmaktan korkması gibi bir durumda. Neylül Meârib, 2/191

528 Çünkü asıl olan zamanın geçmesidir yoksa ihtiyacın var olması değildir. Neylül Meârib, 2/193

Kadın yeni yıl için kocasından elbisesini alsâ, yıl bitmeden koca veya kadın ölse veya daha yıl bitmeden kadını bain talakla boşasa, yılın geri kalan kısmını hesaplayıp kadından kıymetini geri alabilir.

Kadın, adet gereği kocasıyla beraber nafakayı yese veya izinsiz elbiseyi giyse o hakkı düşer.

FASIL

Mutlak olarak ric'i talakla boşanmış kadın, bain talakla boşanmış kadın, hamile olup da geçimsiz olan kadın ve kocası ölmüş hamile kadının nafaka, elbise ve mesken konusunda hükmü (normal olan) kadın gibidir.

Hamile kadın dışında olan kadınlar, kocasından izin alsalar bile ihtiyacı için, gezmek için veya ziyaret için yolculuğa çıkan kadınlara yukarda sayılan haklardan başka bir şey yoktur.

Adam, karısının nâşîze⁵²⁹ olduğunu veya karısının nafakasını aldığını iddia ederse kadında bu iddiaları inkar ederse yemin etmekle beraber kadının sözü geçerlidir.

Adam nafakayı veya giyilecek elbiseyi veya mesken temin etmekte zorluk çekiyorsa veya adam bir gün nafakayı temin ediyor diğer gün edemiyorsa veya adamın durumu iyi olmasına rağmen karısından uzakta olduğu için kadın nafakayı alamıyorsa, kadı için nikah akdini hemen veya gecikmeli olarak feshetme hakkı sabit olur.

Akdin feshedilmesi konusunda, kadın talep etmesiyle hakimın hükmüyle veya hakimın emir vermesiyle kadın akdi fesheder.

Adam maddi durumu iyi olmasına rağmen karısına nafakasını veya elbise hakkını vermiyorsa, kadında adamın malından bu hakkını alma imkanı varsa izin almaksızın kendine ve varsa küçük çocuğuna yetecek kadar alabilir.

529. Sozlukte "yükselmek, ayağa kalkmak; (eşler) geçimsiz davranmak" gibi anlamlara gelen nüşûz kelimesi fıkhîta "kadının evlilik hukukuna riayet etmemesi, evlilik birliğini sürdürmeyi engelleyecek düzeyde geçimsizlik sergilemesi" demektir. Bu durumdaki kadına nâşîze denir. Genellikle kadın için kullanılan nüşûz kelimesi erkeğe ıfade edilerek kullanıldığında kocanın karısına karşı görevlerini ihmal etmesini, onakarsı kötü muamelede bulunmasını ifade eder. Bu durumdaki erkeğe de nâşîz denilmiştir. (Mütercim)

AKRABA VE MEMLUKUN (KÖLE) NAFAKASI

Üç şartla akrabanın akrabalarına nafakasını, giyimini ve mesken teminin yapması vaciptir:

1. Akrabalar, malları ve kazançları olmayan fakir kimselerse
2. Maliyle veya kazancıyla nafaka verecek olan kişinin kendisi, eşi ve kölesi için günlük ihtiyaçlarının fazlasından arta kalacak şekilde zengin biri olması
3. Nafaka verecek olan kişi, ashabu'l furud veya asabe yoluyla varis olması gerekir. Ancak usul ve furûlar hariç çünkü mutlak olarak onlara nafaka vaciptir.

Şayet fakir olan biri için baba dışında varisleri varsa, mirastaki paylarına göre fakir olanın nafakasını verirler. Varisler arasında biri zengin diğerleri fakir dahi olsa zengin olan kişi mirastaki payından başkasını vermek zorunda değildir.

Kazanç elde etmeye kadir olan birisi, akraba ve karısının nafakasını vermesi için icbar edilir. Nafaka vermekle yükümlü olan birisi, her kese verecek kadar yeterli nafakası yoksa önce kendisinden başlar, sonra karısına verir, ardından dostuna verir, ardından oğluna verir, sonra babasına, sonra annesine, sonra torununa, sonra dedesine, sonra kardeşine sonra da yakından uzağa doğru olan akrabalarına sırayla verir.

Nafakayı müstahak olan kişinin, imtina etmesi halinde nafaka vermekle yükümlü kişinin malından, izin almaksızın nafaka miktarını alma hakkı vardır.

Koca veya akraba nafaka vermekten imtina etmesi halinde yabancı birisi, geri almak koşuluyla nafaka verirse, tekrar geri alma hakkı vardır.

Dinler ayrı olması halinde nafaka verme zorunluluğu yoktur. Ancak vela (velilik) söz konusu olursa dinler ayrı dahi olsa nafaka verir.⁵³⁰

FASIL

Efendinin kölesinin nafakasını, elbise ihtiyacını, barına ihtiyacını ve eğer talep ederse evlenme masraflarını yüklenme mecburiyeti vardır.

530 Dinler ayrı olmasına rağmen kölesini azat eden kimsenin azat ettiği kölesine varis olduğu gibi bunda da nafaka vermekle yükümlüdür. Çünkü Allah Teâlâ'nın şu ayeti geneldir: "وَمَنْ أَرْزَقَهُ اللَّهُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ" "Kendisine miras kalan kimseye de henzer yükümlülük vardır." (Bakara, 233) (Neylül Mearıb, 2/301)

Efendi, evli kölesiyle sefere çıkma, gündüz çalıştırma hakkı vardır. Efendi, cariyesinin ifletini muhafaza etme zorunluluğu vardır.

Efendinin kölesine vurması veya kafir bile olsalar ebeveynine sövmesi veya yapamayacağı işi yaptırması haramdır.

Efendi, kaylule, uyku ve farz namazlarda kölesini serbest bırakması vaciptir. Köle hasta olduğu zaman tedavi ettirmesi ve kendi yiyeceğinden yedirilmesi sünnettir.

Efendi, kölesinin kaçması, şerrinden emin olmaması durumunda prangaya vurma hakkı vardır. Kölenin kaçması halinde onu tedip etme hakkı vardır.

Kişinin eşini veya mükellef dahi olsa çocuğunu, yaralamayacak şekilde döverek tedip etme hakkı vardır.

Köle efendisinin kendisine verdiği görevleri yaptığı takdirde efendisinin kölesini satma gereği yoktur.

FASIL

Hayvan sahibi olan birinin, hayvanların yiyeceğini ve su ihtiyaçlarını giderme sorumluluğu vardır. Bu sorumluluğu yerine getirmekten ıntına ederse icbar edilir. Yine de kaçırırsa veya bu sorumluluğu yerine getirmekten aciz olursa hayvanlarını satması, kiraya vermesi veya eti yenilen hayvanlarsa kesilmesi için icbar edilir.

HADANET (ÇOCUK BAKICILIĞI)

Hadanet, genel olarak çocuğu, kendisine zarar verecek şeylerden muhafaza etmek, banyosunu yaptırmak, elbisesini yıkamak, yağlamak, sürme sürmek, beşiğine koymak, uyuması için sallamak ve saire maslahatını gözetmek için kullanılır.

Yellev ki ücreti verecek biri olmasıyla beraber ücreti misil karşılığında dahi olsa hadanete en hak sahibi annedir. Ardından annesinin annesidir. Bu şekilde yukarıya doğru gider. Sonra da babadır. Babadan sonra babanını anneleri gelir. Ardından dede gelir. Sonra da dedenin anneleri gelir. Ardından anne ve babadan olan kız kardeş gelir. Sonra anneden olan kız kardeş, sonra babadan olan kız kardeş gelir. Sonra anne baba bir teyzeden gelir. Sonra anne tarafından olan teyzeden ardından baba

tarafından olan teyze gelir. Sonra halalar gelir. Halalardan sonra halanın annesi, halanın babası, sonra halaların babası gelir. Sonra teyzenin kız ve erkek kardeşinin kızları gelir. Sonra hala ve amcaların kızları gelir.

Bunların ardından hadanet, yakından uzağa doğru geri kalan asabeler olan akrabalara geçer.

Kölenin, fasıkın, kafirin Müslüman üzerinde, yabancı bir adamla evlenmiş kadının hadanet hakkı yoktur. Şu sayılan maniler zail olduğu zaman veya hak sahibi hakından feragat edip, sonra tekrar hakkına dönmek istediği zaman, hakkı geri döner.

Ebeveynden biri, sefere çıkmak istediğinden mukim olan hadanete daha hak sahibidir.

Ebeveynden biri, bir yere yerleşmesi için kasr mesafesini aşacak şekilde sefere çıkarsa, hadanete hak sahibi babadır. Yapılan sefer kasr mesafesinden daha azsa anne hadanete daha hak sahibidir.

FASIL

Erkek çocuk yedi yaşına geldiğinde akli baliğse, hadanet için ebeveyn arasında muhayyer bırakılır. Çocuk babasını tercih ederse gece gündüz babasının yanında kalır. Ancak çocuğun annesini ziyaret etmesi veya annenin çocuğunu ziyaret etmesi engellenmez. Şayet çocuk annesini tercih ederse gece annesinde kalır, ilim ve edep göstermesi için de gündüzleri babasında kalır.

Kız çocuğu yedi yaşına geldiğinde, evlenene kadar vucuben babasının yanında kalır. Baba veya baba yerine geçen kişi, kız çocuğun yalnız başına kalmaktan men eder. Herhangi bir fesattan korkulmadığı müddetçe anne kızını ziyaret etmesinde veya kızın annesini ziyaret etmesi engellenmez.

Mecnun olan çocuk, kız çocuğu dahi olsa mutlak olarak annesinde kalır.

Mahdun (hadanete konu olan çocuk), kendisini koruyamayan veya maslahatını gözetemeyen kimseye bırakılmaz.

CİNAYETLER KİTABI

Cinayet, kisas veya karşılığında mal vermeyi gerektirecek şekilde beden üzerinde yapılan haddi aşmadır.

Öldürme üç kısma ayrılır:

1. Bilerek düşmanca öldürmek. Bu şekilde öldürme nedeniyle kisas veya diyet gerekir. Bu konuda maktulün(öldürülenin) velisi kisas uygulanmasını istemekle diyet isteme arasında muhayyerdir. Karşılıksız affetmesi ise daha faziletlidir.

Katlul Amd (Bilerek kasten öldürmek): Cani (cinayeti işleyen kişi) suçsuz bir insanı kasten ve bilerek zannı galipçe ölmesine sebep olacak bir şeyle vurmasıdır. Bir grup insan tarafından bir kişi öldürülmesi halinde, her birinin yaptığı fiiliyat öldürmeye yönelikse karşılığında hepsi kisasen öldürülür. Şayet bunlardan birisinin kastı bir yara, diğeri ise yüz yara vermekse ikisi de kisas ve diyette eşittirler. Bir kimse izinsiz bir şekilde mükellef bir insanın veya velisinin izni olmadan mükellef olmayan bir insanın kafasındaki biriken su veya irini çıkması için yarar veya deşer de o kişi ölürse, canıye kisas uygulanır.

Şibhul Amd (Bilerek öldürmeye benzer cinayet): Bu öldürme çeşidinde kişi, genelde ölümle sonuçlanmayan veya yara almayan bir cinayet işlemeye kast eder³¹ de bu cinayetin sonucu ölümle bitmesi durumunda şibhul amd cinayeti işlenmiş olur. Kişi, çoğunlukla ölümle sonuçlanmayan küçük bir yara ile birini yaralamak ister de adam ölürse, karşılığında kisasen öldürülür.

31: Örneğin bir kırbaç veya asa veya küçük bir odunla vurmak, bir yumruk atmak veya az bir suya düşmesi için bizzat iteklemek gibi durumlar. (Mütercim)

Hata ile öldürme: Bu öldürme türü de kişinin, av hayvanına ateş etmek veya bir hedefe ateş etmek gibi caiz olan bir iş yaparken istemsiz bir insanı öldürürse veya kanı mübah olduğu zannıyla birini öldürür de sonradan masum olduğu ortaya çıkarsa bu durumda son iki kısım olan şibhul amd ve hata ile öldürmede; katile keffaret, âkilenin⁵³² ise diyet vermesi gerekir.

Bir kimse, birine "beni öldür veya beni yarala" derse adam onu öldürür veya yaralarsa, canıye bir şey gerekmez.⁵³³ Keza birine öldürme aleti olan bir şeyi verirken o kişi ölürse veren adama bir şey gerekmez.⁵³⁴

NEFİS (İNSAN) KONUSUNDA KISAS ŞARTLARI

Kisası gerektirecek şartlar dört tanedir:

1. Katilin mükellef olması; mükellef olmayan küçük çocuk ve mecnuna kisas uygulanmaz. Bilakis bunlardan keffaret alınır, âkileden ise diyet alınır.
2. Maktulun masum olması; ehli harp olan (kendileriyle savaşılan kişi), mürte-din veya muhsan olduğu halde zina suçu işleyen kimsenin öldürülmesinden dolayı keffaret ve diyet alınmaz.
3. Denklik; katil cinayeti işlediği sırada islami olarak veya hürlük bakımından veya mülk bakımından faziletli olmaması gerekir.

Köle dahi olsa bir Müslüman, hür dahi olsa bir kafirden dolayı kisasen öldürülmez. Aynı zimmi dahi olsa hür olan biri, Müslüman dahi olsa bir köleden dolayı kisasen öldürülmez. Akraha dahi olsa kölesiyle mükatep anlaşması yapmış efendi, köleye karşılık öldürülmez.⁵³⁵

532 Kısır unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralama hadisesinde suçlu adına diyet edilemeye yüklenen şahıslar topluluğu (*Mütercim*)

533 Çünkü bu cinayet, kişinin izin vermesiyle oluşan bir cinayettir. Dolayısıyla canını vermesi gereken damanı düşer. *Neylû'l Meârib*, 2/315

534 Çünkü veren adam ne öldürmeyi emreden ne de bu işi yapan biridir. *Neylû'l Meârib*, 2/316

535 El-Mevdavi, el-İnsâf, 9/368, *Tashihu'l Furû'*, 5/638 adlı kitaplarda bu görüş taşınmış, et-Tenkihü'l Müşebbe', 354 adlı kitapta ise tam tersi görüş beyan edilmiştir. "Kölesiyle akraha olan efendi, kölesine karşılık kisasen öldürülebilir."

Müslüman hür erkek, Müslüman hür kadına karşılık kısasen öldürülür. Aynı durum kölede de geçerlidir. Aynı şekilde bir insan, kendisinden daha üstün konumda olan bir kişiye karşılık kısasen öldürülür.⁵³⁶ Köle olan zimmi, hür olan zimmiye karşılık da kısasen öldürülür.

4. Maktulün, katilin oğlu olmaması gerekir; baba ve yukarıya doğru [dede, dedenin babası ...] veya anne ve yukarıya doğru [nene, nenenin annesi ...] çocuktan ve aşağıya doğru [torun, torunun çocuğu ...] dolayı kısasen öldürülmez. Miras miktarı kadar kısası varis olunur. Ne zaman ki katil veya katilin oğlu kısastan bir paya varis olursa artık kısas uygulanmaz.

KISASIN İFA ŞARTLARI

Kisasın ifası; yani mecniyyun aleyh (cinayete maruz kalan kişi) veya mecniyyun aleyhin velisinin, caninin yaptığığın aynısını veya benzerini yapmaya denir.

Kisasın ifası için (uygulanması/yerine getirilmesi) üç şart vardır:

1. Kısası ifa edecek kişinin mükellef olması; şayet müstahak (kısası ifa edecek kişi) küçük bir çocuk (sabi) veya deliyse, çocuğun mükellef mecnunun sağlığına kavuşmasına kadar canı hapsedilir.

Şayet sabi ve mecnun nafakayı ihtiyaç duyarsa, yalnızca mecnununu velisi kısası ifa etmekten vazgeçip diyeti kabul edebilir.

2. Kisasın ifa edilmesi için kısasın ifa etme hakkına sahip olanların (müstehik) uygulanması hususunda ittifak etmesi/görüş birliğine varması gerekir. Bazıları kısası ifa etmek isteyip bazıları ifa etme istememesi halinde kısas uygulanmaz.

Kısası uygulama hakkı olan müstehik birinin halihazırda olmaması halinde gelmesi, mükellef olmayan müstehikin ise mükellef olana kadar heklenmesi gerekir.

Müstehiklerden biri ölürse, varisi kısası ifa etme konusunda müverris gibidir. Müstehiklerden bir kısım caniyi affetme kararı alsa velev ki bu affeden kişi karı veya koca dahi olsa veya kısasın ifa edilmesinde şeriki olan kişinin affetmesini ikrar ederse kısas düşer.

⁵³⁶ Örneğin hür olan müslumandan dolayı hür olan kafir kısasen öldürülür. Neyiü'î Meârib. 2/319

3. Kısas ifa edilirken/uygulanırken cani dışındaki birine uygulanmamasına dikkat edilmesi/kesin bir şekilde emin olunması gerekir. Şayet hamile bir kadına kısas uygulanmak gerekirse, çocuğunu doğurana kadar bekletilir. Çocuk doğduktan sonra çocuğu emzirecek biri varsa kısas ifa edilir, emzirecek başka kimse yoksa çocuk iki yıl emzirene kadar kısas ertelenir.

FASIL

Sultan veya naibi olmadan kısasın ifa edilmesi haramdır. Kısası hak eden caninin kılıç dışında bir şeyle öldürülmesi haramdır. Adaletsizlik olmaması için caninin kısasen kesilmesi gereken bir yeri varsa bıçak dışında bir aletin kullanılması haramdır.

Maktulün velisi, maktulü öldürmediği halde öldürdüğünü zannedip caniyi yakalarsa, caninin ehli iyileşene kadar mecniyyun aleyhi tedavi ederde iyileşirse, mecniyyun aleyhin velisi dilerse yapılan tedavinin diyetini verir ve onu öldürür dilerse de onu serbest bırakır.

NEFS (CAN) DIŞINDAKİ DURUMLARDA KISAS ŞARTLARI

Yukarıda sayılan şartlar nefis hakkında kısas şartları olduğu gibi nefis dışındaki kısıslarda da bu şartlar geçerlidir. Nefs hakkında kısas uygulanmayan durumlarda da nefis dışındaki şeylerde de kısas uygulanmaz.

Nefs dışındaki şeylerde kısas şartı dörttür:

1. Bilerek düşmanlık olması; dolayısıyla bilerek yapılan düşmanlık dışındaki şeylerde kısas yoktur.⁵³⁷
2. İla imkanı olması; nefis dışındaki durumlarda zulüm olmayacak şekilde kısas ifa etme imkanı olması gerekir; şöyle ki; kısasen el kesilecekse mafsaldan kesilmesi gerekir veya bir sınırı olması gerekir; örneğin burun kesilecekse burun ucunun kesilmesi gerekir, daha da ileri gidilmemesi gerekir; dolayısıyla caife⁵³⁸de, burun deliklerinde, kolun, baldırın, pazının veya kalçanın bir kısmında yapılan yaralamalarda kısas olmaz, çünkü bu tür yerlerin tam olarak

537: Yani hatadan dolayı kısas gerekmez. Çünkü hata ile öldürmede nefis için kısas yoktur, nefis dışındakinde de kısas olmaz. *Neylû'l Meârib*, 2/324

538: Karınboşluğuna ulaşan yaralara caife denir. (Mütercim)

kıyası yapılması imkansızdır. Şayet buna muhalefet edip hakkı kadarıyla kıyasa bulunur da farklı bir yere sirayet etmezse, kıyas yerini bulmuş olur, bundan dolayı kıyas yapan bir ceza yoktur.

3. İsimde eşitlik olması⁵³⁹; dolayısıyla ele karşılık ayak veya tam aksi kıyas uygulanmaz. Aynı zamanda sağ ele karşılık sol el veya tam aksi de kıyas uygulanmaz.
4. Sıhhat ve kemale riayet etmek; dolayısıyla yarım kopartılmış parmak veya tırnağa karşılık tam parmak veya tam tırnak kıyas olarak kesilmez. Aynı şekilde sağlam bir göze karşılık ama olan bir göz, konuşan bir dile karşılık lal olan bir dil, el, ayak, parmak veya zekere karşılık felçli olana karşılık kıyas uygulanmaz. Ancak sağlam olan burun ucuna karşılık felçli burun, sağlam olan kulağa karşılık felçli bir kulak kıyasen kesilebilir.

FASIL

Yaralamalarda kıyas uygulanabilmesi için yaranın kemiğe ulaşma şartı vardır; orneğin pazı, baldır, uyluk, dirsek ve ayak yaralamaları buna örnektir.

Kıyas sonucu kişinin ölmesi halinde kanı hederdir.⁵⁴⁰

Sirayet yoluyla oluşabilen yaralarda, cinayet sahibi yara iyileşmeden önce kıyas etmediği müddetçe damân edilir. Yara iyileşmeden önce kıyas yapılırsa sirayeti heder olur.

539 Göze karşılık göz, buruna karşılık burun, kulağa karşılık kulak olması.

540 Ömer ve Ali (radıyallâhu anhumâ): "Her kim bir had veya diyeti olmayan bir kıyastan dolayı ölürse: Hakk onu öldürmüştür."

DİYETLER⁵⁴¹ KİTABI

⁵⁴¹ Arapça da "odemek, vermek" anlamındaki vedy kökünden türeyen diyet, İslâm hukukunda bir şahsın haksız olarak öldürülmesi, sakat bırakılması veya yaralanması halinde ceza ve kan bedeli olarak ödenen mal veya parayı ifade eder. (Mütercim, TDV, Diyet)

Bir insanı veya bir parçasını doğrudan veya sebep olup telef eden kimse; şayet taammüden yapmışsa, kendi malından diyet verir, taammüden yapmamışsa diyetini âkilesi öder.⁵⁴¹

Teaddiyen (düşmanlık amacıyla) küçük bir kuyu açan birisi, aynı niyetle başkası tarafından o kuyu daha derinleştirilirse, içine düşüp telef olan şeyin damanı ikisi arasında paylaşılır. Üçüncü bir şahıs açılan kuyuya bir de bıçak koyar da birisi için düşüp ölürse, verilmesi gereken daman üç kişiye bölüştürülür.

Kişi teaddiyen bir taş koysa, orada geçen birisinin ayağı takılıp kuyuya düşüp ölse taşı koyan kişi daman öder. Çünkü taşı koyan kişi, sanki kuyuya bir insanı iteklemiş gibidir.

Karşılıklı iki mükellef ip çekişseler, ipin kopmasıyla ikisi de ölse, her iki tarafın âkilesi, birbirlerine diyet ödemesi gerekir. Karşılıklı çarpışmaları halinde de durum aynıdır.

Bir kimse, üzerlerinde velayet hakkı olmayan iki çocuğu bir bineğe bindirse, sonra bu iki çocuk çarpışsa ve ölseler, çocukları bineğe bindiren kimsenin malından diyet alınır.

Bir kimse, bir ihtiyaçtan dolayı küçük bir çocuğu bir yere gönderse, gönderilen çocuk da bir şahsı veya malı telef etse, ödenecek olan daman çocuğu gönderenin üzerinedir.

541. Buradaki hükmet şudur, hata ile yapılan cinayetler çoktur. İnsan için verilen diyet ise çok fazladır. Ayrıca diyeti sadece canıya yüklemekte ona ağır gelir. Bu nedenle katile teselli olması açısından diyetin âkileye yüklenmesi hükmetin bir gereğidir. Çünkü katil, kasten yapmadığı bir fiilden dolayı mazurdur. Nefi⁵⁵, Meâribi: 2/330

Bir kimse, bir taşı veya dolu olan bir heybeyi bir gemiye atar da gemi batarsa, gemi içinde var olan her şeyi tazmin eder.

Bir kimse, zor durumda olmayan bir kimsenin yiyeceğine ve içeceğine meçhur kalırsa sahibi yiyeceğini veya içeceğini vermez, adam bu yüzden ölürse tazmin eder. Veya bir kimse, kendini müdafaa etmekten aciz olan birinin yiyeceğini veya içeceğini alır da adam ölürse tazmin eder. Bir kimse, birinin hayvanını veya kendini vahşi hayvanlardan müdafaa ettiği bir şeyi alır da adam bu nedenle ölürse, alan kişi tazmin eder.

Bir yiyeceğin kokusundan dolayı hamile bir kadın veya kadının karnındaki çocuğu ölürse, yiyeceğin sahibi adeten çıkan kokunun insanın ölümüne sebep olacağını biliyorsa tazmin eder.

FASIL

Müteaddi olmayan bir uykuyla uyuyan bir kimsenin üzerine bir şey düşerse düşen şey telef olursa heder olur. Uyuyan kişi telef olursa heder olmaz.

Akıllı balığ birisi tecrübeli bir yüzücüye, yüzme öğretmesi için kendisini veya çocuğunu teslim ederde hoşgulsu, veya mükellef birine kuyuya inmesini veya bir ağaca çıkmasını emreder de kuyuya inerken veya ağaca çıkarken helak olursa, veya kuyu açması tutulan işçi ölürse veya duvar yapması için tutulan işçi duvarın üzerine devrilmesiyle ölürse veya ölmek üzere olan birini kurtarma imkanı olduğu halde kurtamazsa veya bir baba çocuğunu veya karısını terbiye ederken veya sultan reyasındaki birini aşırıya kaçmadan terbiye ederken ölürse tüm bu sayılanlar heder hükmündedir.

Terbiye ederken aşırıya kaçarsa veya maksadın yerine gelmesinden ziyade bir şey yapar veya küçük çocuk veya akli olmayan (deli, sefih) birini döverde telef olursa tazmin eder.

Çatıda yatan birini çatıdan düşer de düşmesiyle bazı şeyleri telef ederse tazmin etmez.

FASIL

Nefis diyetlerinin miktarı

İster küçük olsun ister büyük olsun hür bir müslümanın diyeti yüz deve veya iki yüz inek veya bin koyun veya bin miskal altın veya on iki bin dirhem gümüştür.

Hür olan Müslüman kadının diyeti ise yukarıda sayılanların yarısıdır. Hür olan erkek ehli kitabın diyeti ise hür olan Müslüman kadının diyeti kadardır. Hür olan kadın ehli kitabın diyeti ise hür erkek ehli kitabın yarısı kadardır. Hür olan Mecusi erkeğin diyeti ise sekiz yüz dirhem, hür olan kadın Mecusi'nin diyeti ise, hür olan erkek Mecusi'nin diyetinin yarısı kadardır.

Diyetin üçte birini gerektiren durumlarda kadın ve erkeğin diyeti eşittir: Hür Müslüman bir kadının uç parmağı kesilmesi halinde diyet olarak otuz deve verilmesi gerekir. Parmaklar iyileşmeden dördüncü bir parmak daha kesilirse, bu sefer diyet yirmi deve düşer.⁵⁴³

Mekke'de olan, ihramlı olan ve haram aylarda hata ile öldürmelerde diyet üçte bir oranda arttırılır. Bu sayılan üç şey bir arada olduğu zaman iki kere diyet vermek vacip olur.

Müslüman biri bilerek bir kafiri öldürürse diyeti iki katına çıkartılır. Kolenin diyeti ise ister az olsun veya çok olsun kıymeti ödenir.

FASIL

Her kim halime bir bayana zarar verir de kadın düşük yaparsa, hür olsun, Müslüman olsun erkek olsun kadın olsun fark etmeksizin diyet olarak gurrecini⁵⁴⁴ öder;

543 İmam Malik (rahimchullahi)'ın şeyhi Rebia bin Abdurrahman dedi ki: Said bin Musayyeb (rahimchullahi) "Kadının bir parmağı kesilmesi halinde diyeti ne kadar verilir? "On deve verilir." Dedi. "Ya iki parmağı kesilirse?" "Yirmi deve verilir" dedi. "Ya uç parmağı kesilirse?" "Otuz deve verilir" dedi. "Ya dört parmak kesilirse?" "Yirmi deve verir" dedi. "Kadının musibeti arttı ama diyeti azaldı nasıl olur bu? Dedi ki: "Ey Kardeşim! Sunnetle böyle varid olmuştur." Neylül Mearıb, 2/336

544 Fıkıhta gurrenin iki anlamı vardır. Bunlardan birincisi, "abdest sırasında yüzde yıkanması vacip olan yerlerin dışında kalan yerleri yıkamak"tır. Bunun cevazı hakkında Hanefi, Şafii ve Hanbeli mezhepleri ittifak etmişlerse de Hanefiler gurreyi abdestin adabından, Şâfiiler sunnetlerinden, Hanbeliler de mustehaplarından kabul etmişlerdir. Mâlikiler ise bunu dinde aşırı gitme olarak değerlendirdiklerinden qıta mekruh saymışlardır.

Gurrenin İslâm hukukunda yaygın olan ikinci anlamı, "düşürülen ceninden dolayı verilmesi gereken mali tazminat"tır. (Mütercim, TDV, Gurre)

kıymeti ise annesinin diyetinin onda biri kadardır³⁴⁵; yani beş deve diyet olarak verilir.

Gurre: Bir köle veya bir cariye vermektir. Düşük yapılan ceninin sayısı arttıkça gurre sayısı da artar.

Köle olan ceninin diyeti ise; Annesinin diyetinin onda biri kadardır.

Küfrüne hükmedilen ceninin diyeti ise; annesinin diyetinin onda biri kıymeti kadar olan bir gurredir.

Zarar verilen hamile kadın, altı aylık veya daha fazla olan cenini diri bir şekilde düşürürse, yaşayan bir kimsenin diyeti kadardır; cenin hürse, tam bir diyet verilir. Koleyse kıymeti kadar diyet verilir. Ceninin dirimi yoksa ölü mü düşük olduğunda ihtilaf edilirse ceninin sözü kabul edilir.

Hayvanın cenininin düşük yapılmasında, annesinin kıymetinden daha az bir diyet verilir.

FASIL

Azaların diyeti

İnsandan olan burun, dil, zeker gibi tekli azanın telef edilmesi halinde tam bir diyet verilir.

İnsanda var olan el, ayak, göz, parmak, kaş, meme, yumurtalık gibi çift azalarda tam bir diyet vardır. Bir tanesi telef edilmesi halinde ise yarım diyet ödenir.

Dört tane olan göz kapakçığında da tam bir diyet vardır. Bir tanesinin telef edilmesi halinde diyetin dörtte biri vardır. İki elin parmaklarında ise tam bir diyet vardır. Parmaklardan bir tanesinin telef edilmesi halinde onda bir diyet vardır. Parmak ucunun telefinde ise şayet telef olan parma başparmak ise tam bir diyetin onda birinin yarısı vardır. Diğer parmaklardan ise tam bir diyetin onda birinin üçte biri vardır. Aynı durum ayak parmaklarında da geçerlidir. Dişlerin diyeti ise her bir dişin diyeti beş devedir.

345. Bu görüş zayıftır. Çünkü bazen Müslüman hur anne ehli kitap veya cariye olabilir. Örneğin hur bir erkek onunla evlenirde kadına hürriyet şartı koşarsa veya kandırırsa bu durumda gurre, annenin diyetinin onda biri değildir. "Kıymeti beş devedir" denilse daha evla olur. "Annenin diyetinin onda biri" cümlesinden sonra kapalılığı ortadan kaldırmak için "Beş deve" denilmesi ibaredeki esnekliği kaldırmaz. Hâşiyetu'l Lebedi, 378.

Herhangi bir uzvu fayda vermeyecek şekilde telef edilmesi halinde ise tam bir diyet vardır.

MENFAATLERİN DİYETİ

İşitme, görme, koklama, tat alma, konuşma⁵⁴⁶, akıl, şefkat, yürüme, cinsel ilişki, yeme, ses ve tutma gibi menfaatlerin telef edilmesinde tam bir diyet vardır.

Bir kimse bir insanı korkutur veya döver de korkudan gaitasını veya hevlini veya koku çıkarırsa ve bunlar devamlılık göstermezse diyetin üçte biri, devamlılık gösterirse tam bir diyet öder.

Kişiyi zarar vermesi üzerine işitme, görme, akletme, koklama, tat alma, konuşma, iktidarsızlık (cinsel ilişkiye girememe) gibi bir durumlar hasıl olursa yedi diyet verir ve bu yaptığı zararın erşini öder. Yaptığı bu zarardan dolayı adam ölürse, tam bir diyet öder.

BAŞ, YÜZ VE MİDE YARALAMASINDAKİ DİYET

Baş ve yüz yaralamaları beş kısma ayrılır:

1. **Muvaddiha:** Kemik gözükecek şekilde yaralama; bu tür yarada diyetin beşte biri vardır; o da beş deve yapar.⁵⁴⁷ Şayet yaranın bazısı başta bazısı da yüzde ise iki muvaddiha sayılır.
2. **Haşime:** Kemiğin ortaya çıktığı ve kemiğin kırıldığı yaralama türü; bu tür yaralamada on deve diyet verilir.
3. **Munekkile:** Kemiğin ortaya çıktığı, kırıldığı ve yerinden ayrıldığı yaralama türüdür; bu tür yaralamada on beş deve diyet olarak verilir.
4. **Me'mume:** Beyin zarına ulaşan yaralama türü; bu tür yaralamada da diyetin üçte biri vardır.

⁵⁴⁶ Konuşma menfaati kısımlara ayrılır. Duruma göre konuşma menfaatinin giderilmesi derecesine göre diyet de değişiklik gösterir. Konuşma menfaatinin giderilmesi yirmi sekiz çeşite ayrılabilir. *Hâşiyetu'l Lebedi*, 386

⁵⁴⁷ Bu ibarenin zahirinden anlaşıldığına göre muvaddiha yaralamasında hur erkek Müslüman ile hur kadın Müslüman arasında bir fark yoktur. Nitekim "diyetin üçte birinin altını gerektiren diyetler" ibaresinde kadın ve erkeğin arasında bir fark olmadığı sozu bunu gerektirir. Ancak *el-Müntehâddi* kitabın "Hur olan müslümanın diyeti; beş devedir" zahir ibaresi buna muhaliftir. *Hâşiyetu'l Lebedi*, 387

5. **Damiğa:** Cildi yaran yaralama türü: bu tür yaralamada diyetin üçte biri verilir.

FASIL

Caife yaralamalarında ise diyetin üçte biri vardır. Caife; mideye kadar ulaşan tüm yaralara denir; karın, sırt, göğüs ve boğaz gibi yaralamalar bu kapsamdadır.

Şayet bir taraftan açılan yara diğer taraftan çıksa iki caife yerine geçer.

Her kim misliyle ilişkiye girilmeyen yaşı küçük karısıyla ilişkiye girer de bevlî ile meninin çıktığı yer arasındaki deriyi yırtarsa veya gaita ile bevlî mahallî arasını yırtar da bevlî durdurulamazsa; tam bir diyet verir. Aksi halde caife diyeti verir.

Şayet misliyle ilişkiye girilen yaştaki karısıyla veya yaşı büyük ve kendi rısayı olan yabancı bir kadınla ilişkiye girer de yukarıda sayılanlar meydana gelirse, hederdir.

ÂKİLE

Âkile; nesep ve vela olarak caninin erkek asabeleridir.⁵⁴⁸

Âkile, kasten yapılan cinayette, kasten öldürülen kölede, caninin ikrar ettiği cinayetlerde ve erkek bir müslümanın diyetinin üçte birinin altında olan cinayette ve telef edilen şeyin kıymetinde diyeti yüklenmez.

Âkile hata ve şibhu'l amd cinayetinde diyeti yüklenir. Üç yıl içinde diyeti öder.

Diyetin ödeme zamanı ise canini öldürdüğü kişinin ruhu çıkmasıyla başlar, yaralamada ise yaranın iyileşmesiyle başlar.

Âkilenin diyeti yüklenmesi, mirasta olduğu gibi caniye olan yakınlığına göredir. Âkilede varis olmaları itibar alınmaz. Bilakis ne zaman ki varis olurlarsa âkile olurlar. Hacı⁵⁴⁹ olmazsa âkile olurlar.

⁵⁴⁸ Asabe, İslâm hukukunda miras bırakana doğrudan veya erkek vasıtasıyla bağli bulunan mirasçılar için kullanılan fıkıh terimi. (Mütercim)

⁵⁴⁹ Bir mirasçının, olan kimseye kendisinden daha yakın mirasçı bulunması sebebiyle miras hakkından mahrum olması ifade eden terim. (Mütercim)

Fakir, sabı, mecnun⁵⁰, köle dahi olsa kadın âkile olmaz.

Âkilesi olmayan veya olduğu halde aciz olanlara diyet yoktur. Verilmesi gereken diyet heytul maldan karşılanır. Cuma ve tavafta olduğu gibi bir zahmet içinde olan kişinin diyeti de heytul maldan karşılanır. Beytul maldan almak imkansız olursa diyet düşer.

KATL KEFFARETİ

Kasten öldürmede kefarete yoktur. Kasten öldürmenin altındaki öldürmelerde kefarete olup, cenin dahi olsaharam olan bir nefsin öldürülmesinden dolayı katilin malından alınır.

Köle, oruç tutarak kefarete öder. Kafir kimse köle azat etmekle kefarete öder. Bu ikisinin dışındakiler de, mümin bir köleyi azat etmekle kefarete öder. Köle bulamazsa iki ay peşpeşe oruç tutar. Bu tür kefarette yemek yedirme yoktur.

Maktulün sayısı arttıkça kefarete sayısı da artar.

Muhsan olduğu halde zina yapan, mürted, savaş ehli, bağı, kısas yoluyla ve kendi nefsinin müdafaa etmek gibi öldürmenin mübah olduğu durumlarda kefarete yoktur.

50: Fakat sabı (küçük çocuk) bulug çağına geldiği zaman veya mecnun aklettği zaman bunlarda âkile olurlar. Akı âkile iken hasılden sonra delirirse âkileden düşen payını vermesi gerekir. Havi sırasında delirise herhangi bir pay vermek zorunda değildir. Aynı durum zenginleştiği zaman fakir içinde bekledir, aksi durum da *Haşiyetu'l Lebedi*, 388

HADLER KİTABI

Had cezası ancak mükellef, mültezim⁵⁵¹ ve işlediği suçun haram olduğunu bilen kimseye uygulanır.

Allah Teâlâ'nın hadleri⁵⁵² hususunda şefaatte bulunak ve imamın huzuruna getirildikten sonra şefaati kabul etmek haramdır. Haddi ikame eden günahta ortak dahi olsa had cezasını ikame etmek vaciptir.

Had cezasını yalnızca imam (halife) veya naibi ikame edebilir. Efendi ise kölesi-ne had cezası uygulayabilir.

Had cezasının mescitte ikame edilmesi haramdır.

Haddin en şiddetlisi; zina suçundan dolayı vurulan sopa, ardından iftira suçundan dolayı uygulanan had, sonra içki suçundan dolayı uygulanan had cezasıdır. Sonra da tazir cezası gelir.

Erkeğe had cezası uygularken ayakta olduğu halde kırbaç vurulur.

Had cezası uygulanırken yüz, baş, ferç ve ölüm tehlikesi olan yerlere vurmaktan kaçınmak vaciptir.

Kadın ise oturarak had cezası uygulanır. Elbisesi sarılır ve elleri bağlanır.

Had cezası uygulandıktan sonra suçlunun hapse atılması, söz ile eziyet edilmesi haramdır. Çünkü had cezası, işlenen suçun kefaretidir.

551: Yani hukuma zeil-i zam eden kimse, dolayısıyla bun zimmi de dahil olur. Kendileriyle savaşılan, eman verilen ve anlaşmalı olanlar hariçtir. (*Hevaşi'l İknâ*, 1/1047)

552: Zina, iftira suçları gibi... (Mütercim)

Her kim had gerektirecek bir suç işlerse onu gizler. Hakimin huzurunda suçunu ikrar etmesi sünnetten değildir.

Allah Teâlâ'ya ait aynı cinsten olan hadler çoğalırsa⁵⁵³, birbirine dahil edilip bir kerede uygulanır. Farklı cinslerden olursa birbirine dahi edilmez her birisi için ayrı had cezası uygulanır.

ZİNA HADDİ

Zina, ön ve arka yoldan yapılan iğrenç bir suçtur.

Muhsan olan biri zina suçu işlediği zaman, olene kadar recmedilmesi vaciptir. muhsan ise; sahih bir nikahla evlendiği karısıyla ön taraftan ilişkiye giren kişiye denir. Karı ve kocanın da hür ve mükellef olması gerekir.

Muhsan olmayan hür bir erkek zina yaptığı zaman, yüz sopa vurulur, bir yıl ise kasr mesafesi (seferilik mesafesi) kadar uzaklıkta bir yere sürgün edilir.

Köle zina ederse, elli sopa vurulur ama sürgün edilmez.

Zimmi olan biri Müslüman bir kadınla zina yaparsa öldürülür.

Savaş ehli birisi zina yaparsa herhangi bir ceza uygulanmaz.⁵⁵⁴

Muhsan olan biri gayri muhsan olan biriyle zina yaparsa her birisi için had cezası vardır.

Hayvanla zina yapan kimseye tazir cezası verilir.

Haddin vacip şartı üçtür:

1. Haşefenin veya haşefe miktarının hayatta olan bir insanın fercinden veya dübüründe kaybolması
2. Ortada herhangi bir şüphenin olmaması

⁵⁵³ Örneğin birden fazla kez zina suçu işlemek. Bu suçlardan dolayı bir kere had cezası vurulur. (Neylül Mearıb, 1/353)

⁵⁵⁴ Çünkü savaş ehli zaten kanı hederdir, aynı zamanda bizim hukumumuza iltizam etmeyen biridir. (Neylül Mearıb, 1/357)

3. Ya zina yapan kişinin dört defa nefsi aleyhinde zina yaptığını dair ikrar etmesi ve bu ikrarında devam etmesi veya adaletli dört erkeğin gördüklerine dair şahitlik etmeleriyle sabit olması

Bu dört kişiden biri adaletli değilse, zina iftirası attıkları için hepsi had cezası yer.

Dört kişi falan kişinin falan kadınla zina yaptığını dair şahitlik etsi, diğer bir dört kişide ilk dört kişinin falan kadınla zina yaptıklarına dair şahitlik etseler, sözleri kabul edilir. Bu nedenle yalnızca ilk dört şahit itira ve zina suçundan dolayı had cezası yer.

Eşi ve efendisi olmayan bir kadın hamile kalırsa, ona herhangi bir had cezası uygulanmaz.

KAZF⁵⁵⁵ HADDİ

Her kim, birine zina iftirasında bulunursa, hür biriye kazf (iftira) haddi olarak seksen sopa vurulur, köle biriye kırk sopa vurulur.

Kazf haddi yedi şartla vacip olur:

Dört şartı kazifte bulunur: Kazifin baliğ, akıllı, kendi tercihiyle yapmış olması, kısasta olduğu gibi kazifin mekzûfun babası ve yukarıya doğru [dede, dedenin babası vs.] olmaması

Diğer beş şartta makzûfta mevcuttur: Makzûfun hür, Müslüman, akıllı, zinadan beri olan, ilişkiye girmiş/girilmiş ve misli ilişkiye girilmiş biri olması gerekir [ilişkiye girilen bir yaşta olması].

Fakat buluş yaşına girene kadar baliğ olmayan kazife had cezası uygulanmaz. Çünkü kazf haddinde hak insana aittir. Dolayısıyla kendi talebi olmadan hak ikame edilmez.

Muhsan olmayan birine kazf iftirası atılması halinde tazir cezası verilir.

Kazf ve içki haddi ve tazir cezası iki durumdan biriyle sabit olur; ya bir kerelliğine kendi nefsi aleyhine ikrar etmesiyle veya iki adaletli erkeğin şahitliğiyle.

⁵⁵⁵ Soruikte "herhangi bir şeyi atmak" anlamına gelen kazî fıkıhta haddi gerektiren belirli suçlardan birinin adı olup "muhsan olan bir kimseye zina ithamında bulunmak veya nesebini reddetmek" şeklinde tanımlanır. İthamda bulunan kişiye kazîf, itham edilene makzûf, bu amaçla kullanılan kelime ve cümlelere makzûfun bîh denilir. (Mütercim, TDV, Kazf)

HADDİ DÜŞÜREN DURUMLAR

Kazf haddi dört durumda düşer;

1. Makzûfun affetmesiyle
2. Makzûfun atılan iftirayı tasdik etmesiyle
3. İddia edilen suça ilişkin beyyinenin ikame edilmesiyle
4. Lian yapılmasıyla

Kazf bazen haram, bazen vacip, bazen de mübah olabilir.

Biraz önce anlatılan durumlarda kazf, haramdır. Ancak karısını zina yaparken gören, ardından bu zannını güçleştirecek şekilde zinadan kaynaklanan bir çocuk peyda olması durumunda kazf vacip olur.

Bir de eşini zina yaparken gören ancak bu zina sonucunda bir çocuk peyda olması durumunda kazf mübah olur.³⁵⁶ Böyle bir durumda kadından ayrılmak evla olandır.

KAZF LAFIZLARI

Kazf lafızları sarîh ve kinayeli olmak üzere iki ayrılır

Sarîh lafızlar: Adamın karısına "zinakar, fahişe" diye seslenmesi. Veya adamın karısına "sen zina yaptın" "luti" gibi cümleler kullanmasıdır. Kişi "sen falanın oğlu değilsin" demesi durumunda, söylenen kişinin annesine kazf suçu işlenmiş olur.

Kinayeli lafızlar ise: Kişinin karısına "ellerin zina yaptı" veya "ayakları zina yaptı" veya "elin, ayağın veya bedeninin zina yaptı" gibi lafızların söylenmesi veya "kahpe", "facir", "habis" gibi lafızların kullanılması kinayeli kazf lafızlarına girer.

Veya bir kimsenin başka bir adamın eşine; "Eşinin namusunu kirlettin" "kocana yandaş getirdin" "başkasından çocuk peyda ettin" "kocanın yatağını kirlettin" gibi lafızlar kullanmasıdır. Şayet söylenen bu lafızlarla zina kast ediliyorsa had cezası vurulur. Aksi halde de tazir cezası uygulanır.

³⁵⁶ Veya sika birinin eşinin zina yaptığı haber vermesiyle veya koca, facir olarak bilinen bir adamın eşinin yainnagittigini görmesi durumunda da kazf mübah olur. (Neylû'l Mearib, 2/363)

Bir kimse, adeten kendilerinden zina yapmaları düşünülmeyen bir belde ehline veya bir grup insana iftira suçunda bulunursa, kazife tazir cezası verilir, had cezası verilmez. Şayet o topluluktan adeten zina yapmaları tasavvur ediliyorsa ve o topluluktan her birine bir kelimeyle zina iftirasında bulursa, kazife her birisi için had cezası vurulur. Şayet hepsine genel bir kelime kullanırsa, bir had cezası tek uygulanır.

MUSKİRİN (İÇKİ) HAD CEZASI

Sıvı maddeden olan sarhoş edici içki içen, burnuna çeken, (sarhoş edici maddeyi) iğne yoluyla alan veya sarhoş edici maddeyle karıştırılmış bir hamur yerde sarhoş olmasa bile içen kişi hür biriye seksen sopa, köleyse kırk sopa vurulur.

Sarhoş edici maddeyi içtiğinden dolayı had cezasını vurulması için içen kişinin Müslüman, mükellef, ihtiyari ve çok içtiğinde sarhoş ettiğini bilen biri olması gerekir.

Her kim kendi meclisini şarapçıların meclisine ve kaplarına benzetirse, haram işlemiş olur ve tazir cezası verilir.

Asir (posa) üzerinden üç gün geçmesi halinde önceden pişirilmemişse içilmesi haram olur.

TA'ZİR BÖLÜMÜ

Ta'zir⁵⁵⁷, hakkında had cezası ve kefaret olmayan her türlü masiyette vacip olan bir cezadır.

Ta'zir cezası, Allah tealanın haklarından bir tanesidir. Ta'zir cezasının ikame edilmesi için talep şartı yoktur. Ancak çocuk babasına sövdüğü zaman, ancak babanın talep etmesiyle oğla ta'zir cezası uygulanır.

Baba, oğlunun haklarından dolayı ta'zir cezası yemez.

Ta'zir cezası on kırbaçtan daha fazla arttırılmaz.⁵⁵⁸ Ancak şirk içinde olan cariye siyle ilişkiye giren efendiye doksan dokuz sopa vurulur. Ramazan ayında gün içinde içki içen kimse, had cezasıyla beraber yirmi kırbaç vurularak ta'zir cezası uygulanır.

Tazciri hak eden kişinin yüzünün siyaha boyanması ve günah işleyen kimsenin insanlar arasında ifşa edilmesinde bir beis yoktur.

Haddi veya ta'zir cezasını hak eden kişinin sakalının tıraş edilmesi ve malının elinden alınması haramdır.

557 Sozlukte "engellemek, te'dib etmek; desteklemek, saygı göstermek" mânalarında karşıt anlamlı kelimelerden (ezdâd) olan ta'zir fıkhıta had suçları ve cinayetlerdeki gibi belirli cezası bulunmayan suçlara verilecek, miktarı ve uygulanması yöneticiye veya hâkime bırakılmış cezaları ifade eder. (Mütercim: TDV Ta'zir)

558 Seyhul İslam İbn Teymiye el-İhtiyarat adlı eserinde şunları nakleder: "Şayet tazirden maksat fesadın def'i se ve öldürmeden bu fesat giderilmüyorsa ta'zir cezası olarak öldürülebilir. Bu durumda kişiden fesat cinsinden aynı şey tekrar ediyorsa ve o kişi takdir edilen cezalardan korkmuyorsa tam tersine işlediği suça devam ediyorsa, o kimse yalnızca öldürülmesiyle uzaklaştırılacak olan saldırgan hükmündedir. Bu nedenle öldürülür. Hevâşî'l İknâ', 2/1064.

FASIL

Kişinin söylediğinde ta'zir cezasını hak edeceği lafızlar şunlardır; "Kafir, fasık, facir, şaki, köpek, eşek, rafizi, habis, yalancı, hain, kavat ve deyyus."

Zimmi birine "haci" demek veya hak etmediği halde ona lanet okumak ta'zir cezasını gerektirir.⁵⁵⁹

HIRSIZLIKTAN DOLAYI ELİN KESİLMESİ

Sekiz şart yerine gelmesi halinde el kesmek vacip olur:

1- Hırsızlık: Başkasının malının sahibinden veya naibinden gizli bir şekilde almaya hırsızlık denir.

Dolayısıyla soygun, gasp, emanete ihanet eden kimseler hırsızlıktan dolayı eli kesilmez. Ancak ariye inkar eden kimsenin eli kesilir.⁵⁶⁰

2- Hırsızın mükellef, ihtiyari ve çaldığı şeyin el kesilmesine neden olacak nisap miktarına ulaştığını bilmesi gerekir.

3- Çalınan şeyin mal olması gerekir. Ancak suyun çalınması, içinde içkinin veya suyun olduğu kabın çalınması, mushafın çalınması, mushaf üzerindeki süslerin çalınması, bidatlerin ve suretlerin içinde olduğu kitapların çalınması, eğlence aletinin çalınması, hac ve putun çalınmasından dolayı el kesilmez.

4- Çalınan malın nisab miktarına ulaşması gerekir. Nisap miktarı ise; üç dirhem veya bir dinarın dörtte biri kadar veya bu ikisine denk gelecek bir şey, el kesilmesi için yeterli nisap miktarıdır. Hırz⁵⁶¹dan çalındığı esnadan çalınan şeye kıymeti itibar alınır.

559- Çünkü kişi, gereklemediği müddetçe lanet edemez. Ancak Hristiyan olan birinden laneti gerektirecek bir şey hasıl olması mustesnadır. (el-Furu', 6/116)

560- Ariye miktarı nisap miktarına [elin kesilmesi için belirlenen miktar] ulaşırsa el kesilir. (Nelu'l Meazib, 2/370)

561- Hırz sözlükte "bir şeyin korunduğu yer" demektir. Terim olarak ise ev, dükkân, çadı gibi genellikle insanların mallarını korumak için yapıkları yerleri ifade eder. İslâm hukukçularının büyük çoğunluğu, bir malın hangi durumlarda koruma altında sayılacağı konusunda farklı görüşlere sahip ve de sağun oluşmasında malın koruma altında iken alınmış olması şartının gerekliliğinde ittifak cimislerdir. (Muterjim, TDV, Hırz)

5- Çalınan malın hırz mahallinden alınması gerekir. Hırz mahalli dışında malın çalınması halinde el kesme olmaz.

Her malın hırzı, adeten korunduğu yeridir. Örneğin ayaktaki ayakkabı, başta bulunan sarık hırz mahallindedir. Beldelere ve sultanlara göre hırz farklılık gösterebilir.

Bir grup insan hırz bölgesinden bir malı çalmakta ortak olurlarsa, çaldıkları şey nisap miktarı kadarsa, hepsinin eli kesilir. İçlerinden bir tanesi hırz mahallini yıkar, diğer biri içeri girer de malı alırsa; ikisi de suç ortağı olduğu halde ikisinin de eli kesilmez.

6- Şüphenin ortadan kalması gerekir. Kişinin furu, asıl akrabalarının ve eşinin malını çalmasından dolayı el kesme cezası almaz. Aynı şekilde ortağı olduğu bir malı çalması halinde veya furu, asıl ve eşinin ortak olduğu mallarını çalması halinde eli kesilmez.

7- Hırsızlığın ispat edilmesi gerekir. Hırsızlığın ispatı ise ya iki adaletli kişi şahit olup, çalınan malı nitelemeleri gerekir ve hırsızlık olayı olmadan önce şahitlikleri işitilmiş olmayacaklar. Veya hırsızın aleyhinde iki defa ikrar edip, elinin kesilmesine değin bu ikrarından dönmeyecek şekilde sabit olur.

8- Çalınan malın talep edilmesi gerekir.

Fiyatların yükseldiği kıtlık zamanında el kesme olmaz.

Ne zaman ki yukarıda sayılan şartlar yerine gelirse hırsızın sağ eli bileğinden kesilir. Kesildikten sonra vücuten kaynatılmış zeytin yağına batırılır. Şayet imam uygun görürse el kesildikten sonra kesilen elin üç gün boyunca hırsızın boynuna bağlanması sünnettir.

Hırsız ikinci kez hırsızlık yaparsa, bu sefer sol ayağı ayak bileğinden kesilir. Yine hırsızlık yapmaya devam ederse artık kesme olmaz, ölene kadar veya tevbe edene kadar hapse atılır.

Hırsızlık suçundan dolayı el kesme ve tazmin bir arada olur. Hırsız, çaldığı malı malikine tekrar geri iade eder. Hırz bölgesine verdiği zararı giderir.

El kesenenin ve zeytin yağının parasını kendisi öder.

YOL KESİCİLERİN HAD CEZASI

Yol kesiciler; mükellef ve bu dine mensup olan, insanların karşısına çıkıp mallarını alan kimselere denir.

Yol kesicilere haddin vacip olabilmesi için üç şart gerekir:

1. Yol kesicilerin muharip olduklarının beyyine ile veya iki kişinin ikrarı ile ispatlanması
2. Alınan malın hırz altında olması
3. Alınan malın had cezasının uygulanabilmesi için nisap miktarına ulaşması

Yol kesiciler hakkında dört hüküm vardır:

1. Mal almak kastıyla birilerini öldürürlerse, ancak mal alamazlarsa yol kesicilerin tamamının öldürülmesi kesinleşir.
2. Hem adam öldürüp hem de mal alırlarsa hem öldürülmeleri hem de bilinmeleri için çarمیha gerilmeleri kesinleşir.
3. Sadece mal alıp kimseyi öldürmezlerse, ayın anda hem elleri ve hem de ayakları çaprazlama kesilir.
4. Mal almaksızın sadece insanları korkuturlarsa, sürgün edilip öldürülmezler. Tевbe etmedikçe de bir daha herhangi bir beldeye sığınmalarına izin verilmezler.

Yol kesicilerden birisi yakalanmadan önce tevbe ederse, Allah'ın onun üzerindeki hakları olan; çarمیha gerilmesi, el ve ayaklarını çaprazlama kesilmesi, sürgün ve öldürülmesi kalkar, ancak insanların hakları alınır.

FASIL

Her kim kendisine veya malına ve haremine zarar verilmek istenirse, bu zararı def edecek en kolay yöntemden zora doğru kendisini, malını ve haremını müdafaa etme hakkı doğar.

Böyle bir zararı yalnızca öldürmekle def edecekse, zarar vermek isteyen kişiyi öldürebilir, hiçbir had cezası da yemez.

Kendi haremine veya başkasının haremine zarar vermek istendiği zaman ikisi içinde müdafaa etmesi vaciptir.

Aynı şekilde fitne zamanı dışında hem kendini hem de başkasının nefsini ve malını müdafaa etmek vaciptir. Ancak kendi malını müdafaa etmesi vacip değildir.

Mal sahibi olan birine, malını zayi ve helak olmaktan muhafaza etmesi zaruri değildir.

BAĞİLERLE SAVAŞMAK

Bağiler; caiz olan bir teville imama (İslam devletinin halifesine) karşı çıkan, güçleri olan kimselerdir.

Şayet bu şartlar yerine gelmezse [yani caiz olan bir teville imama karşı gelmez veya caiz olan bir teville imama karşı gelirse güçleri yoksa] yol kesici hükmünü alırlar.

Müslümanlar üzerine bir imamın tayin edilmesi farzı kifayedir. İmamın, Kureys kabilesinden, akıllı, konuşabilen, görebilen, hür, adaletli, erkek, basiretli, yeterliliği olan ve savaşa, siyasete ve hadleri uygulamakta sürekliliği olan biri olması gerekir.

İmam, fıkı ameli işlediğinden dolayı azledilmez. İmamın, bağilerle yazışması/ haberleşmesi gerekir.⁵⁶²

Aynı şekilde imamın, bağilerin kafasındaki şüpheleri ve iddiasında bulundukları zulmü izale etmesi gerekir. Şayet yaptıklarından vazgeçerlerse kendileriyle savaşmaz, ancak yaptıklarında ısrarcı olurlarsa imamın güç getirmesi halinde onlarla savaşması gerekir. Reayanın da savaş konusunda imama destek çıkması gerekir.

Bağiler savaşması terk ederlerse, imamın onlarla savaşması, savaştan kaçanların ve onlardan yaralı olarak ele geçirilenlerin yakalanıp öldürülmesi haram olur.

Bağilerin malları ganimet olarak alınmaz, kadınları köle olarak alınmaz. Malları veya kadınları alınmışsa kendilerine geri iade edilmesi vaciptir.

Bağiler, savaş sırasında telef ettikleri şeyi tazmin etmezler.

Bağiler, şahitliklerinde ve hakimlerinin hükümlerinde, adalet ehli gibidirler.

562: Çünkü böylece bağiler, sülh yapabilir veya yeniden hakka dönebilirler.

MÜRTEDİN HÜKMÜ

Mürted, Müslüman olduktan sonra kafir olan kimseye denir.

Küfür, şu dört şeyden biriyle meydana gelir:

1. **Söz ile;** Allah'a, Rasûlüne, meleklerine sövmek veya peygamberlik iddia etmek veya Allah tealaya ortak olduğunu iddia etmek
2. **Fîl ile;** Put ve benzeri bir şeye secde etmek veya mushafı çöpe atmakla
3. **İtikatla;** Allah Teâlâ'nın bir ortağı olduğuna inanmak veya zina ve içkinin helal olduğuna inanmak veya ekmek yemenin haram olduğunu inanmak ve saire kati bir şekilde üzerinde içme edilen şeylerin inkar edilmesi veya şüpheye düşülmesi

Mükellef olduğu halde ve ihtiyariyle mürted olan kimse, üç gün tevbe etmesi istenmesi vaciptir. Tevbe ederse herhangi bir şey yapılmaz, amelleri boşa gitmez. Küfür üzere kalmaya devam ederse kılıçla öldürülür. Ancak öldürme işini yalnızca imam veya naibi yapar. Bu ikisi dışında izinsiz bir şekilde haşka biri öldürürse, kötü bir iş yapmış olur ve ta'zir cezası uygulanır. Ancak mürted tevbe etmeye davet edilmediği halde imam ve naibi dışında biri izinsiz öldürse dahi tazmin etmesi istenilmez.

Mümeyyizin İslam'ı ve riddeti sahihtir. Fakat mümeyyiz olan birinin mürted olmasından dolayı öldürülmez. İrtidad eden mümeyyiz, ergenlik çağına girdiği zaman üç gün tevbe etmeye davet edilir.

MÜRTEDİN TEVBESİ

Mürtedin ve kafirin tevbesi, kelime-i şهادet getirmekle beraber üzerinde olduğu küfürden vazgeçmesiyle olur. Kelime-i tevhiddeki "Muhammed Allah'ın Rasûlüdür" veya "Ben müslümanım" demesi tevbe etmek için yeterli gelmez. Şayet kafir, kelime-i şهادeti yazı ile yazarsa Müslüman olur.⁵⁶³

⁵⁶³ Çünkü yazı, telaffuz gibi değerlendirilir. Kafir, kelime-i şهادeti telaffuz ederse veya yazarsa, sonra da ben Müslüman olmayı kast etmedim derse mürted olur. Müslüman olması için ıhtar edilir. (Neylu'l-Mearif, 1/199)

Kafir, "ben teslim oldum" veya "Ben müslümanım" veya "ben mü'min'im" derse Müslüman olur.

Dünyada zahire göre zındık olan birinin tevbesi kabul edilmez. Zındık: İslam'ı izhar edip, küfrünü gizleyen münafık kişiye denir. Aynı şekilde riddeti tekrarlayan kimsenin veya Allah'a, Rasûlüne veya meleklerle söven kimsenin tövbesi de kabul edilmez. Bir peygambere veya peygamberin annesine zina iftirası atan kimsenin de tevbesi kabul edilmez. Kazif, kafirken Müslüman dahi olsa yine kazf suçundan dolayı öldürülür.⁵⁶⁴

⁵⁶⁴ Çunku kazıfı öldürmek, kazf cezasının haddidir. Bu nedenle tevbe etmekle had cezası düşmez (Neylu'l Mearif, 2/394)

YİYECEKLER KİTABI

Zararlı olmayan her türlü temiz yiyeceğin yenilmesi mübahtır. Hatta misk ve benzeri şeyler bile buna dahildir.⁵⁶⁵

Necis olan şeylerin yenilmesi haramdır; meyte, kan, domuz eti, bevl, temiz dahil olsalar hayvan dışkısı ve bevl.

Kara hayvanlarından yenilmesi haram olanlar: Evcil eşek ve aslan, kaplan, kurt, çita, köpek, maymun, ayı, dağ gelinciği, çakal, gelincik, kedi, tilki, sincap, kunduz gibi dişleriyle avını parçalayan hayvanların etinin yenilmesi haramdır.

Kuşlardan etinin yenilmesi haram olanlar: Pençesiyle avlayan kuşlar; kartal, şahin, doğan, haşak, şahin, atmaca, çaylak ve haykuş

Ceset yiyen hayvanlar; Akbaba, Mısır akbabası, kuzgun, karga, yarası, fare, eşek anısı, arı, sinek, huthut, kırlangıç, kirpi, oklu kirpi, sirke ve peynir kurtçuğu.

FASIL

Bu sayılan hayvanların yenilmesi mübahtır; İnek, deve, koyun, at ve diğer vahşi hayvanlar; sırtlan, zürafa, tavşan, yaban faresi, Arap tavşanı, geyik, zebra, kertenkele, ceylan. Yukarıda sayılan kuşların dışında kalan kuşlar; deve kuşu, tavuk, tavus kuşu, papağan, dağ kargası, küçük karga (ekin kargası) bunların etinin yenmesi mübahtır.

Kurbağa, yılan ve timsah dışında deniz mahsullerinin tamamının yenmesi helaldir.

565 Lebediel-Haşiye adlı kitabının 416 ncı sayfasında şunları aktarır: "Şayet musammi'l-pus kabul edilmesen ibaresini eklemiş olsaydı, temiz olan bevl ve dışkı yenilmesi mübah olan şeylerden çıkardı."

Cellale hayvanların yenmesi haramdır; Cellale hayvan, yiyeceğinin çoğunluğunun necis olduğu hayvanlardır. Bu tür hayvanın sütü ve yumurtası da haramdır. Bu gibi hayvanlar üç gün hapsedilip bu sürede temiz yiyecekler verilmesi halinde yenilmesi helal olur.

Toprak, kömür, çamur, kalbin yanında bulunan kan bezesi, gudde, soğan, sarımsak ve henzeri koku yapan şeylerin pişirilmeden yenmesi mekruhtur.

FASIL

Kişi açlıktan öleceğinden korkması halinde hayatta kalabilecek kadar yukarıda haram olarak verilen şeyleri yemek zorunda kalması halinde yemesi helaldir.⁵⁶⁶ Her kim bunları da bulamazsa, yalnızca kanı mübah olan; savaş ehli veya muhsan olan zinacı varsa, açlıktan ölmek üzere olan kişi bunları öldürüp yiyebilir.⁵⁶⁷

Bir kimse, aynı (malın bizzat kendisi) kalmak kaydıyla başkasının malını kullanmak zorunda kalırsa⁵⁶⁸, bu mal sahibinin ücretsiz olarak zorda kalmış olana vermesi vaciptir.

Bir kimse birinin meyve bahçesinden geçer de bu bahçenin duvarı ve ona bakan bekçisi yoksa; ağaçlara tırmanmamak veya ağaçlara taş atmamak kaydıyla meyveden yiyebilir. Ancak heraberinde götürmez. Aynı durum bakla ve nohutta da böyledir.⁵⁶⁹

Şehir dışında köylerde bir gün bir gece bir müslümanın bir müslümanı misafir olarak ağırlaması vaciptir.⁵⁷⁰ Üç gün üç gece ağırlaması ise müstehaptır.

⁵⁶⁶ El-İkna ve el-Münteha adlı kitaplarda bu durumda kişinin haram olan şeylerden yemesi vacip olduğu geçer. Çünkü Allah Teâlâ ayette şöyle buyurur: "Kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın." (Bakara, 195). Denilir ki: Buradaki caizlik, haramlığa mı mukabildir? Evet denilir. Çünkü takyit mahallinde itlâkı one almak hatadır. Nitekim bir kaide olarak bu mevcuttur. Haşiyetu'l Lebedi, 420

⁵⁶⁷ Çünkü savaş ehlinin veya muhsan olan zinacının hurmeti/haramlığı yoktur. Bu nedenle bunlar hayvan mesabesinde dir.

⁵⁶⁸ Elbise, kova, ip vesaire eşyalar

⁵⁶⁹ Mezhepte sahih olan görüşe göre olgunlaşmış ekin ve hayvanların sütü de böyledir. (Neylü'l Mearib, 2/404)

⁵⁷⁰ Çünkü şehirlerde gece kalınabilecek çarşı ve mesiciller mevcuttur. Misafir olarak kalmaya ihtiyaç duyulmayabilir. Ancak köylerde böyle bir durum söz konusu değildir. (Neylü'l Mearib, 2/405)

HAYVAN KESMEK

Şer'i kesim, hayvanın yatırılıp boğazının kesilmesiyle (tezkiye) veya ayakta boğazlama yoluyla yapılır.

Hayvanın kesim şartları dört tanedir:

1. Kesecek olan kişinin akıllı, mümeyyiz, kesime niyet eden olması gerekir; bu durumda kadın, kole, cünüp, ehli kitabın⁵⁷¹ kestiği helaldir. Ancak mürted, Mecusi, putperest, Dürzi ve Nusayrilerin kestiğini yemek ise helal değildir.
2. Kesim aleti olması gerekir; Taş, kavis, tahta, diş dışında kemik ve tırnak gibi keskin olan her türlü aletle hayvanın kesilmesi helaldir.
3. Gırtlak ve yemek borusunun kesilmesi; bu ikisinden bazısının kesilmesi yeterlidir. Şayet hayvanın başını koparırsa yine de helaldir.

Bir şeyin hayvana isabet etmesiyle ölüm sebebi olacak; boğulma, hastalık, yırtıcı hayvanların yediği, ağ veya kapan ile avlanan, ölmekten kurtarıldıktan sonra henüz hayattaysa; ayakları veya bir tarafı henüz sallanıyorsa hayvanın kesilmesiyle yenmesi helal olur.

Boğazı kesilmiş veya içkembesi gözüktür bir şekilde kesilmiş olan hayvanın yaşaması ile ölmesi birdir. Fakat hayvanı kesen kimse, hayvanın boğazını koparttıktan sonra, hemen dönüp kesmeyi tamamlarsa yemek borusunu kesmeden önce adamın elini kaldırması zarur vermez.

Kuyuya düşmesi veya vahşi olması sebebiyle normal bir şekilde kesilmesi zor olan bir hayvanın herhangi bir yerinden yaralamakla kesilebilir.

4. Hayvanı kesecek olan kişinin kesmeye haşlamasıyla "Bismillah" demesi gerekir. Bunun dışında başka bir şeyin söylenmesi yeterli gelmez.

Arapça söyleyebilmesine rağmen farklı bir dille de söylenmesi caizdir. Besmeleyle herabir tekbir getirmekte sünnettir.

571. Şayet anne ve babası da ehli kitapsa kestiği yenilir. Ancak anne ve babadan biri ehli kitap değilse o zaman kestiği yenmez. Şayet kestiğinin yenilmesi helal olmayan biri, ehli kitabın dinine geçerse bu durumda kestiği yenilir. *El-İkna* adlı kitabın *Ehli Zimme'nin Hükümleri* bölümünde böyle anlaşıyor. Nikah bölümünde ise böyle biriyle nikah kıymanın sahıh olmayacağını kesinlikle bildirmektedir. Bu iki ayı bölümdeki sözlerini karşılaştırdığımızda bir tenakuz ortaya çıkmış oluyor. *Hasiyetu'l Lebedi*, 411

Sehven besmele terk edilmesi halinde kesilen hayvan yenilebilir. Ancak cahil olduğundan dolayı besmele getirilmeden kesilen hayvanın eti yenmez.

Hayvan kesme sırasında Allah'ın ismiyle beraber başka bir isimde zikredilmesi halinde kesilen etin yenmesi helal olmaz.

FASIL

Anne hayvan kesilmesiyle karnındaki ceninde kesilmiş sayılır.

Cenin diri bir şekilde doğması halinde, ancak kesilmesiyle helal olur.

Hayvanın körelmiş bir aletle kesilmesi mekruhtur. Henüz son nefesini vermeden derisini yolmak veya boynunu kırmak mekruhtur.

Kesilecek olan hayvanın kibleye çevrilmesi, seri bir şekilde kesilmesi sünnettir.

Kesildikten sonra boğulan veya kesildikten sonra yüksekten düşen veya üzerine bir şeyin düşmesiyle ölen hayvanın yenmesi helal değildir.

AV KİTABI

Kasıtlı olarak avlanmak müstehaptır, ancak oyalanma olsun diye avlanmak mekruhtur.

Av, en faziletli yiyeceklerdendir. Boğazlanmış bir hayvandan daha fazla hareket eden yaralı bir ava yetişen kişi, vakitte o hayvanın tezkiye edilmesi için yeterli vakit varsa, ancak tezkiye edilmesiyle yenmesi helal olur.

Tezkiyeye vakit kalmamış, bilakis o sırada hayvan ölmüşse, dört şartın yerine gelmiş olmasıyla etinin yenmesi helaldir;

1. Avcının, av aletini hayvana atarken tezkiyeye ehil biri olması gerekir⁵⁷²; Bir kimse av hayvanına bir ok atar da hayvanı durdurursa sonra ikinci bir ok daha atıp onu öldürürse, o hayvanın eti helal olmaz.⁵⁷³

2. Av aleti; bu da iki kısımdır;

1. Kılıç, bıçak ve ok gibi en az bir tarafının keskin olması gerekir

2. Av hayvanını yaralayan hayvanın muallim [yetiştirilmiş/eğitilmiş] olması gerekir; siyah hariç diğer köpekler, çita, şahin,doğan, kartal ve şahin gibi hayvanlar olması gerekir.

572 İbn Nasrallah: "Avcının ehliyetine bir şey daha eklenmesi gerekir. Haran avın mubah olmayacağını bildikten sonra av hayvanının helal olmasını bilmesi. Herhangi bir kimsenin bu görüşe karşı çıktığını gormedim. Hevası'l Kafi adlı eserinde bunu aktardı. (Haşiyetu'l Lebedi, 428)

573 Çünkü ilk atışıyla hayvanı durdurmuştu. Dolayısıyla hayvan artık makdurun aleyh (yani yakalanıp tezkiye edilebilen) bir hayvan halini almıştı. Bu durumda ancak boğazlanmasıyla hayvan mubah olacaktı. (Neylu'l Mearıb, 2/414)

Köpek ve çitanın talimi üç şekilde olur:

1. Hayvan gönderdiği zaman hayvanın gitmesi
2. Hayvanı engellediği zaman hemen durması
3. Av hayvanını tuttuğu zaman yememesi.

Kuşların talimi ise iki şekilde olur:

1. Hayvan gönderdiği zaman hayvanın gitmesi
2. Sahibi çağırdığı zaman geri gelmesi

Muallem olan hayvanlarda aranan şart, avı yaralamasıdır. Şayet avı boğarak yada bir yere vurarak öldürürse, av hayvanının etini yemek mübah olmaz.

1. Oku atarken avlamak niyetiyle atmak; Avlama niyeti olmaksızın oku atması veya avlama niyetinde olup da avı görmeden oku fırlatması veya av hayvanı (carih), kendisi gidip avı öldürmesi halinde avlanan hayvanın etini yemek helal olmaz.
2. Muallem hayvanı veya ok atarken "Bismillâh" demesi gerekir. Sehven bes-meleyi unutmak hükmünü düşürmez.

Av hayvanına ok attıktan sonra hayvan suya girse veya yüksek bir yerden düşse veya üzerine bir şey basarsa, tüm bu durumda hayvanın etini yemek helal olmaz. Aynı durum ucuna zehir sürülmüş okun atmasıyla ölen av hayvanında da böyledir.

Bir kimse av hayvanını havaya doğru fırlatsa veya ağacın üzerine atsa veya duvara atarda ölü bir halde düşerse, etini yemek helal olur.

YEMİN KİTABI

Yemin⁵⁷⁴ ancak Allah Teâlâ adıyla⁵⁷⁵ ve Allâh Teâlâ'nın isimlerinden bir isim veya sıfatlarından bir sıfat kullanarak yapılır.

Kişi "Allah'a yemin olsun ki ..." veya "Allah'a kasem olsun ki ..." veya "Allah şahittir ki ..." demesi halinde yemin geçerli olur.

Yemin, Kuran, Mushaf, Tevrat ve diğer indirilmiş kitaplarla geçerli olur.

Evliya, enbiya, Kabe ve benzeri mahluk olan bir şeyle yemin etmek haramdır ancak bunun için kefarete yoktur.

YEMİN KEFARETİ

Kefaretin vacip şartları beş tanedir:

1. Yemin eden kimsenin mükellef olması
2. İhtiyari olarak yemin etmesi
3. Yemini kasıtlı yapması; dolayısıyla kasıtsız olarak dil alışkanlığıyla yapılan yeminler geçerli değildir.
4. Yeminin gelecekte olacak bir şey için yapılması; dolayısıyla geçmiş bir şey için yemin etmesi halinde kefarete yoktur. Bilakis bilerek yalan yere geçmişte olan bir şeye yemin etmek haramdır. Ancak yalana taammüt etmemişse herhangi bir sorumluluk yoktur.

⁵⁷⁴ Sözleşme "sag el, sag taraf, gerçek, ant, kuvvet, bereket" anlamlarındaki **yemân** (ingilizce **eymân**), tenim olarak bir kimsenin karlılığını pekiştirmek ve başkalarını ikna etmek amacıyla söz ve beyanını Allah'in adını veya bir sıfatını zikrederek kuvvetlendirmesini ifade eder. (Müstercim, T.Ü.V, Yemin)

⁵⁷⁵ "Vallâhi, billâhi ve tallâhi" demekle olur. (Neylül Mearıb, 1/418)

5. Yapacağına dair yemin ettiği bir şeyi terk etmek veya yapmayacağına dair yemin ettiği bir şeyi yapmakla yemini bozmakla kefarete gerekir. Şayet yemin ederken belli bir vakti belirtirse o vakitte yapması gerekir aksi halde yemini bozmuş olur. Ancak yemin ederken bir zamanı belirtmemişse, yemin edilen şeyin telef olması veya yemin eden kimsenin olmasıyla yemin edilen şeyin yapılması imkansız olana değin yemin bozulmuş olmaz.

Her kim "falan şeyi yapacağım" veya "inşallah şu şeyi yapacağım" veya "Allah dilerse şu şeyi yapacağım" veya "ancak Allah dilerse yapacağım" deyip yemin eder de latzen ve hükmen yeminle beraber buna benzer sözler sarf ederse, ister yemin ettiği şeyi yapsın veya yapmasın yeminini bozmuş olmaz. Ancak bir şartla ki bu tür yeminde istisna edilen şeyin zikri bitmeden istisnaya niyet etmesi gerekir.

YEMİN TÜRLERİ

"Yiyeceğim bana haram olsun" veya "falan şeyi yersem bana haram olsun" veya "şunu yaparsam haram olsun" derse söylediği şeyleri yapması haram olmaz. Ancak yaptığı takdirde yemin kefareti vermesi gerekir.

Falan kişi şöyle yaparsa "Yahudi'dir" veya "Hristiyan'dır" veya "haça tapıyor" veya "güneşe tapıyor" veya "o, İslam'dan beridir" veya "Allah'ın peygamberlerinden bir peygamberdir" veya "şöyle yapmazsa, Allah Teâlâ'yı inkar etmiş olur" derse haram işlemiş olur. Yapmayacağını söylediği şeyi yaparsa veya yapacağı şeyi yaptıktan vazgeçerse yemin kefareti vermesi gerekir.

Her kim kendi hakkında Allah'a yemin ettiğini haber verirse, ancak aslında yemin etmemişse; yalan söylemiş olur. Bu durumda kefarete gerekmez.

GENEL YEMİNLER

Yeminlerde, yemin eden kişinin niyetin bakılır. Bir kimse öğle yemeğine çağrılrsa, davet edilen kimse de yemeyeceğine dair yemin etse; yemin ederken davet edilen yemeği kast etmişse, başkasının öğle yemeğini yemesi halinde yeminini bozmuş olmaz.

Kişi, "falan kişinin evine girmeyeceğine" dair yemin ederde bulunduğu günü kast etmişse, hükmen yemini kabul edilir. Dolayısıyla başka bir gün girmesi halinde yeminini bozmuş olmaz.

"Bir daha falan kişinin evine girdiğini görmeyeyim" derde o eve gitmesini engellemek kast etmiş de kadın yine de o eve girerse adam görmese bile yemini bozmuş olmaz.

FASIL

Yemin ederken herhangi bir niyet olmaksızın yemin ederse, yemin etme sebebi ne ve onu yemin etmeye sevk eden duruma bakılır.

Bir kimse yemin ederek "Zeyd yarın borcunu ödeyecek" der de yarın olmadan önce borcunu öderse veya yemin ederek "şu şeyi yüz dirheme satacak" der de daha fazla bir miktara satarsa veya yemin ederek "içinde çok zulüm olduğu için şu beldeye girmeyecek" der de o beldede zulüm kalktığı için beldeye girerse veya "Zeyd, içki içtiği için onunla konuşmayacağına dair yemin eder de Zeyd içki içmeyi terk ettikten sonra onunla konuşursa, tüm hunlarda yeminin bozmuş olmaz.

FASIL

Yemin niyeti ve sebebi yoksa yemin ederken işarete hakılır. Bir kimse "şu falan kişinin evine girmeyeceğine" dair yemin eder de satıldıktan sonra o eve girerse veya falan çocukla konuşmayacağına dair yemin eder de çocuk yaşlandıktan sonra onunla konuşursa veya yaş hurmayı yemeyeceğin dair yemin eder de hurma kuruduktan sonra yerse, tüm hunlarda yeminin bozmuş olur.

FASIL

Yemin ederken niyet, sebep ve tayin yoksa isme hakılır; bu isimde üç kısımdır; şer'i isim, orfi isim ve lugavi isim.

Mutlak yeminde şeri yemine esas alınır, şeriatin kabul ettiği mana asıl olan mana olur.

Bir kimse "evlenmeyeceğine, satmayacağına, almayacağına" dair yemin ederse, ettiği yemin fasit olur; dolayısıyla aksi durum yaptığı takdirde yemini bozmuş olmaz. Fakat gerçekleşmesi imkansız olan bir şeyle yemini kayıtlarsa; örneğin içti satmayacağına dair yemin eder de sonradan satarsa; şeri suretle yeminini bozmuş olur.

Şerî mana ortadan kalkarsa, bu durumda örfe bakılır.

Bir kimse eşiyle ilişkiye girmeyeceğine dair yemin ederse, ilişkiye girmesiyle yeminini bozmuş olur. Veya bir kimse falan kişinin evine adım atmayacağına dair yemin ederse, ister binekle, ister yayan, ister çıplak ayakla isterse de ayakkabıyla girsin fark etmeksizin eve girmesiyle yeminini bozmuş olur.

Kişi herhangi bir eve girmeyeceğin dair yemi eder de meşcide veya hamama girmesi halinde yeminini bozmuş olur. veya kişi falan kişiye vurmayacağına dair yemin eder de onu boğarsa veya kollarını yolarsa veya ısıtırsa yeminini bozmuş olur.

FASIL

Orfi manada olmazsa lûgat manasına bakılır.

Kişi, et yemeyeceğin dair yemin ederse, meyte, domuz gibi haram dahi olsa her türlü et yemesiyle yeminin bozmuş olur. Ancak et olara isimlendirilmeyen içyağı vesaire şeyleri yemesiyle yeminini bozmuş olmaz.

Süt içmeyeceğine dair yemin eden bir kimse insan sütü dahi içse yeminini bozmuş olur.

Baş veya yumurta yemeyeceğine dair yemin eden bir kimse çekirge başı dahi olsa herhangi bir başı veya herhangi bir yumurtayı yemesi halinde yeminin bozmuş olur.

Meyve yemeyeceğine dair yemin eden bir kimse karpuz dahi olsa her türlü meyveyi yemesi halinde yeminin bozmuş olur. Ancak acur, salatahık, zeytin ve kırmızı alıç yemesi halinde yeminini bozmuş olmaz.

Bir kimse kahvaltı yapmayacağına dair yemin edipte zeval vaktinden sonra yemek yerse veya akşam yemeği yemeyeceğine dair yemin ettikten sonra gecenin yarısından sonra yemek yerse veya sahur yapmayacağına dair yemin ettikten sonra sahur vaktinden önce yemek yerse, yeminini bozmuş olmaz.

Kişi işaret ettiği ağaçtan yemeyeceğine dair yemin etse daha sonra yalnızca meyvesinden yerse veya işaret ettiği inekten süt içmeyeceğine dair yemin ettikten sonra süt ve ondan doğan yavrusu hariç her şeyini yerse yeminini bozmuş olmaz.

Nehirden veya kuyudan su içmeyeceğine dair yemin ettikten sonra bir kapla suyunu alıp içse, yeminini bozmuş olur. Ancak şu kaptan su içmeyeceğine dair yemin ettikten sonra kapta mevcut olan suyu avuçlayıp içse yeminini bozmuş olmaz.

FASIL

Kişi falan kişinin evine girmeyeceğine dair yemin etse veya falan kişinin hayvanına binmeyeceğine dair yemin etse, o kişinin kölesine verdiği eve veya hayvanına binmesi halinde veya kira olarak verdiği eve girmesi veya hayvana binmesi halinde veya kira olarak aldığı eve veya bineğe binmesi halinde yeminini bozmuş olur. Ancak adamın ödünç olarak almış olduğu ev veya hayvana binmesi halinde yeminini bozmuş olmaz.

İnsanlarla konuşmayacağına dair yemin eden kimse herhangi bir insanla her türlü konuşma olması halinde yeminini bozmuş olur.

Falan kişiyle konuşmayacağım diye yemin ettikten sonra mektup veya yazı yaza bile yeminini bozmuş olur.

Falan kişiyle konuşmaya ilk başlayan ben olmayacağım diye yemin ettikten sonra ikisi aynı anda konuşası halinde yeminini bozmuş olmaz.

Falan kişinin mülkü yoktur diye yemin ettikten sonra adamın birine borcu olması halinde yeminini bozmuş olmaz.

Falan kişinin malı yoktur veya hiçbir mala sahip değil diye yemin ettikten sonra borcu olması halinde adamın yeminini bozulmuş olmaz. Falan kişiye yüz sopa vuracağına dair yemin ettikten sonra, yüz sopayı bir arada tutup bir kere vurması halinde yeminini yerine getirmiş olur. Ancak yüz defa vuracağına dair yemin etmesi halinde yüz sopayı bir araya getirip bir kere vurmasıyla yeminini yerine gelmiş olmaz.

Falan eve yerleşmeyeceğine veya falan evden çıkacağına veya oradan göç edeceğine dair yemin etse, kendisi, ehli ve ev eşyasıyla beraber çıkması gerekir. Şayet evden taşınma imkanı müddeti geçmesine rağmen hala o evde duruyorsa yeminini bozmuş olur. Taşınacağı bir ev bulamazsa veya eşi o evden çıkmayı reddeder de eşine zor kullanma imkanı da yoksa tek başına o evden çıkması halinde yeminini bozmuş olmaz. Aynı durum belde içinde geçerlidir. Ancak belde için kişinin tek başına çıkmasıyla yeminini yerine gelmiş olur. Tüm bu sayılanlarda bir daha dönmeyeceğin dair

bir niyeti veya sebebi yoksa çıktığı eve veya beldeye geri dönmesi halinde yemini bozmuş olmaz.

Sefere çıkacağına dair yemin eden bir kimse kısa sefer dahi yaparsa yemini yerine gelmiş olur. Ancak sefere çıkmayacağına dair yemin eden bir kimse kısa sefere çıksa dahi yeminini bozmuş olur. Aynı durum uyku için de geçerlidir.

Falan kişiden hizmet etmesini istemeyeceğine dair yemin ettikten sonra kendisi söylemezse dahi falan kişi ona hizmet ederse yeminini bozmuş olur.

Falan beldede gecelemeceğine veya orada yemek yemeyeceğine dair yemin ettikten sonra o beldenin binalarının sınırının dışında geceleme veya yemek yemesi halinde yemini bozulmuş olmaz.

Vekilin fiili müvekkilin fiili gibi değerlendirilir.

Bir kimse falan şeyi yapmayacağına dair yemin ettikten sonra, o işi yapması için birini vekil tayin eder de vekil o işi yaparsa yeminini bozmuş olur.

NEZİR (ADAK)⁵⁷⁶

Nezirde bulunmak mekruhtur, herhangi bir hayrı getirmez, başa gelecek herhangi bir şeyi de defetmez. Nezir, mükellef ve ihtiyari olarak yalnızca söz ile yapılır.

Bağlayıcı olan nezirler dört tanedir, hükümleri ise muhtelifir:

1. Mutlak nazir: Kişinin "Allah için adağım olsun" demesi halinde yemin kefareti vermesi gerekir.⁵⁷⁷

Aynı şekilde "Şöyle yaparsam adağım olsun" dedikten sonra yapmazsa yine yemin kefareti vermek durumundadır.

⁵⁷⁶ Türkçe adak kelimesinin Arapça karşılığı olan nezr (النذر), lugatta "insanın yerine getirmeyi kendisine borç (vacip) kıldığı, vaad ettiği şey" mânasına gelmektedir. Nezir kelimesinin kokunde "vacip kılmak, gerekli kılmak" mânası bulunduğundan İmam Şâfiî, kasten yaralama suçunda ödenmesi gereken diyeti (ers) nezr diye adlandırmıştır. Kelimenin kok anlamlarından biri de "uyarıcı ve sakındırıcı mahiyetteki tebliğ ve i'lam"dır (bk. İNZÂR). Nitekim adak olarak verilen şeye nezire dendiği gibi, ordudaki oncu ve gozcu birliklerine de -düşmanın durumunu bildirmeleri sebebiyle- aynı ad verilmiştir. (Mutercim, TDV, Nezir)

⁵⁷⁷ Ukbe bin Amir (r.anh) in rivayet ettiği bir hadiste Allah Rasûlu sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurur: "İsm söylenmeden (mutlak) yapılan nezrin kefareti, yemin kefaretidir." (İbn Mace, Tirmizi)

2. Öfke ve inatçılıktan kaynaklanan nezir: kişi "seninle konuşursam veya sana şunu vermezsem veya şayet şu böyleyse, adağım olsun hacca gideceğim veya köle azat edeceğim veya bir sene oruç tutacağım veya tüm malımı sadaka olarak vereceğim" derse, adak olarak söylediklerini yapmakla yemin kefareti vermek arasında muhayyer bırakılır.
3. Mübah olan nezir: "Allah için adağım olsun ki elbisemi giyeceğim veya hayvanıma bineceğim" demesi halinde söylediğini yapmakla yemin kefareti vermek arasında muhayyer bırakılır.
4. Mekruh olan nezir: Karısını boşamak ve benzeri şeyler üzere yapılan nezirler bu sınıfa girer. Bu durumda nezir adayan kimsenin, nezrini yerine getirmekten ziyade yemin kefareti vermesi sünnettir.
5. Günaha dair yapılan nezir: İçki içmek, bayram günü oruç tutmak ve benzeri günah olan nezirler, yerine getirilmesi haram olur. Ancak yemin kefareti öder. Ancak bayram günü oruç tutacağına dair adak adanmışsa başka bir günde kazasını tutar.
6. Teberriür nezri: Vacip dahi olsalar namaz kılmayı veya oruç tutmayı adamak veya itikaf, sadaka, hac ve Allah'a yaklaşmak niyetiyle umre yapmaya dair adak adamak veya bir nimetin hasıl olması veya bir kötülüğün defî şartıyla adak adamak; mesela hastam iyileşirse veya malım salim olursa falan şeyi yapmak adağım olsun" demek gibi. Bu tür bir adağın yerine getirilmesi vaciptir.

FASIL

Her kim muayyen bir ayda bir ay oruç tutacağına dair adak adasa, peşpeşe orucun tutması gerekir. Özürsüz bir şekilde orucunu bozarsa haram işlemiş olur. Yemin kefaretiyle beraber tutması gereken zamanı kaçırdığından dolayı yeniden tuttuğu oruçları baştan (istînaf) alması gerekir. Şayet bir özürden dolayı orucunu tutamazsa, tuttuğu oruçları devam eder, peşpeşe tutmadığı için de kefaret ödemesi gerekir.

Mutlak olarak bir ay oruç tutmayı adarsa veya peş peşe oruç tutmayı adayıp belli bir zamanla kayıtlamazsa, peş peşe oruçlarını tutması gerekir. Özürsüz bir şekilde orucunu tutmazsa, kefareti ödemeksizin oruçlarını yeniden baştan (isti'naf) alması gerekir. Bir özürden dolayı orucunu tutamazsa, kefareti ödemeksizin isti'naf ile orucunu kaldığı yerden devam etmekle beraber kefareti ödemesi arasında muhayyer bırakılır.

Oturarak namaz kılmayı nezreden birinin ayakta kılmasında bir beis yoktur.

KADÂ' KİTABI

Kadâ⁵⁷⁸, farz-ı kifayedir.⁵⁷⁹

İmam (halife)'in her bölgede bir kadı tayin etmesi vaciptir. Kadılık için de ilim ve takva bakımından bulduğu en faziletli olan alimi tercih eder. İmam, kadıyı seçtikten sonra ona takvalı ve adaletin peşinde olmasını emreder.

Kadâ' ve imaret velayeti, hemen veya bir şarta bağlı yapılması sahihtir.⁵⁸⁰

578 Türkçe'de kazâ şeklinde telaffuz edilen kadâ kelimesi, Arapça'da masdar olarak "sona erdirmek" anlamı etrafında toplanabilecek şekilde "hüküm vermek, ihtiyacı gidermek; borcu veya ibadeti ifa etmek; bildirmek, tamamlamak, ilişiği kesmek; öldürmek", isim olarak da "hüküm, yargı kararı, yargı görevi, yargı gücü; kader, edâ; ölüm" gibi geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Kelime fıkıh literatüründe ibadetler alanında edanın karşısı olarak "bir ibadetin vakti dışında yerine getirilmesi", muamelât alanında ise "yargılama hukuku" ve "yargı kararı" şeklinde iki önemli terim mânası kazanmıştır. Mecelle'de "hukum ve hâkimlik" şeklinde kısaca tanımlanan kazâ (md. 1784), İslâm hukukçularınca genelde yargılama hukuku anlamı ön plana çıkarılarak "insanlar arasında meydana gelen niza ve ihtilâfları usulüne uygun olarak sonuçlandırmak" (İbn Âbidin, V, 352), "şer'î hükümlerin yargı yetkisine sahip kimselerce taraflar arasında vuku bulan nizalı olaylara uygulanması" (Şirbini, IV, 372), bazen de yargı kararına ağırlık verilerek "yargı yetkisi bulunan bir kişiden sâdır olup tarafların uymakla mükellef tutulduğu söz (hukum)" (Abdullah b. Mahmûd el-Mevsîlî, II, 82) şeklinde tanımlanır. Yargılama yapmak ve karar vermek üzere tayin edilen memura kadî (çoğulu kudât), verdiği karara kazâ (kadâ; çoğulu akdiye), kararın dayanak ve gerekçesine "tarik-ı kazâ" (esbâb-ı hukum), kadının yargılama esnasında uymakla yükümlü olduğu kurallara "edebu'l-kadî" (edebu'l-kazâ), kadının davaları dinlediği ve karara bağladığı mekâna da (mahkeme) "meclisu'l-kazâ, meclisu's-şer', meclisu'l-hukm" denir. Fıkıh literatüründe hüküm kelimesinin sözlükteki "iyileştirmek amacıyla engel olmak, karar vermek; yargı, hikmet, adalet" anlamlarıyla ilişki kurularak kadıya -zalımın zulmüne engel olup hakkı sahibine iade ettiği için- hâkim (çoğulu hukkâm), kararına da "hakkı yerli yerine koyma" şeklinde tanımlanan hikmetin sozluk anlamını taşıdığı için- hukum adı verilmiş (Burhâneddîn İbn Ferhûn, I, 12) ve "muhakeme, mahkeme, tahkim, hakem" gibi bu kökten türeyen diğer kelimeler de hukumun sozluk mânalarıyla bağlantılı olarak kazânın terimleşmiş türevleri karşılığında kullanılmıştır (İbn Âbidin, V, 352; Mecelle, md. 1784-1790). (Mütercim, TDV, KAZÂ)

579 Çünkü insanların durumu ancak bu şekilde istikamette olur. Bu nedenle imamet ve cihadda olduğu gibi Kadâ da vacip hukmünü almıştır.

580 Seni şuan kadılığa atadım veya falan kadı olürse onun yerine sen geçeceksin demek gibi. Neylül Mearıb. (2/444)

Tevliyenin¹⁸¹ sıhhatli olabilmesi için bir imam veya naibî tarafından yapılmış olması gerekir. Aynı zamanda imam veya naibinin tevliye edeceği kimseye hangi kônuma, hangi işe ve hangi beldeye tevliye ettiğini belirtmesi gerekir.

Sarih Tevliye Lafızları Yedi tanedir:

1. Seni yargıya tayin ettim
2. Seni yargı yönetimine getirdim
3. İşî sana teslim ettim
4. Sana yargıyı iade ettim
5. Hükümü sana teslim ettim
6. Seni yargıya halef seçtim
7. Yargı vekaletini sana verdim

Yargı makamına getirilmek için kullanılan kinayeli lafızlar ancak bir karineyle geçerliliğini korur.

FASIL

Genel hüküm velayeti, husumetleri bitirmek, hakkı müstahakkına vermek, yetim, sefih ve gaip olan kimsenin malını muhafaza etmek, sefih ve iflas etmiş kimsenin malına hacir uygulamak. Vakıf mallarının konulmuş şartlar üzerinde seyretmesi için o malları denetlemesi. Velisi olmayan kadınları evlendirmektir.

Mahsus bir yere vali tayin edildiğinde başka bir mahalde hükmü geçerli olmaz.

KADININ ŞARTLARI

Kadı'da on haslet şart koşulur:

1. Akıllı olması
2. Baliğ olması

¹⁸¹ "Yönelmek, bir kimseyi yetkili kılmak, bir yere vali tayin etmek"

3. Erkek olması
4. Hür olması⁵⁸²
5. Müslüman olması
6. Adaletli olması
7. Duyan
8. Gören
9. Konuşan
10. Zarurettten dolayı velev ki kendi mezhebi içinde dahi olsa müctehit olması gerekir.

İki veya daha fazla kişi, hüküm vermesi için bir kişiyi hakem tayin etseler, bu kişinin vereceği hüküm, imam ve naibinin hüküm vermesi için tayin ettiği kişinin verdiği her türlü hükmünde geçerlidir. Onun vereceği hüküm ihtilaf kaldırır. Bu durumda, onun verdiği hüküm hakka isabet etmişse hiç kimsenin onun hükmünü bozma hakkı yoktur.

FASIL

Hakimin, güçlü ama zorba değil, yumuşak ama zayıf değil, halim, aceleci davranmayan, zeki, iffetli ve kendinden önceki hakimlerin hükmünü bilen biri olması sünnettir.

Kadının, iki hasım arasında husumet sırasında, konuşmalarında, bulunduğu mecliste, yanlarına girmeleri sırasında adil olması vaciptir. Ancak bir istisna var ki Müslüman biri kafir olan biriyle husumet ettiği zaman, kadının huzuruna girme hususunda Müslüman, kafirden daha önce alınır. Oturdukları yerlerde müslümanın oturduğu yer kafirin oturduğu yerden daha yüksek olur.⁵⁸³

⁵⁸² Şeyhu'l İslam İbn Teymiye: "Hürriyet, hakim için koşulan bir şart değildir." Ebu'l Hattab, İbn Akil bu görüşü tercih etmiştir. el-İkna ve diğer kitaplarda: Kolenin, Seriyeye imaretinde, zekat ve tey malının dağıtımında, Cuma ve bayram namazları hariç geriye kalan namazlarda imam olması sahihtir. (Hâşiyetü'r Ravda, 7/517)

⁵⁸³ İslamı olan hurmetten dolayı böyle yapılır. Nitekim Allah Tealâ şöyle buyurur: "Öyle ya, mümin olan yoldan çıkmış kimse gibi midir? Bunlar elbette bir olamazlar." (Secde, 18)

Kadının rüşvet alması, iki hasımdan birine gülmesi, misafir olarak ağırlaması, kendini nasıl savunacağını öğretmesi, çok fazla kızgınken hüküm vermesi, çok fazla tuvalet sıkışıklığı olduğu halde hüküm vermesi, çok fazla açlık, susuzluk, keder, sıkıntı, tembellik, uyku, acı verici bir soğukluğun veya sıcaklığın olması durumunda hüküm vermesi haramdır.⁵⁸⁴

Kadı, yukarıda sayılan durumlara muhalefet edip hüküm verse, hakka isabet etmişse verdiği hüküm sahihtir.

Cahili veya mütereddit olduğu bir durum hakkında hüküm vermesi haramdır. Muhalefet edip hüküm verse, hakka isabet etse dahi hükmü sahih değildir.

Kadı, kapıda duran vekillere ve yardımcılara yumuşak bir şekilde hasımlaşmalarını ve hırsı indirgemeyi tavsiye eder. Bunların yaşlılardan olmasını veya dindar ve iffetli gençlerden olmasına gayret eder.

Kadı'nın bir katip yanına alması helaldir. Katibin ise Müslüman, mükellef ve adil olması şart koşulur.

Aynı zamanda vekil ve yardımcılarının hafız ve âlim olması sünnettir.

HÜKÜM YOLU VE NİTELİĞİ

İki hasım hakimin yanına geldiği zaman, hasımlar konuşana kadar susması gerekir. Ayrıca hakimin "hanginiz davacı" diye de sorabilir. Hasımlardan biri iddiada bulunduğu zaman, davanın malum bir şeyle olması gerekir. Davanın, yalanlanması muhtemel olan şeylerden biri olması gerekir.⁵⁸⁵

Şayet dava, bir borçtan dolayı olacaksa, borcun peşin olması gerekir. Şayet bir ayn için olacaksa, tam tayin edilebilmesi için o aynın hüküm meclisine getirilmesi şart koşulur. Müddea (davaya konu) olan ayn, davanın olduğu beldeden başka bir beldedeysse, selem akdinde olduğu gibi muddei de, aynı niteler.

⁵⁸⁴ Çünkü tüm bu etkenler kadının vereceği hükmü etkiler. (Neylû'l Mearıb, 2/450)

⁵⁸⁵ Dolayısıyla yirmi yaşından küçük olan bir insan hakkında yirmi yıldır hırsızlık veya adam öldürme iddiasında bulunmak sahih olmaz. (Neylû'l Mearıb, 2/452)

Müddei davasını tamamladığı zaman, şayet hasmı aleyhine iddia etmiş olduğu iddiayı ikrar ederse veya hak sebebiyle itiraf ederse, sonra da beri olduğunu iddia ederse, onun sözüün hakılmaz. Bilakis müddei (davacı), yok saydığı iddiadan dolayı yemin ettirilir. Hakim, müddeaya aleyhi (davalı) hakkı söylemeye zorlar. Ancak müddeaya aleyh, beri olduğuna dair bir beyyine getirmesi hali bunun dışındadır.

Hasım, karz veya semen iddia eden müddeiye: "Bana karz vermedi veya bana hiçbir şey satmadı veya iddia ettiği şeylerden hiçbirinde üzerimde hakkı yoktur veya üzerimde hiçbir hakkı yoktur" derse bu durumda cevap vermek doğru olur. Hakim Müddeiye: "İddia ettiğin şeyler hususunda elinde bir beyyine var mı?" Müddei: "Evet beyyinem vardır" derse, Hakim: "O halde dilersem beyyineni getir" der. Müddei beyyinesini getirir de hakim beyyinesine şahit olunca, artık o beyyineyi reddetmesi haram olur.

FASIL

Beyyinede, zahiren ve batinen adalet olması gerekir.⁵⁸⁶

Hakim hüküm meclisinde ikrar ettiği şeylerde ve beyyinenin adalet veya yalan olmasında ilmiyle amel eder.

Hakimbeyyineden şüphelenirse, beyyineyi tezkiye edecek kimselerin olması gerekir. Müddei, hakimden beyyinesini tezkiye edecek birini getirene kadar garımı (borçlu) hapse atmasını talep ederse, hakim bu isteğe cevap verir ve üç gün borçlusuna mühlet verir. Şayet garım müzekki (tezkiye eden) getirirse, müzekkilerin tezkiye edecekleri kimseyi (garımı) tanıdıklarına dair kendisiyle sohbet ve muamelede bulunmuş olması yeterli olur.

Garım, müzekkilerin veya beyyinenin fasık olduğunu iddia eder de, bunun içinde bir beyyine de ikame ederse şahadet batıl olur.

Kadınların birini ta'dil (adaletli görmesi) veya tecrih (kötüleme) etmeleri kabul edilmez.

Şayet müddeinin beyyinesi tutarlı olmazsa veya müddei daha hiçbir beyyine ikame etmeden "benim bir beyyinem yoktur" derse, hakim "o halde garimin yemin

586 Şeyhul İslam İbn Teymiye: "İnsanda asıl olan adalettir diyenler hata etmiştir. İnsanlarda asıl olan zulüm ve cehalettir. Çünkü Allah Teâlâ şöyle buyurur: "Çünkü o (insan) çok zalimdir, çok cahildir." Ahzab, 72 (Neylül Mearib, 2/454)

etmesinden başka bir şey yapamazsın" der.

Garim, dava hususunda cevapladığı nitelik üzerine yemin ettirilir, sonra da serbest bırakılır. Artık bundan sonra garimi yemin ettirmek haram olur. Müddeinin bir beyyinesi varsa, tüm bunlardan sonra da beyyinesini ikame etme hakkı vardır.

Şayet garim yemin etmezse, hakim ona: "Yemin etmezsen, tanıklıktan vazgeçtiğine dair aleyhinde hükmederim" der.

Kadının bunu üç kere tekrar etmesi sünnettir. Hala yemin etmezse tanıklıktan vazgeçtiğine dair aleyhinde hükmeder. Bu durumda müddeinin hakkını vermesi gerekir.

FASIL

Hakimin hükmü ihtilafı ortadan kaldırır. Fakat hakimin hükmü, o şeyin batınen var olan niteliğini izale etmez.

Hakim, yalancı bir beyyineyle yabancı bir kadının müddeinin eşi olduğuna hükmetse, kendisine helal olmadığını bildiği halde o kadınla ilişkiye girerse, zina işlemiş gibi olur.⁵⁸⁷

Hanbeli olan biri hayvanı keserken bilerek besmeleyi terk ettiği hayvanı satar da Şafii mezhebine bağlı olan biri bu alış-verişin sıhhatine hükmederse bu hüküm geçerlidir.

Her kim nikahta bir müctehidi taklit ederse, nikah sahih olur, müctehidin içtiha-dının değişmesiyle nikahları bozulmaz, evlenen kişiler boşanmaz.

GAİP OLAN BİRİ HAKKINDA HÜKÜM

İnsan haklarıyla alakalı dava ölüye, mükellef olmayana, seferilik mesafesi uzaklığında olan gaip birine ve seferilik mesafesinden daha az bir mesafedeki gaip birine açılması sahihtir. Ancak tüm bu sayılanlarda açılacak davada bir beyyine olması şarttır.

(87) Bu durumda had cezası gerekir. Kadının elinden geldiği kadar adamın kendisiyle ilişkiye girmesini engellemesi gerekir. Adam onu ikrah ederse bu durumda günah sadece erkeğindir, kadına günah yoktur. (Neylu'l Mearıb, 2/457)

Bir davaya bakan kadı, muayyen veya gayrı muayyen başka bir kadıya davayla alakalı mektup yazabilir. Kadı mektup davayla alakalı mektup yazarken gaip suretiyle yazar. Böyle bir mektubu yazabilmesi için kadının yazdığı mektubu adaletli iki kişiye okur, ardından: "Bu benim falan oğlu falana yazdığım mektuptur" der. Mektubu adaletli olan iki kişiye verir. Mektupta "bu mektubu ben yazdım" der. Aynı zamanda "Hakkı müstahakka vereceksin" diye yazar. Kendisine mektubun ulaştığı kadı ise o mektupla amel etmesi gerekir.

KISMET (BÖLÜŞMEK)

Kismet⁵⁸⁸: Kismet-i rıza⁵⁸⁹ ve icbar⁵⁹⁰ (kazai) olmak üzere iki çeşittir. Hani, kük, ağaç, tek ağaç ve hayvanlar gibi bölüşme (kismet) sebebiyle kıymeti düşecek ortak mallarda, bölüşme ancak ortakların hepsinin rızasıyla mümkündür.

Ortaklar karşılıklı bölüşmeye razı olurlarsa bölüşme sahih olur ve bu bölüşme alışveriş olur (öyle değerlendirilir) ve alışverişte sabit olan hükümler bu bölüşmede de sabit olur.

Ortaklar karşılıklı bölüşmeye razı olmazlarsa, ortaklardan biri diğerini anlaşılamadıkları malı, köleyi, hayvanı, kılıç ve benzeri ortak oldukları şeyleri satmaya davet eder. Şayet davet edilen ortak satmaya yanaşmaz kaçınırsa satmaya icbar edilir. Şayet yine inkâr eder, satmayı kabul etmezse hâkim ikisi aleyhine o malı satar ve parayı ikisi arasında bölüştürür.

Menfaatlerin bölüştürülmesi hususunda icbar yoktur. Şayet iki kişi, zaman (cihetiyle) hazırlanmış malı falanca bu malı bir ay kullanacak filanca bir ay kullanacak şeklinde, aynı şekilde mekân kullanımı (mekân cihetiyle kullanılan) olan ortak mallarını bölüşseler şu evin (şu bölümünün kullanımı falanca, şu bölümünün kullanımı filanca gibi şeklinde bölüşseler caizdir. Her iki ortağında yaptıkları taksimden dönme hakkı vardır.

588 Ortak malların taksim tekniği anlamında bir fıkıh terimidir. Sözlükte "bölme" manasına gelen kismet, fıkıhta şayi (yaygın) hisseli mallarda ortakların hisselerinin muayyen (belirli) hale getirilmesi, daha çok dâterekenin mirasçılar arasında paylaştırılması işlemini ifade eder. (TDV, ilgili madde, mutercim)

589 Taksim işleminin taraflar arası anlaşmayla gerçekleşmesi demektir. Bu taksimat, taraflardan birine bir zarar veya birinin diğerine bir bedel ödemesi vardır.

590 Taksim işleminin mahkeme kararıyla gerçekleşmesidir.

FASIL

Kısmetin ikinci çeşidi kazai (ichar) kısmetidir. Bu tür bölüşme de ortaklardan her hangi birisine zarar veya her hangi bir ortağın diğerine bir bedel vermesi yoktur. Bölüşme (kısmet) bütün mekil⁵⁹¹, mevzun⁵⁹², büyük evler, geniş araziler ve bu geniş arazilere tabi olan ağaçlar da mümkündür. Bu çeşit kısmet alışveriş gibi değerlendirilemez. Hâkim, ortaklardan birisi bölüşmekten kaçınırsa onu ichar eder.

Ortakların bizzat kendi aralarında bölüşme yapmaları sahih olduğu gibi malları aralarında bölüştürecektir bir kasımı (bölüştürme görevi yapan kişi) tutmaları da sahihtir.

Bu kasım olan kişinin müslüman, adaletli, bölüşdürme işi kendisine teklif edilmiş ve bölüşdürme işini bilen (uzman) olması gibi hususlar şart koşulur. Bu kasımın ücreti ise malları oranında ortaklara aittir.

Ortaklar kura yöntemiyle bölüşmeler caizdir. Kurada ne çıkarsa çıktığı şekilde bölüşmek gerekir velev ki bu kurada kişilerden birine kötü hisse çıksa veya bir zarar dokunsa bile mal, çıkan kuraya göre taksim edilir. (Çünkü bu iki kişi kuradan önce çıkacak sonuca karşılıklı rıza göstermişlerdi.)

Şayet ortaklardan biri diğerini kurasız bir şekilde karşılıklı rıza ile muhayyer bıraksa ve dese ki, ortak malın bölünen parçalarından dilediğin parçayı seç, ortağı da seçse ve bedenleri ile birbirlerinden ayrıldıklarında artık bölüşme işi tamamlanmış ve bu şekilde bölüşme gerekli olur.⁵⁹³

Şayet ortakların birisinin, bölüşmükten sonra aldığı parçasında bilmediği bir ayıp ortaya çıkarsa, bu bölüşme işini fes etmek veya o parçayı elinde tutup ayıp oranınca diğer ortaktan bir bedel alması (zararını tazmin etmesi) arasında muhayyer bırakılır. Şayet ortak yapılan bölüştürmede dolandırılırsa bu bölüşme batıl olur.

Ortaklardan her birisi bölüştürülen malın bir parçası hakkında bu benimdir diye iddia etse karşılıklı yemin ederler ve bu bölüştürme (kısmet) işi bozulur.⁵⁹⁴

⁵⁹¹ Kilonile ölçülen ürünler

⁵⁹² Vezin ile ölçülen ürünler

⁵⁹³ Aynı alış verişte olduğu gibi nasıl ki bir şey hususunda anlaşıldıktan sonra bedenle birbirlerinden ayrıldıklarında alışveriş gerçekleşiyor ve alışverişin hükümleri sabit oluyorsa burada da durum aynıdır. (mutercim)

⁵⁹⁴ Herkisi de diğerinin iddia ettiğini doğru olmadığına dair yemin ederler. (mutercim)

Şayet iki kişi ortak mallarını bölüşseler o malın yolu ise birisinin hissesine gelse diğeri içinse kendi hissesine ulaşmak için başka bir yola olmasa bu bölüşme batıl olur.⁵⁹⁵

DAVA VE BEYYİNELER

Dava⁵⁹⁶ ancak tasarruf⁵⁹⁷ yetkisine sahip birisi tarafından açılması caizdir. Davalaşan iki insan her birisi bir aynı⁵⁹⁸ kendisine ait olduğunu iddia ettiği zaman bu iddiası(davası) şu 4 durumdan başka bir şey olamaz.

1. Kendisi hakkında iddia edilen bu ayn(mal) her hangi birisinin elinde olmaz ve bu malın hangisine ait olduğuna dair açık bir durumun ve her ikisinin de⁵⁹⁹ delilin olmadığı davadır. Her ikiside karşılıklı malın kendisine ait olduğuna dair yemin eder ve mal ikisi arasında yarı yarıya bölüştürülür. Şayet ikisinden birisi için açık bir durum bulunursa⁶⁰⁰ bu ipucuyla hareket edilir ve hüküm o kişi lehine verilir.
2. Kendisi hususunda tartışılan mal, davalılardan her hangi birisinin elinde olursa o mal yeminiyle beraber o kişiye aittir. Şayet elinde mal olan kişi yemin etmekten kaçınırsa aleyhine yeminden kaçındı diye hükmedilir velev ki bu kişi malın kendisine ait olduğuna dair beyyine⁶⁰¹ dahi getirse.⁶⁰²
3. Kendisi hususunda tartışılan mal her iki davalının da elinde olursa her birisi o malın bir kısmını elinde bulunduruyor(tutuyor) böyle bir durumda ikisi de karşılıklı o malın kendisine olduğuna dair yemin eder ve mal ikisi arasında yarı yarıya bölüştürülür. Şayet ikisinden birisinin eli(ikisinin de elinin bulunduğu bu mal hususunda) daha güçlü olursa; mesela bu tartışılan mal hay-

595 Mesela ortaklar bir evi bölüşseler birisi evin kapısının olduğu hisseyi alsada diğerinin ise böyle bir durumda eve girmesi mümkün değilse (başka kapı ve saire yoksa) bu bölüşme batıl olur. (mutercim)

596 Bir hakkın mahkeme yoluyla talep edilmesi anlamında kullanılan hukuk terimidir. (TDV, ilgili madde, mutercim)

597 Mumeyyiz kişiden irade ile sâdır olup kendisine fıkhi sonuç bağlanan bütün fiilleri kapsayacak genişlikte bir kavram olduğu söylenebilir. (TDV, ilgili madde, mutercim)

598 Belirli mal anlamında bir fıkhi terimidir. (TDV, ilgili madde, mutercim)

599 Davalaşan ve malın kendisine ait olduğunu iddia eden kişiler (mutercim)

600 Mesela iddia edilen maldaki kişinin yaptığı mesleğine ait bir alet bulunması gibi... (mutercim)

601 Gerçeği açık bir şekilde ispatlayan kesin delil anlamında kullanılan bir terimdir.(TDV, ilgili madde, mutercim)

602 Muntcha ve ikna adlı eserlerde şöyle der: Bu yeminden kaçan kişinin aleyhine hükmedilir şayet beyyinesi yoksa. (Ne hul Mearib 2.cilt, s. 400)

van, birisi bu hayvanın sürücüsü diğeri ise binicisi, mesela tartışılan mal bir elbise olursa, birisi elbisenin kolunu tutan diğeri ise elbiseyi giyense, verilen iki örnekte de ikincilerin (hayvana binen ve elbiseyi giyen) eli tartışılan mal hususunda daha güçlü olduğundan yemin etmeleriyle beraber bu mal onlara verilir (aittir)

Şayet iki üretici dükkânlarının aletleri hususunda tartışılırsa her sanatın aleti onu üreten üreticiye (o mesleği icra eden) aittir.⁶⁰³

Her ne zaman ikisinden birisinin beyyinesi (kesin delil) olursa tartışılan mal onundur. Şayet her ikisinin de kesin delili olursa ve bu deliller bütün yönlerden eşit kuvvette olurlarsa birbirleriyle çelişir ve ikisi de düşer.⁶⁰⁴ İki tarafta karşılıklı yemin eder ve ellerinde olan o tartışılan malı yarı yarıya paylaşırlar.

İki tarafında elinde olmayan bir mal hususunda ise kura çekerler ve kura kime çıkarsa mal yeminiyle beraber onundur. Şayet kendisi hususunda tartışılan mal ikisinden birisinin elinde ise ve her ikisi de kesin delil getirdiyse malı elinde tutan kişi dâhil (davalı) diğeri ise hariçtir (davacı), haricin delili dâhilin delilinden öne alınır. Lakin hariç olan o malın mulkü olduğuna dair delil getirirse dâhil olanda o malı hariçten satın aldığına dair delil getirirse dâhilin delili öne alınır. Çünkü burada dâhilin daha fazla ilmi var olduğundan dolayı. Ya da davalıların biri tartışılan malı falcadan aldığına dair kesin delil getirirse aynı şekilde diğeri de malı diğerinin iddia ettiği kişiden aldığına dair kesin delil getirirse tarih olarak önce almış olanla amel edilir (yani malın ona ait olduğuna hüküm verilir)

4. Kendisi hakkında tartışılan mal üçüncü bir kişinin elindeyse üçüncü kişide bu iki kişinin iddiasına karşı çıkıp malın kendisine ait olduğunu iddia ederse her bir davalı için yemin etmesi gerekir ve yemin ettikten sonra malı alır. Şayet yemin etmekten kaçınırsa davalıların iki kişi bu malı elinde bulunduran üçüncü kişinin elinden bedelini vererek malını alırlar. Davalaşan iki kişi ise, malın ve bedelinin üzerine kura çekerler. (kurada çıkan kişi malı alır ve malın bedelini üçüncü kişiye verir)

⁶⁰³ Mesela marangoz ve demirci tek dükkân da olsalar ve aletler hususunda tartışsalar, marangoz mesleği için olan aletler marangoza, demircilik mesleği ile alakalı malzemeler demirciye diye hüküm verilir. (mütercim)

⁶⁰⁴ Sanlı iki tarafında delili yokmuş gibi değerlendirilir. (mütercim)

Şayet üçüncü kişi, mal hususunda, malın tartışan davalıya ait olduğunu ikrar ederse malı ikisi aralarında her biri yemin ederek bölüşürler. Davalıya ait iki kişi birbirleri hakkında hükmedilen yarım hisseler aleyhine yemin ederler.

Şayet üçüncü kişi derse ki bu mal ikisinden birinin ama hangisinin bilmiyorum ve o iki davalıya ait bu sözünü tasdik ederlerse üçüncü kişinin yemin etmesine gerek yoktur.

ŞAHİTLİK KİTABI

İnsan hakları hususunda şehadeti tahammül⁶⁰⁵ etmek farzı kifayedir. Şehadeti eda etmek⁶⁰⁶ ise farzı ayındır. Her ne zaman kişi şehadeti tahammül ederse yazıya geçirmesi vacip olur.⁶⁰⁷

Şahitliği yerine getirmek için ücret alınması veya hediye alınması haramdır. Ancak şahitlik yapmaya çağrılan kişi şahitlik yapacağı yere gelme hususunda aciz kalırsa veya oraya gelme hususunda bir eziyet hissederse⁶⁰⁸, şahitlik yapacağı yere ulaşarak bineğin ücretini alması caizdir.

Kişinin insan hakları hususunda şahitliğini gizlemesi haramdır. Şahitliğini gizleyen kişiye ise bu gizlemesinden dolayı bir tazmin (maddi bir sorumluluk) yüklenmez. (Tabi şehadeti yerine getirmediğinden dolayı bu kişi günahkâr olur.)

Sadece nikâh akdinde şahit tutmak vaciptir. Nikâh akdi dışındaki diğer akitlerde şahit tutmak ise sünnettir. Kişinin bildiği veya işittiği şeyler dışında bir şeye şahitlik yapması haramdır.

Kim, bir insanın elinde uzun süre tasarrufta bulunduğu bir şeyi görürse; mesela mülk sahiplerinin mülklerinde yaptıkları inşaatme, yıkım yapma, kiraya verme, ödünç verme tasarrufları gibi, bu filleri yapan kişi hakkında o mülkün, o kişiye ait olduğu hususunda şahitlik yapması caizdir. (Çünkü bahsedilen hususlardaki tasarrufları ancak o mülkün sahibi yapabilir)

605 Tahammul "şahitlik edeceği olayı / şeyi kişinin ihtiyari bir sebeple bilmesi" anlamına gelir. (TDV, ilgili madde, mutercım)

606 Eda ise şahdın şahit olduğu olayı / şeyi hâkime bildirmesi, yüklenmiş olduğu şahitliği hâkımın huzurunda dile getirmesidir. (TDV, ilgili madde, mutercım)

607 Kişi üzerine vacip olan bir şehadeti ustlenirse (tahammül ederse) özellikle de bu kişinin hafızası kötü ise vacibin kendisiyle tamamlandığı şeyde vaciptir kaidesi gereği kişinin yazması vacip olur...

608 Kişi şahitlik yapacağı yere yuruyerek gelecek ve bu yürümesi ona eziyet verecekse

FASIL

İki kişi, bir adam hakkında bu adamın eşlerinden birisini boşadığı hususunda şahitlikte bulunsalar ama hangi eşini boşadığı hususunu unutsalar bu iki kişinin şehadetini kabul edilmez.

Şayet iki kişiden birisi, falanca kişinin, filancaya kişiye 1000 borcu ikrar ettiğine şahitlik etse (bu tabir kendisinin o kişiye tl, dinar, dirhem vesaire para birimlerinden bir para birimi olduğunu ifade etmek için kullanılır) diğer kişi ise 2000 borcu olduğunu ikrar ettiğine şahitlik etse, 1000 borcu olduğuna dair yapılan ikrarın şahitliği kabul edilir kendisine bu para hususunda şahitlik yapılan kişi (alacaklı) şayet 2000 alacağı olduğunu iddia ediyorsa (yani diğer 1000 inde hakkı olduğunu) kendisi hakkında 2000 borç ikrar edildiğine dair şahitlik yapan o bir kişi ile beraber yemin etmesi gerekir. (diğer 1000 i alabilmek için) bunu yaparsa diğer 1000'ede hak sahibi olur.

Şayet iki kişi, falancanın, filancaya 1000 borcu olduğuna şahitlik etseler şahitlerden birisi, borcun bir kısmını ödedi dese bu kişinin şahitliği batıl olur. (çünkü ilk başta 1000 borç olduğuna şahitlik etti daha sonra o borçtan bir kısmını ödediğini söyledi ilk başta kullandığı 1000 borcu var ifadesiyle çelişmiş oldu)

İki kişi, falanca kişinin 1000 karz⁶⁰⁹ verdiği şahitlik etseler daha sonra şahitlerden birisi dese ki karz'ı veren kişi yarısını (500) aldı. O iki kişinin şahitliği kabul edilir.⁶¹⁰

Bir hak hususunda şahitlik yapacak kişiye, adaletli bir kişi, kendisi için şahitlik yapılacak bu kişinin hakkını aldığını haber verse, o kişinin bu habere binaen bu hakkın alındığına dair şahitlik yapması helal değildir.

⁶⁰⁹ Geri ödenmek üzere verilen mal veya birine odunç - borç verme" demektir. (TDV, ilgili madde, mutercim)

⁶¹⁰ Yukarıda ki örnekte meseleyi tasavvur edecekseniz iki şahit şöyle şahitlik ediyorlar: Alinin, Veli'ye 1000 borcu var şahitlerden biri daha sonra Ali borcunun bir kısmını ödedi diyor işte burada problem çıkıyor ilk başta Alinin (uzerine) 1000 borcunu ispat ediyor daha sonra bir kısmını nefyederek ilk yaptığı şahitlikte bir tenakaza (çelişki) düşüyor. İkinci örnekte ise iki şahit, Alinin, Veli'ye 1000 borç verdi diye şahitlik ediyorlar daha sonra şahitlerden birisi borcunun yarısını aldı diyor, şahit bu latfıyla az önce şahitlik ettiği Alinin, Veli'ye 1000 borç verdiği şehadetine muhalif bir şey söylemiyor. Bu sebeple bunların şahitliği kabul ediliyor. (mutercim)

İnsan topluluğundan iki kişi, o insan topluluğundan birisi hakkında hanımını boşadığına veya kölesini azat ettiğine dair şahitlikte bulunsalar veya hatip minberde hutbe verirken şu fiili yaptı veya şu sözü söyledi diye şahitlikte bulunsalar ve bu söyledikleri hususunda bu ikisi dışında her hangi bir kimse şahit olmasa (bu olayları görmeleri ve işitmeleriyle beraber) bu şahitliği yapan iki kişinin şahitliği kabul edilir.

ŞAHİTLİĞİ KABUL EDİLECEK KİŞİDE ARANAN ŞARTLAR

Şahitliği kabul edilecek kişide aranan şartlar 6 tanedir.

1. Buluş çağına ermesi gerekir. Küçük çocuğun şahitliği kabul edilmez velev ki bu çocuk adaletli dahi olsa.
2. Akıllı olması gerekir. Deli veya bunamışın şahitliği kabul edilmez.
3. Konuşması gerekir. Dilsizin şahitliği kabul edilmez ancak şahitliğini yazarak gerçekleştirirse kabul edilir.
4. Şahitlik edeceği şeyi muhafaza etmesi, tam bir şekilde farkında olması gerekir. Gafil olan bir kişinin şahitliği de kabul edilmez. Aynı şekilde çok hata yapan veya çok dalgın kişinin şahitliği de kabul edilmez.
5. Müslüman olması gerekir. Kâfirin şahitliği kabul edilmez velev ki bu kâfir kendisi gibi bir kâfire şahitlikte bulunsun.
6. Altıncısı: Adaletli olması gerekir. Adalet için ise şu iki şeye bakılır:
7. Dini yaşantısının düzgün olması gerekir. (mütedeyyin bir kişiliğe sahip olması gerekir) Bu da kişinin farz ibadetleri ve farzlarla beraber olan kuvvetli sünnetleri yerine getirmesi ve büyük günahları işlememek küçük günahlarda da ısrar etmemesiyle suretiyle haramlardan kaçınmasıyla olur.
8. Mürüet⁶¹¹ sahibi olmasına bakılır. Mürüet sahibi olması ise kişiyi süsleyecek, güzelleştirecek işleri yapmasıyla kişinin değerini ve şahsiyetini düşürecek işleri terk etmesiyle olur.

611: "Ahlâki ve manevi meziyetler (Tâv, ilgili madde, mütercüm)

Alaycı kişinin, dansözün, sihirbazın, satranç oynayanın ve benzeri kişilerin şahitliği kabul edilmez.

İnsanların yanında ayaklarını uzatan kişinin veya örfi olarak kişinin bedeninde kapatması gerektiği yerlerini açan kişinin de şahitliği kabul edilmez. İnsanları güldüren hikâyeleri nakleden (günümüz tahiri ile bu işi meslek haline getiren komedyen) veya çarşı pazarda yemek yiyen (çok yemek yiyen) kişinin şahitliği kabul edilmez. Bir lokma veya bir elma gibi az bir şey yiyen kişiye göz yumulur. (bu kişinin şahitliği kabul edilir)

FASIL

Her ne zaman şahitliğin kabul edilmesine engel olan şart ortadan kalkarsa; çocuğun buluşa ermesi, delinin akıllanması, kâfirin Müslüman olması, fasığın tövbe etmesi gibi bu kişilerin şahitlikleri kabul edilir.

Şahit olacak kişinin hür olması şart koşulmaz kölenin de, cariyenin de şahitliği hür erkek ve kadının şahitliğinin kabul edildiği bütün meselelerde bunlarında şahitlikleri kabul edilir.

Şahitlik yapacak kişinin yaptığı mesleğin örfi olarak kötü bir meslek olmaması şart koşulmaz.

Şahitlik yapacak kişinin gören olması şart koşulmaz kör birisinin de şahitliği işittigi ve sesi tam olarak duyduğu hususlarda kabul edilir.

ŞAHİTLİĞE MANİ OLAN HUSUSLAR

Şahitliğe mani olan hususlar 6 tanedir⁶¹²;

1. Şahitlik yapacak kişinin tamamının veya bir parçasının, kendisi için şahitlik edeceği kişinin mülkü olması şahitliğe manidir. (kölenin efendisine olan şahitliği kabul edilmez.) Aynı şekilde şahidin, şahitlik edeceği kişinin eşi olması da (velev ki önce ki eşi olsun) şahitliğe manidir. Ve yahut ta şahidin şahitlik edeceği kişinin fûrusundan⁶¹³ olması da şahitliğe manidir. Ve yahut ta şahidi-

⁶¹² İknâ adlı eserde de aynı şekilde geçer. Münteha adlı eserde bu manileri - olarak verdi. Manilere şunu da ekledi: Davadan önce veya sonra, şahitliği bilinen kişinin şahit olması talep edilmeden şahitlik yapmak için hırslı olması. (Haşiyetu Lebedi, s. 471)

⁶¹³ İslâm hukukunun ameli-tatbiki bölümünü ve miras hukukunda alt soy hısımları ifade eden fıkıh terimi.

din, şahitlik edeceği kişinin usulünden⁶¹⁴ olması da şahitliğe manidir. Geri kalan akrabalarının şahitlikleri kişi hakkında kabul edilir; kardeşinin şahitliği gibi. Kendisinin lehine şahitlikleri kabul edilmeyen bütün herkesin (yukarıda geçen; usul ve furu akrabaları yanı) bu kişi aleyhine olan şahitlikleri kabul edilir.

2. Şahidin kendisine fayda sağlayacak olan şahitliği kabul edilmez. Mesela kölesi, mükatebi⁶¹⁵ için yaptığı şahitlik kabul edilmez. Aynı şekilde şahidin müverrisi⁶¹⁶ için yarası iyileşmeden önce yaralandığıyla alakalı yaptığı şahitliği de kabul edilmez.⁶¹⁷ Aynı şekilde ortağıyla ortaklık yaptığı şey hususunda da şahidin şehadeti kabul edilmez. Aynı şekilde şahidin, kiraladığı şey hususunda kiracısı hakkında yaptığı şahitlikte kabul edilmez.
3. Şahit; şehadeti ile kendisine gelecek bir zararı defedecekse bu hususta şahitliği kabul edilmez. Hata ile öldürme hususunda katilin a'kile⁶¹⁸sinin, hata ile öldürmeye şahit olanların şahitliklerini cerh eden (yaralayan, şahitlerin yaptıkları şahitliği itham edici) şahitliği kabul edilmez. Aynı şekilde alacaklının, müflis (iflas eden) bir kişiye olan alacaklarına şahitlik eden şahitleri cerh eden şahitliği kabul edilmez. Kefilin de bir hakkın ödenmesi veya hakkın ibrası (yerine getirilmesi) için kefil olduğu kişi hakkında ki şahitliği kabul edilemez. Aynı şekilde kendisi lehine şahitliği kabul edilmeyen herkesin (usul, furu, eş gibi) o kişi aleyhine şahitlik yapanları cerh eden şahitlikleri kabul edilmez.
4. Şahidin şehadetini engelleyen bir diğer hususta Allah dışında (Allah için olmayan) yaptığı düşmanlıktır. (Dünyevi düşmanlık) Bu düşmanlık, düşmana

---

(TDV, ilgili madde, mutercim) Fıkıh ilminde; çocuklar, torunlar ve onların çocukları ifade etmek için kullanılan tabir...

614 Miras hukukunda ust soy hısımları ifade eden fıkıh terimi. Usul bir kimsenin soy bakımından asıllarını yani anne, baba, onların anne ve babaları şeklinde yukarıya doğru devam eden, kendisine kan bağıyla bağlı üst soy hısımlarını ifade eder. (TDV, ilgili madde, mutercim)

615 Bedelini ödeyerek hürriyetine kavuşmak için efendisiyle anlaşma yapan köleye denir. (TDV, ilgili madde, mutercim)

616 Miras bırakan (mutercim)

617 Çünkü kendisine miras bırakacak kişinin yarası iyileşemeye bilir ve bu kişiyi öldürebilir bunun sonucunda bu yaraya sebebiyet veren kişinin diyet vermesi gerekir ki eğer bu şahidin (yani varis olan kişinin) şahitliği kabul edilecek olursa bu kişi diyet parasını alacağı için bizzat kendisine bir fayda sağ amış olacaktır. (mutercim)

618 Kasıt unsuru bulunmayan bir öldürme veya yaralama hadisesinde suçlu adına diyetodemeyi yüklenen şahıslar topluluğu. (TDV, ilgili madde, mutercim)

kötülüğün gelmesiyle sevinme, onun üzüntüsüne sevinme ve ona şerri istemek şeklinde olur. Kişinin düşmanına olan şahitliği ancak nikâh akdinde kabul edilir.

5. Asabiyet⁶¹⁴'te şahidin şahadetine engelleyen hususlardan biridir. Asabiyet ehli olduğu bilinen kişinin şahitliği kabul edilmez. Mesela bir cemaate olan taassubu sebebiyle başka cemaat aleyhine olan şahitliği kabul edilemez. Vele ki bu taassubu düşmanlık seviyesine ulaşmasa bile.
6. Fıskundanötürü şahadeti reddedilen sonra tövbe eden ve daha sonra yeniden şahitlik etmek kişinin şahitliğine mani olan hususlardandır. Veya müverrisinin yarısı iyileşmeden önce müverrisinin yarasına şahitlik eden, iyileşmesinden sonra yeniden şahitlik yapmak kişinin şahitliğine mani olan hususlardandır. Kendisine gelecek zararı def etmek için veya kendisine fayda sağlamaya çalıştığından dolayı veya düşmanlıktan dolayı veya sahip olduğu kişiler hakkında yaptığı şahitlikten ötürü veya eşi hakkında şahitlik yaptığından dolayı şahitliği reddedilen kişi, daha sonra şahitliğinin reddedildiği mani ortadan kalkıyor ve yeniden aynı hususlarda şahitlik yapıyor işte bu durum bu kişinin şahitliğinin mani olan hususlardandır. Kişinin şahitliği yukarıda sayılan sınıfların hiç birisinde kabul edilmez. Ama bu sayılan sınıfların tam zıt tına kişi kâfir olsa veya mükellef olmasa veya dilsiz olsa şahitlik yapsa şahitliği, bu şahitliği engelleyici maniler kalktığında şahitliklerini iade ettikleri zaman şahitlikleri kabul edilir. (Ama yukarıda sayılan hususlarda şahitliği engelleyici maniler kalktığında ve daha sonra yeniden şahitlik yaptıklarında dahi kabul edilmiyor)

ŞAHİTLİK EDİLEN ŞEYLERİN KISIMLARI

Şahitlik edilen şeyler 6 kısımdır:

1. Zina hususunda şahitlik; zina konusunda dört erkeğin şahitlik etmesi gerekir. Bu erkeklerde, erkeğin zekerinin kadının fercine girdiğini gördüklerine dair şahitlik yapmaları gerekir ve yahut ta kişinin zina yaptığına dair dört defa ıkrarına şahit olmaları gerekir.

⁶¹⁴ Aynı soydan gelenlerin veya bir başka sebeple aralarında yakınlık bulunanların muhafiflere karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusu. (Töv, ilgili madde, mutercim)

2. Zengin olduğu bilinen bir kişinin zekât alabilmek için fakir olduğunu iddia etmesi durumunda üç erkeğin şahitlik etmesi gerekir.
3. Kısashususunda, iğsar⁶²⁰ davasında, had cezası gerektiren, ta 'ziri⁶²¹ gerektiren hususlarda iki erkeğin şahitliği gereklidir. Aynı şekilde nikâh akdinde, adamın karısını boşadıktan (bain kübra olmaksızın) sonra karısına dönmesi durumunda (ricatte) ,hul⁶²², erkeğin hanımını boşamasında (talak), nesebin sabit olması davası, vela⁶²³ davasının sabit olması, mal dışında bir şeye birisini vekil tayin etme gibi hususlarda iki erkek şahit gereklidir.
4. Mal ve kendisi ile malın elde edilmesi kastedildiği hususlarda, şahitlik edilen şeylerdendir. Bunlar: Karz akdi, rehin⁶²⁴, emanet, vasiyet⁶²⁵, köle azadının sabit olması, tedbir⁶²⁶, hata ileşlenen cinayet davası gibi hususlarda; iki erkeğin şahitlik etmesi veya bir erkek ve iki kadının veya bir erkek ve bu erkeğin yemin etmesiyle beraber şahitlikleri yeterlidir (gereklidir). Ancak sadece iki kadının şahitliği ve yemin yeterli değildir. Şayet bir topluluğun alacak hakları var ve bir şahitleri varsa o şahitlerini ortaya koyarak ve o topluluktan o tek şahidin varlığıyla birde yemin ederse kendi hakkını alır. (Çünkü bu kişi tek şahidin birlikte ikinci şahit yerine geçecek olan yemini etmiştir böylelikle iki şahit getirmiş gibidir bu sebeple hakkını alır) Bu aldığı hakkı hususunda, yemin etmeyen kimse ortak olamaz.
5. Hayvanın hastalığı ve yahut ta yaralanma ve benzeri hususlarda kendisinde şahitliğin olduğu şeylerdendir. Tek bir doktorun ve baytarın sözleri (şahitlikleri) bu hususlarda kabul edilir. Çünkü bu hususları bunlar dışında bilen kimse olmadığı için. Şayet ikisi ihtilaf etse (biri hastalık var derse diğeri yok

620 Fakir olan kişinin borçlarını ödeyememesi sebebiyle açtığı dava...

621 Had ve kısas cezaları dışında miktarı ve uygulanması yöneticiye veya hâkimin takdirine bırakılmış cezaları ifade eder. (TDV, ilgili madde, mutercim)

622 Fıkıhta kadının belli bir bedel vermesi karşılığında kocanın ayrılmaya razı olması üzerine evlilik bağından kurtulmasını ifade eder. (TDV, ilgili madde, mutercim)

623 Azat olmaktan veya muvâlat sözleşmesinden doğan hukmi akrabalık bağı. (TDV, ilgili madde, mutercim)

624 Bir malın bir alacağa karşılık aynı teminat olmasını sağlayan akit ve bu akde konu olan mal anlamında fıkıh terimi. (TDV, ilgili madde, mutercim)

625 Fıkıhta kişinin, malını ölüm sonrasına bağlayarak bir şahsa veya hayır cihetine teberra yoluyla temlik etmesini ifade eder. (TDV, ilgili madde, mutercim)

626 Bir kimsenin, kolesini kendi ölümüne bağlı olarak azat etmesi anlamında fıkıh terimi. (TDV, ilgili madde, mutercim)

derse) hastalığı ispat edenin (var) diyenin sözüne itibar edilir.

6. Genel olarak erkeklerin muttali olamadığı hususlarda; elbiselerin altında kalan kadınların ayıpları, süt emzirme, bekâret, dulluk, aybaşı gibi hususlar aynı şekilde kadındaki bir yara veya hamamda, düğünde ve benzeri yerlerde ortaya çıkan hususlar, erkeklerin şahit olmadığı hususlardandır ve bu sayılan meseleler kendisinde şahitliğin olduğu meselelerdendir. Ve bu sayılan hususlar da adil tek bir kadının şahitliği yeterlidir. İhtiyatlı olan iki kadının şahit olmasıdır.

FASIL

Şayet bir adam ve ik kadın, bir kişinin diğer bir kişiyi bilerek öldürdüğüne dair şahitlikte bulunsa hiç bir şey sabit olmaz. Şayet bu adamla ve iki kadın birisinin hırsızlık yaptığına şahitlikte bulunsalar kendisi aleyhine şahitlikte bulunulan kişinin, hırsızlık yaptığı söylenilen malı vermesi gerekir ama yapılan bu şahitlikle kişinin eli kesilmez.

Her kim hırsızlık yapmadığına veya gasp etmediğine ve benzeri şeylere dair talak üzerine yemin etse⁶²⁷ (yani hırsızlık yaptıysam gasp ettiyse hanımım benden boş olsun dedi ise) ve bu fiilleri işlediği bir adam iki kadının şahitliğiyle sabit olursa ya da 1 adamın şahitliği ve yeminiyle sabit olursa çaldığı veya gasp ettiği malı vermesi gerekir hanımı ise boş olmaz.

627- İkna adlı kitapta şöyle geçer: "Kim sayılan hususları yapmadığına dair talak üzerine veya itak (yani ben hırsızlık yaptıysam veya gasp ettiysen kölem azat olsun demek) üzerine yemin ederse. Sonra ikna kitabının yazarı şöyle dedi: Talakta, itak ta gerçekleşmez." Ama bu söylediği hususta bir problem vardır çünkü köle azadı: 1 erkek ve 2 kadın şahitle sabit olan şeylerdendir veya 1 erkek ve yeminle sabit olan şeylerdendir yukarıda geçtiği üzere. Bundan oturu munteha adlı kitapta bu meseleyle alakalı sadece talagi zikretti. Müellif de ona tabi olarak sadece talagi zikretti. Buda zaten doğru olmalıdır. (Huşiyetu Lebedi, s. 475)

ŞAHİTLİK ÜZERİNE ŞAHİTLİK ETMEK VE BUNU YAPMANIN ŞEKLİ

Şahitlik üzerine şahitlik etmek; asıl şahidin, Fer'i(aslın yerine geçecek ve aslın şahitliğinin üzerine şahitlik edecek kişi: yani asıl şahit in meseleye şahit olduğunu dair şahitlik edecek kişi) şahide söylemesiyle olur: Ey falan, benim şahitliğime şahitlik et. Kendisinden şahitlik üzerine şahitlik etmesi istenen kişide(Fer'i) şöyle der: Ben şahitlik ederim ki falan oğlu falan kendisine beni şahit yaptı veya ben ona şahit oldum ya da benim yanımda şunu ikrar etti demesiyle olur.

İki erkeğin şehadetinin üzerine bir erkek ve iki kadının şahitlik etmesi sahih olur veya bir erkeğin ve iki kadının kendileri gibi olan bir erkek ve iki kadının şahitlikleri üzerine, şahitlik etmesi sahih olur veyahut ta bir kadının başka bir kadına, kadınların şahitliğinin kabul edildiği meselelerde, şahitliğinin üzerine şahitlik etmesi sahih olur.

Şahitlik üzerine şahitlik yapmanın şartları 4 tanedir:

1. Kul hakları hususunda olmalı
2. Asıl şahitlerin, şahitliğini yerine getireceği zamanda, hazır olması (bulunması) ölüm, hastalık veya namazı kısaltmanın caiz olduğu mesafe kadar bir uzaklık(gaapte olma) da bulunması gibi asıl şahitlerin, şahitliğini yerine getirmesini imkânsız kılan bir sebep gereklidir. Ve bu şahitliği imkânsız kılan sebeplerin, hükmün verileceği zamanakadar devam etmesi gerekir. Her ne zaman asıl şahidin şahitliği mümkün olursa asıl şahidin şehadetinin ıstılması için hüküm durdurulur. (karar verilmez asıl şahit dinlenir)
3. Asıl ve Fer'i şahidin hüküm verilinceye kadar adalet vasfı üzerine kalması gereklidir. Hüküm verilmeden önce, her hangi birinden hükmün kabulünü engelleyecek bir şey ortaya çıkarsa hüküm durdurulur.
4. Asıl ve fer'i şahitlerin adaletli kimseler oldukları sabit olması gerekir. Fer'i şahitlerin asli şahitleri tezkiye etmesi(adil olduklarını söylemeleri) sahihtir. Şahit olan kişinin, arkadaşını tezkiyesi sahih değildir. Şayet asıl şahitler, fer'i şahitlerin şahitliğiyle hüküm verildikten sonra, fer'i şahitler hakkında biz bunları bir şeye şahit tutmadık derlerse iki toplulukta (asıl ve fer'i şahitler) hiç bir şey tazmin etmezler. (çünkü fer'i şahitlerin yalan söyledikleri sabit olmadığından ve asıl şahitlerinde dava hakkında şahitliklerinden dönmediklerinden ötürü)

ŞAHİTLİK ÜZERİNE ŞAHİTLİK ETMEK VE BUNU YAPMANIN ŞEKLİ

Şahitlik üzerine şahitlik etmek; asıl şahidin, Fer'i(aslın yerine geçecek ve aslın şahitliğinin üzerine şahitlik edecek kişi: yani asıl şahit in meseleye şahit olduğunu dair şahitlik edecek kişi) şahide söylemesiyle olur: Ey falan, benim şahitliğime şahitlik et. Kendisinden şahitlik üzerine şahitlik etmesi istenen kişide(Fer'i) şöyle der: Ben şahitlik ederim ki falan oğlu falan kendisine beni şahit yaptı veya ben ona şahit oldum ya da benim yanımda şunu ikrar etti demesiyle olur.

İki erkeğin şهادetinin üzerine bir erkek ve iki kadının şahitlik etmesi sahih olur veya bir erkeğin ve iki kadının kendileri gibi olan bir erkek ve iki kadının şahitlikleri üzerine, şahitlik etmesi sahih olur veyahut ta bir kadının başka bir kadına, kadınların şahitliğinin kabul edildiği meselelerde, şahitliğinin üzerine şahitlik etmesi sahih olur.

Şahitlik üzerine şahitlik yapmanın şartları 4 tanedir:

1. Kul hakları hususunda olmalı
2. Asıl şahitlerin, şahitliğini yerine getireceği zamanda, hazır olması(bulunması) ölüm, hastalık veya namazı kısaltmanın caiz olduğu mesafe kadar bir uzaklık(gaıpte olma) da bulunması gibi asıl şahitlerin, şahitliğini yerine getirmesini imkânsız kılan bir sebep gereklidir. Ve bu şahitliği imkânsız kılan sebeplerin, hükmün verileceği zamanakadar devam etmesi gerekir. Her ne zaman asıl şahidin şahitliği mümkün olursa asıl şahidin şهادetinin ıstılmesi için hüküm durdurulur.(karar verilmez asıl şahit dinlenir)
3. Asıl ve Fer'i şahidin hüküm verilinceye kadar adalet vasfı üzerine kalması gereklidir. Hüküm verilmeden önce, her hangi birinden hükmün kabulünü engelleyecek bir şey ortaya çıkarsa hüküm durdurulur.
4. Asıl ve fer'i şahitlerin adaletli kimseler oldukları sabit olması gerekir. Fer'i şahitlerin asli şahitleri tezkiye etmesi(adil olduklarını söylemeleri) sahihtir. Şahit olan kişinin, arkadaşını tezkiyesi sahih değildir. Şayet asıl şahitler, fer'i şahitlerin şahitliğiyle hüküm verildikten sonra, fer'i şahitler hakkında biz bunları bir şeye şahit tutmadık derlerse iki toplulukta (asıl ve fer'i şahitler) hiç bir şey tazmin etmezler. (çünkü fer'i şahitlerin yalan söyledikleri sabit olmadığından ve asıl şahitlerinde dava hakkında şahitliklerinden dönmediklerinden ötürü)

FASIL

Şahitlik ancak eşhedu (şahitlik ediyorum) veya şehidtu (şahitlik ettim) lafızlarıyla kabul edilir. Ben şahidim veya ben biliyorum veya ben eminim veya yazdığım şey şahit oluyorum gibi lafızlar kullansa şahitliği kabul edilmez. Ancak kendisinden önce şahitlik yapılan kişi, 'aynı şekilde şahitlik yapıyorum' derse şahitliği sahîh olur. (kabul edilir)

Mal veya köle azadı hususunda şahitlik yapan şahitler hâkim hüküm verdikten sonra şahitliklerinden dönerlerse hâkimin verdiği hüküm bozulmaz şahitlikten dönenler tazmin ederler. (birisinin malı aleyhine yaptıkları şahitlikle hüküm verdirmişlerse ve o kişinin malı bu sebeple elinden gitmişse o malı öderler veya birisinin kölesi hakkında yaptıkları şahitlik sebebiyle o kişinin kölesi azat olmuş ise ve kölenin değerini öderler.)

Hâkim, şahidin ikrarı ile veya kesin bir şekilde, şahidin yalancı olduğunu bilirse o yalancı şahidi naslara muhalif olmayan bir şekilde ta'zir eder velev ki bu yalancı şahit tövbe etmiş olsun daha sonra bu yalancı şahidin tanındığı mekânlarda bu yalancı şahit dolaştırılır ve şöyle denilir: 'Biz bu kişiyi yalancı şahit olarak bulduk bu kişiden sakının.'

DAVALARDA YEMİN

Beyyine⁶²⁸ iddia eden(davacı) üzerinedir. Yemin ise davacının iddiası inkâr edenin(davalı) üzerinedir.

Allah hakları, hususunda kendisi dava edilen kişinin(inkâr eden kişinin), yemin etmesi gerekmez. Mesela zekâtın verilmesi,(zekât memurunun mal sahibi malını vermedi veya malının zekâtını verme zamanı geldi vesaire iddiaları hususunda mal sahibinin -kendisi aleyhine iddia edilen ve inkâr eden bu kişinin- yemin etmesi gerekmez.) kefaret, nezir hakkı gibi hususlarda inkâr eden(kendisinin aleyhine iddia edilen ve bu sebeple bu iddiaları inkâr eden) kişinin yemin etmesi gerekmez. Aynı şekilde şahidin kendisinin şahitliğini inkâr eden kişi için yemin etmesi gerekmez ve yine hâkimin kendisinin hükmünü reddeden kişi için yemin etmesi gerekmez.

⁶²⁸ Gerçeği açık bir şekilde ispatlayan kesin delil anlamında kullanılan bir terim.(TDV, ilgili madde, müteaddim)

Bütün kul haklarıyla alakalı kendisinden mal talep edilen (iddia sahibinin karşı taraftan mal istediği); borç davaları, cinayet davaları ve telef davaları (davacının davalı hakkında bu kişi benim malımı telef etti iddiası olan davalara denir) gibi davalarda davalı kişi (yani bu iddiaları inkâr kişi) yemin eder.

Şayet kendi aleyhine dava açılan davalı kişi, yemin etmekten kaçınırsa, bu kişi aleyhine hüküm verilir. (yemin etmekten kaçınması haksız olduğuna delil olur ve gerekli parayı öder.)

Davalı kişi, kendisi aleyhine iddia edilen fiili yapmadığına veya aleyhine iddia edilen borcun olmadığına dair yemin edeceği zaman kesin ifadeler ile yemin eder.

Kişi kendisi dışında müverrisi, kölesi, müvellisi⁶²⁹ gibi kişiler aleyhinde iddia edilen hususları nefyedeceği zaman şöyle der: Ben (iddia ettiğiniz şeyi) bilmiyorum. (Kişinin yukarıda sayılan yakınları olan kişiler hakkında bir iddia ortaya atıldığı zaman bu kişide bu iddiayı inkâr ettiği zaman, iddia sahibi bu kişiden yemin etmesini talep ettiği zaman yukarıda geçen lafızlar ile yemin eder, kesin lafızlar kullanarak yemin etmez.)

Her kim ki iddia ettiği şey hususunda şahit getirirse, getirdiği şahitle beraber kesin lafızlarla yemin eder.

Her kime, bir topluluk hakkında yemin etmesi istenirse (topluluktaki her bir fert bu kişi hakkında bir iddiada bulunsa bu kişide inkâr etse) bütün fertler içintek bir yemin etmesine razı olmazlarsa topluluktaki her bir fert için ayrı ayrı yemin eder.

FASIL

Kıyası gerektirmeyen cinayet, köle azadı, nisap miktarı kadar çok mal, gibi önemli davalarda hâkim (aleyhine iddia edilen ve bu iddiaları inkâr eden davalı kişi yemin edeceği zaman) galiz yemin eder.⁶³⁰

629 Müellifin bu söylediği şeyde bir problem vardır. Şöyle ki kişi mukellef değilse onun hakkında yemin etmez. Hukum ta ki kişi mukellef oluncaya kadar durdurulur. Bunu açıkça söylediler. (Hicâyetü Lebedi, 478)

630 Çeşitli unsurlarla ağırlaştırılan yeminlere "yemin-i mugallaza" denir. (Mütercim)

Müşîmanın yemini mugallaza ederken şöyle söyler: Kendisinden başka ilah olmayan, görülmeni ve görülmeyeni bilen, rahman ve rahim, talip ve galip, zarar ve fayda veren hain bakışları ve sinelerin gizlediğini bilen Allah adına yemin ederim ki...

Yahudi birisi yemin edeceği zaman mugallazası şöyle demesiyle olur: Musa'ya Tevrat'ı indiren ve onun için denizi yaran ve onu firavun ve onun taraflarından kurtaran Allaha yemin ederim ki...

Hristiyan birisi yemin edeceği zaman mugallazası şöyle demesiyle olur: İsa'ya İncil'i indiren ve onu ölüleri diriltten, alaca ve körleri iyileştiren kılan Allaha yemin ederim ki...⁶³¹

Her kim ağırlaştırılmış yemini etmekten geri durursa yeminden kaçınmış olmaz.⁶³²(çünkü bu kişinin üzerine düşen sorumluluğu(normal yemini) yerine getirmiştir ağırlaştırılmış yemin ise kişinin üzerine vacip değildir.)

Şayet hâkim yeminde ağırlaştırma yapmayı terk etmeyi uygun görürse ve terk ederse yaptığı içtihatta isahet etmiştir.

631: Mubdi adlı kitapta şöyle der: Bu lafzın zahirinden bütün Hristiyanlar hakkında bu şekilde ağırlaştırılmış yemin yaptırılacağı çıkar ama bu lafızlarda problem vardır. Çünkü Hristiyanların içinde İsa (aleyhisselâm)'ın Allah'ın Rasûlu olmadığına itikat eden onun Allah'ın oğlu(haşa) olduğuna itikat edenler vardır. Yukarıda zikredilen şekilde yeminin ağırlaştırılması, yemini ağırlaştırmayı bırak yemini, yemin olmaktan çıkarmaktadır (yani bu Hristiyanların itikat etmediği şekilde onlara yemin ettirmek yemin olmayacaktır. (mutercim)

632: Çünkü bu kişinin üzerine düşen sorumluluğu (normal yemini) yerine getirmiştir ağırlaştırılmış yemin ise kişinin üzerine vacip değildir.

İKRAR KİTABI

İkrar⁶³³, sadece fiillerini seçebilen mükellef tarafından gerçekleştirilirse geçerlidir. Şaka yapmış olması durumu değiştirmez. Lafız veya yazıyla ikrarda bulunulabilir. İşaret ile ikrar ise sadece dilsiz kimse için geçerlidir.

Ticaret yapmasına izin verilmiş çocuk veya köle kendilerine izin verildiği miktarda ikrarda bulunabilirler.

Kim 1 dirhem ikrar etmeye icbar edilir de 1 dinar ikrar ederse veya Zeyd hesabına ikrar etmesi için icbar edilir de Amr hesabına ikrar ederse bu ikrar geçerli ve bağlayıcıdır.

İkrar mülkiyet devri değildir. Bundan dolayı mukır⁶³⁴ mülkiyeti kendisine izafe etse de "Bu kitabım Zeyd'indir"demesi gibi ikrarı geçerlidir.

Hastanın varisi olmayan birine bir malı ikrar etmesi sahihtir. Bu mal mukır'ın malından verilir. Yine varisi olmayan birinden borç aldığını ikrar etmesi de sahihtir. Ancak varisi olan kimse için yapacağı ikrar ancak delille kabul edilir.

Kendisine ikrarda bulunulananın varis olup olmaması ikrar'ın gerçekleştiği zamana göre değerlendirilir. Vasiyetteki gibi ölüm zamanına göre değerlendirilmez.

Kendisine ikrarda bulunulan, mukırı yalanlarsa ikrar iptal olur. Artık mukır ikrar ettiği şeyde dilediği şekilde tasarruf eder.

633 Sozlukte "yerine getirmek, sabit kılmak, ispat etmek, itiraf etmek, bir şeyi haber vermek" anlamlarına gelen ikrar, hukuk terimi olarak kişinin kendis, aleyhine başkasına ait bir hakkı haber vermesini ifade eder. İkrarda bulunan kişiye mukır, kendi lehine ikrar yapılan kimseye mukarrun leh, ikrara konu olan hakka mukarrun bîh denir. (Mütercim, TDV, İkrar)

634 İkrarı yapan kişiye denir.

FASIL

Başkasının kölesine yapılan ikrar, kölenin efendisine yapılmıştır. Mescide, kabristana, yola vb.yapılan ikrar sebepbelirtilmeksizin yapılsa da geçerlidir. Konak veya hayvan hesabına yapılan ikrar sebep belirtilmediği sürece geçerli olmaz. Kadının karnındaki çocuk hesabına ikrar, çocuğun ölü doğması veyakarnındaçocuk olmadığının açığa çıkmasıyla iptal olur. Çocuk, canlı doğar veya birden fazla çocuk doğarsa aralarında eşit olarak paylaşılmak üzere ikrar geçerlidir.

Bir adam veya bir kadından biri, diğeriyle evli olduğunu ikrar etse ve sükut ile karşılık bulsa veya önce inkar edilip sonra doğrulansa ikrar geçerli olur ve bu ikrardan dolayı mirasçiolur. Ancak ölene kadarbu ikrarı yalanlarsa ikrar geçersizdir.

İKRARIN HASIL OLDUĞU DURUMLAR VE İKRARI DEĞİŞTİREN ETKENLER

Kimin üzerine 1000 dirhem borçolduğu iddiasında bulunulsa oda "evet, doğru söyledin, bende ikrar ediyorum, al onu, hesapla onu, onu tahsil et" gibi lafızlardan biriyle karşılık verse borcu olduğunu ikrar etmiş olur. "İkrar edeceğim veya inkar etmiyorum, al, hesapla, yenini aç" gibi lafızlardan biriyle karşılık vermek ikrar değildir.

"Benim senden şu kadar alacağım yok mu?" sözüne "doğru" cevabı ikrardır. "Evet" cevabı ise sadece dili bilmeyen ammi birinden kabul edilir.

"Bana ait olan 1000 dirhem borcunu öde" derse veya "bana ait 1000 dirhem borcun var ya da var mı?" sözüne "evet" veya "sandığı açıncaya kadar bir gün mühlet ver" veya "Allah dilerse 1000 dirhem borcum var" veya "Allah ya da Zeyd" in dilemesi dışında 1000 dirhem borcum var " derse ikrarda bulunmuş olur.

İkrarı bir şarta bağlarsa ikrar geçerli olmaz. İster şartı önde söylemiş olsun "Zeyd dilerse ona bir dinar borcum var" ister sonra söylesin "Ona bir dinar borcum var ama Zeyd dilerse veya hacılar gelirse" gibi. Ancak "Şu vakit geldiğinde ona bir dinar borcum var derse ikrar olur ve hemen vermesi gerekir. Fakat bu söylediğine "süre belirtir" veya "İkrar değil vasiyetti" derse sözü yeminiyle beraber kabul edilir.

Kime "Bir dinar borcun var" dense oda: "Zeyd buna şahitse o doğru sözlüdür" derse ikrarda bulunmuş sayılmaz.

İKRAR'I DEĞİŞTİRECEK BİR ŞEYİN BİTİŞMESİ KONUSUNDA BİR FASIL

"Ona 1000 dirhem içki borcum var" dediği zaman bu ücreti ödemesi gerekmez. Ancak borç sebebini sonradan açıklarsa "Ona 1000 dirhem borcum var. Bu içki ücretidir." derse sehep bildirimi kabul edilmez. İkrardan dolayı ücreti öder.

İKRARDA İSTİSNA

İkrar edilenden yarısının veya daha azının istisnası geçerlidir. Bundan dolayı "Ona 10 dirhemborcum var 6'sı hariç" derse 10 dirhem vermesi gerekir. "10 dirhem borcum var 5'i hariç" derse 5 dirhem vermesi gerekir. Bunlar istisna edenin, istisna edilen ve istisna arasında, konuşulması mümkün olan bir zaman susmaması şartıyla geçerlidir. Birde aynı cins ve çeşitten yapılması şarttır. "Ona şu 10 köle borcumdur 1'i hariç" derse geçerlidir ve 9'unu vermesi gerekir. Ancak "Ona 100 dirhem borcum var 1 dinar hariç" derse 100 dirhem vermesi gerekir. "Bu konak onun şu oda hariç derse o oda konağın çoğu da olsa ikrar kabul edilir. Ancak "3'te 2'si hariç vb." derse kabul edilmez. Eğer "3'te 2'si onun, ödünç olarak onun, ona hibedir" gibi şöyle söylerse son sözyle amel edilir. Çünkü son sözü öncekileri hükümsüz bırakmıştır.

FASIL

Kim bir köleyi satar veyahibe eder veya azat eder, sonrada kölenin başkasına ait olduğunu ikrar ederse bu ikrar kabul görmez ancak ikrar ettiği kişiye kölenin kıymetini öder.

Bu köleyi "Zeyd'den gasp ettim sonrada hayır Amr'dan" derse veya "Mülkiyeti Amr'a ait ama onu Zeyd'den gasp ettim" derse köle Zeyd'e aittir. Amr'a kölenin kıymeti ödenir. "Zeyd'den gasp ettim mülkiyeti Amr'a ait" derse köle Zeyd'e aittir. Amr'a bir ödeme yapmaz.

Kim ölürse ve arkasında iki çocuk ve 200 dinar bıraksa biride çıkıp, ölenin kendisine 100 dinar borcu olduğunu iddia etse oğullardan biri borcu doğrulasa diğeri inkar etse, mukir'in yarısını ödemesi gerekir. Eğer mukir adalet sahibi biriye borca şahitlik eder, iddia eden beraberinde yemin eder ve yarısını alır. Geri kalan borç ikisi arasında paylaşılır.

KAPALI BİR ŞEYİ İKRAR

Biri ikrarda bulunarak "Sana ait bi şey bi şey veya şöyleşöyle bir şey borcum var" derse ondan açıklama istenir, reddederse açıklayınca kadar hapsedilir ve mal sayılabilecek en az şeyle açıklaması kabul edilir. Açıklamadan önce ölürsevarisi bir şeyle sorumlu tutulmaz.

"Büyük, önemli, çok, değerli, nefis bir mal borcum var" derse yine mal sayılabilecek en az şeyle açıklaması kabul edilir.

"Çok dirhemler borcum var" derse 3 dirhemle açıklama kabul edilir.

"Şöyle şöyle bir dirhem borcum var" derse (Arapça ibarenin) raf ve nash okunmasıyla 1 dirhem cer veya cezimle okunmasıyla 1 dirhemden bir kısmı gerekir ve açıklama yapar.

"Ona 1000 ve 1 dirhem veya 1000 ve 1 dinar veya 1000 ve 1 elbise veya 1000 ama 1 dinarı hariç" derse kapalı olan kısım açıklanmış olanla aynı kabul edilir.

FASIL

"Ona 1 dirhem ile 10 dirhem arası borcum var" derse 8 dirhem gerekli olur. "1 dirhem'den 10'a kadar" derse 9 dirhem gerekli olur.

"Ona öncesinde 1 dirhem sonrasında 1 dirhem olan 1 dirhem borcum var" dese veya "1 dirhem ve 1 dirhem ve 1 dirhem borcum var" dese 3 dirhem gerekli olur. Yine 1 dirhem 1 dirhem 1 dirhem bağlaçsız olarak sıralasada böyledir ama hen bununla 3 dirhem değil 1 dirhem borcu tekit etmek istedim dese söylediği gibi kabul edilir.

"Ona 1 dirhem sonra, yok 1 dinar borcum var" derse 2'si de gerekli olur.

"Ona 1 dinar içinde 1 dirhem borcum var" derse 1 dirhem ödemesi gerekir. "Ben bu içinde sözünü ekleme veya beraberliği kastettim" derse o zaman ikisinin de vermesi gerekir.

"Ona 10 içinde 1 dirhem borcum var" derse örfe bununla farklı bir mana kastedilmedikçe 1 dirhem gereklidir. Aksi halde örfe göre değerlendirilir. Bununla hesap yapmayı kastetse bilmesede 10 dirhem gerekli olur. Bununla hem 1'i hem 10'u kastetse 11 dirhem ödemesi gerekir.

"Ona bir torba içinde hurma veya kınında 1 kılıç veya bez içinde 1 elbise borcum var" derse içinde bulunduğu şeyinde borç olduğunu ikrar etmiş sayılmaz.

"Ona üzerinde taşı olan 1 yüzük veya kını ile 1 kılıç borcum var" sözü ikisinde ikrardır.

Arsada bulunan ağacı ikrar etmesi arsayı ikrar değildir. Ağaç ortadan kalksa dikildiği yere sahip değildir. Ağaç durdurduğu sürece arsa sahibine kira vermeside gerekmez.

"Ona 1 dinar veya 1 dirhem borcum var" derse belirleyerek birini vermesi gerekir.

HÂTIME

İki kişi bir akit üzere ittifak ederler de birisi bu aktin fasit olduğunu, diğeri ise aktin sahih olduğunu iddia ederse aktin sıhhatli olduğunu söyleyen müddeinin sözü yemin etmekle beraber geçerli olur.

İki kişi, eşit ortaklığa sahip üçüncü bir kişinin elinde olan bir şey hakkında iddia da bulunur, üçüncü kişi de ikisinden biri hakkında o şeyin yarısını ikrarda bulunursa, ikrar edilen kısım ikisi arasında paylaştırılır.

Ölüm hastalığında olan kişi "bu bin lira lukatadır, onu tasdik edin" der de başka bir malı da yoksa, varisleri onun yalan söylediğini iddia etse bile bütün o malın tasadduk edilmes gerekir.

"Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah" demekle kişi, mümeyyiz veya ölmek üzereyken dahi olsa İslâm'ına hükmedilir.

Allahım! Beni, hayatım, ölümüm ve ölümümünden sonra da kelime-i tevhidi ikrar edenlerden eyle! Allahım! Şu yazdığım kitabı dergahı izzetinde makbul et ve naim cennetlerine girmem için bir sebep eyle!

Salat ve selam alemlerin en şerefli ve insanoğlunun efendisi, kardeşleri olan diğer nebi, Rasûl ve tüm ashâbının üzerine olsun. Salat ve selam, yer ve gök ehlinden sana itaat edenlerin tamamının üzerine olsun.

Hamd, bizi hidayete erdin Allah'adır. Şayet Allah bize hidayeti vermeseydi biz hidayeti bulamazdık.

Hamd, rızasınca Allâh'a aittir. Her durumda hamd O'na aittir. Hamd, yalnızca O'na aittir.

Kitabın muellifi –celal ve ikram sahibi Allah Teâlâ onu affetsin- der ki:

Kitabın te'lifini, H.1010 yılında el-Melik ve el-Allâm olan Allah'ın zikriyle mamur el-Ezher Câmii'nde Receb ayının on yedisi cumartesi günü bitirdim. Allah Teâlâ'dan dileğim İslâm üzere canımı alması, beni anne ve babamı Muhammed (salâllâhu aleyhi ve sellem)'in ümmetinin en hayırlı zümresi arasında hasretmesidir. Yaptığımız amellerle, şeyhlerimize fayda versin. Allah Teâlâ onlara Müslümanlar adına kıyamet günü karşılığını versin, onları baki cennetine alsın. Bana ve onlara, kendisiyle karşılaşacağımız güne kadar güzel bir hayat nasip etsin.

Salat ve selam efendimiz Muhammed (salâllâhu aleyhi ve sellem)'e, ailesinin ve ashabının üzerine olsun. Bu kitap, rabbine muhtaç, günah ve taksirini itiraf eden fakir bir kul olan, kadir olan rabbinin affını uman beldesi el-Abbadi, vatani el-Ezher H.1023 yılında Cumadissani ayının on yedisinin Perşembe gününde bitirdi. Allah Teâlâ, bu kitabı yazandan, tashih edenden ve bütün Müslümanları affetsin. Amin, amin, amin.

HANBELİ İLMİHÂLİ

Öteden beri Türkçede Hanbelî fıkhnına dâir yok denecek kadar az kitap olduğu için yayınevimiz büyük Hanbelî âlim Mer'î bin Yûsuf el-Kermî el-Hanbelî (rahimehullah)'ın elinizde bulunan "Defîlü't-Tâlib li Neyli'l Metâlib" isimli ilmihâl hüviyetindeki eserini Türkçe'ye tercüme ederek bu sahadaki boşluğu doldurmayı hedeflemiştir. Birçok baskısı olan kitabın tercümeye esas aldığıımız nüshası Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Faryâbî tarafından tahkik edilerek Dâru Taybe (Riyad, 1425 / 2004) tarafından basılan nüshadır. Hanbelî olan her Müslümanın başucu ilmihâli olacak bu kitabı aynı zamanda diğer fikhî mezheplere mensup Müslümanlar da okuyarak istifade edebilir, mezhepler arasındaki farklı fikhî tercihleri görebilirler.

